

แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๖

แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๖

THE WAY OF DHAMMA PRACTICE OF PHRASUDDHIDHAMMARANGSI-GAMBHIRAMAEDHACARAYA (LEE DHAMMADHARO) AFFECTING TO BUDDHIST PROPAGATION

MAECHEEANOTHAI WAEWSIANGSANG

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	:	**แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**
ชื่อนักศึกษา	:	**แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์**
ชื่อปริญญา	:	**ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสน์ศึกษา**
ปีพุทธศักราช	:	**2566**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**รองศาสตราจารย์ ดร. สุวิญ รักสัตย์**

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย .....

(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :

ประธานกรรมการ .....

(พระศรีวินยาภรณ์, ดร.)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา) .....

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวิญ รักสัตย์)

กรรมการ .....

(พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ .....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ วัฒนะ)

กรรมการ .....

(ดร. ชมพูนุช ช้างเจริญ)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Topic	:	The Way of Dhamma Practice of Phrasuddhidhammarangsigambhiramedhācāraya (Lee Dhammadharo) Affecting to Buddhist Propagation
Student's Name	:	Māechī Anothai Weawsiangsang
Degree Sought	:	Master of Arts
Program	:	Buddhist Studies
Anno Domini	:	2023
Advisor	:	Assoc. Prof. Dr. Suvin Ruksat

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master Degree of Arts (Buddhist Studies)

Dean of Graduate School .....
(Phrasutthisanmethi, Asst. Prof. Dr.)

Thesis Committee :

Chairman .....
(Phrasrivinayaphon, Dr.)

Member (Advisor) .....
(Assoc. Prof. Dr. Suvin Ruksat)

Member .....
(Phrakhruwinaithon Boonsri Ñāṇavuḍḍho, Asst. Prof. Dr)

Member .....
(Asst. Prof. Dr. Somboon Watana)

Member .....
(Dr. Chompoonuch Changcharoen))

Copyright of the Graduate School, Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์	:	**แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**
ชื่อนักศึกษา	:	**แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์**
ชื่อปริญญา	:	**ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**พุทธศาสน์ศึกษา**
ปีพุทธศักราช	:	**๒๕๖๖**
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	:	**รองศาสตราจารย์ ดร. สุวิญ รักสัตย์**

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาชีวิตและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ๒) เพื่อศึกษาแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ๓) เพื่อนำเสนอคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสี-คัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยคุณภาพเชิงเอกสาร เก็บข้อมูลจากพระไตรปิฎก หนังสือประวัติและผลงาน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิ ๗ รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) มีนามเดิมว่า “ชาลี” เป็นคนจังหวัดอุบลราชธานี เกิดเมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๙ เข้าบรรพชาอุปสมบทในคณะธรรมยุตนิกาย เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ โดยมีพระปัญญาพิศาลเถระ (หนู ฐตปญฺโญ) วัดปทุมวนาราม ราชวรวิหารเป็นพระอุปัชฌาย์และมีพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ท่านพ่อลีเป็นพระปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน อยู่ถือธุดงควัตรอย่างเคร่งครัดและจาริกไปเพื่อฝึกฝนตนเอง สอนธรรมด้วยแนวปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาและสร้างถาวรวัดและสาธารณะประโยชน์แก่สังคม

แนวธรรมปฏิบัติของท่านพ่อลีแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านการปฏิบัติกรรมฐานโดยใช้แนวภาวนาพุทโธ ตามหลักอานาปานสติ ๒. ด้านแนวการสอนธรรมปฏิบัติโดยการปฏิบัติธุดงควัตรปลีกวิเวกและสอนให้เนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท ๓. ด้านแนวการเผยแผ่ธรรมปฏิบัติโดยมุ่งหมายเพื่อผู้ฟังเกิดความสุขและช่วยเหลือสังคม ๔. ด้านการบริหารปกครองโดยปกครองดูแลพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกาให้ยึดพระธรรมวินัยและข้อกำหนดของกฎมหาเถรสมาคมเป็นสำคัญ

คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของท่านพ่อลีด้านกรรมฐานเกิดเป็นแนวทางอบรมจิตตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ที่ใช้ธุดงควัตรเป็นเครื่องมือฝึกฝนตนเอง ด้านการเผยแผ่ช่วยให้เข้าใจพระพุทธศาสนา

จากการปฏิบัติจริงจัง ด้านการปกครองทำให้เกิดสายธรรมปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันตามแบบสายพระป่า และด้านสาธารณูปการทำให้เกิดเป็นวัดและสถานปฏิบัติธรรมที่เป็นประโยชน์แก่ทุกคน

คำสำคัญ : แนวธรรมปฏิบัติ พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร), การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ABSTRACT

Thesis Topic	:	**The way of Dhamma Practice of Phrasuddhidhammarangsi-gambhiramedhacaraya (Lee Dhammadharo) Affecting to Buddhist Propagation**
Student's Name	:	**Maechee Anothai Waewsiangsang**
Degree Sought	:	**Master of Arts**
Program	:	**Buddhist Studies**
Anno Domini	:	**2023**
Advisor	:	**Assoc. Prof. Dr. Suvin Ruksat**

The objectives of this thesis were: 1. to study the life and work of Phrasuddhidhammarangsi-gambhiramaedhacaraya (Lee Dhammadharo) 2. to study, and 3. to propose a value of the way of Dhamma practice of Phrasuddhidhammarangsi- gambhiramaedhacaraya (Lee Dhammadharo) affecting to Buddhist propagation. The study was a documentary qualitative research by which data were collected from the Tipitaka, his life and work documents and the 7 key informants. All data were analyzed and narratively presented.

The results of the study found that:

The former name of Phrasuddhidhammarangsigambhiramaedhacaraya (Lee Dhammadharo), is "Chali". His hometown is Ubon Ratchathani Province. He was born on January 31, 1906 and ordained in the Dhammayuttika tradition on May 27, 1927. Phra Panya Phisara Thera (Nu Thitapanno) who lived at Wat Pathumwanaram Rachaworawihara was his preceptor and Venerable Phra Ajarn Mun Phurithatto was his teacher. Buddhists usually called him "Thanpor Lee" or Venerable Lee as a father. He is a forest monk who practices Vipassana meditation seriously. He usually wandered as a pilgrimage for self-training and taught people according to Buddhist principles. He established temple for the social public benefits.

Thanpor Lee' s Dharma practice is divided into 4 aspects: 1. Meditation technique is used " Buddho" as a means by keeping one's concentration at all times

based on Anapanasati. 2. Dhamma practice is taught by following Dutanga principles, seclusion, and living with heedfulness. 3. Dhamma Propagation is aimed at happiness of people and social helping. 4. Administration is pursued monks, novices and laities to follow Dhamma and Vinaya and Thai Sangha's rules.

The value of Thanpor Lee's Dharma practice in terms of meditation inevitably arises as a guideline for training the mind according to the four foundations of mindfulness by using pilgrimage as a tool for self-training until the mind can be strengthened and purified. In terms of propagation, knowledge and understanding of Buddhism will be gained through serious practice. In the aspect of administration, there would be a line of Dhamma that was inherited from the lineage of forest monks. In term of public facilities, it inevitably becomes a temple and a meditation center that is conducive to practice and beneficial to everyone.

Keywords: The Way of Dhamma Practices, Phrasuddhidhammarangsigambhiramaedhacaraya (Lee Dhammadharo), Buddhist Propagation

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่ายหลายท่าน ผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตลอดหลักสูตรด้านพุทธศาสน์ศึกษา ระดับมหาบัณฑิต

ขอกราบขอบพระคุณอธิการบดี คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และคณาจารย์ทุกท่านที่เมตตาอบรมสั่งสอนให้ความรู้ในการศึกษาระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา และประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้

ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์ อาจารย์ที่ปรึกษา และคณะกรรมการทุกท่าน อย่างสูงที่เมตตาให้คำปรึกษาตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี ขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความสะดวกด้วยดีเสมอมา ตลอดจนรุ่นพี่ บัณฑิตพุทธศาสน์ศึกษา เพื่อนนักศึกษาทุกท่านที่คอยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอ

คุณประโยชน์ใด ๆ ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชาคุณพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูบาอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ตลอดจนญาติมิตร พี่น้องและกัลยาณมิตร ลูกศิษย์ บริวาร ขอจงเป็นเครื่องบูชาพระคุณของท่านทั้งหลาย และเป็นพละปัจจัยตามส่งให้ผู้มีพระคุณทุกท่านได้สำเร็จประโยชน์มีความสุขในทางโลก และทางธรรม ให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งปวงด้วยเทอญ

แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์

สารบัญคำย่อ

พระไตรปิฎกที่ผู้วิจัยใช้เป็นหลักในการวิจัยค้นคว้า เพื่อการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ คือ พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ คำย่อและคำเต็มชื่อของคัมภีร์พระไตรปิฎก และปกรณวิเสส มีดังต่อไปนี้

คำย่อ		คำเต็ม	
พระวินัยปิฎก			
วิ.มหา.	=	วินยปิฎก	มหาวคฺค
วิ.จู.	=	วินยปิฎก	จูฬวคฺคปาลิ
วิ.ป.	=	วินยปิฎก	ปริวารวคฺคปาลิ
พระสุตตันตปิฎก			
ที.ม.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย มหาวคฺคปาลิ
สํ.ข.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	สํยุตฺตนิกาย ขนฺธวคฺคปาลิ
ม.อุ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	มชฺฌิมนิกาย อุปริปณฺณาสก
องฺ.เอก.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	องฺคุตฺตรนิกาย เอกนิปาต
องฺ.เอกาทสก.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	องฺคุตฺตรนิกาย เอกาทสกนิปาต
ขุ.อิติ.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย อิติวุตฺตก
ขุ.ม.	=	สุตฺตนฺตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย มหานิทฺเทส
อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก			
ขุ.ธ.อ.	=	ขุทฺทกนิกาย	ธมฺมปทอฏฺฐกถา
ปกรณวิเสส			
วิสุทฺธิ.	=	วิสุทฺธิมคฺค	

สำหรับตัวเลขที่อยู่หลังชื่อย่อของพระไตรปิฎกนั้นมีเลข ๓ ตอน คือ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.ม.๑๐/๑๘๔/๑๓๐. หมายถึง ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๑๘๔ หน้าที่ ๑๓๐ เป็นต้น

สำหรับตัวเลขที่อยู่หลังชื่อย่อของพระอรรถกถานั้นมีเลข ๒ ตอน ตามด้วย อ. แล้วจึงตามด้วยเล่ม/หน้า เช่น องฺ.เอกก.อ.๒๕/๑๕๐ หมายถึง อรรถกถาขุทฺทกนิกาย ธมฺมปทอฏฺฐกถาเล่ม ๒๕ หน้า ๑๕๐ เป็นต้น

สำหรับตัวเลขที่อยู่หลังชื่อย่อของปกรณวิเสสนั้นมีเลข ๒ ตอน คือ ข้อ/หน้า เช่น วิสุทฺธิ. ๕๙/๒๒๐ หมายถึง คัมภีร์วิสุทธิมรรค ข้อ ๕๙ หน้าที่ ๒๒๐ เป็นต้น

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... ช
กิตติกรรมประกาศ..... ฌ
สารบัญคำย่อ..... ญ
สารบัญ..... ฎ
สารบัญตาราง..... ฒ
สารบัญภาพ..... ณ
บทที่ ๑ บทนำ..... ๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... ๑
๑.๒ ปัญหาของการวิจัย..... ๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย..... ๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย..... ๓
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย..... ๔
๑.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง..... ๕
๑.๗ กรอบแนวคิดงานวิจัย..... ๑๑
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย..... ๑๒
๑.๙ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย..... ๑๒
บทที่ ๒ ประวัติและความเป็นมาของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์..... ๑๓
๒.๑ ประวัติและปฏิปทาของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)..... ๑๓
๒.๑.๑ ชาติกำเนิด..... ๑๔
๒.๒ การศึกษาของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)..... ๑๖
๒.๓ การถือเพศพรหมจรรย์ด้วยการอุปสมบท..... ๑๘
๒.๓.๑ การปฏิบัติหลังจากบรรพชา..... ๑๘
๒.๓.๒ การฝึกอบรมกรรมฐานเบื้องต้น..... ๒๐
๒.๓.๓ บรรพชาเปลี่ยนญัตติเป็นฝ่ายธรรมยุต..... ๒๑
๒.๓.๔ ปฏิปทาหลังบรรพชาเมื่อพบพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต..... ๒๒

๒.๓.๕ การปฏิบัติคันธุระมากกว่าวิปัสสนาธุระ..... ๒๔
๒.๓.๖ ความคิดจะลาสิกขาและภาพในจินตนาการ..... ๒๗
๒.๓.๗ ปัญญาเกิดเพราะบารมีเก่า..... ๓๐
๒.๔ ธุดงควัตรตามพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต..... ๓๒
๒.๔.๑ เริ่มออกธุดงค์ตามป่ากับพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต..... ๓๒
๒.๔.๒ ประสบการณ์ที่ได้รับใช้พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต..... ๓๓
๒.๔.๓ ฝึกปฏิบัติบนภูเขาตามคำสั่งพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พ.ศ. ๒๔๗๕..... ๓๕
๒.๔.๔ ฝึกปฏิบัติตามป่าเขาและในถ้ำตามคำสั่งพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต..... ๓๖
๒.๔.๕ เกิดนิมิตในการปฏิบัติภาวนา..... ๔๐
๒.๔.๖ อธิษฐานจิตขณะปฏิบัติธุดงควัตร..... ๔๒
๒.๕ เดินทางธุดงค์สู่ต่างประเทศ..... ๔๖
๒.๕.๑ เดินทางสู่ประเทศพม่า พ.ศ. ๒๔๘๒..... ๔๗
๒.๕.๒ เดินทางสู่ประเทศอินเดีย พ.ศ. ๒๔๘๒..... ๔๘
๒.๕.๓ เดินทางไปอินเดียครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๙๓..... ๕๐
๒.๖ การสร้างวัดของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)..... ๕๒
๒.๖.๑ สร้างวัดป่าคลองกุ้งพ.ศ. ๒๔๗๘..... ๕๒
๒.๖.๒ สร้างวัดอโศการามปี พ.ศ. ๒๔๙๘..... ๕๔
๒.๗. สมณศักดิ์ของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)..... ๕๗
๒.๘ การอาพาธของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)..... ๕๗
๒.๙ ปัจฉิมกาลของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)..... ๕๙
๒.๑๐ สรุปประวัติและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๕๙

**บทที่ ๓ แนวปฏิบัติธรรมของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๖๒**

๓.๑ หลักการปฏิบัติกรรมฐานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๖๒
๓.๑.๑ การฝึกกรรมฐานจากหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต..... ๖๒
๓.๑.๒ แนวทางเดินธุดงค์ของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๖๕
๓.๒ แนวคำสอนธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๖๘

๓.๒.๑ แนวคำสอนสำหรับบรรพชิต..... ๖๙
๓.๒.๒ แนวคำสอนสำหรับคฤหัสถ์..... ๗๒
๓.๓ แนวการเผยแผ่ธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๗๔
๓.๓.๑ แนวการเผยแผ่ธรรมแบบการตั้งสำนักปฏิบัติ..... ๗๕
๓.๓.๒ แนวการเผยแผ่ธรรมแบบการช่วยเหลือสังคม..... ๗๘
๓.๔ แนวธรรมปฏิบัติการบริหารปกครองของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๗๙
๓.๕ สรุปแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๘๓
๓.๖ สรุปแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร).... ๘๔

บทที่ ๔ วิเคราะห์คุณค่าแนวปฏิบัติธรรมของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๘๖

๔.๑ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านกรรมฐาน..... ๘๖
๔.๑.๑ การปฏิบัติตามแนวตจปัญจกัมมัฏฐาน..... ๘๗
๔.๑.๒ การปฏิบัติโดยใช้ธุดงควัตร..... ๘๙
๔.๒ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านการเผยแผ่..... ๙๒
๔.๒.๑ การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย..... ๙๓
๔.๒.๒ การปฏิบัติตามธรรมสมควรแก่ธรรม..... ๙๖
๔.๓ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านการปกครอง..... ๑๐๐
๔.๔ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการ..... ๑๐๖
๔.๔.๑ การใช้ประโยชน์จากศาสนสถาน..... ๑๐๗
๔.๔.๒. การสร้างถาวรวัตถุตามสัปปายะ..... ๑๐๙
๔.๕ สรุปคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา..... ๑๑๕

บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ..... ๑๑๗

๕.๑ สรุปผลการวิจัย..... ๑๑๗
๕.๑.๑ ประวัติและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๑๑๗
๕.๑.๒ แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์

(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๑๑๘
๕.๑.๓ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา..... ๑๒๐
๕.๒ อภิปรายผล..... ๑๒๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ..... ๑๒๔
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย..... ๑๒๔
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย..... ๑๒๕
บรรณานุกรม..... ๑๒๖
ภาคผนวก..... ๑๓๐
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจเครื่องมือ..... ๑๓๑
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือ..... ๑๓๓
ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้การสัมภาษณ์..... ๑๓๗
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้การสัมภาษณ์..... ๑๓๙
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์..... ๑๔๖
ภาคผนวก ฉ รูปผู้ทรงคุณวุฒิให้การสัมภาษณ์..... ๑๔๙
ภาคผนวก ช เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริธรรมวิจัยในคน..... ๑๕๒
ประวัติผู้วิจัย..... ๑๕๔

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ ๒.๑ สรุปประวัติและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๖๑
ตารางที่ ๔.๑ กิจกรรมและหน้าที่ของคณะสงฆ์วัดอโศการาม..... ๑๐๒
ตารางที่ ๔.๒ เวลาปฏิบัติธรรมของวัดอโศการาม..... ๑๐๓

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ ๑.๑ สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย..... ๑๑
ภาพที่ ๓.๑ สรุปแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)..... ๘๕
ภาพที่ ๔.๑ พระธุตังคเจดีย์..... ๑๐๘
ภาพที่ ๔.๒ วิหารวิสุทธิธรรมรังสี..... ๑๐๘
ภาพที่ ๔.๓ วัดป่าคลองกุ้ง..... ๑๐๙
ภาพที่ ๔.๔ สถานปฏิบัติธรรมวัดอโศการาม..... ๑๑๒
ภาพที่ ๔.๕ สถานปฏิบัติธรรมวัดป่าคลองกุ้ง..... ๑๑๓
ภาพที่ ๔.๖ สรุปคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์
(ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา..... ๑๑๖

บทที่ ๑
บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิมาอย่างยาวนาน ประเทศไทยได้รับเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้ามายึดถือปฏิบัติจนกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ด้วยคนไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาจนเกือบทั้งประเทศ หลักธรรมคำสอนได้แพร่กระจายไปสู่คนไทยทุกหมู่เหล่าให้ยึดถือและปฏิบัติตาม พระพุทธองค์ได้ตรัสบอกแก่เหล่าพระสาวกให้ยึดหลักธรรมคำสอนของพระองค์เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของพระองค์เพื่อสร้างประโยชน์สุขให้แก่เหล่าพุทธศาสนิกชน ดังที่ได้ตรัสไว้ในพระไตรปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ในมหาปรินิพพานสูตร ความว่า “...ภิกษุทั้งหลาย (เพราะฉะนั้น) ธรรมที่เราแสดงแล้วเพื่อความรู้ยิ่ง เธอทั้งหลายพึงเรียนเสพ เจริญ ทำให้มากด้วยดีโดยวิธีที่พรหมจรรย์นี้จะพึงตั้งอยู่ได้นาน ดำรงอยู่ได้นาน ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย...” (ที.ม.๑๐/๑๘๔/๑๓๐) พระธรรมคำสอนของพระองค์จึงเป็นแนวทางให้พุทธบริษัท ๔ ผู้ที่จรรโลงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไปได้ยึดถือปฏิบัติตามเพื่อความสุขในการดำรงชีวิตและเป็นหนทางในการปฏิบัติเพื่อสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ในที่สุด

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันสิ่งที่สามารถยึดเหนี่ยวเป็นเหมือนสัญญลักษณ์ ศูนย์รวมหลักธรรมคำสอนและแนวทางปฏิบัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ก็คือวัด พระสงฆ์ที่ยึดถือพรหมจรรย์ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัดจึงเป็นตัวแทนของพระองค์ให้พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้ เคารพบูชา ได้รับคำสั่งสอน ชี้แนะให้รู้เท่าทันถึงการเตรียมใจในการดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท รักษาตนให้รอดพ้นจากภัยพิบัติและรองรับกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นซึ่งส่งผลกระทบเป็นทุกข์ต่อการดำเนินชีวิต แม้แต่ในยามที่เกิดสถานการณ์วิกฤติอย่างรุนแรงจากโรคระบาด วัดก็เป็นสถานที่รองรับให้ที่พักพิงแก่ผู้ป่วยเพื่อรักษา ร่วมกันสวดมนต์เพื่อส่งแรงใจให้แก่ผู้ป่วยและผู้ที่ตกอยู่ในสถานการณ์เลวร้าย หรือแม้แต่เมื่อสิ้นชีวิตวัดก็เป็นสถานที่จัดการศพเหล่านั้นเพื่อไม่ให้โรคระบาดได้แพร่หลายอย่างรวดเร็ว เมื่อยามสถานการณ์ปกติวัดและพระสงฆ์ก็เป็นที่ยึดเหนี่ยวให้พุทธศาสนิกชนผู้สนใจใฝ่ศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้เข้ามาศึกษาทำความเข้าใจและมีแนวทางการปฏิบัติตนเพื่อเกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามธรรมชาติ เข้าใจถึงวิธีการฝึกกายและใจให้เข้าใจถึงวิถีการเข้าถึงพระธรรมคำสอนอย่างแท้จริงเหมือนที่ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อรับฟังคำสอนที่มุ่งหวังให้ปวงชนผู้นำไปปฏิบัติได้หลุดพ้นจากทุกข์ที่เกาะกินทั้งกายและใจได้อย่างถ่องแท้ ดังที่ได้ตรัสไว้ในสังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค วักกลิสูตร ความว่า “...วักกลิ ร่างกายอันเปื่อยเน่าที่เธอเห็นนี้ จะมีประโยชน์อะไร? ดูกร

วักกลิ ผู้ใดแล เห็นธรรม ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นเรา ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นชื่อว่าย่อมเห็นธรรม วักกลิ เป็นความจริง บุคคลเห็นธรรม ก็ย่อมเห็นเรา บุคคลเห็นเราก็ย่อมเห็นธรรม...” (สำ.ข.๑๗/๒๑๖/๒๗๖) เมื่อเข้าใจธรรมคำสั่งสอนและนำไปปฏิบัติตามอย่างถูกต้องก็จะนำพาให้ชีวิตพบแต่ความสุขความเจริญได้อย่างแท้จริง

หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายทุกชั้นวรรณะ ให้หลุดพ้นจากความวุ่นวายและความทุกข์ด้วยการดับตัณหาความอยากได้ใคร่มีอันเป็นต้นเหตุของความทุกข์ วิธีการแห่งหลักธรรมคำสอนมีข้อคิดมากมายให้ได้นำไปปฏิบัติโดยอาศัยความเชื่อความศรัทธาเป็นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลตามมาที่เกิดจากการนำไปปฏิบัติ ความสำคัญของหลักคำสอนมีอย่างมากมายหลายประเด็น เพื่อสามารถนำไปประยุกต์ปฏิบัติพัฒนาให้เข้ากับทุกคน ได้บรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิตบนพื้นฐานของเหตุผลและความถูกต้อง ข้อกำหนดในการปฏิบัติเพื่อฝึกฝนอบรมตนให้ละความชั่ว ประพฤติแต่ความดีและทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส ขั้นตอนในการพัฒนาตนตามหลักคำสอนต้องเริ่มต้นด้วยมีศรัทธา มีความเชื่อที่ถูกต้องในหลักของเหตุและผลฝึกปฏิบัติจนเกิดปัญญาอย่างแท้จริง รู้จักคิดด้วยสติที่ไตร่ตรองตามความเป็นจริงด้วยการเรียนรู้ฟังคำสอนจากผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบพร้อมทั้งค้นคิดได้ด้วยตนเอง จนเกิดปัญญามีความความรอบรู้เป็นเหมือนประทีปส่องทางไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและยังสามารถที่จะพัฒนาจิตใจตนเองให้เข้าถึงความมีอิสรภาพอย่างแท้จริงอีกด้วย ดังที่พระเกจิอาจารย์หลาย ๆ ท่านได้ฝึกปฏิบัติและประสบความสำเร็จ ดังเช่น

๑. หลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล (พระครูวิเวกพุทธกิจ) วัดเลียบ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

๒. หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต วัดป่าสุทธาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

๓. หลวงปู่แหวน สุจิณฺโณ วัดดอยแม่ปั๋ง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

๔. หลวงปู่ชา สุภทโท (พระโพธิญาณเถร) วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

๕ ท่านพ่อลี ธมฺมธโร (พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์) วัดอโศการาม ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นต้น (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๕)

การได้ศึกษาถึงประวัติของพระเกจิอาจารย์ทางด้านปฏิบัติเหล่านี้จะพบว่า ทุกองค์ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีพร้อมทั้งสร้างคุณประโยชน์ให้เกิดแก่เหล่าชนผู้ศรัทธานำไปปฏิบัติตามอย่างหาที่สุดมิได้ ทั้งยังทิ้งมรดกที่มีคุณค่าให้แก่เหล่าบรรดาลูกศิษย์และปุถุชนทั้งหลายได้ศึกษาและเข้าใจแนวทางปฏิบัติได้อย่างลึกซึ้ง แนวทางเหล่านั้นได้เผยแพร่ให้แก่บุคคลรุ่นหลัง ๆ เป็นคุณประโยชน์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งท่านพ่อลี ธมฺมธโร ได้ปฏิบัติภารกิจสำคัญในการให้การศึกษาแก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ด้วยการฝึกอบรมให้บุคคลเหล่านั้นได้มีการพัฒนาปัญญาเกิดความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริงในธรรมะหรือคำสอนของพระพุทธเจ้าตามสภาวะของความเป็นจริง

ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งทั้งหลายได้อย่างถูกต้อง เมื่อนำมาปฏิบัติก็สามารถประยุกต์ใช้ได้กับสถานการณ์ต่าง ๆ เกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติด้วยมีหนทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ประสบผลสำเร็จในการฝึกปฏิบัติกรรมฐานทำให้จิตใจเป็นอิสระคลายจากการยึดติด มีสุขภาพจิตที่สมบูรณ์เป็นประโยชน์ตนเอง ผู้ใกล้ชิดและสังคมโดยรอบ สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลายที่อยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยลักษณะการสอนที่ได้ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง ด้วยความอดทนวิริยะอุตสาหะไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ด้วยจิตที่มุ่งมั่นจะทำให้เกิดผลสำเร็จด้วยการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เกิดเป็นพลังที่เข้มแข็งต่อจิตใจที่เปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับจากการฝึกปฏิบัติ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาปฏิปทาและคุณูประการต่าง ๆ ของครูบาอาจารย์ท่านพ่อลี ธมฺมธโร วัดอโศการาม ซึ่งถือว่าเป็นพระอริยสงฆ์อีกองค์หนึ่ง ท่านได้ก่อสร้างรากฐานแนวทางการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาให้ประจักษ์แก่สาธุชนทั่วไป ทั้งแนวทางธรรมในการปฏิบัติ เขียนหนังสืออบรมกรรมฐาน และสร้างสถานปฏิบัติธรรมและวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย โดยยังมิได้มีผู้ใดรวบรวมผลงานของท่านให้เกิดเป็นรูปธรรม จึงมีความตั้งใจที่จะได้นำงานของท่านมาเผยแผ่ สร้างศรัทธาแก่สาธุชนผู้ต้องการหลุดพ้นจากความทุกข์ในปัจจุบันและสร้างสะสมบุญบารมีต่อยอดในอนาคต ทั้งหมดนี้เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดงานวิจัยในครั้งนี้

๑.๒ ปัญหาของการวิจัย

๑.๒.๑ ชีวิตและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาชีวิตและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าในคัมภีร์พุทธศาสนา

จากประวัติของพระธรรมสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) และพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส รวมถึงหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาเรื่องธรรมปฏิบัติในคัมภีร์พุทธศาสนาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส เกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ และผลกระทบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงศึกษาค้นคว้า รวบรวมหลักวิปัสสนากรรมฐานจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นข้อมูลขั้นปฐมภูมิ (primary source) อรรถกถา คัมภีร์วิสุทธิมรรค ศึกษาค้นคว้าชีวิตและผลงาน แนวธรรมปฏิบัติ และคุณค่าแนวธรรมของพระธรรมสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จากหนังสือจำนวน ๕ เล่ม ได้แก่ (๑) คู่มือบรรเทาทุกข์ (๒) อานาปานสติภาวนามัย แบบที่ ๑ และแบบที่ ๒ (๓) มุตโตทัย (๔) สมาธิภาวนา และ (๕) มหาเถรธรรม โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหาออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

๑) ด้านแนวธรรมปฏิบัติกรรมฐาน

๒) ด้านการเผยแผ่

๓) ด้านการปกครอง

๔) การสาธารณูปการ

๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Qualitative Research) ซึ่งมุ่งศึกษาข้อมูลจากเอกสาร อรรถกถา ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informant) จำนวน ๗ รูป/คน โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวธรรมปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มี ๓ ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวธรรมปฏิบัติของพระธรรมสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) มี ๔ ท่าน
โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.๕.๑ วัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาชีวิตและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าชีวิตและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) จากเอกสารชั้นปฐมภูมิได้แก่พระไตรปิฎกในส่วนที่เกี่ยวข้อง และเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา หนังสือ งานวิจัย บทความวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๒. วิเคราะห์ชีวิตและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) จากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา หนังสือ งานวิจัย บทความวิจัย และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อประมวลให้เห็นลักษณะของผลกระทบที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๕.๒ วัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) การวิเคราะห์วิจัยเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึก มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าแนวธรรมปฏิบัติในพระพุทธศาสนาจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และปกรณวิเศษ ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจากคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับแนวธรรมปฏิบัติในพระพุทธศาสนา

๒. วิเคราะห์เนื้อหาแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) จากคัมภีร์หลักและเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรา หนังสือ งานวิจัย บทความวิจัย และบทความวิชาการ และบทสัมภาษณ์เชิงลึก

๑.๕.๓ วัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อนำเสนอคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. ตั้งประเด็นในการวิเคราะห์คุณค่าแนวธรรมของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ๔ ด้าน คือ ด้านแนวธรรมปฏิบัติกรรมฐาน ด้านการเผยแผ่ ด้านการปกครอง และด้านสาธารณูปการ

๒. ออกแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) อย่างมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Contents analysis) โดยกำหนดผู้ทรงคุณวุฒิออกเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวธรรมปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

๑.๕.๔ รวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์ คุณค่าแนวธรรมของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สังเคราะห์ให้ได้องค์ความรู้

๑.๕.๕ เรียบเรียงเนื้อหา นำเสนอให้เป็นไปตามรูปแบบคู่มือการเขียนของวิทยานิพนธ์และเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัย

๑.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร, ๒๕๐๗) ได้นิพนธ์ในหนังสือ “คู่มือบรรเทาทุกข์” มีข้อความแสดงว่า สมุฏฐานของโรคที่จะเกิดขึ้นในร่างกายของมนุษย์ มีอยู่ ๒ ทางได้แก่ ธาตุสมุฏฐาน คือ โรคเกิดขึ้นจากความแปรปรวนของธาตุทั้งหลาย ๕ อย่าง ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม และอากาศธาตุ และ กรรมสมุฏฐาน คือ โรคเกิดขึ้นจากกรรมจิต เกิดจากการนึกคิดไปในอารมณ์ต่าง ๆ อันเป็นสิ่งไม่พึงปรารถนา คิดนึกมากเข้าเป็นเหตุให้เสียกำลังใจ หนักเข้าก็จะเกิดโรคขึ้นได้ชนิดหนึ่ง (จิตแปรปรวน) วิธีการแก้ไขพยาบาล เพื่อบรรเทาทุกข์มีอยู่ ๒ ทาง ได้แก่ เภสัชกรรม ให้ประกอบยาขึ้นด้วยธาตุต่าง ๆ ให้เหมาะสมกันกับโรคที่เกิดขึ้นนั้น ๆ ก็จะได้บรรเทา

ทุกข์หรือหายไป และ ธรรมโอสถ อาศัยปรับปรุงตัวเอง ควรทำใจของตนให้น้อมไปในอารมณ์ที่ดี เป็นบุญเป็นกุศลเป็นต้นว่า ตั้งสัตย์บนบานสร้างความดีให้เกิดขึ้นโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น เราจะทำบุญใส่บาตรอย่างนั้น ๆ หรือเราจะบวชบำเพ็ญศีลอย่างนั้น ๆ หรือเราจะสร้างพระพุทธรูปอย่างนั้น ๆ หรือเราจะตั้งใจสวดมนต์ภาวนาอย่างนั้น ๆ บางทีมีเจตนารมณ์ดีเกิดขึ้นในดวงจิต ใจก็จะเบิกบาน เป็นการสร้างกำลังใจให้เกิดพลังงานขึ้นในตน ก็จะสามารถระงับโรคที่เกิดขึ้นได้อย่างหนึ่ง โรคที่ควรรักษาด้วยยา ก็ควรจะไปติดต่อกับนายแพทย์ผู้พยาบาล เพื่อจะได้มีหนทางบรรเทาทุกข์จากโรคนั้น ถ้าทราบว่าเกิดจากกรรมสมุฏฐาน ก็ควรใช้วิธีการอย่างอื่น เพื่อเป็นการบำรุงดวงจิตของผู้ป่วย เช่น แสดงมารยาทอัธยาศัย ใจคอ ให้เป็นที่พอใจของผู้ป่วย หรือแนะนำชักจูงให้ยินดีในทางบำเพ็ญกุศล เช่น แนะนำให้ตักบาตร แนะนำให้สวดมนต์ เพื่อเป็นการน้อมนำใจของบุคคลผู้นั้นไปในทางที่ชอบอย่างนี้ท่านเรียกว่าเป็น ธรรมโอสถบางครั้งโรคเกิดทางกายก่อนแล้วลามไปถึงจิต หรือ กรรมวิบาก บางครั้งเกิดขึ้นในดวงจิต แล้วลามไปสู่ร่างกาย หรือ กรรมจิต กรรมสองชนิดนี้ เมื่อเรารู้ชัดก็ควรประกอบยาทั้งสองขนาน คือ เภสัชกรรม และ ธรรมโอสถ ก็จะเป็นทางบรรเทาทุกข์ได้เป็นอย่างดี

พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร, ๒๕๑๗) ได้นิพนธ์ในหนังสือ “อานาปานสติภาวนามัย แบบที่ ๑ และแบบที่ ๒” มีข้อความแสดงว่า ตามที่ได้สังเกตปฏิบัติมา ที่จะให้ผลดีและสะดวกไม่ค่อยมีความหลงมาเจือปน ทั้งเป็นทางที่สั้นและสบาย มีอยู่ทางเดียวเท่านั้น คือ อานาปานสติภาวนา ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบำเพ็ญจนบรรลุเป็นผลดีมาแล้ว โดยที่ตอนที่ ๑ มุ่งให้ประโยชน์ทางใจ และตอนที่ ๒ ให้ประโยชน์ในทางกายและทางใจ เริ่มตั้งแต่ตั้งใจจับเอาลมหายใจจนให้ถึงที่สุดแห่งลม ต่อจากนั้นก็จะเข้าสู่วิปัสสนาญาณ ลุล่วงเข้าถึงนามธรรมคือจิต คนที่ฝึกหัดสมาธิก็เท่ากับสร้างบ้านให้ตนอยู่ ขณิกสมาธิ เปรียบกับบ้านที่มีหลังคามุงด้วยจาก อุปจารสมาธิ เปรียบกับบ้านที่มีหลังคามุงด้วยกระเบื้อง และอัปปนาสมาธิ เปรียบกับบ้านที่เป็นตึก ผู้จะเข้าถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์โดยถูกต้องแล้ว มีหนทางช่องเดียวเท่านั้น คือ ภาวนา เมื่อภาวนาจนจิตสงบเป็นสมาธิได้แล้ว ย่อมเกิดปัญญา ปัญญาที่เกิดขึ้นเฉพาะในการทำจิต ได้แก่ ปุพเพนิวาสานุสติญาณ จตูปปาตญาณ และอาวักขยญาณ สำหรับวิชาในเรื่องสมาธินั้นมีอยู่ ๒ แผนก คือ เป็นไปด้วยกับโลกีย์ซึ่งไม่เที่ยงไม่มั่นคงถาวร และเป็นไปด้วยโลกุตระที่ทำให้รู้แจ้งเห็นจริง ว่าสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นแล้ว ต้องดับไปเป็นธรรมดา อย่ายึดถือในสิ่งที่รู้ที่เห็นมาเป็นของของตน ให้ปล่อยวาง ย่อมทำให้เกิดสุข ความเยือกเย็น ความราบรื่นชื่นบาน เห็นอริยสัจ ๔ เห็นมรรคมีองค์ ๘ เห็นไตรลักษณ์ เห็นเกิด-ดับ และเห็นอนัตตา ถึงพระนิพพานเป็นเบื้องหน้า ไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บตาย อีกต่อไป

พระอาจารย์มั่น ภูริทัตเถระ (๒๕๓๐) ได้นิพนธ์ในหนังสือ “มุตโตทัย” มีข้อความแสดงว่า ธรรมชาติของดีทั้งหลาย ย่อมเกิดมาแต่ของไม่ดี มีอุปมาดั่งดอกปทุมชาติอันสวยงาม ก็เกิดขึ้นมาจากโคลนตมอันเป็นของสกปรก ปฏิกูลน่าเกลียด แต่ว่าดอกบัวนั้น เมื่อขึ้นพ้นโคลนตมแล้ว ย่อมเป็นสิ่งที่สะอาดเป็นที่ทัดทรงของพระราชาอำมาตย์ อุปราชเสนาบดี เป็นต้น และดอกบัวมิได้กลับคืนไปยัง

โคลนตมนั้นเลย ข้อนี้เปรียบเหมือนพระโยคาวจรเจ้า ผู้ประพฤติพากเพียรประโยคพยายาม ย่อมพิจารณาซึ่งสิ่งสกปรกน่าเกลียด จิตจึงพ้นจากสิ่งสกปรกน่าเกลียดได้ สิ่งสกปรกน่าเกลียดนั้น ก็คือตัวเรานี้เองร่างกายนี้เป็นที่ประชุมแห่งของโสโครก คือ อุจจาระปัสสาวะ (มูตรคูถ) ทั้งปวง

พระโพธิญาณเถร (๒๕๓๕) ได้นิพนธ์ในหนังสือ “มหาเถรธรรม” มีข้อความแสดงว่า การประพฤติปฏิบัตินี้ เป็นพระก็ปฏิบัติได้ เป็นโยมก็ปฏิบัติได้ เรื่องธรรมะนี้จะต้องใช้การภาวนา คือ การรู้จักพิจารณาปฏิบัติให้เป็น ให้เข้าใจในธรรม เห็นถึงสัจธรรม ความจริง ว่าทุกสิ่งเป็นทุกข์ ทุกข์เท่านั้นที่เกิดทุกข์เท่านั้นที่ดับ แต่คนส่วนมากไม่เข้าใจ ชอบแต่จะหนีทุกข์ ไม่อยากจะทุกข์ ความจริงตัวทุกข์คือตัวสัจธรรมแท้ ๆ ถ้าเราไม่ทุกข์ (ตัวปัญหา) มันก็ไม่มีปัญหา เมื่อไม่มีปัญหาก็ไม่มีเหตุให้พิจารณาอะไรเลย ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงสอนเรื่อง “ทุกข์” ท่านสอนให้เราเห็นทุกข์ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (อริยสัจ 4) วิธีปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาก็เพื่อแก้ทุกข์ คือ ทำอย่างไรจะไม่ให้เป็นทุกข์ เมื่อความทุกข์มันเกิดขึ้นมา ก็ตามหาว่ามันเกิดขึ้นจากอะไร ท่านก็ให้ทำลายเหตุตรงนั้นเสีย แล้วทำลายสิ่งที่มันเป็นเหตุที่ทำให้เกิดไปเสียด้วยการขจัดมันไป ทุกข์ สมุทัย นิโรธ คือ ความดับเช่นนั้น มันมีอยู่จะต้องหาทางปฏิบัติ คือ มรรค เพื่อจะเดินทางไปดับทุกข์ ในทางพระพุทธศาสนาสอนเป็นเช่นนี้

หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน (๒๕๕๗) ได้นิพนธ์ในหนังสือ “สมาธิภาวนา” มีข้อความแสดงว่า การพิจารณาขันธ์ทุก ๆ ขันธ์ จงถือ ไตรลักษณ์ (อนิจฺจัง ทุกฺขัง อนตฺตา) เป็นทางเดินของปัญญาพิจารณาลงจุดนั้นเสมอ จะเป็นไตรลักษณ์ใดไม่ผิดทาง ขอให้ชัดเจนด้วยปัญญาเป็นสำคัญ การกลั่นกรองจิตด้วยสมาธิภาวนา ก็คือ การกลั่นกรองตัวเราออกเป็นสัดส่วน เพื่อทราบว่าอันไหนจริง อันไหนปลอม อันไหนจะพาให้เกิดทุกข์ อันไหนจะพาให้เกิดสุข อันไหนจะพาไปนรก อันไหนจะพาไปสวรรค์ และอันไหนจะพาไปนิพพานสิ้นทุกข์ทั้งมวลนั่นเอง

จากการศึกษาพบว่าหนังสือทุกเล่มที่นำมาเสนอมีประเด็นเกี่ยวข้องกับการ การปกครอง การศึกษา การสาธารณูปการ และการเผยแผ่ เน้นไปในส่วนแนวธรรมปฏิบัติกัมมัฏฐานทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติของพ่อแม่ครูอาจารย์ และการปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหามนตรี ศรีบุญฮุง (๒๕๕๐) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมฑูตสายต่างประเทศในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2551-2560)” ผลการวิจัยพบว่า (๑) ด้านบุคลิกภาพภูมิรู้ภูมิธรรมของพระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีศีลาจารวัตร เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ มีความอดทน และควรมีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกัน เมื่อไปอยู่ที่ไหนก็สามารถอยู่ร่วมกับหมู่คณะด้วยความสงบสุขพร้อมที่จะเสียสละเพื่องานพระพุทธศาสนา มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี สามารถสื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศได้ความรู้ทางโลกจะต้องไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก เชื่อมั่นในพระรัตนตรัย เข้าใจในจิตภาวนา มีอุดมการณ์ที่จะเผยแผ่

พระพุทธศาสนาให้แก่ชาวต่างชาติ เพื่อเป็นความมั่นคงของศาสนาในอนาคต ผู้ที่จะเป็นพระธรรมทูต ควรจะต้องผ่านหลักสูตร การอบรมพระธรรมทูตสายต่างประเทศมาโดยตรง (๒) ด้านยุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องเผยแผ่ทาง Web site ใช้ภาษาร่วมสมัย อาจทำเป็นสิ่งพิมพ์เป็นเล่มเล็ก ๆ ที่สะดวกในการหยิบอ่าน ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อการสร้างเครือข่าย กระจายการเผยแผ่ไปยังจุดต่าง ๆ โดยยึดหลักอุดมการณ์ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้สอนว่า พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขของมหาชน และ (๓) ด้านวิธีการพัฒนาพระธรรมทูต ควรมีระบบคัดเลือกการอบรม มีการประเมินและการติดตามดูผลงานในอนาคต ควรมีวิทยาลัยพระธรรมทูต หรือเปิดเป็นหลักสูตรปริญญาโทด้านพระธรรมทูต จัดหลักสูตรให้เอื้อต่อการปลูกฝังอุดมการณ์การเผยแผ่ สร้างจิตวิญญาณแห่งความเป็นพระธรรมทูตให้อยู่ในใจ ให้เป็นผู้มีความรู้และความประพฤติดี และมีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนี้ (พระมหามนตรี ศรีบุญฮุง,

พระมหาเป้า เตชปญฺโญ (ค้าสบาย) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า หลักการกำหนดนโยบายแนวคิดทฤษฎีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทรงกำหนดหลักธรรมวินัยเป็นพื้นฐานสำคัญ เช่น โพธิปักขิยธรรม ไตรสิกขา ไตรลักษณ์ โอวาทปฏิโมกข์ อริยสัจ วิสุทธิธรรม คุณธรรมของผู้นำ คุณธรรมของครูอาจารย์ นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับผู้บริหารราชการ ผู้บริหารองค์กร เพราะนโยบายจะเป็นแนวทางเป็นเข็มทิศในการบริหารดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตรงต่อเป้าหมายที่กำหนดไว้ นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงประกาศไว้แก่พระสาวกทั้งหลายในการส่งสาวกไปประกาศพระพุทธศาสนาครั้งแรก เป็นนโยบายที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมาก เพราะมีพร้อมทั้งหลักการ วิธีการอุดมการณ์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ในปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีแนวนโยบายการเผยแผ่ตามหลักพระวินัย แนวนโยบายแห่งรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และเทคโนโลยีกระแสโลกาภิวัฒน์ ปัญหาและอุปสรรคของนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีอุปสรรคกีดขวางมากมายทั้งภายใน ภายนอก บุคคล ธรรมชาติ หรือความผิดพลาดโดยเฉพาะในยุคปัจจุบันยังมีปัญหาด้านการปกครองของอาณาจักร ศาสนจักร ศาสนา เจ้าลัทธิ มีปัญหาความขัดแย้งทางความคิด ปัญหาการแตกแยก ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ประเพณี สื่อ ภาษา เพศ และวัย (พระมหาเป้า เตชปญฺโญ (ค้าสบาย), ๒๕๕๒)

พระสมชาย สิกฺขาสโภ (บัวแก้ว) ได้ทำวิจัยเรื่อง “อภิสมาจาร : กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวพระพุทธศาสนา” ผลวิจัยพบว่า การพัฒนาบุคลิกภาพ เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์ให้แสดงออกตามบทบาทหน้าที่และสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม ถูกต้องตามกาลเทศะ เป็นการพัฒนาองค์รวมของการแสดงออกทางอิริยาบทที่สัมพันธ์กับบุคคลสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม หลักอภิสมาจารในพระพุทธศาสนา เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพของบรรพชิต ตามสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้พระสงฆ์ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นแนวทางปฏิบัติที่เอื้อต่อ

การพัฒนาคุณธรรมให้เจริญขึ้น โดยมีความเมตตาเป็นฐาน เป็นลักษณะของพระสงฆ์ที่ทำให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสของประชาชน (พระสมชาย สิกฺขาสโภ (บัวแก้ว), ๒๕๖๔)

พระวัศพล ปณฺฑาปชฺโต (อัจฉริยปัญญาชน) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสาย หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต” ผลวิจัยพบว่า การศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสาย หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ท่านวางแนวทางในการปฏิบัติสมถะและวิปสสนา ตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้า แต่ท่านจะเน้นหนักในการสอนให้เจริญพุทธคุณกำหนดสติกับคำบริกรรม พุทโธ ให้กลมกลืนเป็นอันเดียวกันจนคล่องตัว ท่านย้ำให้พิจารณา กายคตาสติ อสุภกรรมฐาน เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เป็นต้น แยกออกเป็นส่วน ๆ เห็นว่าร่างกายนี้เต็มไปด้วยของปฏิกูล น่าเกลียด โสโครก น่าเบื่อหน่าย ไม่น่ายึดมั่น ถือมั่นว่าเป็นอัตตาตัวตน ผู้ภาวนาก็เริ่มจะรู้แจ้งเห็นจริงในความเป็นจริงของร่างกายอันนี้ แล้วพิจารณาเนือง ๆ จนกระทั่งจิตเกิดความสงบ พิจารณาว่าในร่างกายของเรานี้ไม่มีอะไร มีแต่ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ พิจารณากายแยกออกเป็นส่วน ๆ ส่วนนี้เป็นดิน ส่วนนี้เป็นน้ำ ส่วนนี้เป็นลม ส่วนนี้เป็นไฟ ประชุมกันอยู่เท่านั้น หาสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขาไม่ ก็ทำให้จิตของเรามองเห็นอนัตตาได้เร็วขึ้น จึงเป็นแนวทางให้จิตดำเนินก้าวขึ้นสู่ภูมิแห่งวิปัสสนาได้ (พระวัศพล ปณฺฑาปชฺโต (อัจฉริยปัญญาชน), ๒๕๖๕)

ยรรยง เดชสะท้าน (๒๕๖๑) ได้ทำวิจัย เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักการปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า (๑) หลักการปฏิบัติโดยยึดหลักพระธรรมวินัย คือ ศีล สมาธิ และปัญญา พร้อมทั้งนำหลักธุดงควัตรมาใช้ปฏิบัติ จึงทำให้มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย อันเป็นแนวทางที่นำไปสู่ การปล่อยวางและไม่ยึดมั่นในเบญจขันธ์ (๒) ผลของการปฏิบัติธรรม ทำให้ผู้ปฏิบัติมีความเคารพในพระธรรมวินัยและกฎระเบียบของวัด เป็นผู้มีความอดทน มีสติ มีความเป็นอยู่เรียบง่าย สงบเสงี่ยม อ่อนน้อมถ่อมตน และมีความเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของสังคม และ (๓) คุณค่าและประโยชน์ของการปฏิบัติธรรม โดยเป็นแนวทางในการศึกษาและการปฏิบัติตามกฎของธรรมชาติ อันเกิดจากความรู้แจ้งจากการลงมือปฏิบัติจนสามารถดับทุกข์ได้

นางฐิติรัตน์ รักษ์ใจตรง (๒๕๔๘) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเสถียรธรรมสถาน” ผลการวิจัยพบว่า อานาปานสติภาวนาหรืออานาปานสติสมาธิพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริมมากกว่าวิธีเจริญสมาธิอื่น ๆ อานาปานสติเมื่อทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อความนิพพาน ซึ่งพระอรรถกถาจารย์ท่านได้ขยายความ อานาปานสติเป็นยอดแห่งกรรมฐาน เป็นภูมิธรรมแห่งมนสิการของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและพุทธลิตรที่เป็นมหาบุรุษ เท่านั้น

ณอภัย พวงมณี (๒๕๖๑) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยใช้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแนวสติปัฏฐานสี่ของศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดถ้ำพระผาคอก อำเภอเวียง

ชัย จังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัยพบวา สาระสำคัญที่เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตคือ สติปัฏฐานเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่กล่าวไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นพระสูตรหนึ่งที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอน และทรงพิจารณาเห็นความสำคัญนี้มาแต่แรกตรัสรู้เตือนให้มีตนเป็นที่พึ่งแห่งตนเป็นสรณะ การปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐานต้องใช้สติสัมปชัญญะเข้าไปกำหนดกาย เวทนา จิตและธรรม ผู้ที่ปรารถนา จะบรรลุมรรคผลคือ นิพพาน ต้องเริ่มต้นด้วยสติปัฏฐาน เมื่อศึกษาถึงลักษณะการเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตได้ ๓ ลักษณะคือ ๑) เป็นหลักธรรมที่เป็นเหตุก่อให้เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ๒) เป็นหลักธรรมที่เกิดขึ้นในขณะอยู่ในกระบวนการปฏิบัติ และ ๓) คือธรรมที่เกี่ยวข้องที่ส่งผลหลังการปฏิบัติ

พระครูปลัด ทินกร อิสสโร และพระศรีวินยาภรณ์ (๒๕๖๒) ได้เขียนบทความวิจัย เรื่อง การศึกษา ธุดงควัตร: แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่าหลักธุดงควัตรในพระพุทธศาสนา ที่มีในพระไตรปิฎกแค่เพียง ๘ ข้อเท่านั้น ซึ่งมีใจความว่า ธุดงคเป็นวัตรแต่ไม่เป็นศีลมี ๘ ข้อ คือ ข้อ ๑ ถึง ๘ คือ (๑) ปังสุกูลิกังคธุดงค์ (นุ่งห่มผ้าบังสุกุล) (๒) เตจีวริกังคธุดงค์ (ทรงไตรจีวร) (๓) ปิณฑปาติกังคธุดงค์ (เที่ยวบิณฑบาต) (๔) สปาทานจาริกังคธุดงค์ (เที่ยวบิณฑบาตตามลำดับ) (๕) ขลุปัจฉาภัตติกังคธุดงค์ (การห้ามภัตเมื่อภายหลัง) (๖) อารัญญิกังคธุดงค์ (การอยู่ป่า) (๗) ยถาสันถติกังคธุดงค์ (การอยู่ในเสนาสนะอันท่านจัดให้) (๘) เนสัชชิกกังคธุดงค์ (การนั่ง) ต่อมามีการเพิ่มธุดงควัตรเข้ามาอีก ๕ ข้อ คือข้อ ๙ ถึง ๑๓ ปัจจุบันนี้ ธุดงควัตรมี ๑๓ ข้อ การพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา พบว่า การปฏิบัตธุดงควัตรตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อขัดเกลากิเลสเป็นคนมักน้อย สันโดษ เลี้ยงง่าย เป็นต้น

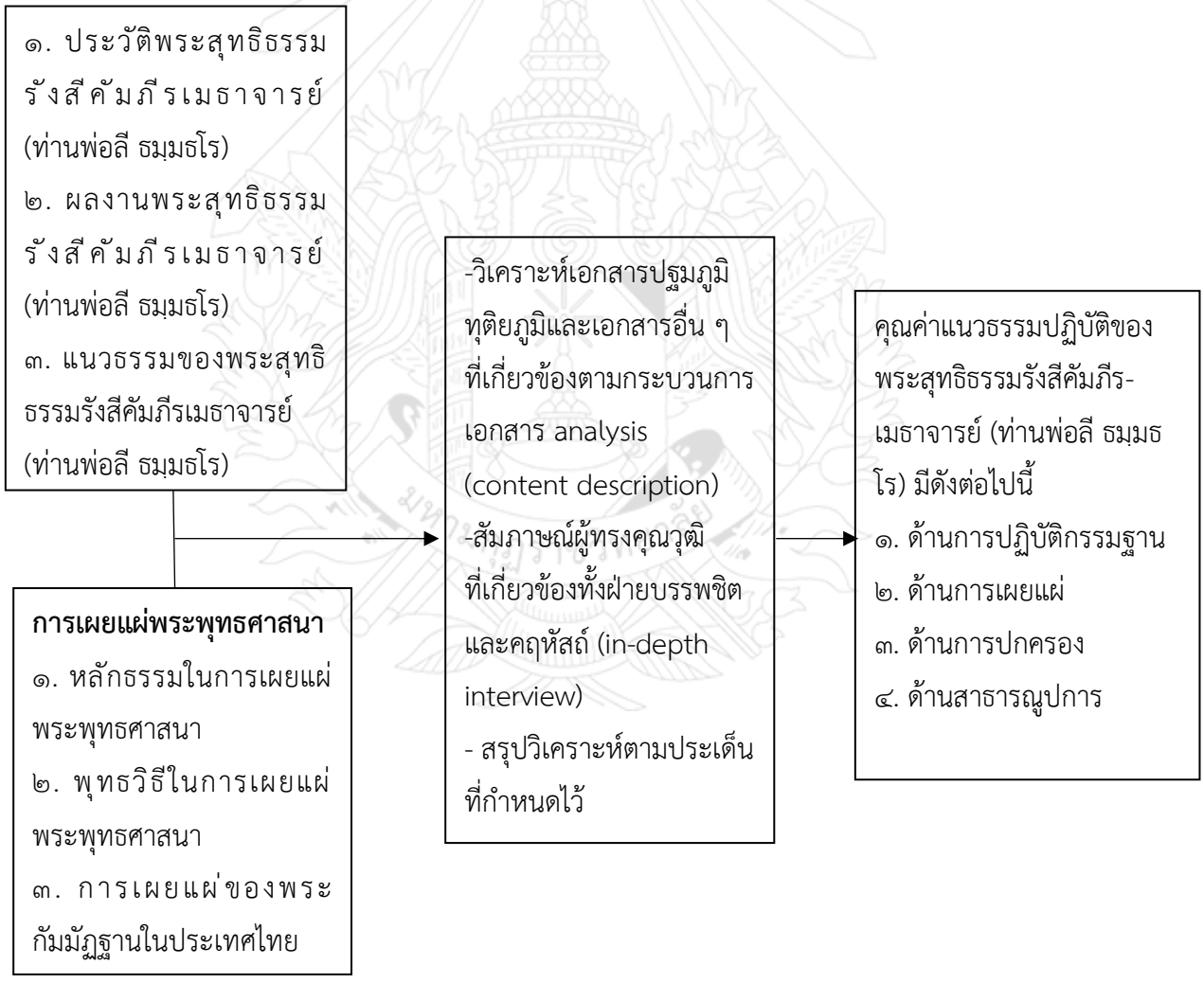
พระมหาสุเทพ ฉนฺทสุทฺโธ (มะแป้นไพร) (๒๕๖๐) ได้ทำวิจัยเรื่อง ปมาณิกา ๔ ของพระเถระผู้เป็นเอตะทัคคะด้านการเผยแผ่ ผลวิจัยพบว่า ปมาณิกา ๔ หมายถึง หลักเกณฑ์ในใจที่ใช้วัดเพื่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในบุคคล ๔ ประเภท ได้แก่ รูปัปปมาณิกา เป็นการถือเอารูปร่างที่มองเห็นเป็นประมาณในใจให้เกิดความศรัทธา โฆสัปปมาณิกา เป็นการถือเอาเสียงที่ได้ยินเป็นประมาณในใจให้เกิดความศรัทธา ลูขัปปมาณิกา เป็นการถือเอาสิ่งของเครื่องใช้และความเป็นอยู่ที่มองเห็นเป็นประมาณในใจให้เกิดความศรัทธา และธัมมัปปมาณิกา เป็นการถือเอาธรรมที่พิจารณาเป็นประมาณในใจให้เกิดความศรัทธา ความศรัทธาแบบปมาณิกาที่เกิดขึ้นย่อมส่งให้เกิดผลทั้งดีและเสียต่อการเผยแผ่พุทธศาสนา ด้านผลดีย่อมเป็นการดึงชนในชมพูทวีปให้มาเลื่อมใสศรัทธาพุทธศาสนาเพิ่มมากยิ่งขึ้น ส่วนผลเสียย่อมแตกต่างกันไปตามปมาณิกาที่เหล่าพุทธบริษัทศรัทธา ยกเว้นเพียงธัมมัปปมาณิกาเท่านั้นที่เป็นไปเพื่อหนทางแห่งความสุขอย่างแท้จริง

สรุป จากการศึกษาพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา คือ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ การเผยแผ่ของพระเกจิรูปสำคัญของประเทศไทยที่มีความ

ความเกี่ยวข้องกับพระปฏิบัติธรรม โดยเน้นการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสุปฏิปันโน ข้อปฏิบัติกรรมฐานขั้นพื้นฐานด้วยการภาวนา ‘พุทโธ’ หลักอานาปานสติเพื่อกำหนดลมหายใจเข้าออก การกำหนดรู้อารมณ์ด้วยสติปัฏฐาน หลักธุดงค์ ๑๓ และการยึดถือปฏิบัติตามธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด จนถึงวิธีปฏิบัติตามหลักพระไตรปิฎกที่นำไปสู่การพ้นทุกข์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ยังมุ่งเน้นการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนโดยวิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักปมาณิกา ๔ ได้แก่ การดูแลร่างกายและบริขารให้สะอาดเรียบร้อย การเทศน์ที่ใช้เสียงน่าฟัง การมีความเรียบง่าย และการแสดงธรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล งานวิจัยทั้งหมดนี้มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาทั้ง ๔ ประเด็น

๑.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีกรอบแนวคิดดังต่อไปนี้



ภาพที่ ๑.๑ สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

เมื่อได้ทำการศึกษาค้นคว้าและวิจัยแล้ว ผู้วิจัยมีความคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์จากการศึกษาวิจัยดังนี้

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงชีวประวัติของของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

๑.๘.๒ ทำให้ทราบแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

๑.๘.๓ ทำให้ได้คุณค่าธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๙ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

แนวธรรมปฏิบัติ หมายถึง ปฏิปทาของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่ได้ปฏิบัติบำเพ็ญตนจนเป็นพระสายกัมมัฏฐานใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการปฏิบัติกรรมฐาน ด้านการเผยแผ่ ด้านการปกครอง และด้านสาธารณูปการ

การปฏิบัติกัมมัฏฐาน หมายถึง การศึกษาและปฏิบัติกรรมฐานสายพระป่าที่ได้รับการสืบทอดจากพ่อแม่ครูอาจารย์ โดยใช้แนวภาวนาพุทโธเป็นสำคัญ สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติอานาปานสติและสติปัฏฐานในพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่ หมายถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่ทำให้พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายออกไป ทำให้ผู้ที่มีความเห็นผิด ได้เข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ในทุก ๆ ที่ท่านจาริกธุดงค์ทั้งในประเทศไทยและแผ่ขยายออกไปในต่างแดน เช่น ประเทศสิงคโปร์ ประเทศออสเตรเลีย ประเทศอินเดีย เป็นต้น

การปกครอง หมายถึง การสร้างกฎและวางรูปแบบแผนการปกครองการปฏิบัติทางเขตสังฆวาสและอุบาสก อุบาสิกา ในวัดอโศการาม ของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) โดยคำนึงถึงความสงบ เรียบร้อย มีระเบียบ แบบแผนที่เป็นตัวอย่างที่ดี ตามพระธรรมวินัยและตามกฎมหาเถรสมาคม

การสาธารณูปการ หมายถึง การสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมให้เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนให้ใช้เป็นที่ฝึกฝนปฏิบัติ และยังอนุเคราะห์สตรีผู้ชราภาพให้เข้ามาพำนักอาศัย เป็นที่พึ่งของลูกศิษย์ที่ตั้งใจเข้ามาปฏิบัติธรรม

คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติ หมายถึง ปฏิปทาที่เกิดประโยชน์เชื่อมโยงกับมิติที่กำหนดไว้ในงานวิจัยนี้ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านแนวธรรมปฏิบัติที่มุ่งฝึกฝนอบรมพุทธศาสนิกชนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้การปฏิบัติกรรมฐาน ด้านการเผยแผ่ธรรมะและนำคำสั่งสอนไปสู่สังคม ด้านการปกครองในฐานะเจ้าอาวาสวัดอโศการาม ด้านสาธารณูปการที่ท่านได้สร้างวัดและสถานที่ต่าง ๆ แก่พุทธศาสนิกชนได้ใช้ในการเรียนรู้ฝึกปฏิบัติ

บทที่ ๒
ประวัติและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

พระเถระสายกรรมฐานพระป่าของธรรมยุตินิกายผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็นที่เลื่อมใสเคารพนับถือแก่บรรดาศิษยานุศิษย์และสาธุชนผู้นับถือพระพุทธศาสนาต้องมีชื่อของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์หรือท่านพ่อลีรวมอยู่ด้วย เพราะท่านปฏิบัติตนตามแนวทางคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยธรรมวินัย และยึดถือธุดงควัตรด้วยจริยวัตรอย่างเคร่งครัด แนวทางในการปฏิบัติภาวนาด้วย อานาปานสติวิธีปฏิบัติสมถะและวิปัสสนาตามหลักธรรมคำสอน แนวทางนี้ซึ่งพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโตได้ฝึกปฏิบัติและวางเป็นแนวคำสอนที่รู้จักกันในนามว่า “คำสอนพระป่าสายพระอาจารย์มั่น” ท่านพ่อลีเป็นหนึ่งในศิษย์ที่ได้รับคำชี้แนะสั่งสอนจากพระอาจารย์มั่นด้วยเช่นกัน ในส่วนของงานวิจัยฉบับนี้จะได้ศึกษาถึงประวัติของท่านพ่อลีในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ ประวัติและปฏิปทาของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)
๒.๒ การศึกษาของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)
๒.๓ การถือเพศพรหมจรรย์ด้วยการอุปสมบท
๒.๔ ธุดงควัตรตามพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต
๒.๕ เดินทางธุดงค์สู่ต่างประเทศ
๒.๖ การสร้างวัดของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)
๒.๗. สมณศักดิ์ของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)
๒.๘ การอาพาธของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)
๒.๙ ปัจฉิมกาลของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)

๒.๑ ประวัติและปฏิปทาของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)

พระเกจิอาจารย์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตั้งแต่ยังคงดำรงชีวิตอยู่จวบจนกระทั่งมรณะภาพไปแล้ว แต่ปฏิปทาธรรมปฏิบัติของท่านยังคงเป็นที่กล่าวขานด้วยศรัทธาและเลื่อมใส แนวทางธรรมปฏิบัติยังคุณานุประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องการศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ท่านได้ปฏิบัติตามและเห็นผลลัพธ์เป็นที่ประจักษ์แล้ว จึงเห็นถึงความจริงที่ปรากฏเพื่อนำไปใช้ในดำเนินชีวิต ทั้งในลักษณะของการเป็นผู้นำต้องปกครองผู้อยู่ในอาณัติ ทางด้านการศึกษาถึงวิธีการปฏิบัติทางธรรมและประยุกต์มาใช้ในวิถีทางโลก นำแนวทางเหล่านั้นไปเผยแผ่แด่ชนรุ่นหลังที่มีความสนใจในคำสอนอย่างจริงจัง สร้างสาธารณูปการเป็นประโยชน์แด่เหล่าสรรพสัตว์ผู้ตกทุกข์ได้ยากได้มีที่พึ่งพิงทั้งทางกายและทางใจ ดั่งที่พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี) ผู้ที่เป็นแบบอย่างให้ผู้สนใจได้นำไป

ศึกษา เพื่อยังประโยชน์ให้เกิดแด่อนุชนคนรุ่นหลังได้รับอนิสงค์ของธรรมปฏิบัติที่ได้รับการเผยแพร่และจรรโรงพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่อย่างยั่งยืน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑.๑ ชาติกำเนิด

การได้ศึกษาถึงประวัติและชาติกำเนิดของท่านพ่อลีก็จะทราบว่า ชาติกำเนิดของท่านมีลักษณะพื้น ๆ ธรรมดาเหมือนกับเด็กทั่วไปที่เกิดในภาคอีสานของประเทศไทย ประกอบด้วยพี่น้องหลายคนและฐานะทางบ้านก็ไม่ได้อุดมสมบูรณ์สะดวกสบายในการดำรงชีวิต ครอบครัวทำนาเพื่อหาเลี้ยงทุกชีวิตด้วยการดำเนินอาชีพตามรอยบรรพบุรุษ ในขณะที่พื้นที่ทางกายภาพของภาคอีสานในตอนนั้นค่อนข้างจะแห้งแล้งทุรกันดารทุกอย่างมีความยากลำบาก หากแต่ทุกชีวิตต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดและหาหนทางในการดำเนินชีวิตต่อไป อยู่ที่ว่าจะมีโอกาสและค้นพบหนทางของตัวเองได้เร็วเพียงใด

พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ชาลี ธมฺมธโร) ซึ่งบรรดาศิษยานุศิษย์ที่เคารพศรัทธานิยมเรียกนามท่านว่า “ท่านพ่อลี” นามเดิม ชาลี นามสกุล นารีวงศ์ เกิดเมื่อวันพฤหัสบดี เวลา ๒๑.๐๐ นาฬิกา เดือนยี่ แรม ๒ ค่ำ ปีมะเมีย ตรงกับวันที่ ๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๔๙ บ้านเกิดคือ บ้านหนองสองห้อง ต.ยางโยภาพ อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี หมู่บ้านนี้มีบ้านเรือนประมาณ ๘๐ หลังคาเรือน แบ่งออกเป็น ๓ คุ้ม คือ หมู่บ้านน้อย ๑ หมู่บ้านใน ๑ และหมู่บ้านนอก ๑ ที่หมู่บ้านนอกนี้มีวัดตั้งอยู่ พระอาจารย์ลีได้เกิดในหมู่บ้านที่มีวัดตั้งอยู่ บ้านทั้ง ๓ คุ้มนี้มีหนองน้ำอยู่ตรงกลาง ๓ หนอง บริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านมีต้นยางใหญ่ขึ้นอยู่ล้อมรอบนับเป็นสิบ ๆ ต้น ทางด้านทิศเหนือของหมู่บ้านมีเนินบ้านเก่า มีพระอุโบสถร้าง ๒ แห่ง ปรากฏว่าผีดุมาก บางคราวถึงกับมาพาเอาคนไปอยู่ที่ศาลเจ้า สังเกตดูรู้สึกว่าจะเป็นฝีมือของขอมเป็นผู้สร้างขึ้น เป็นบุตรของนายปาว และนางพ่วย นารีวงศ์ ปู่ชื่อนายจันทารี ย่าชื่อนางสีดา ตาชื่อนายนันทะเสน ยายชื่อนางดี มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันทั้งหมด ๙ คน เป็นชาย ๕ คน หญิง ๔ คน โดยเป็นบุตรคนที่ ๘ เมื่อเกิดมาได้ ๙ วัน เกิดมีอาการงองแงรบกวนพ่อแม่เป็นการใหญ่ โดยมักร้องไห้เอาแต่ใจเสมอ ๆ ถึงกับโยมบิดามารดาทั้งสองได้แตกจากกันไปหลายวัน เมื่อโยมผู้หญิงออกไฟได้ ๓ วัน ตัวเองเกิดเจ็บป่วยด้วยโรคบนศีรษะ ไม่ยอมกินไม่ยอมนอนเป็นเวลาหลายวัน เลี้ยงยากที่สุด ไม่มีใครสามารถจะเลี้ยงให้ถูกใจได้ (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ท่านพ่อลีได้ระลึกชาติและเคยปรารภถึงเรื่องในอดีตชาติ ก่อนที่จะมาเกิดในชาตินี้อันโรคเจ็บป่วยบนศีรษะที่เป็นมาตั้งแต่เกิดนั้นเป็นบุพพกรรมมาตั้งแต่อดีตชาติที่เคยพรากชีวิตสัตว์ไว้ ท่านเคยเกิดเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่รบได้ชัยชนะมาทั้ง ๔ ทิศ ได้สร้างกรรมหนักหน่วงด้วยการฆ่ามนุษย์ทรมานนักโทษด้วยเครื่องบีบศีรษะและเครื่องทรมานอื่น ๆ อันเป็นเครื่องทรมานที่สุดแสนจะทารุณเพื่อให้ศัตรูผู้นั้นยอมรับผิดและพูดความจริงถึงความลับของอริราชศัตรู แต่การได้ชัยชนะเหล่านั้นมากลับเป็นการสร้างเวรกรรมที่ไม่มีวันจะจบสิ้น ส่งผลให้ชาติปัจจุบันท่านต้องมีอาการปวดศีรษะและจะอายุสั้น เพราะได้ฆ่ามนุษย์ไว้มากในชาติที่เป็นกษัตริย์นั้น (ลานธรรมจักร, ๒๕๖๖) และท่านพ่อลีธมฺมธโรได้เคยปรารภถึงเรื่องในอดีตชาติ ก่อนที่จะมาเกิดในชาตินี้ ซึ่งเป็นชาติสุดท้ายของท่านไว้ว่า

ท่านเคยเกิดเป็นชาวจังหวัดจันทบุรีมีฐานะมั่งคั่งพรั่งพร้อม มีชีวิตความเป็นอยู่สะดวกสบายเป็นบุตรชายคนที่สองพ่อแม่รักถนอมดั่งดวงใจ โดยเป็นน้องชายของขุนแพทย์ไพบูลย์ (ไพบูลย์ ไมตรีเวช) ทั้งคู่เป็นบุตรของ ก๋ง (ปู่) จันทร์ และคุณย่าฮ้วย ไมตรีเวช ซึ่งเป็นคนรวย มีที่ดินและห้องแถวให้เช่าอยู่จังหวัดจันทบุรี แต่ย่าเป็นคนมีนิสัยค่อนข้างหนักไปทางตระหนี่ถี่เหนียว ไม่ชอบทำบุญสุนทานอะไรเลย ชาตินั้นท่านพ่อลีอายุสั้นมากตายตอนอายุได้แค่ ๘ ขวบเท่านั้น ท่านตายไปได้ไม่กี่ปีท่านก็มาเกิดใหม่อีกในชาตินี้ คุณแม่และพี่ชายของท่านยังมีชีวิตอยู่ เรียกได้ว่า “ทวิภพ” คือ “ท่านเป็นคน ๒ ภพ” คือตายแล้วเกิดใหม่ พ่อแม่เก่าและญาติพี่น้องก็ยังคงอยู่เป็นเรื่องน่าพิศวง (ลานธรรมจักร, ๒๕๖๖) จะเห็นได้ว่าชาติกำเนิดของท่านพ่อลีในชาติปัจจุบัน และอดีตชาติของท่านเป็นเครื่องยืนยันและบ่งบอกได้ว่าวิบากที่ได้กระทำไว้ ไม่ว่าจะเกิดในภพภูมิไหนก็ไม่อาจหนีกรรมที่เคยทำไว้ ยังคงตามติดตัวและส่งผลต่อผู้กระทำเสมอ ไม่ว่าท่านผู้นั้นจะอยู่ในสภาวะเพศใดก็ตาม ซึ่งถ้าหากมนุษย์ทั้งหลายจะได้นำมาศึกษาเป็นข้อคิดสกิดเตือนใจถึงผลของกรรมที่ได้กระทำ ก็จะทำให้สามารถลด เลิก ละการทำชั่วลงได้บ้างจากการที่ได้ศึกษาถึงชาติกำเนิดของหลวงพ่อลี

ตอนวัยเด็กท่านพ่อลีค่อนข้างจะเป็นเด็กเลี้ยงยากงอแงและขี้โรค เมื่อเด็กชายลีอายุได้ ๑๑ ปีโยมมารดาถึงแก่กรรม ในขณะที่ยังมีน้องเล็ก ๆ เป็นผู้หญิงอีก ๑ คนที่ต้องดูแลเลี้ยงดูกันมา ส่วนพี่น้องคนอื่นเมื่อเติบโตพอที่จะสามารถดูแลตัวเองได้ก็แยกย้ายกันไปทำมาหาเลี้ยงชีพ ยังเหลือเด็ก ๆ อีก ๒-๓ คนซึ่งอยู่ในความดูแลของพ่อ ในขณะที่พ่อมีอาชีพทำนาจึงทำให้ลูก ๆ ที่เหลือทุกคนต้องช่วยกันทำนาเป็นอาชีพ พอเด็กชายลีอายุได้ ๑๑ ปีก็เกิดจิตคิดขึ้นเองว่า “ไม่มีอะไรที่จะทำไม่ได้ในเรื่องที่จะตอบแทนบุญคุณข้าวป้อนของพ่อแม่” แต่มีอยู่เรื่องหนึ่งที่ไม่สามารถทำได้และเคยพูดกับมารดาเมื่อตอนยังมีชีวิตว่า “แม่...มีอยู่เรื่องเดียวที่ลูกจนใจที่สุดก็แต่เลือดในอกที่ดื่มเข้าไปเท่านั้นที่หามาตอบแทนพ่อแม่ไม่ได้” (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙) ถึงแม้จะเป็นเด็กขี้โรคและเลี้ยงยากแต่มีสิ่งหนึ่งในที่อยู่ในความคิดตลอดเวลา คือความคิดอ่านเรื่องบาปบุญและปรารถนาอย่างยิ่งที่จะบวชเป็นพระภิกษุในภายภาคหน้า (คอลัมน์พระเครื่อง, ๒๕๖๖) เด็กชายลีมีอุปนิสัยชอบทำบุญมาตั้งแต่เป็นเด็กพอถึงวันพระก็อยากไปทำบุญที่วัด หากแต่บิดาท่านไม่ใคร่สนใจเรื่องทำบุญสุนทานสักเท่าไหร่ จึงทำให้มีเรื่องขัดใจกับโยมพ่ออยู่บ่อย ๆ เนื่องจากโยมพ่อต้องการให้เด็กชายลีทำการค้าซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ชอบทำ เช่น ซื้อหมูมาขาย ซื้อวัวมาขาย เป็นต้น จนทำให้บางวันเด็กชายลีนั่งร้องไห้คนเดียวกลางทุ่งนา (วัดป่าคลองกุ้ง จันทบุรี, ๒๕๖๖)

ชีวิตวัยเด็กของท่านพ่อลีเป็นชีวิตที่ยากจนข้นแค้นเนื่องจากครอบครัวมีอาชีพทำนาซึ่งเป็นกระดูกสันหลังของชาติ ในขณะที่โตขึ้นมาอีกหน่อยก็ถูกโยมพ่อให้ไปทำการค้าเกี่ยวกับสัตว์ ซึ่งไม่ใช่นิสัยพึงประสงค์ของท่านต้องการจะช่วยเหลือตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ที่ได้เลี้ยงดูท่านมาให้พ้นจากความยากลำบาก และมีปณิธานอย่างแน่วแน่ว่าต้องการจะบวชในภายภาคหน้า

๒.๒ การศึกษาของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)

การเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเป็นสิ่งที่ทุกครอบครัวตระหนักและต้องลงมือทำ เหมือนเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองหรือพ่อแม่ว่านอกจากการอบรมสั่งสอนให้เป็นเด็กดีเพื่อจะได้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตแล้ว การให้การศึกษาก็เป็นหนทางสนับสนุนให้เด็กได้เริ่มมีความรับผิดชอบต่อตัวเองถือว่าขั้นตอนแรกของการเรียนรู้ การศึกษาจะมีประโยชน์มากหรือน้อยเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับตัวของผู้เรียนเอง หากมองในภาพรวมแล้วการศึกษาไม่เคยเป็นโทษกับใครอย่างแน่นอน ทุกครอบครัวก็หวังจะให้บุตรหลานได้รับการศึกษามากเท่าที่สามารถทำได้ เพื่อมีอนาคตที่ดีสามารถรับผิดชอบตัวเองได้ และอาจหมายถึงกลับมาตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ได้ในอนาคตอีกด้วย

เด็กชายลีเมื่ออายุถึงเกณฑ์เข้าเรียน (ประมาณ ๑๒ ปี) ก็ได้รับการศึกษาเบื้องต้นจากโรงเรียนประจำหมู่บ้าน หากแต่ระหว่างการเรียนนั้นมารดาก็ถึงแก่กรรม ส่วนเด็กชายลีก็เรียนหนังสือไทยพออ่านออกเขียนได้ ไม่ได้มีประวัติว่าเรียนหนังสือเก่งประการใด เพราะในการสอบตอนเรียนชั้นประถมก็สอบตกแต่ก็มีความคิดว่าจะเรียนจนกว่าครูจะไม่ให้เรียนและการสอบตกก็ช่างหัวมันปะไรตกได้ก็เรียนซ้ำได้เหมือนกัน (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙) ส่วนจบการศึกษาชั้นใดไม่ปรากฏหลักฐานแต่ก็มีความรู้อ่านออกเขียนได้เป็นอย่างดี พออายุได้ ๑๗ ปีจึงได้ออกจากโรงเรียนโดยมีความคิดในตอนนั้นว่าต้องการหาเงินมาช่วยเหลือครอบครัวเท่านั้น หากแต่ความคิดเรื่องการหาเงินก็มีเรื่องขัดใจกับโยมพ่อ เนื่องจากโยมพ่อต้องการให้ทำการค้าขายเกี่ยวกับสัตว์ด้วยการไปซื้อหมู ซื้อวัวมาขาย ซึ่งเป็นการกระทำที่ท่านพ่อลีไม่ชอบ เพราะชอบไปทำบุญที่วัดซึ่งโยมพ่อก็คอยขัดขวาง ไปทำงานอย่างอื่นที่ไม่ใช่ค้าขายสัตว์ก็ถูกโยมพ่อคอยขัดเสมอ บางครั้งขอไปทำบุญอย่างคนอื่นเขาก็ไม่ยอมให้ไปแต่กลับบอกให้ไปทำไร่ทำนาเสีย จนทำให้เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจนั่งร้องไห้อยู่คนเดียวกลางทุ่งนา จึงมีความคิดในใจว่าไม่อยากอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้แล้วอยากออกไปข้างนอกเพื่อทำสิ่งที่ตนเองอยากทำ หากแต่ในตอนนั้นต้องอดทนอาศัยอยู่กับโยมพ่อไปก่อน จนต่อมาโยมพ่อได้ภรรยาใหม่คนหนึ่งชื่อแม่ทิพย์ จึงทำให้การอาศัยอยู่ที่นั่นของท่านพ่อลีค่อยมีความสบายใจขึ้น เพราะโยมพ่อไม่ค่อยได้มาสนใจกับความเป็นอยู่ของท่านพ่อลีเท่าไหร่ (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

เมื่อท่านพ่อลีอายุได้ ๑๘ ปีได้ออกจากบ้านที่เคยอยู่ตอนเดือน ๑๑ เพื่อเดินทางไปหาพี่ชายซึ่งมาทำงานรับจ้างอยู่ที่ตลาดหนองแซง อ.หนองแซง จ.สระบุรี ตอนนั้นทราบว่าพี่ชายทำงานแล้วได้รับเงินค่าตอบแทนจึงมีความต้องการอยากไปทำงานด้วย เนื่องด้วยทางการชลประทานกำลังมีการก่อสร้างประตูน้ำจึงต้องการแรงงานเพิ่ม หากแต่การมาพักเพื่อทำงานอยู่กับพี่ชายก็มีเรื่องทำให้พี่ชายไม่พอใจอยู่เนื่อง ๆ เพราะท่านพ่อลีได้บอกกับพี่ชายเสมอ ๆ ว่า “พี่ควรขึ้นไปบ้านบ้างซิ” แต่พี่ชายปฏิเสธไม่ต้องการขึ้นไปหาพ่อที่บ้านด้วยไม่อยากไปนั่นเอง ทำให้ท่านพ่อลีหนีจากบ้านพี่ชายด้วยต้องการไปทำงานที่อื่นเพื่อแสวงหาเงินในการเลี้ยงชีพ ด้วยมีความคิดว่าเงินเป็นของคู่ชีวิตหากต้องการมีชีวิตที่ดีจึงต้องทำงานเพื่อให้ได้เงิน ช่วงเวลานั้นท่านพ่อลีกำลังเป็นหนุ่มวัยฉกรรจ์หากแต่

ความรู้สึกนึกคิดก็ยังเป็นเด็กอยู่เสมอ ด้วยไม่เคยคิดว่าอายุขนาดนี้แล้วควรจะต้องทำตัวเหมือนวัยรุ่นทั่วไปอย่างไร ไม่ว่าจะมีเพื่อน ๆ แนะนำ ชวนหรือชักจูงให้ไปเที่ยวผู้หญิงอย่างไรท่านพ่อลีก็ไม่เคยสนใจ เพราะมีความคิดว่าการเกี้ยวพาราสีผู้หญิงหรือการคิดจะมีคู่ครองเป็นเรื่องของผู้ใหญ่มิใช่เรื่องของเด็กอย่างตนเอง (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ตั้งแต่เติบโตจนรู้ความเมื่ออายุได้ ๑๕ ปีก็มีความรู้สึกนึกคิดอยู่ในใจตลอดเวลา ด้วยคติธรรมประจำใจฝังแน่นอยู่ ๓ อย่างคือ

(๑) ในจำนวนคน ๘๐ หลังคาเรือนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน จะไม่ยอมให้ใครมาเหยียบหัวแม่ตีนเป็นอันขาด

(๒) ในบรรดาคนที่เกิดปีเดียวกันจะไม่ยอมแพ้ใครในเชิงหาเงิน

(๓) ถ้าอายุยังไม่ถึง ๓๐ ปี จะไม่ยอมมีเมีย

ด้วยความคิดที่ว่าต้องหาเงินให้มีอยู่ในกำมือให้ถึง ๕๐๐ บาทเพียงพอเสียก่อนถึงค่อยคิดถึงเรื่องแต่งงานกับใครได้ และถ้าต้องแต่งงานก็จะต้องเป็นคนเลือกผู้หญิงที่จะมาเป็นภรรยาเองจะไม่ยอมให้ใครมาคลุมถุงชนอย่างแน่นอน พร้อมทั้งผู้ที่จะมาเป็นภรรยาจะต้องมีพร้อมด้วยรูปสมบัติ คุณสมบัติและสกุลสมบัติ ความตั้งใจก่อนแต่งงานคือจะเป็นผู้เดียวที่หาเงินเลี้ยงดูคนอื่นให้ได้อย่างน้อย ๓ คนขึ้นไปด้วยความสามารถของตนเองจึงจะยอมเกี่ยวข้องกับผู้หญิง จะไม่ยอมแบมือขอเงินใครและไม่ให้ใครมาเลี้ยงดูครอบครัวตัวเองด้วย เมื่อครั้งที่ยังเป็นเด็กเริ่มรู้เดียงสาได้เห็นหญิงตั้งครรภ์จวนจะคลอดก็มีความรู้สึกทั้งเกลียดทั้งกลัวจึงเป็นข้อรังเกียจข้อหนึ่งที่ทำให้ไม่อยากแต่งงาน เพราะคนสมัยก่อนเวลาจะคลอดบุตรมักจะเอาเชือกผู้บนขื่อ ใช้มือทั้งสองจับปลายเชือกที่หอยแขวนเพื่อทำการคลอดบุตร การคลอดบุตรสมัยก่อนเป็นการยากสำหรับผู้หญิงด้วยมีความเจ็บปวดเป็นหลัก จึงไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับผู้หญิงทุกคนที่จะคลอดบุตรได้อย่างสบาย ผู้หญิงบางคนถึงกับร้องเอะอะโวยวายเพราะความเจ็บปวด บางคนหน้าบิดคอเบี้ยวด้วยหาทุกวิถีทางที่จะบรรเทาอาการเจ็บปวดเหล่านั้น การคลอดบุตรจึงเป็นเรื่องยากสำหรับผู้หญิงในสมัยนั้น หากแต่ท่านพ่อลีได้บังเอิญไปเห็นเข้าด้วยตาตนเองจึงเกิดความกลัว ต้องเอามือปิดหน้าปิดตาปิดหูเพื่อไม่อยากจำภาพเหล่านั้น ตกกลางคืนก็ยังเห็นภาพนั้นอยู่ทำให้นอนไม่หลับเกิดความกลัวเลยพาลเกลียดการมีคู่ครองไปด้วยซึ่งเป็นสิ่งฝังใจมาตั้งแต่เด็ก (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ในความคิดจิตสำนึกของท่านพ่อลีมีแต่ในทางบุญและทางบาปหากแต่คล้องไปทางบุญมากกว่า ไม่ได้คิดถึงวิถีทางโลกสักเท่าไหร่ยกเว้นเรื่องการทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยต้องการเงิน เมื่ออายุได้ ๑๙-๒๐ ปีได้เคยฆ่าสัตว์ใหญ่ตายครั้งเดียวเป็นการฆ่าสุนัขด้วยเป็นเหตุอารมณ์เพียงชั่ววูบ เนื่องจากวันหนึ่งกำลังนั่งกินข้าวอยู่และได้นำไข่ไปหมกไว้ในกองไฟโดยไม่ได้ใส่ใจไปมอง มีสุนัขตัวหนึ่งมาคาบเอาไข่ไปกินเสียทำให้เกิดความโกรธจึงลุกขึ้นคว้าไม้ตีสุนัขจนตายคาที่ หลังจากได้สติเพราะเห็นสุนัขตายไปแล้วก็ให้นึกเสียใจว่าเราจะแก้บาปครั้งได้โดยวิธีไหน พอคิดได้ดังนั้นจึงไปค้นหาหนังสือเก่า ๆ ที่มี

คาถากรวดน้ำ พอท่องจำคาถาพวกนั้นได้ก็ไปกราบพระสวดมนต์เพื่ออุทิศส่วนกุศลที่ได้ทำในครั้งนั้นให้กับสุนัขตัวที่ตาย ก็พอทำให้จิตใจคลายความเศร้าหมองลงได้บ้าง หากแต่ในจิตลึก ๆ ก็ยังคิดอยู่เสมอว่าต้องการจะบวช (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

จะเห็นได้ว่าท่านพ่อลีได้ผ่านการดำเนินชีวิตวิถีโลกมาตั้งแต่เด็ก ทำผิดบ้างถูกบ้างตามการตัดสินใจของการกระทำในตอนนั้น หากแต่ยังคงมีจิตสำนึกที่จะแสวงหาหนทางไปสู่ความสงบ ต้องการถือเพศพรหมจรรย์เพื่อละเพศทางโลกและไม่ชอบการมีคู่ครอง นี่คงเป็นหนทางของผู้มีจิตตั้งมั่นในการดำเนินตามรอยการปฏิบัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒.๓ การถือเพศพรหมจรรย์ด้วยการอุปสมบท

เมื่อท่านพ่อลีมีอายุครบ ๒๐ ปี ตรงกับปี พ.ศ. ๒๔๖๘ โยมมารดาเลี้ยงได้ถึงแก่ความตาย ในตอนนั้นท่านพ่อลีไปอยู่กับญาติที่ อ.บางเลน จ.นครปฐม จนพอปลายเดือนกุมภาพันธ์ก็เดินทางกลับขึ้นไปบ้านที่ จ.อุบลราชธานี โยมบิดาได้แนะนำให้อุปสมบทหากแต่ยังไม่ได้ตัดสินใจ ในขณะนั้นท่านพ่อลีมีเงินติดตัวอยู่ประมาณ ๑๖๐ บาท การกลับไปบ้านในครั้งนี้ทั้งโยมพี่ชาย พี่เขย พี่สาว ฯลฯ ก็พากันมาเยี่ยมเยียนถามข่าวคราวสารทุกข์สุกดิบต่าง ๆ เพราะต้องการบางอย่าง สุดท้ายก็ไม่แคล้วคลาดด้วยการขอกู้เงินบ้างยืมเงินบ้างด้วยเหตุผลว่ามีความจำเป็น นำไปซื้อควายบ้าง ซื้อนาบ้าง ค้าขายบ้าง แล้วแต่จะมีเหตุมาอ้าง ซึ่งท่านพ่อลีก็ยินยอมให้เงินไปตามความต้องการของผู้ยืม ด้วยตัวท่านเองก็มีควรมคิดจะบวชตามที่โยมพ่อแนะนำ หลังจากให้ผู้อื่นยืมเงินไปแล้วสุดท้ายมีเงินคงเหลือกับตนเพียง ๔๐ บาท เมื่อถึงเวลาเทศกาลบวชนาคโยมบิดาก็จัดแจงเรื่องบวชให้จนสำเร็จ ได้ทำการบวชเป็นพระฝ่ายมหานิกายเมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชา วันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ณ พัทธสีมาวัดบ้านหนองสองห้อง ต.ยางโยภาพ อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี โดยมีหลวงปู่อ้มเจ้าอาวาสวัดบ้านหนองสองห้อง (ในขณะนั้น) เป็นพระอุปัชฌาย์ ในพิธีบวชวันนั้นก็มีเพื่อน ๆ มาบวชด้วยกันรวม ๙ รูป ในปัจจุบันพระที่บวชร่วมกันในวันนั้นมรณภาพไปบ้าง ลาสิกขาบ้างยังคงเหลือที่เป็นพระภิกษุอยู่เพียง ๒ รูป คือเพื่อนหนึ่ง กับท่านพ่อลี (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

๒.๓.๑ การปฏิบัติหลังจากบรรพชา

หลังจากได้อุปสมบทแล้วท่านพ่อลีก็ได้ศึกษาเกี่ยวกับพระธรรมวินัยและวิธีการสวดมนต์ หากแต่ก็มีพระสงฆ์รูปอื่นเมื่อได้บวชแล้วก็ไม่ได้ศึกษาในกิจที่สงฆ์พึงกระทำหรือปฏิบัติสมณกิจของสงฆ์ กลับไปมั่วสุมทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น นั่งเล่นหมากรุก เล่นมวยปล้ำ เล่นดึงหัวไม้ขีดไปกับผู้หญิง (เวลามีงานเฮือนดี) เล่นนก เล่นชนไก่ เป็นต้น ท่านพ่อลีพบเห็นสภาวะของตนและภิกษุรูปอื่นในสมัยนั้นเป็นแบบนี้ก็ให้นึกถึงตนเองว่าถ้าอยู่แบบนี้คงไม่ใช่เรื่องที่ดีเป็นแน่ เพราะภิกษุบางรูปถึงกับฉันข้าวเย็นและตัวท่านพ่อลีเองก็เคยผิดวินัยฉันข้าวเย็นด้วย เท่าที่ท่านจำได้ก็เคยมีพฤติฐรรมแบบนี้รวม ๓ ครั้งคือ

ครั้งที่ ๑ วันหนึ่งรู้สึกหิวได้คว้าเอาข้าวที่บูชาไว้บนหิ้งพระมาฉันเวลากลางคืน

ครั้งที่ ๒ ได้รับกิจนิมนต์ไปเทศน์มหาชาติในงานบุญมหาชาติที่วัดบ้านโนนแดง ต.ไผ่ใหญ่ อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี ด้วยความพอดีที่กัณฑ์เทศน์ของท่านไปตรงกับเวลาเพลทำให้พอเทศน์จบก็หมดเวลาฉันเพลพอดี ขณะที่เดินทางกลับวัดมีลูกศิษย์สะพายย่ามในนั้นมีข้าวสุก ข้าวต้มมัดและปลาย่าง ระหว่างทางที่เดินเท้ากลับสักเวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. เศษรู้สึกเหน็ดเหนื่อยและหิว จึงเรียกให้ลูกศิษย์เอาของในย่ามมาให้ดูเกิดความรู้สึกอดใจไม่ไหว จึงนั่งลงฉันปลาย่างกับข้าวเหนียวที่ใต้ร่มไม้แห่งหนึ่งนั่นเอง เมื่อฉันเสร็จแล้วจึงได้เดินทางกลับวัด

ครั้งที่ ๓ เมื่อเข้าป่าไปทำงานลากไม้มาสร้างศาลาการเปรียญ ตกเวลากลางคืนเกิดความหิว จึงได้ฉันข้าวเย็นอีกครั้งหนึ่ง

หากแต่เรื่องเหล่านี้ท่านพ่อลีไม่ได้ทำเพียงลำพังรูปเดียว ภิกษุรูปอื่นที่เป็นเพื่อนก็ได้กระทำกันหากแต่ได้ปิดบังไม่ให้ผู้อื่นรู้ในระหว่างที่ยังคงสมณเพศในเวลานั้น สิ่งหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องลำบากใจและทำให้จิตมีความเบื่อหน่ายสำหรับท่านพ่อลี คือการได้รับกิจนิมนต์ไปสวดพระอภิธรรมเมื่อมีคนตาย ด้วยความรู้สึกรังเกียจและไม่อยากไปรวมกิจนิมนต์นั้น เนื่องจากตั้งแต่ท่านพ่อลีเกิดจนอายุครบกำหนดอุปสมบท หากบ้านไหนมีคนตายท่านพ่อลีก็จะไม่เคยไปกินข้าวกินน้ำที่บ้านนั้นเลย หรือแม้กระทั่งญาติพี่น้องที่ไปช่วยงานศพเมื่อกลับมาถึงบ้าน ท่านพ่อลีก็จะคอยสังเกตดูว่าญาติคนนั้นกินน้ำกระบวยไหน กินข้าวกล่องไหนก็จะคอยจดจำไว้แต่ไม่ได้แสดงอาการหรือถามสิ่งใด หากแต่ตัวท่านเองก็จะไม่ยอมกินน้ำร่วมภาชนะกับญาติคนนั้น จึงทำให้นิสัยเหล่านั้นติดตัวท่านพ่อ ลีมาจนกระทั่งอุปสมบท (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ท่านพ่อลีไม่เคยเหยียบย่างเข้าไปในป่าช้าเลยตั้งแต่จำความได้จนกระทั่งถึงอายุ ๑๙ ปี แม้กระทั่งญาติหรือโยมมารดาเสียชีวิตท่านพ่อลีก็ไม่ยอมไปเผาศพ มีเหตุการณ์หนึ่งในระหว่างที่ท่านอุปสมบทแล้วจำได้ว่าวันหนึ่งได้ยินเสียงร้องไห้โวยวายในหมู่บ้านก็ทราบว่ามีคนตาย พอได้เห็นญาติผู้ตายเดินถือขันพร้อมดอกไม้ธูปเทียนมาเพื่อจะนิมนต์พระไปสวดพระอภิธรรม พอเห็นว่าคนมานิมนต์เดินเข้าห้องสมภารท่านพ่อลีก็รีบหนี ทำให้พระที่บวชใหม่ ๆ ที่เป็นลูกวัดก็พลอยหนีตามไปด้วยโดยการแยกย้ายหนีไปคนละละแห่ง โดยการปีนขึ้นต้นมะม่วงท่านละต้นแล้วก็นิ่งเงียบไว้ไม่ส่งเสียงใด ๆ ได้ยินเสียงพระอุปัชฌาย์เอ็ดเสียงดังอยู่ในกุฏิเมื่อท่านตามหาไม่พบพระรูปใด ๆ หากแต่ในใจก็นึกนึกกลัวอยู่อย่างหนึ่งคือลูกกระสุน เนื่องจากพระอุปัชฌาย์ชอบยิงกระสุนไล่ค้างคาวตามต้นไม้ต่าง ๆ เมื่อพระอุปัชฌาย์หาไม่พบก็ได้ให้สามเณรเที่ยวตามหาจนพบ แล้วพระทุปรูปที่ซ่อนตัวอยู่ก็ต้องต่างคนต่างต้องลงจากต้นมะม่วง สภาพการณ์แบบนี้เป็นอยู่จนกระทั่งตลอดเวลา ๒ พรรษา เมื่อท่านพ่อลีได้ศึกษาพระธรรมวินัยและได้ตรวจค้นดูการปฏิบัติตัวของตนจากพระธรรมวินัย ก็ทำให้รู้สึกยุ่งยากลำบากใจเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากไม่ได้ปฏิบัติกิจตามสิ่งที่พระภิกษุพึงกระทำ (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ท่านพ่อลีรู้สึกตัวว่าไม่สามารถปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของภิกษุอย่างเคร่งครัด ทำให้มีความไม่สบายใจ มีความลำบากใจและรู้สึกผิดแต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ เนื่องจากนิสัยเหล่านี้ติดตัว

มาตั้งแต่เกิดจนได้อุปสมบท หากเลี่ยงได้ท่านพ่อลีก็จะหาทางเลี่ยงอย่างที่สุด ยกเว้นว่าถูกพระอุปัชฌาย์จับได้และสั่งให้ทำจึงเป็นการเหลือวิสัยที่จะหลีกเลี่ยงได้

๒.๓.๒ การฝึกอบรมกรรมฐานเบื้องต้น

เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ทำให้ท่านพ่อลีนึกในใจว่าต้องสึกหากไม่สึกก็ต้องหนีไปอยู่ที่อื่น พอล่วงถึงพรรษาที่ ๒ จึงตั้งจิตอธิษฐานให้ได้พบครูบาอาจารย์ที่ทรงคุณธรรม ท่านพ่อลีได้อธิษฐานว่า “เวลานี้ข้าพเจ้าได้บวชโดยมุ่งหวังเอาดีทางพระศาสนา หากในกาลต่อจากนี้ไปขอจงให้ได้พบครูบาอาจารย์ที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบภายใน ๓ เดือน” ต่อมาไม่นานพอถึงเดือนพฤศจิกายนตอนข้างแรมก็มีกิจนิมนต์ไปเทศมหาชาติ ณ วัดบ้านโนนรังใหญ่ ต.ยางโยภาพ อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี ท่านพ่อลีเดินทางไปตามกิจนิมนต์นั้นและได้พบพระกรรมฐานองค์หนึ่งกำลังเทศน์อยู่บนธรรมาสน์ ความรู้สึกในตอนนั้นเกิดความแปลกประหลาดขึ้นในจิต ด้วยโวหารในการแสดงธรรมของพระรูปนั้นเป็นที่น่าเลื่อมใสยิ่งนัก ท่านพ่อลีจึงได้ถามญาติโยมแถวนั้นว่าพระรูปนั้นท่านเป็นใครและมาจากไหน ได้รับคำตอบว่าท่านชื่อพระอาจารย์บทเป็นศิษย์ของพระอาจารย์มั่น พระภิกษุรูปนั้นพักอยู่ในป่ายางใหญ่ไกลจากที่นี่ไปประมาณ ๒๐ เส้น หลังจากที่ท่านพ่อลีเทศน์มหาชาติเสร็จแล้วก็ได้ตามไปหาพระอาจารย์บทตามที่อยู่ที่ญาติโยมบอกไว้ เมื่อไปถึงได้สังเกตุปฏิปทาความประพฤติของพระอาจารย์บททำให้เกิดความพอใจเลื่อมใส จึงได้เข้าไปถามว่าใครเป็นพระอาจารย์ของท่าน ได้รับคำตอบว่าพระอาจารย์มั่นและพระอาจารย์เสาร์เป็นพระอาจารย์ของอาตมาเอง (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ในขณะนั้นพระอาจารย์มั่นได้ออกเดินทางจากจังหวัดสกลนครไปจำวัดที่วัดบูรพา จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อท่านพ่อลีได้รับคำตอบเช่นนั้นก็นึกในใจว่า “ครั้งนี้คงสมหวังแน่ ๆ” และรีบเดินทางกลับวัดทันที ต่อมาไม่นานจึงได้เอ่ยปากลาโยมผู้ชายและลาพระอุปัชฌาย์หรือหลวงปู่อ้ม เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองสองห้องในตอนนั้น หากแต่ท่านทั้งสองได้เอ่ยปากทักท้วงและพูดจาขัดขวางทุกด้านโดยให้เหตุผลต่าง ๆ หากแต่ท่านพ่อลีได้ตัดสินใจเด็ดขาดแล้วว่า “ต้องไปจากบ้านนี้โดยเด็ดขาดถึงแม้จะถูกจับสึกก็ต้องไปหรือจะยังคงให้อยู่ในสมณเพศก็ยิ่งต้องไป โดยคิดว่าพระอุปัชฌาย์และโยมผู้ชายไม่มีสิทธิ์ใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าท่านทั้งสองยังขืนก้าวก่ายสิทธิ์ในความส่วนตัวนาทีใดจะต้องลุกหนีไปนาทีนั้นทันที” พร้อมทั้งได้พูดสิ่งที่คิดอยู่ในใจให้โยมผู้ชายและพระอุปัชฌาย์ฟังทั้งหมด ในที่สุดโยมผู้ชายและพระอุปัชฌาย์ก็ยอมให้เดินทางไปตามหาพระอาจารย์มั่น พอถึงเดือนอ้ายข้างแรมเวลาเพลแล้วประมาณ ๑๓.๐๐ นาฬิกา จึงได้ออกเดินทางพร้อมด้วยบริขารไปเพียงลำพังรูปเดียว โยมผู้ชายได้ออกติดตามไปส่งจนถึงกลางทุ่งนาและมีได้ร่ำลากัน จากนั้นก็แยกกันไปคนทางโดยต่างคนก็ต่างไป ในวันนั้นท่านพ่อลีได้เดินทางผ่าน อ.ม่วงสามสิบ มุ่งหน้าไปสู่ จ.อุบลราชธานี ระหว่างทางได้ทราบข่าวว่าพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พำนักอยู่ที่บ้านกุดลาด ต.กุดลาด อ.เมือง ซึ่งอยู่ห่างจาก จ.อุบลราชธานีไปอีกประมาณ ๑๐ กิโลเมตรเศษ ขณะที่ท่านพ่อลีกำลังเดินอยู่นั้นก็มีพระบริคุตคามเขต (โง่นคำ สุวรรณกูฎ) ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งนายอำเภอม่วงสามสิบแต่ได้ถูกปลดออกจากราชการแล้ว ได้ขี่รถยนต์ผ่านมาพบ

เข้าเห็นท่านพ่อลีกำลังเดินทางอยู่รูปเดียว จึงได้นิมนต์ให้ขึ้นรถที่กำลังขนย้ายครอบครัวของท่านให้ไปส่งถึงสนามบิน จ.อุบลราชธานีเพื่อเดินทางไปบ้านกุดลาด ท่านพ่อลียังระลึกถึงบุญคุณของท่านผู้นี้อยู่ทั้ง ๆ ที่เคยไม่รู้จักกันมาก่อนเลย เวลาประมาณ ๕ โมงเย็นก็ได้เดินทางถึงสำนักวัดป่าบ้านกุดลาด แต่ก็ได้ทราบข่าวว่าพระอาจารย์มั่นได้กลับไปพำนักอยู่ที่วัดบูรพาราม ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานีเสียแล้ว จึงจำเป็นต้องจำวัดอยู่ที่นั่นก่อนเพราะมืดพอดี (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

วันรุ่งขึ้นตอนเช้าได้ฉันอาหารแล้วก็ออกเดินทางกลับไปวัดบูรพาราม ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี ได้เข้าไปกราบนมัสการพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พร้อมทั้งกราบเรียนถึงความประสงค์เพื่อต้องการได้รับคำชี้แนะจากท่านอาจารย์มั่น คำชี้แนะที่ได้รับในการสอนภาวนามีเพียงคำเดียวว่า “พุทโธ” ซึ่งเป็นสิ่งที่พระอาจารย์มั่นได้ช่วยสงเคราะห์แนะนำให้เป็นที่พอใจ ด้วยพอดีกับที่พระอาจารย์มั่นกำลังอาพาธและได้แนะนำให้ไปพำนักกอยู่บ้านท่าวังหิน ซึ่งเป็นสถานที่เงียบสงัดวิเวกเหมาะแก่การภาวนา ในที่นั้นมีพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม พระอาจารย์มหาปิ่น ปญฺญาพโล และมีพระภิกษุสามเณรราว ๔๐ กว่ารูป พำนักอยู่ด้วยกัน โดยที่ท่านพ่อลีได้เข้าไปฟังธรรมเทศนาทุกคืนจนรู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงที่มีผลเกิดขึ้นในใจ ๒ อย่าง คือ เมื่อนึกถึงเรื่องเก่า ๆ ของตนเองขึ้นมาก็ทำให้ร้อนใจ หากแต่เมื่อใดที่นึกถึงเรื่องใหม่ ๆ ที่กำลังประสบอยู่ก็จะเกิดอาการเย็นใจ ทั้ง ๒ อารมณ์นี้เกิดขึ้นและติดตัวกับท่านพ่อลีเสมอ เมื่อพำนักอยู่ที่นั้นก็ได้พบเพื่อนผู้หวังดี ๒ รูปที่อยู่ร่วมอาศัยอยู่ร่วมฉันอาหารและร่วมศึกษาสนทนาธรรมกันตลอดมา เพื่อน ๒ รูปนั้นคือ พระอาจารย์กงมา จิรปุญฺโญ และพระอาจารย์สาม อกิญฺจโน ทั้งหมดร่วมกันพากเพียรพยายามศึกษาภาวนาอยู่เสมอทั้งกลางวันกลางคืน เมื่อท่านพ่อลีพำนักอยู่ที่นั่นพอสมควรแล้วก็ได้ชวนพระอาจารย์กงมาออกเดินทางธุดงค์ไปเรื่อย ๆ ไปพำนักตามศาลเจ้าผีปู่ตายายของหมู่บ้านในตำบลต่าง ๆ จนในที่สุดได้เดินทางกลับไปถึงบ้านเดิม เพื่อบอกข่าวกุศลให้โยมผู้ชายให้ทราบว่าได้พบพระอาจารย์มั่นเป็นพอใจในชีวิตแล้ว ต่อไปนี้อาตมาจักไม่กลับมาตายที่บ้านนี้อีกต่อไป (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ท่านพ่อลีได้เดินทางเพื่อตามหาพระอาจารย์ผู้ที่ตนรู้สึกเลื่อมใสเพื่อขอศึกษาเกี่ยวกับวิธีภาวนา ซึ่งมีการเดินทางติดตามไปในหลาย ๆ ที่จนได้พบพระอาจารย์มั่นอย่างที่ตั้งใจ แสดงให้เห็นว่าการแสวงหาพ่อแม่ครูอาจารย์ของท่านพ่อลีนั้นเป็นการแสดงออกถึงความทุ่มเทเพื่อการฝึกฝนตนเองจากบุคคลผู้มีความรู้ได้รับคำชี้แนะถึงวิธีภาวนาว่า “พุทโธ” เป็นเพียงคำเดียวหากแต่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นที่พอใจ และมีหนทางที่จะดำเนินตามวิถีของพุทธศาสนาต่อไป

๒.๓.๓ บรรพชาเปลี่ยนญัตติเป็นฝ่ายธรรมยุต

พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์หรือท่านพ่อลี ได้เดินทางไปถึงหมู่บ้านวัดถ้ำและได้พบพระอาจารย์มั่นที่พำนักอยู่ในป่า จึงได้เข้าไปกราบนมัสการและพักอาศัยเพื่ออบรมภาวนาอยู่กับท่านเป็นเวลาหลายวัน จึงได้ปรึกษาหารือกับพระอาจารย์มั่นว่าต้องสวดญัตติใหม่เพื่อล้างบาปเก่าเสียก่อน พระอาจารย์มั่นเห็นชอบด้วยจึงได้ทำการหัดขานนาคใหม่ โดยอบรมอยู่กับพระอาจารย์มั่นเป็นเวลา ๔

เดือน ท่านพ่อลีก็ปรึกษาและขอให้พระอาจารย์มั่นนัดหมายเพื่อไปสวดญัตติใหม่เปลี่ยนเป็นพระฝ่ายธรรมยุต ที่วัดบูรพาราม จ.อุบลราชธานี โดยมีพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เป็นผู้ให้ไตรสรณคมน์และศีล, พระปัญญาพิศาลเถร (หนู ฐิตปญฺโญ) วัดสระปทุม จ.พระนคร เป็นพระอุปัชฌาย์ และพระอธิการเพ็ง วัดใต้ จ.อุบลราชธานี เป็นกรรมวาจาจารย์ โดยพระอาจารย์มั่นเป็นผู้บรรพชาให้และได้อุปสมบทใหม่เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้นามฉายาว่า “ธมฺมธโร” อันมีความหมายเป็นมงคลว่า “พระผู้ทรงไว้ซึ่งศีลธรรม” อุปสมบทแล้วเพียง ๑ วัน ก็ได้ถือธุดงค์อย่างเคร่งครัด (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

กล่าวโดยสรุปพระภิกษุผู้ต้องการฝึกปฏิบัติอบรมภาวนาอย่างเคร่งครัด มักจะบวชเรียนในสำนักฝ่ายธรรมยุตเป็นหลักด้วยวัตรปฏิบัติมุ่งตรงไปสู่หนทางแห่งความสงบด้วยความเพียร มักซ่อนเร้นพำนักอยู่ในป่าหรือวัดที่ห่างไกลความเจริญ เพื่อหาที่สัปปายะเหมาะสมกับผู้ต้องการเจริญจิตภาวนาได้รับความก้าวหน้าในการปฏิบัติ นั่นเอง

๒.๓.๔ ปฏิปทาหลังบรรพชาเมื่อพบพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี) มีคติประจำใจอยู่ว่า “เราเกิดมาเป็นคนต้องพยายามไต่ขึ้นไปอยู่บนหัวคน เราบวชเป็นพระต้องพยายามให้อยู่บนหัวพระที่เราเคยพบผ่านมา” หลังกจากที่ได้พบพระอาจารย์มั่นแล้ว ก็เกิดความรู้สึกสมหวังในความคิดที่มีในใจ ท่านพ่อลีจึงกลับบอกเล่าสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบได้ฝึกอบรมให้โยมพ่อฟังว่า “ต่อไปนี้ท่านจะลาไปและไม่กลับมาอีกแล้ว เงินทองข้าวของใช้ส่วนตัวต่าง ๆ ขอมอบให้ ทรัพย์สินเงินทองต่าง ๆ ของโยมก็จักไม่ขอข้องเกี่ยวไปตลอดชีวิต” หากแต่ในใจตอนนั้นยังไม่เคยคิดและตัดสินใจว่าจะบวชแล้วไม่ยอมสึก เพียงแต่นึกในใจว่าจะไม่ยอมจนในชีวิตนี้ เมื่อโยมป้าได้ทราบเรื่องนี้ก็เข้ามาหาและพูดต่อว่า“ท่านจะเกินไปละกระมัง” ท่านพ่อลีได้ตอบกลับไปว่า “ถ้าฉันสึกออกมา ถ้าฉันมาขอข้าวป้ากิน ขอให้ป้าเรียกฉันว่าสุนัขก็แล้วกัน” (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

เมื่อพระอาจารย์มั่นและพระปัญญาพิศาลเถร (หนู ฐตปญฺโญ) ได้เดินทางกลับไป จ.พระนครและเข้าจำพรรษาที่วัดสระปทุม ได้มอบหมายให้ท่านพ่อลีเดินทางไปพำนักอยู่กับพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม และพระอาจารย์มหาปิ่น ปญฺญาพโล ในระหว่างที่ได้พำนักกับพระอาจารย์ทั้งสอง ก็ได้เดินทางเที่ยววิเวกไปในสถานที่ต่าง ๆ เนื่องจากพระอาจารย์สิงห์และพระอาจารย์มหาปิ่น ได้จาริกเดินทางไปเทศนาอบรมศีลธรรมให้กับประชาชน โดยได้รับการร้องขอจากพระยาตรังฯ เจ้าเมืองอุบลราชธานีในตอนนั้น เมื่อใกล้เข้าพรรษาได้ไปพักจำพรรษาอยู่วัดบ้านหัวงัว อ.ยโสธร ในขณะนั้นสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) เจ้าคณะมณฑลและเจ้าคณะธรรมยุตในภาคอีสาน ได้เรียกตัวพระอาจารย์มหาปิ่นกลับไปที่ จ.อุบลราชธานี จึงทำให้ท่านพ่อลีอยู่จำพรรษาในตำบลนั้นกับเพื่อนอยู่ด้วยกัน ๔-๕ รูป ในพรรษานั้นได้พากเพียรเจริญจิตภาวนาทำสมาธิอย่างเข้มแข็ง หากแต่มีบางคราวก็ให้นึกเสียใจอยู่บ้างเนื่องจากพระอาจารย์ผู้ใหญ่ได้หายไปหมด จิตบางขณะก็นึกอยากจะลาสิกขาเพศเสียให้ได้ แต่หากมักมีเหตุบังเอิญให้ได้สำนึกรู้สึกตัวอยู่เสมอ วันหนึ่งเวลาประมาณ ๑๗.๐๐ นาฬิกา

ขณะกำลังเดินจงกรม จิตกำลังแกว่งไปในทางโลกด้วยพอดีมีผู้หญิงคนหนึ่งเดินผ่านมาข้าง ๆ วัด เธอได้ร้องรำเป็นเพลงขึ้นว่า “กูได้เล็งเห็นแล้ว หัวใจนกขี้ถี่ (นกทึดทือ) ปากมันหัก ร้องทึดทือ ใจเลี้ยวใส่ปู (นกชนิดนี้ชอบกินปู)” ท่านพ่อลีได้จำเนื้อเพลงบทนี้มาบริกรรมเป็นนิจว่า ผู้หญิงคนนั้นว่าใส่เราว่า “เราเป็นพระกำลังก่อสร้างความดีอยู่ แต่ใจมันใส่ไปในอารมณ์ของโลก ก็นึกละอายใจตนเองเรื่อย ๆ มา ว่าเราควรจะทำใจของเราให้อยู่กับภาวะของเรา เราจึงไม่ได้เป็นอย่างที่ผู้หญิงคนนั้นมาพูด” เรื่องที่ได้ยินได้ฟังมาท่านพ่อลีได้นำเรื่องเหล่านั้นมาแปลงให้กลายเป็นธรรมทั้งหมด เพื่อไว้คอยเตือนตนเองให้มุ่งตรงต่อการปฏิบัติภาวนาอย่างได้ไขว่เขวคิดไปทางอื่น (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

วิธีการฝึกอบรมภาวนาของท่านพ่อลียังมีเรื่องอื่น ๆ อีกมากซึ่งล้วนเป็นคติเตือนใจ อย่างมีครั้งหนึ่งในเวลากลางคืนเดือนหงายได้ตกลงนัดหมายกับเพื่อนว่าจะมาเดินจงกรมกัน และอดนอนเพื่อทำสมาธิด้วย ซึ่งในพรรษานั้นมีพระเพื่อนอยู่ด้วยกันรวม ๕ รูป สามเณร ๑ รูป ความตั้งใจของท่านพ่อลีจะปฏิบัติให้มีความก้าวหน้าเหนือบรรดาเพื่อนเหล่านี้ทุกรูป ดังเช่น

๑) หากเพื่อนฉันข้าวได้ ๑๐ คำ ท่านจะต้องฉันได้ ๘ คำ

๒) หากเพื่อนนั่งสมาธิได้ ๓ ชั่วโมง ท่านจะต้องนั่งได้ถึง ๕ ชั่วโมง

๓) หากเพื่อนเดินจงกรมได้ ๑ ชั่วโมง ท่านจะต้องเดินได้ ๒ ชั่วโมง เป็นต้น

ทุกสิ่งทุกอย่างท่านพ่อลีนึกไว้อย่างนี้และก็รู้สึกว่าสามารถทำได้อย่างที่นึกไว้ หากแต่สิ่งเหล่านี้เป็นความลับและสามารถรับรู้ได้ด้วยตนเอง จนอยู่มาวันหนึ่งได้พูดกับเพื่อนภิกษุด้วยกันว่า “เรามาทดลองกันดูว่าใครจะนั่งสมาธิและเดินจงกรมเก่งกว่ากัน” และได้ตกลงกับเพื่อนภิกษุว่า “เวลาผมเดินจงกรม ให้ท่านนั่งสมาธิ เวลาผมนั่งสมาธิ ให้ท่านเดินจงกรม ว่าใครจะอดทนได้นานมากกว่ากัน” พอถึงวาระที่ท่านพ่อลีเดินจงกรม พระภิกษุรูปนั้นนั้นได้ไปนั่งสมาธิอยู่ในกุฏิใกล้ทางเดินจงกรม สักครู่หนึ่งก็ได้ยินเสียงดังโครม จึงได้เปิดประตูหน้าต่างชะโงกหน้าออกไปดู ได้เห็นพระเพื่อนรูปนั้นนอนหงายขาชี้อยู่ สังเกตเหตุการณ์ว่าพระภิกษุรูปนั้นคงนั่งสมาธิขัดสมาธิเพชรแล้วเกิดง่วงนอนเลยหงายหลังหลับไป ตัวท่านพ่อลีเองก็ง่วงเต็มทีแต่ก็พยายามอดทนเพราะต้องการจะชนะเพื่อนภิกษุให้ได้ แต่เมื่อได้เห็นอาการของเพื่อนภิกษุเป็นอย่างนั้นแล้วก็ให้นึกละอายใจว่า ถ้าตัวเราเองเป็นอย่างนี้บ้างคงแย่แต่อีกใจก็ดีใจว่าได้ชนะเพื่อนภิกษุรูปนั้นแล้ว (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

เรื่องต่าง ๆ ที่ได้เล่ามานี้รู้สึกว่าเป็นคติเตือนใจได้เสมอว่า คนที่ทำอะไรไม่จริงจักต้องมีสภาพอย่างนี้ พอถึงเวลาออกพรรษาแล้วก็แยกย้ายต่างคนต่างไปพักอาศัยอยู่ตามป่าช้าโดยลำพังรูปเดียว ท่านพ่อลีมีความรู้สึกว่าในพรรษานี้ท่านสามารถทำจิตทำสมาธิได้ดีมาก จิตสงบอย่างละเอียดและประณีตขึ้น มีสิ่งแปลกประหลาดเกิดขึ้นในใจอย่างหนึ่งซึ่งไม่เคยปรากฏมาแต่กาลก่อน คือเมื่อจิตสงบได้ดีแล้วมีหลายสิ่งผุดขึ้นมาต่าง ๆ กัน เช่น ภาษาบาลีซึ่งไม่เคยรู้เพราะแปลไม่ออกก็สามารถแปลได้ อย่างบทสวดมนต์พุทธคุณหรือ ๗ ตำนานที่สวดมาก็นึกแปลได้เป็นส่วนมาก พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ย่อที่เคยสวดมาแต่กาลก่อนแปลได้เกือบหมด รู้สึกว่ามีความแตกฉานขึ้นพอสมควรในเรื่องธรรม อยาก

รู้อะไรพอทำใจนิ่งก็รู้ ไม่ต้องใช้ความนึกคิด เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังนี้จึงได้นำเรื่องไปเล่าถวายพระอาจารย์กงมา ท่านก็ชี้แจงว่า “พระพุทธเจ้าของเราก็ไม่ได้เรียนรู้มาก่อนถึงเรื่องการเรียนหรือเทศน์ พระองค์ท่านได้ปฏิบัติรู้ในใจก่อนแล้วจึงได้บัญญัติไว้เป็นพระปริยัติธรรม ฉะนั้น การรู้ของเราเป็นการไม่ผิด” เมื่อได้ทราบดังนี้ก็มีจิตอิ่มเอิบปลื้มใจเป็นอย่างยิ่ง (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

เมื่อออกพรรษาแล้วก็คิดถึงโยมพ่อด้วยคิดว่าโยมพ่อน่าจะยังมีอะไรติดขัดอยู่มาก ท่านพ่อลีจึงนึกจะไปโปรดโยมผู้ชายนั้นและได้ออกเดินทางไปอยู่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งเรียกว่าบ้านโนนแดง ไปพักอยู่ใกล้ศาลเจ้าดอนปู่ตาได้พักอยู่ผู้เดียวในป่า ญาติในหมู่บ้านเดิมที่เคยอยู่อาศัยทราบเรื่องจึงได้ส่งข่าวไปถึงโยมผู้ชาย พอรุ่งขึ้นเช้าโยมผู้ชายเดินทางมาหาก่อนรุ่งสว่างพร้อมทั้งเตรียมอาหารมาถวายอย่างดีตามแบบของคนต่างจังหวัด แต่ท่านพ่อลีก็มิได้ฉันอาหารเหล่านั้นฉลองศรัทธาให้โยมผู้ชายเป็นที่น่าเสียใจมาก เพราะขณะนั้นท่านกำลังถือเคร่งในพระธรรมวินัยและเป็นสิ่งควรเคร่งครัดด้วย คือไม่ยอมฉันอาหารที่เป็นอุทิสะมังสะหรือการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิตเพื่ออุทิศเจาะจงให้เฉพาะบุคคล วันต่อมาก็นึกสงสารโยมพ่อแทบน้ำตาไหลเมื่อโยมพ่อเห็นบุตรที่บวชให้ไม่ฉันอาหารแล้ว โยมพ่อก็ได้ยกไปกินเอง เสร็จแล้วได้ติดตามโยมพ่อกลับมาพำนักอยู่ที่ป่าช้าของบ้านเกิดเมืองนอน ได้ไปพำนักอยู่ในป่าแห่งหนึ่งซึ่งเป็นป่าที่ชาวบ้านถือกันว่าผีดุ พักอยู่เป็นเวลาหลายวันและมีญาติโยมหลายหมู่บ้านพากันเดินทางมาฟังเทศน์ ท่านพ่อลีได้ทำการปราบเรื่องการเชื่อถือผิด ๆ ของชาวบ้านเหล่านั้น เช่น ปราบพวกถือผีปอบ ผีกระสือ ผีไท้ ผีแถน มนต์กลที่เป็นเดียรัจฉานวิชาต่าง ๆ ได้ทำการชำระล้างสิ่งหนักใจของญาติพี่น้องโยมให้หมดไป เช่น ผีปู่ตาในดงเนินบ้านเก่า และที่พักอยู่นั้นได้ทำการสวดมนต์แผ่เมตตากำจัดปัดเป่าจนสิ้นเชิง เวลากลางวันได้ทำการเผาเครื่องเซ่นสรวง ผีเต้น ผีรำ ผีมด ผีหมอมากมาย บางวันมีแต่ควันเผาเครื่องเซ่นทั้งวัน แล้วอบรมญาติโยมให้รับนับถือพระไตรสรณาคมน์ให้สวดมนต์ภาวนาทางพระ ไม่ให้ยุ่งเรื่องภูตผีปีศาจ (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ท่านพ่อลีได้ปฏิบัติปฏิปทาของการเป็นพระภิกษุผู้ดำเนินตามธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าอย่างดี หลังจากได้รับการชี้แนะปฏิบัติภาวนาเพียงคำเดียวจากหลวงปู่มั่น จะเห็นได้ว่าท่านพ่อลีมีจิตตั้งมั่นในการปฏิบัติภาวนาด้วยความเพียรอย่างไม่ย่อท้อ พร้อมทั้งนำผลลัพธ์จากการปฏิบัติไปเทศนาสั่งสอนแด่ปุถุชนทั้งหลายให้ได้รับความรู้และมีหนทางในการดำเนินชีวิต

๒.๓.๕ การปฏิบัติคันธุระมากกว่าวิปัสสนาธุระ

ประมาณเกือบสิ้นเดือนพฤษภาคมปีพ.ศ. ๒๔๗๖ ท่านพ่อลี ธมฺมธโร ได้จำวัดที่วัดสระปทุม เนื่องด้วยเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) ได้นิมนต์พระอาจารย์มั่นให้ขึ้นไปจำพรรษาอยู่ที่ จ.เชียงใหม่ ในปีนั้นท่านจึงอยู่จำพรรษาที่วัดสระปทุม กุฏิที่พักอยู่ห่างไกลจากกุฏิของพระอุปัชฌาย์ ในพรรษานี้ได้ตั้งใจพยายามปฏิบัติตนตามเคย กิจวัตรของวัดก็พยายามไม่ให้ขาด อุปัชฌายวัตรไม่จำเป็นจริง ๆ ก็ไม่ยอมให้ขาด ดังนี้

๑) เอาใจใส่ปรนนิบัตรรับใช้

๒) คอยศึกษาเล่าเรียนจากท่าน

๓) ขวนขวาย ป้องกัน หรือระงับความเสื่อมเสีย เช่น ความคิดจะสึก ความเห็นผิด เป็นต้น

๔) รักษาน้ำใจของท่าน มีความเคารพ จะไปไหนบอกลา ไม่เที่ยวตามอำเภอใจ

๕) เอาใจใส่พยาบาลเมื่อท่านอาพาธ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๘)

ในช่วงนั้นท่านพ่อลีกำลังถือเคร่งจึงปลีกตัวอยู่โดยลำพังเป็นส่วนมาก รักษาความสงบเป็นใหญ่ ทำวัตรสวดมนต์ทั้งเช้าและค่ำ ช่วยปฏิบัติพระอุปัชฌาย์ทั้งเช้าทั้งเย็น ได้สังเกตเห็นความเป็นอยู่ของพระอุปัชฌาย์ยังมีช่องโหว่ อันเป็นสิ่งที่มีความตั้งใจและพึงพอใจเป็นอย่างมากที่จะมีโอกาสได้ปฏิบัติท่าน อาทิเช่น ที่นั่ง ที่นอน กระโถน หมากพลู เสื่อสาด อาสนะ ไม่มีใครสนใจและเอาใจใส่ นั่นเป็นช่องโหว่ที่ท่านพ่อลีคิดและเห็นว่าควรจะได้ปฏิบัติ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาก็ได้เอาใจใส่ปฏิบัติหน้าที่อุปัชฌายวัตรอย่างเต็มกำลังความสามารถ ได้รู้สึกว่าเป็นที่รักที่พอใจของพระอุปัชฌาย์เป็นอย่างมาก เมื่อออกพรรษาแล้วก็ถูกเรียกตัวให้ไปอยู่ประจำที่คลังสงฆ์ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ท่านฉันจังหันคือกุฏิหอเขียว ใช้เป็นที่เก็บพัสดุต่าง ๆ ของสงฆ์ ได้ตั้งใจปรนนิบัติท่านเสมือนอย่างบิดาบังเกิดเกล้า โดยไม่เคยนึกคิดเลยว่าความรักความดีที่ได้กระทำจะนำมาถึงภัย ในพรรษาปีที่ ๒ นี้พระอุปัชฌาย์มอบให้รับหน้าที่ทำงานแทนพระใบฎีกาบุญรอด พระเพื่อนฝูงได้แนะนำชักชวนให้เรียนพระปริยัติธรรมคือนักธรรมตรีทำให้มีภาระหนักขึ้น เพราะต้องปฏิบัติอุปัชฌาย์ ต้องทำหน้าที่บัญชีพัสดุและบัญชีเงินสดของวัด และยังต้องเรียนพระปริยัติธรรมและเรียนกรรมฐานอีก เมื่อต้องมีภาระยุ่งยากหลายอย่างทำให้อาการของจิตใจรู้สึกว่ามีอาการเสื่อมคลายไปบ้างเล็กน้อยในทางปฏิบัติ (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ความเสื่อมคลายของจิตมีข้อสังเกตได้ดังนี้ พรรษาแรกที่มาพักอยู่บรรดาพระเณรเด็กเล็กที่เป็นหนุ่มได้มาชวนคุยเรื่องทางโลก เรื่องผู้หญิง ก็รู้สึกในใจว่าไม่ชอบเกลียดที่สุด พอถึงพรรษาที่สองได้ยินผู้อื่นสนทนากันเรื่องความเจริญมั่งมี ละเรื่องทางโลกชักชอบฟัง อยู่มาวันหนึ่งเวลาจวนออกพรรษาปรากฏว่าเงินสงฆ์ขาดบัญชีไป ๙๐๐ กว่าบาท ได้ตรวจบัญชีทบทวนดูเป็นเวลาหลายวัน ก็ตรวจไม่พบว่าได้ขาดหายไปอย่างไร ตามธรรมดาที่ปฏิบัติอยู่ทุก ๆ วันที่ ๑ ของเดือนจะต้องนำเรื่องกราบเรียนพระอุปัชฌาย์ พอถึงวันที่ ๑ เดือนนี้ยังไม่ได้นำเรื่องไปกราบเรียน สอบถามเพื่อนฝูงที่ทำงานอยู่ใกล้ชิดกันก็ได้รับการปฏิเสธไม่รับรู้เรื่องอะไรทั้งหมด ในที่สุดจึงต้องหาทางพิสูจน์เพื่อให้ได้ความจริงซึ่งมีอยู่ทางหนึ่ง คือมีเด็กคนหนึ่งซึ่งเป็นลูกศิษย์ของพระอุปัชฌาย์ชื่อนายบุญ บางวันนายบุญได้ขอลูกกุญแจไปเก็บไว้ในเวลาที่ท่านพ่อลีออกไปบิณฑบาต เมื่อนึกได้เช่นนี้ก็ได้ขอความช่วยเหลือจากพระใบฎีกาบุญรอดให้ช่วยสอบถามนายบุญดู จึงได้ความว่านายบุญรับว่าได้ขโมยไปในเวลาที่ท่านออกไปบิณฑบาต เหตุนี้เกิดขึ้นจากพระอุปัชฌาย์นั่นเอง เรื่องมีว่าวันหนึ่งพระอุปัชฌาย์ท่านได้รับนิมนต์ไปรับ ๓ หาบของเจ้านายองค์หนึ่ง พัดประจำ ย่ามประจำของท่านอุปัชฌาย์เก็บไว้ในห้องนอนของท่านพ่อลี เมื่อนำลูกกุญแจติดตัวไปในเวลาออกบิณฑบาต ทำให้ท่านอุปัชฌาย์ไม่สามารถเอาของในย่ามไม่ได้

ท่านจึงได้สั่งให้มอบลูกกุญแจไว้แก่นายบุญเวลาออกไปบิณฑบาต ด้วยเหตุนี้เงินจึงได้สูญไปแต่เคราะห์ดีที่นายบุญรับสารภาพว่าได้เอาเงินไปจริง ได้ตรวจบัญชีดูโดยละเอียดปรากฏว่าเงินของสงฆ์หายไป ๗๐๐ บาทเศษ นอกนั้นเป็นเงินของพระอุปัชฌาย์ เมื่อได้ตรวจทบทวนดูและสืบสวนได้ความจริงจากนายบุญเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม เวลาบ่าย ๕ โมงเย็น ก็ได้บอกกับเพื่อนภิกษุสองรูป คือพระใบฎีกาบุญรอดและพระเชื่อมซึ่งเป็นที่รักใคร่ชอบพอกันว่า “ผมจะนำเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ไปกราบเรียนพระอุปัชฌาย์ในวันนี้” พระเชื่อมก็พูดห้ามว่า “อย่าไปกราบเรียนท่านดีกว่าเมื่อสูญหายจริงผมจะใช้ให้” ท่านพ่อลีรู้สึกขอบใจเพื่อนรักเป็นอย่างยิ่ง แต่ก็คิดว่าอย่าทำเช่นนั้นเลย ควรต้องเปิดเผยเรื่องราวดีกว่ามิฉะนั้นเด็กจะเสียหายและก่อนิสัยเคยตัวต่อไป เพื่อนทั้งสองรูปนี้ได้เคยถูกพระอุปัชฌาย์ดุมาหลายครั้งด้วยเรื่องเหล่านี้ ฉะนั้น พอถึงเวลาเราจะกราบเรียนเพื่อนทั้งสองรูปหลบเข้ากุฏิปิดประตูมิดชิด ปล่อยให้ท่านพ่อลีเข้าไปกราบเรียนแต่เพียงรูปเดียว (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ก่อนที่ท่านพ่อลีจะนำเรื่องกราบเรียนก็ได้เข้าไปนั่งกวาดถู ตำหมาก ปูที่นั่งที่กุฏิหอเขียวไว้คอยท่า เวลาประมาณ ๑๖.๐๐ น. พระอุปัชฌาย์ได้ลงมาจากกุฏิตึกหลังใหญ่ที่คุณหญิงตลับ ภริยาเจ้าพระยายมราชเป็นผู้สร้างถวาย แล้วเดินขึ้นมานั่งที่กุฏิหอเขียว เมื่อเห็นท่านอุปัชฌาย์ฉันหมาก ฉันน้ำร้อนเรียบร้อยดีแล้ว ก็ได้นำเรื่องเงินของสงฆ์และเงินที่หายไปเล่าให้ท่านฟัง พูดยังไม่ขาดคำท่านก็ดุเอาว่า “ทำไมแต่ก่อนนี้วันที่ ๑ ได้มาบอกเรา เดือนนี้ล่วงไปถึงวันที่ ๕ จึงมาบอก” จึงได้กราบเรียนว่า “การที่ไม่ได้นำมากราบเรียนในวันที่ ๑ นั้น เพราะยังกำลังสงสัยในตัวบุคคลและบัญชีอยู่ บัดนี้ได้ตัดสงสัยแน่นอนว่าหายจริงและได้สืบสวนหาตัวผู้ทำผิดได้แล้ว” ท่านอุปัชฌาย์ถามว่า “ใครล่ะ” ก็ตอบถวายว่า “นายบุญเขารับสารภาพแล้ว” พอพูดคำนี้ท่านก็สั่งว่า “ไปเรียกตัวมันมา” และกำชับว่าเรื่องนี้อย่าพูดไปอื้อฉาวไปอายคนอื่นเขา ท่านได้สั่งให้ปิดเงียบ พอดีกับที่พระใบฎีกาบุญรอดได้นำตัวนายบุญมาเล่าเรื่องถวายท่าน นายบุญเองได้รับสารภาพต่อหน้าเลย ในที่สุดตกเป็นภาระของนายบุญที่จะต้องหาเงินมาใช้หนี้ต่อไป เมื่อเสร็จเรื่องเหล่านี้แล้วจึงได้ขอลาออกจากหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อหนีออกธุดงค์ ขณะเกิดเรื่องนี้นอนไม่หลับอยู่คืนหนึ่งตลอดคืนคิดแต่ในใจว่า จะต้องสึกไปหาเงินมาใช้แทนสงฆ์แต่อีกใจหนึ่งก็ไม่อยากจะสึก ความคิดนี้รบกันไปรบกันมาอยู่อย่างนี้จนตลอดรุ่ง จึงได้เรื่องนี้ไปเล่าถวายให้ท่านอุปัชฌาย์ฟัง ท่านไม่ยอมอนุญาตให้หนีไปตามความต้องการ ท่านพูดแต่ว่าให้อยู่ช่วยปฏิบัติท่านด้วยเพราะไม่เห็นผู้ใดแล้ว จึงขอให้อยู่เพราะท่านแก่มากแล้ว ในที่สุดจึงต้องทนอยู่ต่อมาเป็นพรรษาที่ ๓ ในพรรษานี้ท่านได้เรียกให้ไปอยู่กุฏิใหม่ที่ท่านอยู่ประจำ ได้ช่วยท่านแก้นาฬิกาแต่งที่โน่นที่นี่ ส่วนงานที่เคยทำได้มอบให้แก่พระเชื่อมทำให้รู้สึกเบาใจไปได้บ้าง ในระยะนี้ได้ตรวจดูจิตใจของตนเองรู้สึกว่าเสื่อมในทางปฏิบัติ คือจิตชักจะหันหน้าไปทางโลกเสียบ้างแล้ว ได้คิดต่อสู้อยู่จนตลอดพรรษา (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ด้วยเพราะจิตที่คิดอยากจะตอบแทนผู้มีพระคุณ ต้องการฝึกปฏิบัติและทำกิจต่าง ๆ ในเวลาเดียวกันทำให้เกิดภัยขึ้นมาโดยไม่ทันได้คิด ความจริงก็ย่อมเป็นความจริงเสมอเพราะในที่สุดก็

สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ แต่เมื่อได้สำรวจจิตตัวเองก็รู้สึกได้ว่าจิตภาวนาที่ฝึกฝนได้เสื่อมลงบ้างด้วยการขาดการฝึกฝนปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

๒.๓.๖ ความคิดจะลาสิกขาและภาพในจินตนาการ

การบรรพชาและการอุปสมบทในประเทศไทยนั้นมีหลักเชิงวัฒนธรรมคือ เมื่อบวชอยู่ไม่ได้ก็ให้ลาสิกขาออกไปดีกว่าอยู่อย่างไม่ถูกต้องหรืออึดอัด ตอนนั้นท่านพ่อลียังจำพรรษาอยู่ที่วัดสระปทุม แต่ในใจได้เกิดความคิดว่า “ถ้ายังจำพรรษาอยู่ในพระนครแบบนี้อาจต้องสึก แต่ถ้าไม่อยากสึกต้องออกจากพระนครไปอยู่ป่า” จึงได้ทำการบริกรรมอารมณ์ทั้งสองอารมณ์นี้ทั้งกลางวันและกลางคืน วันหนึ่งได้ขึ้นไปบนยอดพระเจดีย์มองเห็นโพรงจึงเข้าไปแล้วนั่งสมาธิได้บริกรรมในใจเพื่อทดสอบสองอารมณ์ว่า “จะอยู่ในเพศบรรพชิตหรือลาสิกขาดี” ในขณะที่ในใจอารมณ์หนึ่งบอกว่า “อยากจะลาสิกขามากกว่า” จึงได้ซักซ้อมสอบถามตัวเอง “สถานที่ที่กำลังอยู่ในตอนนี้มีบ้านสวย ถนนงาม คนมากมาย มีความเจริญรุ่งเรืองไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง เมืองนี้เรียกกันว่าเมืองอะไร” แล้วตอบว่า “เรียกว่าพระนคร” เป็นเมืองสวรรค์ของมนุษย์ จึงได้ถามต่อไปถึงบ้านเกิดเมืองนอนของตนเองว่า “ตัวเราเกิดที่ไหน” แล้วตอบว่า “เกิดที่บ้านหนองสองห้อง อ.ม่วงสามสิบ จ.อุบลราชธานี แต่เวลานี้ได้เข้ามาจำพรรษาอยู่ในพระนครแล้วก็นึกอยากจะสึก” จึงถามตนเองต่ออีกว่า “ถ้าสึกแล้วกลับไปบ้านเกิดที่เคยอยู่เป็นบ้านของตนเอง จะกิน จะนอน และจะนุ่งห่มอย่างไร บ้านช่องถนนหนทางเป็นอย่างไร และจะประกอบอาชีพอะไร” แล้วนึกต่ออีกได้ว่าทุกอย่างที่บ้านเกิดไม่มีอะไรเหมือนพระนครเลยสักอย่างเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจะนั่งนึกคิดห่วงความเจริญของคนอื่นทำไม แล้วก็นึกตอบเองในใจขึ้นว่า “คนที่อยู่ในพระนครก็มิใช่เทวบุตรเทวดาอะไรก็เป็นคน ตัวเราเองก็เป็นคน ทำไมจะทำตนให้เหมือนพวกเขาไม่ได้” ได้มีการซักถามสองอารมณ์กับตนเองอยู่อย่างนี้เป็นเวลาหลายวัน จนในที่สุดก็ตกลงใจว่าอย่ากระนั้นเลยหากต้องการจะสึกลาเพศจริง ๆ ต้องเตรียมเครื่องสึกไว้ก่อน เพราะคนอื่นที่จะสึกต้องเตรียมเครื่องนุ่งห่มและทุกสิ่งทุกอย่างไว้ ตัวเราเองจะไม่ทำเช่นนั้นหากแต่ควรเตรียมอย่างอื่น คือเตรียมตัวสึกทางใจดูเสียก่อน วันนั้นตอนกลางคืนเดือนหงายเงียบสงัดได้ขึ้นไปนั่งอยู่ในโพรงพระเจดีย์ แล้วก็นั่งนึกว่า ถ้าสึกแล้วจะทำอย่างไร? (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ท่านพระอาจารย์ลี ธมฺมธโร ได้จินตนาการวางแผนถึงเหตุการณ์ในอนาคตของตนเองว่า ถ้าสึกลาสิกขาเพศไปแล้วจะต้องทำอย่างไรบ้าง จะต้องเจออะไรบ้างและควรจะแก้ปัญหาได้อย่างไรบ้าง ฯลฯ ในระหว่างที่นึกคิดในอารมณ์ทางโลกที่ต้องการจะลาสิกขา ถ้าลาสิกขาไปแล้วก็จะต้องไปสมัครทำงานเป็นเสมียนที่ห้างเพ็ญภาคและขายยานัตถุ์ยาธาตุ เนื่องจากมีเพื่อนอยู่คนหนึ่งที่ได้สึกออกไปแล้วและได้ไปทำงานอยู่ที่ห้างนี้ได้เงินเดือน ๆ ละ ๒๐ บาท ต้องพยายามไปติดต่อขอทำงานกับเพื่อนคนนี้ แล้วก็ตั้งหน้าตั้งตาตั้งใจพยายามทำงานไปโดยมีคติประจำใจว่า ตัวเองจะตั้งใจทำงานให้เป็นที่พอใจของนายห้างทุกอย่าง ต้องตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริตไปอยู่บ้านใครจะต้องทำความดีให้เป็นที่พอใจของคนบ้านนั้น จะทำให้ห้างรับเข้าไว้ให้ทำงานที่ต้องการโดยควรจะให้เงินเดือน ๆ ละ ๒๐ บาท

เท่ากับเพื่อน ต้องประหยัดใช้เงินเดือน ๆ ละ ๒๐ บาทและต้องมีเหลือเก็บ แล้วก็นึกไปถึงการเช่าห้องแถวของพระยาภักดี ฯ ที่ประตูน้ำ ค่าเช่าห้องเดือนละ ๔ บาท ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าเครื่องแต่งตัว ค่าอาหาร คิดแล้วเดือนหนึ่งต้องใช้จ่ายประมาณ ๑๕ บาท ควรจะยังมีเงินคงเหลืออยู่อีกเดือนละ ๕ บาท เมื่อเป็นคนดีขยันขันแข็งและนายห้างเชื่อใจ รักใคร่ไว้ใจก็จะขึ้นเงินเดือนประจำปีให้ให้อีกเป็นเดือนละ ๓๐ บาท เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วก็ยังเหลือเก็บอีกเดือนละ ๑๕ บาท จนในที่สุดก็จะได้ขึ้นตำแหน่งเป็นหัวหน้าคนงาน หากนายห้างพอใจก็ขึ้นเงินเดือนให้เป็นเดือนละ ๔๐ บาท ก็มีเงินเหลือเก็บเป็นเดือนละ ๒๕ บาท นอกจากนี้ยังได้เปอร์เซ็นต์จากค่าขายของได้เพิ่มเติมอีก จึงทำให้มีรายได้ในเดือนหนึ่งต้องได้เงินถึง ๕๐ บาท นึกมาถึงตอนนี้ก็รู้สึกถึงความภูมิใจเป็นอย่างมากว่าจะได้รับเงินเดือนเท่ากับตำแหน่งนายอำเภอ นึกเลยไปถึงเพื่อนฝูงทางบ้านเกิดเมืองนอน ว่าตัวเองจะมีฐานะอยู่เหนือพวกเขาทุก ๆ คน ต่อไปก็คิดดำริถึงอยากจะแต่งงานเพื่อจะได้นำภริยาสาวสวยในพระนครขึ้นไปเยี่ยมบ้านเกิดให้ญาติ ๆ ได้รับความดีอกดีใจและก็รู้สึกว่ามันโก้เก๋ขึ้นไปอรก แล้วทีนี้จะแต่งงานกับคนชนิดใด ก็คิดว่าหญิงที่จะแต่งงานด้วยจะต้องมีคุณสมบัติของผู้หญิง ๓ ประการคือ

๑. ต้องเป็นหญิงที่มีสกุล

๒. ต้องเป็นผู้ที่มีทรัพย์มรดก

๓. ต้องเป็นผู้ที่มีรูปร่างสวยงามและมีมารยาทดี

หญิงใดที่มีคุณสมบัติทั้ง ๓ ประการนี้ถึงจะยอมแต่งงานด้วย แล้วก็นึกขึ้นในใจอีกว่า “หญิงที่มีคุณสมบัติเช่นนั้นจะไปใกล้เขาได้อย่างไรและจะไปหาได้ที่ไหน” นึกมาถึงตรงนี้ก็ชักรู้สึกว่าเกิดความยุ่งยากในหัวใจ ก็นึกต่อเพื่อเที่ยวแสวงหาหนทางใหม่ด้วยวิธีการต่าง ๆ ถ้าบังเอิญได้ไปพบผู้หญิงเข้าบ้างอย่างที่ต้องการแล้วเขาจะสนใจเราไหม คนที่จะมาสนใจเราก็อาจเป็นคนที่ไม่พึงปรารถนา คิดถึงข้อนี้บางคราวก็ถึงกับถอนหายใจใหญ่แต่ก็ไม่ยอมท้อถอย (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

การนึกคิดถึงอารมณ์ทางโลกด้วยการถามตอบตนเองมาเรื่อย ๆ จนในที่สุดก็ผุดขึ้นอีกอย่างหนึ่งว่า คนดี ๆ ลูกเจ้าลูกนายมีทรัพย์สินเงินทองต้องนำไปฝากไว้ตามโรงเรียนสูง ๆ จะต้องพยายามตามไปสังเกตในเวลาที่มีการเปิดโรงเรียนและปิดโรงเรียน และคอยติดต้อยห้อยตามจนที่สุดก็ได้ไปพบผู้หญิงคนหนึ่งเป็นบุตรของพระยารูปร่างสะสวยเดินเหินนุ่งห่มเป็นที่พอตาพอใจ ได้พยายามเดินสวนทางกับเธออยู่หลายวันในมือถือเศษกระดาษติดไปด้วย เขียนเป็นจดหมายเล็ก ๆ โยนไปตรงหน้าของเธอ วันแรกเธอคนนั้นไม่สนใจต่อมาเดินสวนกันไปสวนกันมาบ่อย ๆ หลาย ๆ วันเข้า มองหน้ากันบ้างแกล้งยืนบังทางเธอเสียบ้างจนเธอยิ้มให้ พอได้เห็นเธอยิ้มให้ก็ต้องพยายามส่งจดหมายให้เธอจนได้ ในที่สุดก็รู้เรื่องกันจึงได้นัดหมายกับหญิงนั้นว่าวันพรุ่งนี้ให้ลาโรงเรียนไปเที่ยวด้วยกัน จนได้ตกลงพูดจาได้สนทนากันหลายวันหลายเวลาเข้าก็เกิดความรักความเมตตา ความปรารถนาดีซึ่งกันและกัน ได้พูดคุยถึงเรื่องราวความทุกข์สุขของกันและกันตลอดตั้งแต่ต้นจนปลาย ว่าตัวเองก็มีเงินเดือนถึงเดือนละ ๕๐ บาท ตัวเธอเองก็เป็นนักเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ และเป็นถึงลูกพระยามีทรัพย์สมบัติมากมีรูป

โฉมมารยาทความประพฤติเป็นที่พอใจ ในที่สุดก็ตกลงกันว่าทั้งสองคนมาเป็นสามีภริยากันโดยไม่ต้องเปิดเผยต่างคนต่างรักกันก็ขโมยได้เสียกัน หากแต่ตัวเธอเองเป็นคนดีก่อนที่จะมามีครอบครัวอยู่ด้วยกันอย่างมั่นคง เธอก็ได้ไปบอกกล่าวกับพ่อแม่ของเธอ พ่อแม่ของเธอเกิดความไม่พอใจจึงได้ขับไล่ออกจากบ้านไปอยู่ด้วยกันเองสองคนผัวเมีย หากเหตุการณ์เป็นดังนี้ตัวเองก็จะไม่ได้มีความเสียใจ แต่จะต้องพยายามทำความดีให้เป็นที่พอใจของพ่อตาและแม่ยายให้ได้ แล้วได้พากันหนีไปเช่าห้องแถวอยู่ที่ประตูน้ำสระปทุม ภรรยาก็ได้ไปทำงานอยู่ในห้างเดียวกันได้รับเงินเดือน ๆ ละ ๒๐ บาท เธอก็ได้พยายามทำความดีเหมือนกับตัวเองทำให้ได้ขึ้นเงินเดือนเป็นเดือนละ ๓๐ บาท รวมกันแล้วสองคนผัวเมียมีรายได้ถึงเดือนละ ๘๐ เมื่อนึกถึงตรงนี้ก็มีความพอใจ ต่อมาหน้าที่การงานมีความเจริญก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับ ได้รับความไว้จากนายห้างจนบางครั้งก็ทำงานแทนนายห้างได้ด้วย จึงตั้งใจทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตทั้งผัวทั้งเมีย รวมรายได้ที่เป็นเงินเดือนและเปอร์เซ็นต์ที่ขายของได้ตกเดือนละ ๑๐๐ บาท หากมีรายได้เท่านี้ก็จะทำให้หายใจโล่งขึ้น (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ความคิดเมื่อผลุดขึ้นมาแล้วแต่ยังไปไม่สิ้นสุดก็หาคำตอบให้ตัวเองไม่ได้ ท่านพ่อลีจึงนึกต่อถึงการทำความดีเพื่อแสดงกตัญญูกตเวทีต่อพ่อตาและแม่ยายด้วยการทำดีต่อท่าน หากท่านทั้งสองเมตตาก็เรียกหาลูกสาวและลูกเขยเข้าไปอยู่ในบ้าน ทำให้นึกดีใจขึ้นว่าจะต้องได้รับมรดกอย่างแน่นอน แต่เมื่ออยู่ด้วยกันไปนาน ๆ อาจมีการกระทบกระทั้งกันบ้างไม่เป็นที่พอใจของพ่อตาและแม่ยายจึงได้ถูกขับไล่ออกจากบ้าน ทำให้ต้องพากันไปอยู่ห้องแถวตามเดิมซึ่งตอนนี้ภรรยาได้เริ่มตั้งครรภ์จึงไม่ต้องการให้ทำงานหนัก ต้องหาจ้างคนใช้เพื่อเฝ้าบ้านและช่วยเหลือภรรยาในการทำงานบ้าน พอใกล้เวลาที่ภรรยาจะคลอดบุตรก็เริ่มลางานบ่อยขึ้นทำให้ไม่ได้ขึ้นเงินเดือน เมื่อคิดมาถึงตรงนี้ก็เกิดความท้อใจเพราะค่าใช้จ่ายรวมไปถึงค่ายาต่าง ๆ นับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้นทุกที ต่อมาภรรยาคลอดบุตรทำให้มีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและภรรยาไม่ได้ไปทำงานรายได้ก็หายไป หากตนเองป่วยไม่ได้ไปทำงานก็จะถูกตัดเงินเดือนอีก หากในที่สุดภรรยาป่วยหนักถึงแก่ความตายต้องไปขอยืมเงินจากนายห้างเพื่อรวบรวมมาทำบุญให้ภรรยาที่ตาย ในขณะที่ยัง มีลูกเล็กอีก ๑ คนที่ต้องดูแลแล้วจะทำอย่างไรกันดี ตอนนี้ที่เคยหายใจโล่งมาแต่กาลก่อนชักจะเริ่มอึดอัด จะเข้าไปหาพ่อตาแม่ยายก็คงจะมองหน้ากันไม่ติด (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

นึกมาถึงตรงนี้ว่าถ้าบุตรไม่มีคนดูแลก็คงต้องไปจ้างแม่นมมาเลี้ยงดู แม่นมนั้นดีกับบุตรของตนเองเหลือเกินทำให้เกิดมีความรักความเมตตาในที่สุดก็ได้แม่นมมาเป็นภรรยาอีกคน แม่นมเป็นคนไม่ได้รับการศึกษาแม้หนังสือไทยก็อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ส่วนเงินเดือนของตนเองก็เหลืออยู่เพียงเดือนละ ๕๐ บาท ต่อมาแม่นมก็เริ่มตั้งครรภ์จึงไม่ต้องการให้ได้รับความทุกข์ลำบากหรือทำงานหนัก เมื่อแม่นมคลอดบุตรออกมาอีก ๑ คน ได้ช่วยเหลือเลี้ยงดูกันมา จนกระทั่งบุตรที่เกิดจากภริยาเก่าโตพอสมควรบุตรที่เกิดจากภริยาคนที่ ๒ ก็โตพอสมควร ถึงตอนนี้หากแม่เลี้ยงเกิดไม่รักบุตรที่เกิดจากภริยาเก่า บุตรที่เกิดจากภริยาเก่าก็มาฟ้องเสมอ ว่าแม่เลี้ยงมีความประพฤติไม่ดีอย่างนั้นอย่างนี้

บางครั้งบุตรกับบุตรก็เกิดทะเลาะวิวาทกันเอง สมมติว่าบุตร ๒ คน แม่ ๑ คน ต่างฝ่ายต่างยืนอยู่คนละทิศในขณะที่ตนเองยืนอยู่ตรงกลาง เมื่อกลับมาจากที่ทำงานลูกเก่าก็ฟ้องอย่างหนึ่งลูกใหม่ก็ฟ้องอีกอย่างหนึ่ง แม่เลี้ยงก็พูดไปอีกอย่างหนึ่งไม่ตรงกัน ตัวเราเองก็คงไม่รู้ว่าจะเข้าข้างใครดีมันชักเกิดความยุ่งในจิตใจมากขึ้น ลูกใหม่ก็จะเอาอย่างโน้นแต่งตัวอย่างนี้ ผลสุดท้ายลูกกับลูกเกิดการแข่งขันกันเอง ภรรยากับบุตรก็เกิดการแข่งขันกันเอง แข่งขันกันในเรื่องการกินบ้าง ในเรื่องการแต่งตัวบ้าง ในเรื่องการใช้เงินบ้าง ตัวเองจะไปนั่งคุยกับลูกเก่าก็ลำบากใจ จะไปนั่งคุยกับลูกใหม่ก็ลำบากใจ จะไปนั่งคุยกับภรรยาก็ลำบากใจเช่นกัน พอหันมาตรวจดูรายได้ของตนเองก็เกลี้ยงไม่มีเหลือ มองไปทางด้านครอบครัวก็ยุ่งเหยิงยิ่งกว่าเข้าไปอยู่ในกองหนามหวาย ในที่สุดก็ต้องหย่าร้างกับภรรยา มีบุตร มีเงิน มีภรรยาก็ไม่ได้อย่างที่นึกคิดไว้ อย่ากระนั้นเลยกลับไปบวชใหม่ดีกว่า เพราะตั้งใจแต่แรกแล้วว่าจะมาบวชเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม พอคิดมาถึงตรงนี้อารมณ์โลกที่เคยนึกคิดมาก็พลันหายสูญไปจากดวงจิต ความอัดอั้นตันใจก็หายไปหมดสิ้น รู้สึกสบายเหมือนกับตัวลอยอยู่ในอากาศก็ร้อง “เออ” ขึ้นมาในดวงจิตนึกขึ้นได้ว่าเมื่อเรื่องราวจะเป็นถึงเช่นนั้น เราไม่ควรสึกลาสิกขาเพศ ใจที่นึกคิดอยากสึกเหมือนกาลก่อนก็หายไปตั้ง ๕๐-๖๐ เปอร์เซ็นต์ (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

๒.๓.๗ ปัญญาเกิดเพราะบารมีเก่า

ในขณะที่ท่านพระอาจารย์ลี ธมฺมธโร นึกถึงเรื่องทางโลกของตนเองอยู่นั้น ก็มีเหตุการณ์ที่เป็นเหมือนแรงบันดาลใจเกิดขึ้นต่าง ๆ เช่น บางคืนฝันเห็นพระอาจารย์มาด่าบ้าง ดุบ้าง แต่เหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่นับว่าแปลกเกิดขึ้น ๔ ครั้ง ในระหว่างที่คิดนึกอารมณ์ของทางโลก เป็นสิ่งที่ดีสามารถนำไปศึกษาเพื่อเป็นคติเตือนใจต่อผู้ที่สนใจใคร่รู้ได้ ดังนี้

ครั้งที่ ๑ ในเวลากลางคืนขณะกำลังนึกคิดอยู่ในอารมณ์ของโลกเช่นกัน วันหนึ่งรู้สึกท้องผูกไม่สบายตัวจึงได้ฉันยาถ่ายเวลาตอนบ่าย กะว่าตอน ๓ ทุ่มก็จะต้องไปถ่ายตามที่ได้เคยฉันยามา ก็เกิดเหตุบังเอิญเมื่อฉันแล้วเป็นปกติไม่ปวดถ่าย รุ่งขึ้นเช้าจึงได้เดินทางไปบิณฑบาตในตรอกวังสระปทุม พอเดินไปถึงหน้าบ้านที่โยมจะใส่บาตร ก็เกิดรู้สึกปวดอุจจาระอย่างหนักจนทนแทบไม่ไหว จะเดินออกไปรับบาตรก็เดินไม่ได้เพราะก้าวขาไม่ออก จึงต้องอดกลั้นขยับขาเดินได้ทีละคืบไปจนถึงป่ากระถินแห่งหนึ่ง รีบวางบาตรลอดรั้วเข้าป่ากระถินตอนนั้นรู้สึกว่าอยากเอาหัวตำดินให้ตายเสียดีกว่า เมื่อทำธุระเสร็จแล้วก็ออกจากป่าอุ้มบาตรเดินบิณฑบาตต่อไปตามเคย วันนั้นได้ข้าวไม่พอฉันพอกลับถึงวัดก็ได้แต่เตือนตัวเองว่า “มึงสึกไปแล้วต้องเป็นอย่างนี้ ใครจะมาใส่บาตรให้กิน” เรื่องนี้เป็นคติเตือนใจได้เป็นอย่างดี

ครั้งที่ ๒ ออกเดินทางไปบิณฑบาตแต่เช้าโดยเดินข้ามสะพานหัวช้าง ผ่านสามแยกวกไปทางถนนเพชรบุรีแต่ไม่มีโยมมาใส่บาตรเลย ข้าวแม้แต่ทัพพีเดียวก็ไม่มีลงบาตร พอดีได้เห็นหญิงแก่อายุประมาณ ๕๐ ปีไว้ผมมวยกับตาแป๊ะแก่ไว้หางเปียยืนส่งเสียงดังเอะอะอยู่ในห้องแถว ขณะนั้นได้เดินมาถึงตรงหน้าบ้านของพวกเขาก็หยุดยืนนิ่งดู ประมาณสัก ๒ อึดใจก็เห็นยายแก่คว้าไม้กวาดตีหัว

ตาแป๊ะ ในขณะที่ตาแป๊ะคว้ามวยผมยายแก่แล้วก็ถีบไปที่หลัง ท่านพ่อลีก็เริ่มนึกว่า “ถ้าเป็นตนเองโดนเข้าอย่างนี้จะทำอย่างไรกัน” ใจก็ตอบขึ้นว่า “มึงต้องบ้านแตกสาแหรกขาดแน่” การที่ได้ประสบพบเหตุการณ์อย่างนี้กลับดีใจยิ่งกว่าบิณฑบาตได้ข้าวเต็มบาตรเสียอีก วันนั้นบิณฑบาตได้ข้าวเกือบไม่พอฉัน ตกเวลากลางคืนก็นึกถึงเรื่องนี้อยู่ตลอดเวลา กำลังดวงจิตก็รู้สึกมีการเบื่อหน่ายเรื่องของโลกไปโดยลำดับ

ครั้งที่ ๓ วันนั้นเป็นวันเทศกาลได้ออกบิณฑบาตตั้งแต่เวลาเช้ามืด เดินไปถึงตลาดประตูน้ำสระปทุมแล้ววกกลับมาทางหลังวัด บริเวณนั้นมีคอกม้าถนนเป็นดินเวลาฝนตกก็จะลื่น ได้เดินอย่างสำรวมมาตรงหน้าบ้านของโยมคนหนึ่ง บิณฑบาตได้ข้าวเต็มบาตรใจก็นึกคิดไปในอารมณ์ของโลก นึกจนเผลอตัวก้าวลื่นถลาล้มลงไปในบ่อข้างถนน หัวเข่าทั้งสองจมลงไปอยู่ในโคลนประมาณ ๑ คืบ ข้าวสุกในบาตรหกหมดเนื้อตัวมอมแมมไปด้วยโคลนจึงต้องรีบเดินทางกลับวัด เมื่อกลับถึงวัดแล้วก็เก็บเอามาเป็นคติเตือนใจสอนตนเองว่า การนึกในเรื่องทางโลกของตัวเองเพียงแค่นึกคิดมันก็ยังมีโทษติดตามมาได้ถึงเพียงนี้ ใจก็ค่อยคลายค่อยเบื่อออกไปโดยลำดับ จึงเกิดเป็นความคิดใหม่ว่า “เรื่องครอบครัวนั้นมันเป็นเรื่องของเด็ก ไม่ใช่เรื่องของผู้ใหญ่” ความคิดเรื่องครอบเริ่มกลับกันกับตอนแรกที่เคยนึกถึงว่า “เรื่องครอบครัวนั้นมันเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ ไม่ใช่เรื่องของเด็ก”

ครั้งที่ ๔ เวลารุ่งเช้าได้ออกไปบิณฑบาตตามปกติ คราวนี้เดินไปตามถนนเพชรบุรีแบบที่เคยไป เดินไปจนถึงวังพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัติ พระองค์ท่านเคยใส่บาตรเป็นประจำวันแก่พระรูปอื่นทั่วไป วันนั้นบังเอิญมีขันข้าวตั้งอยู่ตรงข้ามวังอีกขันหนึ่งจึงได้เดินไปรับขันตั้งใหม่เสียก่อน เมื่อรับบาตรเสร็จแล้วหันกลับมาจะไปรับบาตรที่วังฝั่งตรงข้าม พอดีมีรถเมล์ขาวนายเลิศวิ่งมาอย่างรวดเร็ว วิ่งเฉียดศีรษะไปห่างประมาณ ๑ คืบ คนโดยสารร้องตะโกนโวยวายขึ้น ตัวท่านพ่อลีเองก็ผงะยืนตกตะลึงอยู่เป็นเวลาหลายอึดใจ วันนั้นเกือบถึงแก่ความตายเพราะถูกรถเมล์ชน ขณะกลับไปรับบาตรที่วังพระองค์เจ้าธานีนิวัติต้องสะกดตัวไว้อย่างเข้มแข็ง มีอาการสั่นสะท้านไปทั่วทั้งตัวเมื่อรับบาตรเสร็จแล้วก็เดินกลับวัดทันที

เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหล่านี้ล้วนแต่เป็นคติเตือนใจแก่ท่านพ่อลี เพราะในช่วงนั้นความคิดเกี่ยวกับทางโลกมีกำลังแรงกล้าที่ทำให้จิตใจมีความวุ่นวายและต้องการห่างออกจากทางธรรม พอถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๔ หลังจากออกพรรษาแล้วและอยู่ในปีพรรษาที่ ๓ ท่านพ่อลีก็ดำริว่า “จำเป็นต้องออกจากพระนครแน่ ๆ ในคราวนี้ ถ้าพระอุปัชฌาย์ยังหวงห้ามหรือกีดกันอีก เห็นทีจะต้องแตกกันในคราวนี้มิฉะนั้นก็ขออำนาจคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกจงช่วยให้มีทางแก้ไขทางอื่นด้วย” วันหนึ่งเวลากลางคืนท่านพ่อลีนอนอ่านหนังสือพร้อมกับภาวนาไปด้วย พอเคลิ้มหลับได้เห็นพระอาจารย์มั่นมาดุว่า “ท่านอยู่ทำไมในกรุงเทพฯ ทำไมไม่ออกไปอยู่ป่า” ก็ได้ตอบท่านไปว่า “พระอุปัชฌาย์ไม่ยอมให้ไป” ท่านตอบคำเดียวว่า “ไป” จึงได้ตั้งจิตอธิษฐานถึงพระอาจารย์มั่นว่า “เมื่อออกพรรษาแล้ว ขอให้พระอาจารย์มั่นมาโปรดและมีหนทางออกจากพระนครไปอยู่ป่าด้วยเถิด” (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

คติเตือนใจและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดกับท่านพ่อลีในขณะที่มีจิตว้าวุ่นอยู่กับทางโลก เป็นเหมือนแรงบรรดาลใจให้ท่านพ่อลีได้ระลึกและทบทวนถึงความตั้งใจเมื่อก่อนออกบรรพชา ได้เข้าใจถึงวิถีทางโลกที่มีแต่ความวุ่นวายและเป็นทุกข์ซึ่งไม่ควรเข้ามาข้องเกี่ยวด้วยเลย ปัญญาที่เกิดจากการบำเพ็ญภาวนาของท่านพ่อลีทำให้เข้าใจธรรมชาติของความเป็นจริงทางโลกียะได้อย่างแท้จริง

๒.๔ ธุดงควัตรตามแนวพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

เมื่อต้องพำนักอยู่ในสถานที่มีสิ่งบรรเทิงเริ่งรมย์ก็จะทำให้จิตใจไม่สงบเกิดความว้าวุ่นอยากจะออกจากเพศพรหมจรรย์ แต่ด้วยบุญบารมีที่เคยสั่งสมมาทำให้ท่านพ่อลีมีสติคอยเตือนตนเองอยู่เสมอ ถึงเหตุแห่งการเข้ามาบรรพชาเพื่อฝึกปฏิบัติภาวนาและรู้แจ้งแห่งทุกข์ของ ปุถุชนชาวโลกทั้งหลาย หากแต่ก็ยังมีมารผจญทำให้ยังไม่สามารถปลีกวิเวกเร้นกายเข้าไปอยู่ในป่าได้ แต่เมื่อได้พบพระอาจารย์มั่นอีกครั้งก็ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่นำพาไปเดินไปสู่ทางธรรมได้อย่างสมบูณร์ ดังนี้

๒.๔.๑ เริ่มออกธุดงค์ตามป่ากับพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

เรื่องราวที่เกิดขึ้นกับท่านพ่อลีทำให้มีความรู้สึกอยากออกไปอยู่ป่าตามคำสั่งของพระอาจารย์มั่น ต่อมาไม่กี่วันเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) แห่งวัดบรมนิวาสเกิดอาพาธขาหัก ทำให้พระอาจารย์มั่นได้เดินทางมานมัสการเยี่ยมเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ที่พระนคร วันหนึ่งคุณนายน้อยมารดาเจ้าคุณมุขมนตรีได้ถึงแก่กรรม เจ้าภาพได้กำหนดการฌาปนกิจที่วัดเทพศิรินทราวาส คุณนายท่านได้มีอุปการะแก่พระอาจารย์มั่นสมัยที่อยู่ จ.อุดรธานี ทำให้พระอาจารย์มั่นตั้งใจมาในงานศพนี้ด้วย ในขณะที่ท่านพ่อลีกับพระอุปัชฌาย์ก็ได้รับนิมนต์ให้ไปงานฌาปนกิจครั้งนี้ด้วย เมื่อได้พบกับพระอาจารย์มั่นบนเมรุเผาศพทำให้ท่านพ่อลีมีความดีใจอย่างยิ่ง หากแต่ยังไม่มีโอกาสได้สนทานากันแม้สักคำเดียว ท่านพ่อลีจึงได้เข้าไปถามเจ้าคุณพระอมราภิรักขิต (เกิด อมโร) วัดบรมนิวาสเกี่ยวกับพระอาจารย์มั่น เจ้าคุณพระอมราภิรักขิตก็เล่าให้ฟังว่าพระอาจารย์มั่นได้มาพำนักอยู่ที่วัดบรมนิวาส พอทราบดังนั้นจึงได้ลาพระอุปัชฌาย์ไปแวะวัดบรมนิวาสเพื่อต้องการพบกับพระอาจารย์มั่น หากนับตั้งแต่ท่านพ่อลีอุปสมบทล่วงเลยมาแล้วได้ ๔ พรรษาเพิ่งจะมีโอกาสได้มาพบท่านอีกก็ในคราวนี้ เมื่อไปขอพบก็ได้เข้าไปกราบนมัสการพระอาจารย์มั่นซึ่งท่านก็เมตตาแสดงธรรมให้ฟังว่า “ขีณาชาติ วุสิตัง พรหมจริยันติ” แปลได้ใจความสั้น ๆ ว่า “พระอริยเจ้าขีณาสพทั้งหลายได้ทำตนให้เป็นผู้พ้นจากอาสวะแล้วมีความสุข นั้นคือพรหมจรรย์อันประเสริฐ” ท่านพ่อลีจำได้เพียงเท่านี้แต่รู้สึกว่าการได้รับฟังคำพูดของพระอาจารย์มั่นเพียงเล็กน้อยทำให้ใจนิ่งเป็นสมาธิดีกว่านั่งปฏิบัติคนเดียวมากมาย ในที่สุดพระอาจารย์มั่นก็สั่งว่า “คุณต้องไปกับเราในคราวนี้ ส่วนอุปัชฌาย์นั้นเราจะไปเรียนท่านเอง” สนทนากันได้เพียงเท่านั้นแล้วได้ลากลับวัดสระปทุม (พระราชวรคุณ, ชีวประวัติพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์, ๒๕๑๙)

เมื่อกลับมาถึงวัดสระปทุมก็ได้เข้าไปกราบนมัสการพระอุปัชฌาย์และเล่าเรื่องที่ได้ไปพบกับพระอาจารย์มั่นให้ฟัง เมื่อฟังเสร็จแล้วท่านก็นั่งอยู่ วันรุ่งขึ้นพระอาจารย์มั่นได้ไปที่วัดสระปทุมแล้วสนทนากับพระอุปัชฌาย์ว่าต้องการให้ท่านพ่อลีติดตามไปเมืองเหนือด้วยกัน ซึ่งพระอุปัชฌาย์ก็อนุญาตจึงได้จัดแจงตระเตรียมบริขารของตนพร้อมทั้งร่ำลาสั่งเสียเพื่อนฝูงและศิษย์ ทั้งยังได้ถามลูกศิษย์ถึงมูลค่าปัจจัยในการเดินทางก็ได้รับตอบว่าเหลือเพียง ๓๐ สตางค์ เฉพาะค่ารถเดินทางจากวัดสระปทุมไปถึงสถานีหัวลำโพง จะต้องจ่ายถึง ๕๐ สตางค์ คิดแล้วก็รู้ว่าค่ารถจากวัดไปถึงสถานีหัวลำโพงก็ไม่พอเสียแล้ว จึงได้กราบเรียนพระอาจารย์มั่นให้ทราบซึ่งท่านก็รับรองว่าจะจัดการให้ ก่อนจะถึงกำหนดเวลาประชุมเพลิงคุณนายน้อย ๑ วัน ท่านได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมที่บ้านเจ้าพระยามุขมนตรี เจ้าภาพได้ถวายผ้าไตร ๑ ไตร น้ำมันก๊าด ๑ ปีบ และเงิน ๘๐ บาท พระอาจารย์มั่นเล่าให้ฟังว่าผ้าไตรได้ถวายพระวัดบรมนิวาส น้ำมันก๊าดถวายพระมหาสมบูรณ์ ส่วนปัจจัยได้แจกจ่ายแก่ผู้ไม่มีเหลือไว้พอดีค่ารถ ๒ คนคือตัวท่านกับท่านพ่อลี หลังจากนั้นเมื่อพรอาจารย์มั่นพักผ่อนได้พอสมควรแล้ว เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ก็ให้พระอาจารย์มั่นกลับขึ้นไปเมืองเหนือ โดยเดินทางขึ้นไปพักอยู่ที่วัดศัลยพงศ์ จ.อุตรดิตถ์ แต่ก่อนที่จะขึ้นรถด่วนที่สถานีหัวลำโพงท่านพ่อลีได้พบโยมแม่ง้อ เนตรจำนงค์ ซึ่งอาจจะลงมาในงานฌาปนกิจศพคุณนายน้อยก็เป็นได้ โยมแม่ง้อเคยเป็นศิษย์พระอาจารย์มั่นจึงได้รับเป็นโยมอุปัฏฐากขณะเดินทางในรถไฟไปตลอดทาง เมื่อเดินทางถึง จ.อุตรดิตถ์ แล้วได้ไปพักอยู่ที่วัดศัลยพงศ์หลายวัน แล้วได้ออกไปพักอยู่ในป่าละเมาะแห่งหนึ่งห่างจากกุฏิ เป็นที่เงียบสงัดวิเวกทั้งเวลากลางวันและกลางคืน (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ขณะที่พำนักอยู่ที่วัดศัลยพงษ์อยู่มาวันหนึ่งได้เกิดขัดใจกับพระอาจารย์มั่น ท่านก็ได้เอะอะขับไล่ ทำให้ท่านพ่อลีรู้สึกโมโห รู้สึกฉิว ๆ อยู่ในใจ แต่ก็พยายามอดกลั้นไว้มิได้แสดงความโกรธออกมา สิ่งที่ได้เคยปฏิบัติพระอาจารย์มั่นมาอย่างไรก็คงทำไปอย่างนั้น ก็ได้ฝึกปฏิบัติอยู่กับท่านตลอดมา รุ่งขึ้นวันใหม่เดือนยี่จวนจะสิ้นเดือนก็ได้รับข่าวว่าศิษย์คนหนึ่งทาง จ.เชียงใหม่ป่วยหนัก มีพระ ๒ รูปมาตามหาพระอาจารย์มั่นเพื่อแจ้งข่าวให้ทราบ แล้วพระ ๒ รูปนั้นก็เดินทางไป จ.พระนคร ในสมัยนั้นพระอาจารย์ตันเป็นเจ้าอธิการวัดศัลยพงศ์ ซึ่งวัดศัลยพงศ์นี้เจ้าคุณพระอุบาลีฯ วัดบรมนิวาสเป็นผู้ริเริ่มในการก่อสร้าง (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

สรุปได้ว่า ชีวิตของท่านพ่อลีในช่วงนี้นั้นเป็นช่วงของการเดินทางไปกับพ่อแม่ครูอาจารย์ โดยมีพระอาจารย์มั่นเป็นแบบอย่าง รวมถึงพระอาจารย์รูปอื่น ๆ

๒.๔.๒ ประสบการณ์ที่ได้รับใช้พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

หลังจากที่จำวัดอยู่ที่จังหวัดอุตรดิตถ์สักระยะหนึ่งท่านพ่อลีและพระอาจารย์มั่นได้ทราบข่าวว่ามีลูกศิษย์ป่วยหนักจึงได้เดินทางกลับไปยังจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อไปถึงแล้วก็ได้ไปพำนักอยู่ที่วัดเจดีย์หลวง ลูกศิษย์ชื่อนายเบี้ยวพักอาศัยอยู่อ.สันกำแพงมีอาการป่วยหนักมาก นายเบี้ยวเป็นนั้นคือโรคจิตพี่ชายและพี่สะใภ้ได้นำตัวไปหาพระอาจารย์มั่น ทำให้ปีนั้นท่านพ่อลีได้อยู่จำพรรษาที่วัดเจดีย์

หลวง มีพระกรรมฐานที่เป็นเพื่อนฝูงพักอยู่ด้วยกันหลายรูปหากแต่แยกย้ายกันไปจำพรรษาอยู่ตามบ้านนอก แม้ตัวท่านพ่อลีเองพระอาจารย์มั่นก็ให้ออกไปจำพรรษาที่อื่น แต่ก็ไม่ยอมไปโดยเรียนท่านว่าตั้งใจจะอยู่ปฏิบัติพระอาจารย์จนตลอดพรรษา ซึ่งท่านก็ยินยอมจึงตกลงพรรษานั้นได้อยู่ปฏิบัติรับใช้พระอาจารย์ ปีนั้นตรงกับ พ.ศ. ๒๔๗๕ ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีฯ ก็ได้มรณภาพในพรรษา ในระหว่างเข้าพรรษาที่วัดเจดีย์หลวงได้ตั้งใจปฏิบัติรับใช้พระอาจารย์มั่นอย่างใกล้ชิด ท่านก็ได้สั่งสอนทุกสิ่งทุกอย่างของการปฏิบัติภาวนา เวลาตอนเย็นก็ให้ไปนั่งสมาธิอยู่บนองค์พระเจดีย์ทางทิศเหนือ ซึ่งมีพระพุทธรูปใหญ่องค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ พระพุทธรูปองค์นี้ยังคงมีอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ โดยพระอาจารย์ว่าที่ตรงนั้นเป็นมหามงคล เคยมีพระบรมธาตุเสร็จมาบ่อย ๆ ให้ไปนั่งสมาธิตรงนั้นซึ่งท่านพ่อลีก็ได้ทำตามทุกอย่าง บางวันนั่งจนไม่ได้นอนระหว่างที่พักอยู่กุฏิหลังเล็ก ๆ ในป่าดงกล้วย กุฏิหลังนี้คุณทิพย์และหลวงยงตำแหน่งผู้กำกับการตำรวจเป็นผู้สร้างถวาย นายทิพย์ตำแหน่งเสมียนคลังจังหวัดกับภรรยาคือนางตาได้ปฏิบัติส่งเสียอาหารพระอาจารย์มั่นเป็นอย่างดี ในระหว่างพรรษาท่านพ่อลีก็ได้ออกติดตามบิณฑบาตกับพระอาจารย์เป็นนิจ ระหว่างการเดินบิณฑบาตท่านได้สอนกรรมฐานเตือนอกเตือนใจอยู่เสมอ พอเห็นผู้หญิงสวย ๆ งาม ๆ ท่านก็บอกว่า “มองดูทีรีนั่นเป็นอย่างไร สวยไหม ดูให้ดี ๆ ดูเข้าไปข้างใน” ไม่ว่าจะเห็นอะไรเช่นบ้านหรือถนนพระอาจารย์ท่านก็คอยสอนเตือนใจทุกวัน ณ เวลานั้นท่านพ่อลีกำลังหนุ่มอายุเพิ่งได้ ๒๖ ปีพรรษา ๕ พระอาจารย์ก็คอยตักเตือนอยู่เสมอ ท่านพ่อลีรู้สึกได้ว่าได้รับความเอาใจใส่จากพระอาจารย์มั่นเป็นอย่างมาก (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ตลอดการจำพรรษาก็ได้รับการสั่งสอนจากพระอาจารย์มั่นในการฝึกปฏิบัติ หากแต่มีเรื่องแปลกใจอยู่อย่างหนึ่งเกี่ยวกับเครื่องใช้บริขารของท่านพ่อลีที่ดี ๆ ใหม่ ๆ หากแต่พระอาจารย์มั่นก็คอยบอกให้ย้อม ให้ซัก ให้ทำลายสีเดิมเสีย ของดี ๆ ก็ไม่ค่อยยอมให้ใช้บางครั้งก็ขอเอาไปให้คนอื่นทำให้ท่านพ่อลีไม่เข้าใจเพราะไม่รู้ในความหมายในสิ่งที่กำลังถูกสอน เมื่อพระอาจารย์พูดซ้ำหลาย ๆ ครั้งเข้าท่านพ่อลีก็ไม่ทำตาม อย่างผ้าเช็ดหน้า ผ้าเช็ดตัวซึ่งเป็นสีขาวท่านก็ให้ย้อมเป็นสีแก่นขนุน หากท่านพ่อลีทำเฉยไม่ย้อมพระอาจารย์ก็ลงมือย้อมผ้าให้เอง บางครั้งก็ชอบหาจีวรสบงเก่า ๆ ขาด ๆ มาปะแล้วนำมาให้ใช้ วันหนึ่งได้ออกไปบิณฑบาตพร้อมกับพระอาจารย์ เดินไปทางสถานีตำรวจและได้เดินสวนทางกับหญิงหาบของขายในตลาด แต่ก็ดีใจเหลือเกินที่ยังได้เดินไปทางนี้ไม่ได้เดินออกจากทางบิณฑบาต จึงสำรวมใจแน่วแน่และสำรวมตนอย่างเต็มที่ ต่อมาอีกวันหนึ่งได้เดินตามพระอาจารย์ไปบิณฑบาตโดยเดินห่างจากท่านนิดหน่อย ปกติพระอาจารย์เป็นคนเดินเร็วแต่ท่านพ่อลีเดินช้า เห็นท่านเอาเท้าเตะกางเกงของตำรวจที่ขาดแล้วทิ้งไว้ข้างถนน พระอาจารย์ก็เตะไปเตะมาแต่ท่านพ่อลีก็คอยเตือนใจตนเองว่าต้องเดินในทางเสมอ พอถึงรั้วสถานีตำรวจพระอาจารย์ก็ก้มลงเก็บกางเกงขาดตัวนั้นเหน็บไว้ใต้จีวร เป็นที่แปลกใจของท่านพ่อลีว่าของที่เขาทิ้งแล้วพระอาจารย์จะเอาไปทำไมกัน เมื่อกลับถึงกุฏิแล้วท่านก็นำเอาไปพาดไว้ที่ราวผ้าแห่งหนึ่ง ท่านพ่อลีก็ปรนนิบัติตามปกติด้วยการปัดกวาดปูอาสนะ เมื่อฉันอาหารเสร็จแล้วก็เข้าไปในห้องปูที่นั่งที่นอนของพระอาจารย์ บางวันก็ถูกดุว่าทำอะไร

ไม่เรียบร้อยหากแต่ท่านก็ไม่ได้บอกว่าต้องทำอย่าไรจึงจะเป็นที่พอใจ จึงต้องพยายามทำให้ถูกใจท่านทุกเวลาถึงกระนั้นก็ยังถูกเคี่ยวเข็ญจนตลอดทั้งพรรษา หลังจากเจ้าอาวาสรูปเดินมรณะภาพแล้วพระอาจารย์มั่นจึงถูกขอให้ทำหน้าที่แทนเจ้าอาวาสเดิมต่อไป พอพระอาจารย์มั่นได้ทราบเรื่องราวแล้วก็เรียกท่านพ่อลีไปหาแล้วพูดว่า “ให้ออกจากวัดเจดีย์หลวงไปอยู่ที่อื่น” (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ประสบการณ์ในการแนะนำพร่ำสอนของพระอาจารย์มั่นที่ดูแลรายละเอียดทั้งการปฏิบัติทางกายภาพและทางจิตช่วยให้ท่านพ่อลีหล่อหลอมความเป็นพระสายปฏิบัติอย่างดี

๒.๔.๓ ฝึกปฏิบัติบนภูเขาตามคำสั่งพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พ.ศ. ๒๔๗๕

ออกพรรษาได้ ๒ วันพระอาจารย์มั่นก็สั่งให้ไปวิเวกบนดอยที่จังหวัดลำพูน สถานที่นั้นเคยเป็นที่พักของพระอาจารย์มาก่อนจึงไปพักอยู่ที่ตีนเขาประมาณ ๑๐ กว่าวัน ต่อมาเวลาประมาณบ่าย ๓ โมงได้ปรากฏเหตุการณ์คล้าย ๆ กับว่ามีคนมาบอกที่หูขณะกำลังนั่งสมาธิว่า “ท่านต้องขึ้นไปอยู่บนยอดเขาในวันพรุ่งนี้” พอรุ่งขึ้นจึงได้เดินทางไปที่ยอดเขาก่อนจะถึงได้หยุดพักอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่งเป็นวัดร้างซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หากวันใดที่ตรงกับวันพระมักจะปรากฏมีแสงสว่างเกิดขึ้นบ่อย ๆ ป่าที่เดินขึ้นไปนั้นเป็นป่าลึกมีเสือและช้างชุม เดินขึ้นไปรูปเดียวความรู้สึกทั้งกลัวและกล้าแต่เชื่อมั่นในอำนาจธรรมและพระอาจารย์ ได้ค้างคืนที่วัดร้างนอนอยู่ ๒ คืน คืนแรกก็สงบสบายดี พอคืนที่สองเวลาประมาณ ๑ หรือ ๒ นาฬิกาได้มีเสือมารบกวนทำให้คืนนั้นไม่ได้นอน นั่งสมาธิตัวแข็งเสือก็เดินวนเวียนอยู่รอบ ๆ กลดรู้สึกว่าตัวแข็งและมึนชา สวดมนต์ก็คล่องแคล่วเหมือนน้ำไหลที่ลืมแล้วก็นึกได้ ด้วยอำนาจแห่งการสำรวมจิตและคิดกลัวนั่งอยู่อย่างนี้ตั้งแต่เวลา ๒-๕ นาฬิกาเสือตัวนั้นจึงได้หนีไป รุ่งขึ้นได้เดินไปบิณฑบาตในหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีบ้านเพียง ๒ หลังคา เจ้าของบ้านออกไปทำสวนชั่วคราวเมื่อพบกับเขา ๆ เล่าว่าเมื่อคืนนี้มีเสือมากินวัวทำให้นึกกลัวมากขึ้น ในที่สุดเมื่อฉันอาหารแล้วได้เดินทางขึ้นไปบนยอดดอย เมื่อขึ้นไปยอดดอยแล้วมองลงไปเบื้องล่างจะแลเห็นพระธาตุหริภุญชัยจังหวัดลำพูน ดอยลูกนี้เขาเรียกกันว่า “ดอยค่อม่อ” (ดอยหัวแม่มือ) บนหลังดอยมีบ่อน้ำลึกแห่งหนึ่งหยั่งไม่ถึง มีน้ำใสสะอาดมีเศียรพระพุทธรูปตั้งอยู่รอบบ่อ เดินลงจากพื้นราบเหยียบหินลึกลงไปประมาณ ๒ เมตรก็ถึงน้ำ เขาเล่ากันว่าเวลามีคนตกลงไปในบ่อไม่จมน้ำจะดำน้ำก็ดำไม่ได้ ถ้าเป็นผู้หญิงลงไม่ได้เด็ดขาดขืนลงไปจะต้องมีอาการชัก ดอยนี้ชาวบ้านถือกันว่าเป็นดอยศักดิ์สิทธิ์ พระอาจารย์มั่นเคยเล่าให้ฟังว่ามีปีศาจสำคัญ ๑ ตนอยู่ประจำที่ดอยนี้ แต่ไม่เป็นไรเขาจะไม่มารบกวนเพราะเขารู้จักพระธรรมและพระสงฆ์ (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

วันแรกที่ขึ้นไปถึงยอดดอยไม่ได้ฉันอาหารถึงเวลากลางคืนเป็นลมตลอดคืน รู้สึกว่าดอยนั้นไหวเหมือนเรือลอยอยู่กลางทะเลมีคลื่นลมจัดแต่จิตดีไม่หวาดกลัวอะไร วันที่สองได้นั่งสมาธิและเดินจงกรมอยู่ในบริเวณวิหารเก่า สถานที่พักอยู่ห่างหมู่บ้านที่จะไปบิณฑบาตระยะทางประมาณ ๘๐ เส้น จึงได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่า “เราจะไม่ฉันจังหัน ถ้าไม่มีคนมาส่งถึงที่” ในคืนนั้นรู้สึกว่าปวดท้องมีลมกวนแต่ไม่เหมือนวันก่อน พอเวลาประมาณ ๕.๐๐ นาฬิกาเศษใกล้จะสว่างได้ยินเสียงดังฮืด ๆ ฮาด ๆ ข้าง

วิหาร ครั้งแรกนึกว่าเสือแต่ฟัง ๆ ไปคล้ายเสียงคน แต่ดอยด้านนั้นชันมากถ้าจะปีนขึ้นพอปีนได้ แต่ถ้าจะปีนลงรับรองว่าลงไม่ได้ถ้าเช่นนั้นจะมีใครขึ้นมา นึกสงสัยอยู่ในใจแต่ยังไม่กล้าออกจากกลดและวิหารร้าง รอจนสว่างรุ่งอรุณจึงได้ลุกออกจากกลดเดินออกมาข้างนอกวิหาร ได้พบหญิงชราคนหนึ่งอายุประมาณ ๗๐ ปี มานั่งพนมมือถือข้าวห่อใบตองมา ๑ ห่อ ขอใส่บาตรพร้อมทั้งถวายยาให้ ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเป็นรากไม้อีกอย่างหนึ่งเป็นเปลือกไม้ แล้วกล่าวว่า “ขอให้ท่านใช้ยานี้ฝนกินพร้อมกับอธิษฐานเอาแล้วจะหายปวดท้อง” ขณะนั้นท่านพ่อลีกำลังถือเคร่งไม่กล้าพูดกับผู้หญิงหลายคำ พอรับบิณฑบาตแล้วก็ฉันข้าวเหนียวแดงหนึ่งก้อนและยา ๒ ชิ้นนั้น เสร็จแล้วได้ยะถาสัพพีให้ยายก็ลากลับเดินหายไปทางทิศตะวันตกของดอย (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

๒.๔.๔ ฝึกปฏิบัติตามป่าเขาและในถ้ำตามคำสั่งพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

วันต่อมาเวลาบ่ายประมาณ ๕ โมงเย็นมีคนถือจดหมายของพระอาจารย์มั่นขึ้นไปให้บนยอดดอย ในจดหมายนั้นมีใจความว่าให้ท่านพ่อลีรีบเดินทางกลับวัดโดยด่วน เพราะพระอาจารย์จะต้องออกเดินทางจากวัดเจดีย์หลวงในตอนเช้าและรถด่วนจะถึงเชียงใหม่ในตอนเย็น พอทราบเช่นนี้ก็รีบเดินทางลงจากยอดดอยเดินทางมาถึงหมู่บ้านป่าเห้ว พอดีพลบค่ำจึงได้ไปพักในป่าช้า ๑ คืนแล้วออกเดินทางต่อเข้าเมือง ได้ทราบว่าพระอาจารย์มั่นเดินทางออกจากวัดเจดีย์หลวงตั้งแต่เช้า สอบถามดูก็ไม่มีใครทราบว่าไปทางไหน จึงไม่รู้ว่าจะติดตามพระอาจารย์ไปทางไหนจึงจะพบ แต่นึกในใจว่าพระอาจารย์คงออกจากเชียงใหม่ไปทางเชียงตุง ฉะนั้นต้องรีบติดตามไปทางเชียงตุงโดยด่วนแต่ยังไปไม่ได้เพราะจำได้ว่าพระอาจารย์เคยสั่งไว้ในระหว่างเข้าพรรษา ๒ อย่างคือ

๑. พระอาจารย์สั่งไว้ว่า “ให้คุณช่วยฉันนะในเรื่องข้อปฏิบัติ เพราะฉันมองไม่ใครเห็นใครที่จะช่วยได้” ซึ่งตอนนั้นท่านพ่อลีไม่เคยนึกและไม่สนใจว่าท่านหมายความว่าอย่างไร

๒. ท่านสั่งว่า “จังหวัดเชียงใหม่นี้เป็นสถานที่อาศัยวิเวกของบรรดานักปราชญ์ในกาลก่อน ฉะนั้น ก่อนที่ท่านจะออกจากจังหวัดนี้ให้ท่านพ่อลีปฏิบัติดังนี้

๒.๑ ให้ไปวิเวกอยู่บนดอยค่อม่อแห่งหนึ่ง

๒.๒ ให้ไปพักวิเวกในถ้ำบวบทองแห่งหนึ่ง

๒.๓ ให้ไปพักวิเวกอยู่ในถ้ำเชียงดาวอีกแห่งหนึ่ง”

ท่านพ่อลีได้พักอยู่ที่วัดเจดีย์หลวง ๒-๓ วัน แล้วก็ออกเดินทางจากวัดไปถึงอำเภอสะเก็ดได้เข้าไปพักในถ้ำมืดบ้านเมืองอ่อน ถ้ำนี้เป็นแปลกน่าอัศจรรย์บนยอดเขามีพระพุทธรูปองค์หนึ่งสันนิษฐานไม่ได้ว่าสร้างไว้แต่ครั้งไหน กลางเขามีช่องโหว่เป็นรูลึกลงไปในพื้นเขา เดินลงไปพบท่อนไม้สักทอดเป็นสะพานข้ามเหว เดินไต่ไปตามท่อนไม้สักจนถึงแท่นหินอีกฟากหนึ่งของเหวปรากฏว่ามีลานหินกว้างขวาง เดินต่อไปอีกสักพักก็มีแต่ความมืดมองไม่เห็นแสงสว่างจึงได้จุดไฟแล้วเดินต่อไปอีก ไปพบสะพานอีกแห่งหนึ่งใช้ซุงไม้สักทั้งต้นพาดไปยังก้อนหินอีกก้อนหนึ่งถึงตอนนี้รู้สึกว่าอากาศเริ่มเย็นเมื่อเดินข้ามสะพานนี้ไปก็ไปถึงลานหินราบเรียบกว้างขวาง คะเนดูว่าบรรจุคนได้ไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ คน

ภายในพื้นถ้ำเป็นคลื่นดูคล้ายน้ำพัดเป็นระลอก ได้พบหน่อหินหน่อหนึ่งเป็นของแปลกประหลาดมาก หน่อหินนี้โตประมาณ ๒ อ้อมแขน สูงประมาณ ๓ วา ๓ ศอก ๑ คืบ สีขาวเหมือนปุยเมฆตั้งตรงพุ่งขึ้นบนเพดาน รอบ ๆ หน่อหินก้อนนี้มีหินเป็นปุ่ม ๆ เหมือนปุ่มฆ้องติด ๆ กันไป ลักษณะที่เป็นปุ่ม ๆ สูงประมาณ ๑ ศอก ระหว่างปุ่มลึกแลดูราบรื่นขาวโพลนสวยงามเป็นอย่างยิ่ง แต่อากาศทึบไม่มีแสงสว่างเข้าถึง สถานที่แห่งนี้พระอาจารย์มั่นเคยเล่าให้ฟังว่าในพื้นถ้ำนั้นมีพญานาคเข้าไปนมัสการ ท่านบอกว่าหน่อหินก้อนนี้เป็นพระเจดีย์ของพญานาค นึกอยากจะนอนอยู่สัก ๑ คืนแต่อากาศทึบรู้สึกอึดอัดมาก หายใจไม่ค่อยสะดวกจึงไม่กล้าอยู่จึงได้เดินทางกลับออกมา เขาลูกนี้อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านประมาณ ๓ กิโลเมตร ชาวบ้านแถบนั้นเล่าว่าเมื่อถึงเวลาเข้าพรรษาภูเขาลูกนี้ร้องเสียงดัง ถ้าปีไหนมีเสียงร้องดังมากจะมีฝนดีทำนาทำไร่ได้ผลมาก

วันนั้นได้เดินทางกลับมาพักอยู่ที่ป่าแห่งหนึ่งเขตอ.ดอยสะเก็ด เมื่อได้พักผ่อนพอสมควรแล้วก็ได้ออกเดินทางต่อไปยังบ้านโป่ง ได้พบพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อเขียนเคยอยู่กับท่านพระอาจารย์มั่นจึงได้ถามท่านว่า “ทราบหรือไม่ว่าพระอาจารย์ไปไหน” ได้รับตอบว่า “ไม่ทราบ” จึงชวนพระเขียนเดินทางธุดงค์ไปอ.ดอยสะเก็ดด้วยกันอีก ได้ไปพักอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งอยู่ไกลจากหมู่บ้านมากตั้งอยู่ในกลางดงลึกเรียกว่า “ถ้ำบวบทอง” ที่เรียกอย่างนี้เพราะภายในถ้ำนี้มีขี้ทองคำไหลออกมาติดอยู่ในแอ่งน้ำ ก่อนจะไปถึงถ้ำแห่งนี้ต้องเดินบุกป่าไปประมาณ ๑๐ กิโลเมตร เราสองคนกับพระเขียนได้พากันไปวิเวกอยู่ภายในถ้ำบวบทองนั้น ซึ่งที่ถ้ำแห่งนี้ชาวบ้านญาติโยมลือกันว่ามีผีดุมาก ถ้าใครเข้าไปค้างคืนในถ้ำขณะนอนหลับอยู่จะมีผู้มาเหยียบขาบ้าง เหยียบท้องบ้างหรือเหยียบหลังบ้างทำให้มีคนกลัวกันมาก เมื่อได้ยินข่าวลืออย่างนี้จึงต้องการจะพิสูจน์ว่าเป็นความจริงเพียงไรจึงได้ไปพักค้างอยู่ ๑ คืน พระอาจารย์มั่นเคยเล่าให้ฟังว่าพระภิกษุชัยเคยเดินทางไปค้างในถ้ำนี้ ๑ คืนไม่ได้นอนตลอดทั้งคืน ได้ยินแต่เสียงคนเดินเหยียบหินเข้า ๆ ออก ๆ ทั้งคืน ถ้ำแห่งนี้เป็นถ้ำที่ลึกมากแต่ท่านเคยสั่งให้ท่านพ่อลีไปที่ถ้ำแห่งนี้ ผลการพิสูจน์ปรากฏว่าไม่ได้พบและไม่ได้ยินเสียงอะไรเลยในคืนนั้น ออกจากถ้ำบวบทองได้ลงมาพักอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่งได้พบพระภิกษุอีกองค์หนึ่งชื่อเชย ได้ร่วมสนทนากันเป็นที่ถูกอัธยาศัยจึงชวนกันไปเดินธุดงค์ในละแวกอำเภอดอยสะเก็ดด้วยกัน ส่วนพระภิกษุเขียนได้ลาแยกทางไปพักที่บ้านโป่งตามเดิม (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

เดินธุดงค์ไปอำเภอดอยสะเก็ดกับพระเชย โยมท่านหนึ่งได้สร้างที่พักให้ในกลางป่าช้าอันกว้างใหญ่ บริเวณป่าช้าแห่งนี้มีหลุมฝังศพอยู่ทั่วไปซึ่งเต็มไปด้วยกองฟอนเผาผี มีแต่กระดูกขาวโพลนไปหมด ได้พักอยู่กับพระเชย ณ บริเวณป่าช้านั้นเป็นเวลาหลายวัน วันหนึ่งโยมได้นิมนต์พระเชยไปพักอยู่ ณ ที่อีกแห่งหนึ่งทำให้ต้องพักอยู่รูปเดียว ที่พักอยู่ห่างกองฟอนเผาผีประมาณ ๓ วา รุ่งขึ้นเช้าอีกวันหนึ่งมีโยมถือกรวยดอกไม้ธูปเทียนมาตั้งแต่ดึกแล้วบอกกับเราว่าจะเอาลูกศิษย์มาถวาย ทำให้นึกอุ่นใจว่าต่อไปนี้เห็นจะหายกลัวเพราะขณะนั้นมีความรู้สึกกลัวมาหลายวันแล้วนั่งสมาธิจนรู้สึกว่าตัวชาไปหมด วันนั้นพอฉันอาหารแล้วเวลาสายได้เห็นชาวบ้านหลายคนได้หามศพคนตายมาด้วยศพนั้น

ไม่ได้ใส่โลงแต่ใช้ผ้าพันไว้ พอเห็นศพก็นึกในใจว่าคราวนี้ท่าจะแย่หากหนีไปก็รู้สึกอายชาวบ้านญาติโยมจะอยู่ต่อไปหรือก็กลัว นึกขึ้นมาได้ว่าที่โยมพูดเมื่อวันก่อนว่าจะถวายลูกศิษย์คงจะเป็นศพ ๆ นี้เอง พอตกบ่ายเวลาประมาณ ๔ โมงเย็น โยมได้ทำการเผาศพนั้นใกล้ ๆ ที่นอนของท่านพ่อลีทำให้ได้เห็นศพนั้นชัด ขณะศพนั้นถูกไฟเผาได้ยกแขนยืดขาขึ้นตัวเหลืองประดุจทาขมิ้น เผาอยู่จนค่ำตัวขาดแค่บั้นเอวตัวยังดำอยู่ในกองไฟ พอใกล้เวลาค่ำโยมพากันลากลับไปหมดเหลือท่านเพียงรูปเดียว จึงรีบเข้าไปในกระต๊อบฝาใบตองทันทีนั่งสมาธิห้ามจิตไม่ให้ออกไปนอกกระต๊อบจนกระทั่งหูดับไม่ได้ยินเสียงอะไรเลย ไม่มีสัญญากำหนดรู้ว่าตัวเองอยู่ที่ไหนความกลัวความกล้าไม่มี แต่จิตยังมีความรู้สึกประจำใจอยู่จนกระทั่งสว่าง

พระเชยเดินทางกลับมาพอมีเพื่อนก็ค่อยอุ่นใจ ปกติพระภิกษุเชยชอบเทศน์ชอบคุยธรรมให้ฟังเสมอ ๆ ตัวท่านเองก็ได้แต่นั่งฟังเฉย ๆ แต่พอจะจับสำเนียงเสียงพูดได้ว่าพระเชยทำไม่ได้จริงเหมือนอย่างที่พูด คือครั้งหนึ่งเคยมีโยมคนหนึ่งมาถามว่ากลัวผีไหม พระภิกษุเชยก็ไม่ตอบไปว่ากลัวหรือไม่กลัว แต่กลับตอบว่ากลัวทำไมคนตายแล้วไม่มีอะไร วัวควายเป็ดไก่เมื่อตายแล้วโยมยังนำไปกินได้ซึ่งพระเชยชอบพูดอย่างนี้เสมอมา ท่านพ่อลีได้ยินแล้วก็นึกในใจว่าพระอวดดีไม่แสดงความกลัวให้โยมทราบ อย่ากระนั้นเลยวันพรุ่งนี้ก็ต้องทดลองเพื่อนคนนี้ดูว่าจะจริงแค่ไหน พอดีมีโยมในหมู่บ้านแห่งหนึ่งทางอำเภอสะเก็ดดอยมานิมนต์ไป ดังนั้นจึงให้พระภิกษุเชยอยู่เฝ้าที่พักและตัวท่านเองเป็นผู้รับนิมนต์ เมื่อตกลงกันตามนี้แล้วจึงได้เดินทางไปกับโยม วันรุ่งขึ้นกลับมาที่พักไม่พบพระภิกษุเชย ได้ความว่าในคืนวันที่รับนิมนต์ไปในหมู่บ้านมีคนเอาเด็กผู้หญิงที่ตายแล้วคนหนึ่งมาฝังที่ป่าช้าในเวลาดึก พระภิกษุเชยเห็นเช่นนั้นก็รีบเก็บกลดเก็บบาตรและจีวรแล้วเดินทางไปในคืนวันนั้น” (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

วันต่อมาเวลากลางคืนขณะกำลังนั่งสมาธิหลับตาอยู่ในกระต๊อบมืด ๆ ได้รู้สึกว่าปรากฏมีแสงสว่างกลมโตกว้างยาวประมาณ ๑.๕๐ เมตร แสงนั้นพุ่งมาจากยอดเขาสูงแล้วมาจ่ออยู่ข้างกระต๊อบ คืนนั้นจึงได้นั่งสมาธิอยู่ตลอดคืนจนกระทั่งสว่าง นั่งอยู่อย่างนั้นจนกระทั่งรู้สึกว่าลมหายใจหยุด ลมไม่เดินเงียบสนิทรู้สึกสบายปลอดโปร่งไม่มีอาการง่วงเหงาหาวนอน ต่อจากวันนั้นได้ย้ายลงไปอยู่ในเกาะอ้อมแก้ว เพราะมีโยมคนหนึ่งมีศรัทธาสร้างกระต๊อบเล็ก ๆ ให้หลังหนึ่งยกพื้นพอพ้นพื้นดินฝาใบตอง เมื่อเข้าอยู่ในสถานที่นี้แล้วได้ทำความเพียรอย่างเด็ดเดี่ยว อดนอนและฉันอาหารแต่น้อยในวันหนึ่ง ๆ ฉันแต่ใบมะเดื่อและใบขี้เหล็ก ๔ กำมือ ในวันแรกรู้สึกว่าสบายดีและไม่ปรากฏเหตุการณ์อะไร ถึงวันที่สองเวลาประมาณ ๓ ทุ่มหลังจากสวดมนต์และได้เดินจงกรมเสร็จแล้ว ได้ล้มตัวลงนอนหงายปล่อยอารมณ์พักผ่อนตามสบาย เลยหลับไป ในขณะนอนหลับอยู่นั้นได้ปรากฏเหตุการณ์ขึ้น คือมีหญิงคนหนึ่งรูปร่างอ้วนท้วนสวมเสื้อนุ่งผ้าถุง ใบหน้าขาวรูปร่างสวยมาบอกว่าชื่อนางสีดา ยังเป็นสาวโสดไม่มีสามีต้องการมาอยู่กับท่าน ในนิมิตฝันนั้นรู้สึกว่าหญิงผู้นั้นต้องการมีสามี จึงได้ถามไปว่า “เธออยู่ที่ไหน” ได้รับคำตอบว่า “อยู่บนยอดเขาสูง บนนั้นมีสถานที่กว้างขวางมีบ้านหลายหลังอยู่สบายดี ขอให้ไปเป็นสามีของเธอ” แต่ท่านพ่อลีไม่ยอม หญิงนั้นได้อ้อนวอนอยู่หลายอย่างหลาย

ประการ แต่ท่านพ่อลีก็ไม่ยอมคงยืนกระต่ายขาเดียว หญิงนั้นจึงพูดว่า เมื่อไม่ยอมเป็นสามีก็ไม่เป็นไร ขอให้ได้สมสู่เป็นชู้กัน ท่านพ่อลีก็คงยืนกรานไม่ยอมอีก ผลที่สุดเมื่อเห็นว่าไม่มีทางเป็นไปได้ดังที่ปรารถนา จึงได้ตกลงกันว่าขอให้ทั้งสองนับถือเป็นเพื่อนที่รักใคร่สนิทสนมกันก็แล้วกัน เมื่อได้ทำความเข้าใจกันเป็นที่เรียบร้อยแล้วหญิงนั้นก็จากไป (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ในวันนั้นกลางวันเวลาประมาณบ่าย ๒ โมงเศษได้ขึ้นไปอาบน้ำที่ห้วย มีขอนใหญ่ล้มขวางห้วยอยู่ โยมเล่าให้ฟังว่าห้วยนี้สำคัญมากเพราะตรงที่น้ำไหลออกมีพระเจดีย์องค์เล็ก ๆ องค์หนึ่ง แต่เป็นการน่าประหลาดว่าพระเจดีย์องค์นี้บางครั้งคนก็เห็นบางครั้งก็มองไม่เห็น ได้ฟังโยมเล่าเรื่องแล้วแต่ก็ไม่ได้สนใจ ก่อนอาบน้ำได้เก็บก้อนหินก้อนโต ๆ มาอุดน้ำให้ล้นขอนเพื่ออาบได้ง่ายอาบเสร็จแล้วไม่ได้เก็บหินออก ตอนเย็นวันเดียวกันนั้นหลังจากได้สวดมนต์และเดินจงกรมเสร็จแล้วเวลาประมาณ ๓ ทุ่มเศษ ได้ล้มตัวนอนเล่นภาวนาไปก็ได้ปรากฏเหตุการณ์ขึ้นอีกครั้งนึง รู้สึกเหมือนกับมีคนเอามือมาลูบขาทำให้ตัวชาไปถึงบั้นเอวตลอดจนถึงศีรษะเกือบหมดความรู้สึกนึกว่าเป็นลม ก็รีบลุกขึ้นทำจิตให้เป็นสมาธิจิตก็สงบแน่นิ่งใสสว่าง ตัดสินใจว่าถ้าตายก็ต้องยอมในใจก็นึกแต่ว่าเป็นลมเพราะกินแต่ใบมะเดื่อและใบขี้เหล็กเป็นอาหาร พอจิตเข้าที่เบ่งตัวอาการที่เสียวชาไปหมดก็ค่อยคลายหายออก เปรียบประดุจก้อนเมฆลอยผ่านแสงอาทิตย์คลายออกไปทั้งข้างบนและข้างล่าง จนกระทั่งอาการเช่นนั้นคลายออกไปหมดดวงจิตก็กลับเป็นปกติ มีแสงสว่างพุ่งออกจากจิตไปจ่ออยู่ที่ขอนอาบน้ำในลำห้วย ว่าให้ไปเก็บก้อนหินออกให้หมด เพราะทางนั้นเป็นทางเดินของปีศาจ พอตื่นเช้าในวันรุ่งขึ้นจึงได้ไปเก็บก้อนหินที่นำมาอุดไว้ออกหมด เพื่อให้น้ำไหลไปได้ตามปกติ พอตอนค่ำวันนั้นก็ชักจะมีเหตุการณ์อย่างเดิมปรากฏขึ้นอีก แต่ไม่สู้รุนแรง มาปะทะแค่ฝากระต๊อบที่จำวัดอยู่เพียงไหว ๆ แล้วก็หายเงียบไป จึงได้ล้มตัวนอนภาวนาเพราะรู้สึกอ่อนเพลียแล้วได้เคลิ้มหลับไป ฝันเห็นภาพ ๆ หนึ่งมีสัตว์ชนิดหนึ่งตัวโตขนาดหมูเดินมาจากยอดน้ำตกเป็นฝูง หางสัตว์ที่เห็นนี้มีขนปุกปุยเหมือนหางกระรอกหัวเหมือนแพะ พากันเดินลงมาตามลำห้วยอย่างมากมายและเดินผ่านที่จำวัดไป ต่อมาสักครู่หนึ่งก็ได้เห็นผู้หญิงคนหนึ่งอายุประมาณ ๓๐ ปีใส่เสื้อสีครามนุ่งผ้าถุงสีครามยาวเลยหัวเข่าเล็กน้อย ในมือถือวัตถุอย่างหนึ่งไม่ทราบว่าจะเรียกว่าอะไรพูดขึ้นว่า อยู่ประจำบนยอดน้ำตกและต้องออกเดินทางอย่างนี้ไปจนถึงทะเลเสมอ ๆ ชื่อ “นางจัน” คืนต่อมาได้ทำการบำเพ็ญภาวนาอย่างเข้มแข็งแต่ไม่ปรากฏว่าเกิดเหตุการณ์อันใดขึ้นเลยต่อจากนั้นได้ออกเดินทางไปยังบ้านโป่งซึ่งเป็นสำนักเก่าของพระอาจารย์มั่น ได้พบกับพระภิกษุเขียนจึงได้ปรึกษาหารือกันว่า ทั้งสองรูปจะต้องออกติดตามพระอาจารย์มั่นให้พบให้ได้ เมื่อได้ตกลงกันแล้วก็พากันร่ำลาญาติโยมออกเดินทางไปยังถ้ำเชียงดาว ได้ขึ้นไปพักอาศัยอยู่ในถ้ำเล็ก ๆ แห่งหนึ่งซึ่งพระอาจารย์มั่นเคยมาพักแล้วเดินทางต่อไปถึงถ้ำเชียงดาว เมื่อวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๓ บำเพ็ญความพากเพียรภาวนาทั้งเวลากลางวันและกลางคืน (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร, ๒๕๕๑)

๒.๔.๕ เกิดนิมิตในการปฏิบัติภาวนา

วันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๓ ได้ตั้งใจนั่งสมาธิเพื่อเป็นการบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นถึงเวลากลางคืนประมาณ ๓ ทุ่มเศษจิตสงบแน่วแน่ดี ปรากฏลมและแสงสว่างพุ่งออกจากตัวโดยรอบในบริเวณนั้น ในขณะนั้นได้กำหนดลมหายใจอันละเอียดเกือบไม่ปรากฏว่ามีลมหายใจ ใจเงียบ จิตสงบรู้สึกว่าเวลานั้นลมในตัวไม่เดินสงบนิ่งไปเฉย ๆ จิตไม่มีความคิดปรุงแต่งใด ๆ ทั้งหมด ความคิดหายไปอย่างไรไม่ทราบแต่รู้สึกโล่งโปร่งสว่างสบายใจ เกิดมีอิสรภาพในตัวระงับทุกขเวทนาได้ทุกอย่าง นั่งต่อไปอีก ๑ ชั่วโมงก็ปรากฏธรรมบางข้อขึ้นในจิตโดยมีใจความสั้น ๆ ว่า “ให้เพ่งดู พิจารณาดู ภพ ชาติ ตาย เกิดอวิชชาว่าเป็นมาอย่างไร” ได้ปรากฏนิมิตขึ้นเหมือนมองเห็นได้ด้วยตา เปล่าว่า “ความเกิดเหมือนฟ้าแลบ ความตายก็เหมือนฟ้าแลบ” จึงได้เพ่งพิจารณาต่อไปถึงเหตุแห่งความเกิดและเหตุแห่งความตาย ได้เพ่งพิจารณาถึงคำว่าที่ว่า “อวิชชา” ความไม่รู้คือไม่รู้อะไร รู้อย่างไรจึงจะเรียกว่ารู้อวิชชา รู้อย่างไรจึงจะเรียกว่ารู้วิชา ได้ทบทวนเพ่งพินิจพิจารณาอยู่อย่างนี้เป็นเวลาเกือบสว่าง เมื่อเป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งแล้ว ก็ได้ออกจากสมาธิ รู้สึกตัวว่า ใจเบา กายเบา ปลอดโปรงอิ่มอกอิ่มใจเป็นอย่างมาก วันแรม ๓ ค่ำ เดือน ๓ ได้ออกเดินทางจากถ้ำเชียงดาวไปพักอยู่ที่ถ้ำปากเพียงและถ้ำจันทร์ ต่างคนต่างอยู่กับพระภิกษุเขียนพักอยู่ที่ถ้ำนี้ก็สบายดีไม่มีเหตุการณ์อันใดปรากฏขึ้น

ได้ออกเดินทางมุ่งไปอำเภอฝางไปพักอยู่ที่ถ้ำตับเต่า บริเวณถ้ำตับเต่าในสมัยนั้นยังไม่มีหมู่บ้านคนได้ไปพบหลวงพ่อแก่ ๆ รูปหนึ่งชื่อหลวงตาพา ได้เดินเข้าไปถึงตีนถ้ำปรากฏว่ามีสวนกล้วยและสวนมะละกอ มีธารน้ำไหลใสสะอาดมีถ้ำใหญ่อยู่ ๒ ถ้ำ ถ้ำยาว ๑ ถ้ำภายในถ้ำมีพระพุทธรูปโบราณเก่าแก่ตั้งเรียงรายอยู่หลายสิบองค์ หลวงตาพาได้ทำการก่อสร้างพระพุทธรูปขึ้นองค์หนึ่งในถ้ำนี้องค์ใหญ่โตมาก ครั้งแรกเดินเข้าไปหาท่านที่กุฏิไม่พบจึงได้ลงเดินไปตามลำห้วยขึ้นเขาไปทางทิศตะวันออก ได้เห็นคนแก่คนหนึ่งนุ่งกางเกงขาสั้นใส่เสื้อแขนสั้นสีแดงคล้ำเหมือนสีย้อมอวนใหม่ ๆ ในมือถือมีดกำลังถางป่าท่าทีแข็งแรงเหมือนคนหนุ่ม จึงเดินไปหาแล้วถามขึ้นว่า “หลวงพ่อพาอยู่ที่ไหน” พอมองเห็นกันถนัดแกก็รีบเดินมาหาพร้อมทั้งถือมีดอยู่ในมือ เมื่อนั่งลงมองดูท่าทีกลายเป็นพระแล้วแกก็พูดขึ้นว่า “ตัวฉันนี่แหละ หลวงพ่อพา” จึงได้แสดงความเคารพ หลังจากนั้นหลวงพ่อพาได้เดินพามายังที่พัก เมื่อถึงกุฏิแล้วได้เข้าไปเปลี่ยนเสื้อกางเกงห่มจีวรสีคล้ำมีผ้ารัดอกในมือถือลูกประคำ แล้วท่านได้เล่าเรื่องถ้ำต่าง ๆ ให้ฟังพร้อมทั้งพูดว่า ถ้าอยากจะอยู่จำพรรษากับผมก็อยู่ได้ถ้าเป็นศิษย์อาจารย์มั่น แต่อย่ามาถือผมไม่ได้นะเพราะขณะนี้ผมกำลังสร้างพระพุทธรูป ต้องขายกล้วยขายมะละกอเพื่อรวบรวมเงินไว้สร้างพระพุทธรูปแต่ท่านฉันข้าวมื้อเดียว ตอนเย็นหลวงพ่อพาพาไปชมสวนกล้วย สวนมะละกอ ที่ท่านทำขึ้นแล้วชี้มือให้ดูพร้อมกับพูดว่า “ถ้าท่านอยากหรือหิวเก็บไปฉันได้ไม่หวง แต่พระองค์อื่นห้ามเอาไม่ได้” ท่านพ่อลีเองก็ไม่เคยคิดอยากจะฉันแต่ก็รู้สึกขอบใจที่ท่านมีความเมตตาให้ ทุกเวลาเช้ามืดได้ให้ลูกศิษย์นำกล้วยและมะละกอมาถวายทุกวัน สังเกตเห็นเรื่องน่า

แปลกประหลาดอยู่หลายอย่าง เช่น นกยูงที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ไม่กลัวหลวงพ่อพา พวกนกเขาเวลาท่านฉันข้าวท่านก็หว่านให้กินไปบางคราวจับตัวได้ พวกลิงพอถึงเวลาเย็น ๆ พากันลงมากินมะละกอกันดื่นดาดไปหมด ถ้ามีชาวบ้านผ่านมาไหว้พระสัตว์พวกนี้จะหนีไปหมด

ภายในถ้ำตับเต่านี้มีพระพุทธรูปเก่าแก่อยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนถ้ำยาวเวลาจะเข้าไปต้องจุดตะเกียงเจ้าพายุ เดินเข้าไปสูงบ้าง ต่ำบ้างผ่านซอกหินเข้าไปประมาณ ๓๐ นาทีจะได้พบพระเจดีย์เล็ก ๆ องค์หนึ่งอยู่ในถ้ำลึก ใครจะไปสร้างไว้ในสมัยใดไม่มีใครทราบ เมื่อได้เที่ยวดูถ้ำพอสมควรแล้ก็ออกเดินทางข้ามดงไปพักที่บ้านแม่น้ำกก บ้านนี้เป็นหมู่บ้านใหญ่มีเนินเขาสูงอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านได้พักอยู่ที่หมู่บ้านนี้ เวลากลางคืนหนาวมากได้ยินแต่เสียงเสือร้องสวนกันไปมาข้าง ๆ เขา ในหมู่บ้านนี่ไม่มีวัดแต่มีพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์อยู่องค์หนึ่งหน้าตักกว้างประมาณ ๑ ศอกคืบ รูปร่างสะสวยมีผู้ไปอาราธนามาจากกลางดง พักอยู่ในบ้านแม่น้ำกกเป็นเวลา ๒ คืนแล้วก็ลำลาศรัทธาญาติโยมออกเดินทางต่อไป เดินข้ามดงใหญ่ เดินทางตลอดเวลา ๒ คืน ไม่ได้พบหมู่บ้านเลย ตอนก่อนจะออกเดินทาง พอญาติโยมรู้เข้าก็พากันห้ามปรามเพราะระหว่างทางไม่มีหมู่บ้านที่จะบิณฑบาตได้ จึงพูดว่า “ไม่เป็นไรโยมระยะเวลาเพียง ๒ วันเท่านั้นพอทนได้ ขอให้มีน้ำกินก็แล้วกัน” อยู่มาวันหนึ่งก่อนออกเดินทางขณะเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน ขากลับได้พบโยมผู้ชายคนหนึ่งแจ้งว่าเขาเองก็จะออกเดินทางไปเชียงแสนในวันนี้จึงได้เพื่อนเดินทางเพิ่มอีกคน โดยได้มีโยมแก่ ๆ คนหนึ่ง มาสั่งไว้ก่อนออกเดินทางว่า “การเดินทางคราวนี้จะไปพบสถานที่ที่เขาบวงสรวงแห่งหนึ่ง เมื่อไปถึงสถานที่นี้ถ้ายังไม่พลบค่ำไม่ควรนอนให้ไปพักนอนที่อื่นเพราะที่ตรงนั้นผีป่าดุมาก ไม่ว่าใครไปพักนอนเป็นต้องถูกรบกวนนอนไม่หลับตลอดคืน บางคราวเป็นนก เป็นเสือ หรือเป็นกวาง มาคอยรบกวนไม่ให้นอนในเวลากลางคืน” (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร, ๒๕๕๑)

การเดินทางไปตามหาพระอาจารย์มั่นก็ตัดสินใจเดินทางข้ามดงใหญ่ คณะที่เดินทางมีด้วยกัน ๓ คน คือ ท่านพ่อลี พระภิกษุเขียนและโยมผู้ชาย เมื่อเดินเข้าดงไปก็ได้ไปพบสถานที่ที่เขาบวงสรวงดังกล่าวเข้าจริง ๆ พระภิกษุเขียนได้ทราบเรื่องที่โยมแก่ได้สั่งไว้จึงพูดว่า “ท่านอาจารย์อย่าพักที่นี่เลย” จึงได้ตอบว่า “ต้องพักเป็นอะไรก็รู้กันในคืนนี้” ตกลงก็ต้องพัก ณ ศาลาแห่งนี้แล้วพูดกับโยมว่า “เครื่องบูชาเซ่นสรวงต่าง ๆ ให้โยมรื้อออกเอาไปเผาไฟให้หมด ผีอะไรจะมาดีกว่าพระฉันไม่กลัว” แต่ชำเลืองดูหน้าพระภิกษุเขียนเห็นหน้าซีดเซียวไปหมด พอถึงเวลาค่ำจึงได้ก่อไฟและนั่งประชุมทำวัตรสวดมนต์แล้วบอกว่า “ขอให้เชื่อมั่นในพระพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ ขอให้ทุกคนเชื่อมั่นจริง ๆ” ในคืนนั้นก็ได้ตั้งจิตอธิษฐานเข้ารุกขมูล ผูกกลดติดกับต้นไม้และใช้ท่อนไม้หนุนศีรษะนอนอย่างทรมานตัวไม่กลัวต่อความทุกข์ยากลำบาก ทุกคนให้นอนอยู่ห่าง ๆ กันพอร้องเรียกได้ยินถึงกัน ต่างคนต่างอยู่อย่าเห็นแก่นอนให้มากนัก เมื่อสั่งเสร็จแล้วก็เข้ากลดของตัว เนื่องด้วยได้ตรากตรำเดินทางมาอย่างเหน็ดเหนื่อย ขณะกำลังนั่งสวดมนต์อยู่โยมลูกศิษย์กำลังนอนหลับได้ยินเสียงพระภิกษุเขียนนอนกรนและละเมอแล้วก็เงียบไป ท่านพ่อลีรู้สึกเหนื่อยจึงได้ล้มตัวเอนหลังลงนอนประมาณ

สักครู่หนึ่งได้ยินเสียงเหมือนคนมากระซิบบอกว่า “รีบลุกขึ้นจะมีเหตุ” จึงสะดุ้งตื่นลุกขึ้นมาก็ได้ยินเสียงซู่ ๆ ซ่า ๆ ห่างจากที่พระภิกษุเขียนนอนอยู่ประมาณ ๕ วา จึงรีบจุดเทียนแล้วร้องเรียกปลุกทุกคน ได้ก่อไฟขึ้นแล้วนั่งสวดมนต์อยู่กลางดงใหญ่อันเงียบสงัด นั่งสวดมนต์อยู่ครู่หนึ่งก็ได้ยินเสียงนกร้องแปลกหูตรงกับคำเล่าของโยมว่า ถ้าได้ยินเสียงนกร้องชนิดนี้ห้ามนอน เพราะจะมีผีตะมอยมาดูดเลือดกินทุกคนจึงต้องนั่งอดนอนกันจนกระทั่งสว่าง

ตอนเช้ามืดได้ต้มข้าวฉันเมื่อฉันแล้วได้เดินดูรอบ ๆ ที่พักได้เห็นรอยเสือขุดดินเป็นทางยาว พร้อมทั้งเห็นมูลใหม่ของมัน ในคืนนั้นได้ปรากฏเหตุขึ้นเพียงเท่านี้รอจนสว่างเห็นลายมือก็ออกเดินทางต่อไปวันยังค่ำ ไปถึงภูเขาเล็ก ๆ แห่งหนึ่งมีน้ำตกสะอาดเสียงน้ำตกดังสนั่นหวั่นไหว จึงได้พากันหยุดพักนอน ๑ คืนในคืนนั้นไม่ปรากฏว่ามีเหตุอะไรเกิดขึ้น ตื่นเช้าต้มข้าวต้มฉันเสร็จแล้วก็ออกเดินทางต่อไป พอถึงเวลาประมาณบ่าย ๑ โมง ได้พากันนั่งพักผ่อนอยู่ภายใต้ร่มไม้แห่งหนึ่ง โยมผู้ชายคนที่ไปด้วยกันก็เข้ามากราบลาจะรีบออกเดินทางล่วงหน้าไปก่อนจากกันตั้งแต่วันนั้นแล้วไม่ได้พบกันอีก เดินทางกับพระภิกษุเขียนต่อไปจนเกือบมืดจึงถึงหมู่บ้าน จึงถามโยมในหมู่บ้านนั้นว่าเห็นโยมคนหนึ่งผ่านมาในหมู่บ้านนี้ไหมปรากฏว่าไม่มีใครรู้เรื่อง วันรุ่งขึ้นออกเดินทางไปจนถึงเชียงแสนเข้าพักอาศัยอยู่ในสวนแห่งหนึ่งประมาณ ๒-๓ วัน แล้วก็ออกเดินทางต่อไปยังจังหวัดเชียงราย เมื่อถึงจังหวัดเชียงรายแล้วได้ไปพักที่ป่าช้าเล็ก ๆ แห่งหนึ่งนอกเมือง ก็ได้พบกับหลวงพ่อรูปหนึ่งเคยเป็นลูกศิษย์ท่านพ่อลีมาตั้งแต่ยังไม่ได้บวชชื่อ “หลวงตาหมื่นหาญ” ซึ่งหลวงตาได้พาไปแนะนำให้รู้จักผู้กำกับการตำรวจจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเดินทางไปจังหวัดลำปาง ผู้กำกับการก็ยินดีต้อนรับช่วยเหลือเต็มที่ ได้พาไปฝากกับรถยนต์โดยสารจึงได้ขึ้นรถยนต์โดยสารเดินทางต่อไปถึง อ.พะเยา ได้ลงรถยนต์ที่นั่นแล้วออกเดินทางต่อไปเดินผ่านถ้ำผาไท ทางรกมากจนทะลุเข้าเขตจังหวัดลำปางได้ไปพักอยู่ในวัดเล็ก ๆ แห่งหนึ่งทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของสถานีลำปาง ๑ คืน รุ่งขึ้นออกเดินทางต่อไปตามทางรถไฟไปถึงถ้ำแห่งหนึ่งที่เรียกว่า “ถ้ำแก่งหลวง” ได้พักอยู่ที่ถ้ำนี้เป็นเวลา ๓ คืน รู้สึกสบายเพราะเป็นสถานที่สงบสงัดดี ออกไปบิณฑบาตในหมู่บ้านก็ไม่มีใครสนใจใส่บาตร ต้องฉันข้าวเปล่าอยู่ ๒ วันเกลือแม้แต่ก้อนเดียวก็ไม่มี” (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

การเดินธุดงค์ตามป่าเขาลำเนาไพรนั้นเป็นแนวทางขัดเกลาจิตที่ดีมาก เพราะต้องแก้ไขปัญหา ต้องดูแลจิต ต้องรู้จักปรับตัวอยู่เสมอ และที่สำคัญคือ ต้องรู้จักวิธีดำรงตนให้อยู่ในป่าให้ได้

๒.๔.๖ อธิษฐานจิตขณะปฏิบัติธุดงควัตร

วันต่อมาก่อนออกไปบิณฑบาตได้ตั้งอธิษฐานไว้ในใจว่า “วันนี้ถ้าไม่มีกับข้าวตกลงในบาตรก็จะไม่ฉัน” ในที่สุดก็ไม่มีอะไรจริง ๆ มีแต่ก้อนข้าวเหนียว เมื่อกลับมาถึงที่พักก็นั่งคิดพิจารณาดูถึงการที่จะเดินทางต่อไปข้างหน้า แล้วพูดกับพระภิกษุเขียนว่า “วันนี้ผมจะเอาข้าวให้ทานปลา ผมจะไม่ฉันจังหันจะมีคนเอามาถวายมากเท่าไรผมก็ไม่ฉัน ท่านเขียนจะว่าอย่างไรจะยอมทำอย่างผมไหม” พระภิกษุเขียนตอบว่า “ผมทำอย่างท่านไม่ได้เพราะฉันข้าวเปล่ามา ๒ วันแล้วชักจะอ่อนเพลีย” จึงพูด

ว่า “ถ้าอย่างนั้นผมจะต้องออกเดินทางก่อน ท่านอยากฉันท่านก็ต้องอยู่ก่อนบางทีอาจมีคนเอามาถวาย” พูดแล้วก็จัดเตรียมบริขารออกเดินทางในใจนึกว่า “วันนี้จะไม่ขอข้าวใครกินโดยการเข้าไปบิณฑบาต และโดยการพูด ถ้ามีใครมาไหว้แล้วนิมนต์ให้ฉันจึงจะฉัน” ออกเดินทางไปได้ประมาณ ๑ ชั่วโมงก็มีโยมหญิงคนหนึ่งวิ่งออกมาจากหมู่บ้านแห่งหนึ่งมีประมาณ ๓ หลังคาเรือน ยกมือไหว้ขอนิมนต์ไปฉันอาหารในบ้านแล้วก็พูดว่า “เมื่อวานนี้สามีของดิฉันไปยิงเก้งได้มาตัวหนึ่ง นึกกลัวบาปจึงอยากทำบุญกับพระ ฉะนั้นขอนิมนต์ท่านไปให้ได้” ตอนนั้นรู้สึกหิวอยู่บ้างเพราะฉันข้าวเปล่า ๆ มา ๒ วันแล้ว ซ้ำวันนี้ก็ยังไม่ได้ฉันเลยจึงนึกว่า “ฉันอีเก้งเสียบ้างเถอะ” จึงรับนิมนต์ เดินจากทางรถไฟไปนั่งพักอยู่ในป่าเบญจมาสใกล้ ๆ บ้านโยมนิมนต์ขึ้นบ้านก็ไม่ไปพูดว่า “นั่งตรงไหนฉันตรงนั้น” โยมจึงได้ยกอาหารมาให้ ๒ สำรับพร้อมด้วยข้าว ๑ กล่อง เมื่อรับประเคนแล้วก็นั่งฉันเสียเต็มอิ่ม ฉันเสร็จยถาสัพพีให้แล้วก็ลาโยมเดินทางมาตามทางรถไฟอีก ๒ คืนจึงถึงจังหวัดอุตรดิตถ์ ในจังหวัดนี้มีลูกศิษย์อยู่หลายคนแต่ไม่ยอมบอกให้ใครทราบ ได้เดินทางผ่านตลาดไปพักอยู่ที่ป่าช้าแห่งหนึ่งใกล้วัดท่าโพธิ์ แล้วได้ไปนอนคอยพระภิกษุเขียนอยู่ที่วัดท่าเสา ๒ คืน ก็ไม่เห็นมาจึงตัดสินใจว่าคงจากกันแล้วต่างคนต่างไปจะได้ไม่ต้องห่วงกัน (พระราชวรคุณ, ชีวประวัติพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์, ๒๕๑๙)

ในจังหวัดอุตรดิตถ์ได้พักอยู่ที่วัดเก่า ๆ ข้างสถานีชุมทางบ้านดารา ไปนั่งพักเล่นอยู่ที่ศาลาเวลาประมาณบ่าย ๒ โมงเศษได้มีโยมกับพระรูปหนึ่งเดินเข้ามาพักร้อนในศาลานั้นด้วย ได้สนทนากันต่างได้ทราบเรื่องของกันและกัน คือพระกับโยมมีหนังสือลายแทงและออกเดินทางเที่ยวหาขุดทรัพย์ตามสถานที่ปรากฏในลายแทงและจะเดินทางไปขุดที่จังหวัดพิษณุโลก โยมผู้ชายชื่อพ.ท. สุดใจ เป็นนายทหารนอกราชการ พอตอนเย็น ๆ ทั้งสองก็ออกเดินทางไปจะไปพักที่ไหนไม่ทราบ ตอนเช้ามืดในคืนนั้นเวลาจวนสว่างได้ยินเสียงคนมาเรียกเราแต่ดึกในใจนึกว่า “เอ ใครวะมาเรียก” จึงลุกออกดูมองเห็น พ.ท.สุดใจ คนที่ได้พบกันเมื่อวานนี้เอง จึงถามว่า “โยมมีธุระอะไร” ได้รับคำตอบว่า “ผมนอนไม่หลับตลอดคืนในเวลานอนมันให้คิดถึงหน้าท่านเสมอ ๆ ว่าท่านจะไปอย่างไรคนเดียว จะไปถึงเมืองโคราชโน้นนึกแล้วก็อดสงสารท่านไม่ได้ ฉะนั้น ผมขอถวายค่ารถท่านเพื่อเดินทางไปโคราช ๑๐ บาท” แสดงความยินดีรับไว้โดยได้เรียกโยมวัดนั้นมารับแทนและเก็บไว้ให้ พอตกเวลากลางคืนได้เกิดมีความคิดขึ้นมาว่า “เขาจะมาหลอกเราเสียละกระมัง” นึกถึงธนบัตรที่เขามาถวายคงจะเป็นธนบัตรปลอมกระมัง พอคิดได้ดังนี้จึงเรียกโยมให้เอาธนบัตรที่คนถวายไว้มาดูว่ามันปลอมหรือเปล่าโยมก็รับรองว่าไม่ปลอม รุ่งขึ้นคืนที่สอง พ.ท.สุดใจ ได้มาอีก แล้วพูดว่า “ผมใจไม่ดีกลัวว่าค่ารถที่ถวายท่านไว้จะไม่พอ” แล้วถามว่า “ท่านจะไปเมื่อไร” ท่านพ่อลีจึงตอบไปว่า “ไปพรุ่งนี้” โยมผู้นั้นตอบว่า “ผมจะจัดการซื้อตั๋วให้และไปส่งที่สถานี” แล้วก็ลากลับ

วันรุ่งขึ้นโยมผู้นั้นก็ไปจัดการซื้อตั๋วเป็นเงิน ๑๑ บาทเดินทางได้ถึงโคราช และจัดการส่งขึ้นรถไฟโดยเรียบร้อย ได้เดินทางโดยทางรถไฟมาสถานีนครสวรรค์เป็นเวลากลางคืน หาที่พักก็ลำบากมองเห็นศาลาหลังหนึ่งว่างอยู่จึงเข้าไปพักผูกกลดวางบาตรแล้วก็นั่งพักผ่อน มีโยมผู้ชายคนหนึ่งอายุ

ประมาณกลางคนได้มาขอพักเป็นเพื่อน ก็นึกใจว่าว่า “คืนนี้ถ้าเขาเป็นขโมยบาตรและบริขารของเราคงหมด เพราะรู้สึกเหนื่อยมากคงนอนหลับสนิท แต่เอาละช่างมัน” ในที่สุดก็มิได้มีเหตุการณ์อะไรกลับไปได้ประโยชน์จากแกเสียอีก คือพอรุ่งเช้าแกได้จัดซื้ออาหารมาถวายเสียด้วยซ้ำ เวลาประมาณ ๑ โมงเช้าก็ได้รีบขึ้นรถไฟพร้อมกับโยมคนนั้นเพื่อเดินทางต่อไป โยมคนนี้แกอยู่ที่อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี แกได้เดินทางขึ้นไปเยี่ยมลูกสาวของแกที่จังหวัดพิจิตร เมื่อรถไฟถึงสถานีชุมทางบ้านภาชีได้จับรถขบวนใหม่ไปจังหวัดนครราชสีมา เดินทางถึงจังหวัดนครราชสีมาเป็นเวลาประมาณ ๖ โมงเย็น ได้ไปพักกับพระอาจารย์สิงห์ ขนฺตยาคโม ซึ่งได้มาตั้งสำนักอยู่ในจังหวัดนี้เป็นเวลา ๓ ปีแล้ว ครั้นได้สนทนากันก็มิได้ทราบข่าวท่านพระอาจารย์มั่นเลยว่าท่านไปทางไหน ตกลงก็ต้องจำพรรษาอยู่ที่จังหวัดนี้ จวน ๆ เข้าพรรษาได้มีโยมทางอำเภอกระโทก (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอโชคชัย) มานิมนต์พระสงฆ์ไปจำพรรษาในอำเภอนั้น พระอาจารย์สิงห์ได้ขอให้ท่านพ่อลีไปโปรด โยมคนนี้คือขุนอำนาจอำนวยกิจ นายอำเภอกระโทก จึงได้ตอบตกลงรับไปโปรดโยมตามคำสั่งของพระอาจารย์สิงห์ ได้ไปทำการอบรมสั่งสอนพระเณร ศรัทธาญาติโยมอยู่ที่อำเภอนี้เป็นเวลาสองปี (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ปีแรกเมื่อออกพรรษาแล้วได้ทราบข่าวว่าโยมผู้ชายป่วยมาก ก็ได้ดำริจะเดินทางกลับไปบ้านเกิดเพื่อเยี่ยมเยียนโยมผู้ชาย ครั้นเมื่อวันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ ขุนอำนาจอำนวยกิจ นายอำเภอได้นิมนต์ไปเทศน์ที่บ้าน ก่อนจะออกจากวัดได้มีเหตุการณ์ประหลาดเกิดขึ้น คือเวลาประมาณบ่าย ๕ โมงเย็นได้มีกระรอกฝูงหนึ่งประมาณ ๑๐๐ ตัวเศษวิ่งขึ้นไปอยู่หน้ากุฏิลูกศิษย์คนหนึ่งชื่อพระภิกษุเย็น ตั้งแต่จำพรรษามาจนตลอดพรรษาไม่เคยมีเหตุแปลกประหลาดเหมือนวันนั้น ฉะนั้น ก่อนออกจากวัดจึงเรียกพระเณรทั้งหมดมาประชุมกันที่กุฏิแล้วสั่งว่า “คืนนี้ต้องมีเหตุขอให้ทุกคนพากันระมัดระวังตัวและให้ปฏิบัติ ดังนี้

๑. เมื่อทำวัตรสวดมนต์เสร็จแล้ว ให้ทุกคนกลับไปกุฏิของตัวแล้วนั่งสมาธิอย่างสงบ ห้ามคุยกัน ต่างคนต่างอยู่

๒. ใครมีธุระส่วนตัวที่จะต้องปฏิบัติ อาทิเช่น การเย็บจีวรห้ามทำในคืนนี้”

สั่งเสร็จแล้วก็เดินทางไปบ้านนายอำเภอ เวลาประมาณ ๑ ทุ่มได้นั่งเทศน์อยู่บนธรรมาสน์แสดงถึงพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณและอุปการคุณ ให้นายอำเภอพร้อมทั้งข้าราชการและญาติโยมชาวตลาดฟัง เทศน์ไปได้ประมาณ ๓๐ นาทีก็มีโยมผู้ชายทางวัดวิ่งมาหา ๒ คน ขณะนั้นกำลังหลับตานั่งเทศน์อยู่โยม ๒ คนไม่กล้าบอก รอจนเทศน์จบเขาก็รายงานนายอำเภอว่า “พระเย็นถูกฟันที่คอแต่ไม่เข้า” เมื่อได้ทราบดังนั้น นายอำเภอจึงได้เรียกปลัดอำเภอพร้อมทั้งตำรวจพากันไปสืบสวนเรื่องราวที่วัดป่าช้าบ้องชี ท่านพ่อลีจึงเดินตามไปเพื่อกลับวัด เจ้าหน้าที่ได้วิ่งติดตามคนร้ายไปถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ไปพบนายอินกับเพื่อนของเขาคนหนึ่งนอนยังไม่หลับ นายอำเภอจึงได้จับตัวทั้งสองมาขังไว้ที่สถานีตำรวจ ทางอำเภอได้ทำการสอบสวนอยู่หลายวัน ส่วนทางวัดก็ได้สอบถามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สรุปได้ว่า การที่ท่านพ่อลีมาจำพรรษาที่วัดนี้ได้รับการยกย่องในการปฏิบัติจากนายอำเภอ ข้าราชการ

ชาวตลาด และคนในหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นส่วนมาก วัดต่าง ๆ จึงเกิดการอิจฉาไม่ปรารถนาให้อยู่ จึงวางแผนขู่ขวัญโดยการทำร้ายพระ ฝ่ายตำรวจก็ได้สอบถามนายอินว่าเหตุไรจึงไปฟันพระ ก็ไม่ได้ความเพราะนายอินไม่ยอมรับในที่สุด หัวหน้าสถานีตำรวจจึงบอกว่า “มันจะรับหรือไม่รับก็ตามต้องขังไว้ก่อนเพราะอยู่ในอำนาจของผม พรุ่งนี้ผมจะนำตัวส่งไปจังหวัด” เมื่อได้ทราบเช่นนี้ก็รู้สึกสงสารนายอิน จะว่าไปนายอินผู้นี้เป็นนักเลงโตเก่า แต่ท่ายพ่อลีเคยเรียกมาใช้สอย เช่น ช่วยหาฟืนให้วัด จึงเท่ากับเป็นศิษย์คนหนึ่ง ฉะนั้น จึงขอให้หัวหน้าสถานีตำรวจนำตัวนายอินและเพื่อนของเขามาหาในวันนี้เวลาประมาณบ่าย ๓ โมง หัวหน้าสถานีตำรวจก็ได้นำคนทั้งสองมาที่วัด ได้พูดสอนนายอินว่า “เรื่องนี้ถ้าทำจริง ๆ ต่อไปขออย่าได้ทำ ไม่ว่าจะเป็นพระหรือฆราวาสขอให้ละเว้น ถ้าไม่ได้ทำจริงก็นับว่านายอินเป็นคนดี ฉะนั้น วันนี้อาตมาขอบิณฑบาตนายอินจากหัวหน้าสถานีตำรวจ นับแต่วันนี้เป็นต้นไปขออย่าให้นายอินมาสร้างความเดือนร้อนอีก หัวหน้าสถานีตำรวจปล่อยนายอินเสียแต่บัดนี้ ไม่ต้องก่อเวรกันต่อไป” เป็นอันว่าเลิกคดีกันไป (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมานายอินกลายเป็นคนสนิทของวัดใช้การใช้งานได้ทุกอย่าง ชาวอำเภอโชคชัยที่เคยอิจฉาริษยาต่างพากันหวาดเกรงมาก คือพูดกันว่าลูกศิษย์ท่านพ่อลีคือพระเย็นถูกฟันด้วยมีดขอเต็มเหนี่ยวแต่ไม่เข้า มีแผลยาวเป็นรอยลากมีดถึง ๑ คืบเศษ เพียงลูกศิษย์ของท่านยังถึงขนาดนี้ถ้าเป็นตัวอาจารย์จะถึงขนาดไหน ความจริงในเรื่องนี้หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ไม่ใช่เกี่ยวกับว่าพระเย็นเหนียวอยู่ยงคงกระพัน แต่เป็นเพราะวันที่ถูกฟันพระเย็นได้ยกเก้าอี้และจักรผ้ามาไว้ที่พะไลกุฏิซึ่งสูงจากพื้นดินประมาณ ๑ เมตร แล้วนั่งเย็บจีวรอยู่บนเก้าอี้ คนร้ายยืนอยู่บนพื้นดินใช้มีดขอด้ามยาวฟันไหล่ซ้าย ด้ามมีดไปปะทะเข้ากับเก้าอี้เลยมีแผลเป็นรอยลากมีดเท่านั้นเอง ต่อมาท่านพ่อลีได้เรียกพระเณรทั้งวัดมาประชุมอบรมสั่งสอนในเรื่องนี้ว่า “ต่อไปนี้เมื่อมีเหตุอะไรอย่าพากันหวาดเกรง ขอให้ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุขตลอดไป เพราะจะลาไปเยี่ยมโยมที่จังหวัดอุบลราชธานี” แล้วก็เดินทางออกไปบ้านที่จังหวัดอุบลฯ ถึงบ้านก็ทราบว่าโยมผู้ชายป่วยหนักเป็นโรคชราเพราะอายุได้ ๖๙ ปีเศษแล้ว จึงพยายามดูแลรักษาพยาบาลโยมอย่างใกล้ชิด พอสมควรจวนเวลาจะเข้าพรรษาก็ได้กลับไปจำพรรษาที่วัดป่าช้าบ้องชีนับได้เป็นพรรษาที่ ๒ เมื่อกลับมาแล้วทราบว่าโยมถึงแก่อนิจกรรมเมื่อเดือน ๑๐ แรม ๔ ค่ำ (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

พอถึงเวลาออกพรรษาแล้วก็รู้สึกคิดถึงพระอาจารย์มั่นมากขึ้นเรื่อย ๆ เพียงแต่คิดอยู่ในใจไม่ได้บอกให้ใคร ๆ ล่วงรู้ว่าในฤดูแล้งนี้จะต้องไปจากที่นี่ จึงออกเดินทางไปที่วัดสาลวัน อ.เมือง จ.นครราชสีมา เพื่อกราบลาพระอาจารย์สิงห์ ท่านก็อนุญาตให้ไปทำให้รู้สึกดีใจเป็นอย่างยิ่ง จึงเดินทางกลับไปลาพระเณรญาติโยมที่อำเภอโชคชัย มีเพื่อนที่รักกันมากเป็นผู้ดูแลก่อสร้างวัดอยู่ในขณะนั้นได้พูดว่า “ไปแล้วถ้าไม่กลับมาจำพรรษาอีกจะแช่งให้ตายนะ” จึงตอบไปว่า “พูดกันมามากมายแล้วในเรื่องไม่เที่ยงจะมาเอาอะไรกันอีกเล่า” เพื่อนคนนี้คือหมอวาดเป็นหมอประจำอำเภอโชคชัยนั่นเอง แล้วออกเดินทางเข้าป่าลึกในดงอีจานเป็นชื่อตำบลหนึ่ง ผ่านไปทางกิ่งอำเภอนางรองจนกระทั่งถึง

ภูเขาพนมรุ้งอยู่ใกล้เขต จ.บุรีรัมย์ ขึ้นไปพักวิเวกอยู่บนยอดเขาสูงซึ่งมีปราสาทหลายหลังและยังมีสระว่ายน้ำใหญ่ ๆ อยู่ด้วยหากแต่อยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านมาก วันหนึ่งไม่ได้ฉันจังหันแต่นั่งนอนภาวนารู้สึกว่าทำได้อย่างดี วันต่อมาลงจากยอดเขามาพักอยู่ที่สระใหญ่เชิงเขา ๑ คืนได้ฉันอาหารจากการไปบิณฑบาต แล้วออกเดินทางไปอีกหลายคืนจนกระทั่งถึงอำเภอตะลุง จ.บุรีรัมย์ อำเภอนี้มีขุนอำนาจอำนวยกิจที่ย้ายมาจากอำเภอโชคชัยมาเป็นนายอำเภอที่นั่นพอดี เมื่อได้พบหน้ากันเข้าก็พากันดีใจจึงพักอยู่กับนายอำเภอพอสมควรแล้วก็ต้องลาเพื่อเดินทางไปประเทศเขมร นายอำเภอเป็นธุระจัดการในการออกหนังสือเดินทางชั่วคราว

เดินทางไปทางประเทศเขมรด้านล่างจนถึงบ้านฉล็อกอำปึน ผ่านดงใหญ่ถึงอำเภอสวายเจกแล้วเดินต่อไปถึงศรีโสภณ พอถึงก็มีประชาชนมาขอสนทนาธรรมด้วย ประชาชนเหล่านั้นเกิดความเลื่อมใสศรัทธาเดินตามเป็นจำนวนมาก เมื่อถึงเวลาต้องลาจากพวกเขาก็พากันร้องไห้ทั้งหญิงชาย แต่ที่อำเภอสวายเจกมีโยมท่านหนึ่งมีความนับถือมากพาลูกสาวมาสนทนาด้วยทุกวัน ลูกสาวบอกว่าไม่เคยมีสามีเลยเมื่อฟังดูสำเนียงแล้วคงอยากให้ท่านพ่อลีอยู่ที่เมืองนี้ พร้อมทั้งยินดีจะช่วยเหลือทุก ๆ อย่างขอเพียงให้อยู่เถอะ พอนานวันเข้าก็เริ่มจะรู้สึกชอบพอกันมากขึ้นทุกที พอรู้สึกตัวก็เห็นว่าท่าจะไม่ได้การคงต้องรีบหนีไปเสียที จึงได้บอกลาเพื่อออกเดินทางตรงลงมาทิศตะวันตกถึงอำเภอศรีโสภณแล้วเดินทางต่อไปถึงจ.พระตะบอง ไปพักอยู่ที่ป่าช้าวัดตะแอก อยู่ห่างจากในเมืองประมาณ ๑ กิโลเมตร ได้ไปพบโยมคนหนึ่งเป็นเพื่อนของขุนอำนาจอำนวยกิจให้การต้อนรับเป็นอย่างดีและแนะนำให้รู้จักใครต่อใครมากมาย พักอยู่พอสมควรแล้วก็บอกลาเพื่อเดินทางต่อไปยัง จ.เสียมราฐ ไปพักอยู่ในดงป่าช้าแห่งหนึ่งก็มีคนมาทำบุญด้วย ต่อจากนั้นออกเดินทางไปพักที่นครวัด ไปเที่ยวดูวัตถุโบราณของเก่า ๆ มากมาย พักอยู่ที่นครวัด ๒ คืนวันแรกได้ฉันจังหันส่วนวันที่สองไม่ได้ฉัน รู้สึกว่าเวลาออกบิณฑบาตไม่ค่อยมีคนใส่บาตร จึงตัดสินใจว่าคงไม่ต้องกินแล้ววันนี้ ในการเดินทางไปครั้งนี้มีลูกศิษย์เป็นเด็กติดตามไป ๒ คนและพระอีก ๒ รูปรวมเป็น ๕ รูป/คนด้วยกัน (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ตลอดการเดินทางธุดงควัตราตามพระอาจารย์มั่น ท่านพ่อลีได้ฝึกปฏิบัติภาวนามีความก้าวหน้าเป็นอย่างมาก พร้อมทั้งได้พบเจอเรื่องราวต่าง ๆ มากมายทั้งเป็นเหตุการณ์แปลกประหลาด สถานที่และสิ่งก่อสร้างที่ไม่เคยคิดว่าจะได้พบเห็น หลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้และสัมผัสด้วยปัญญาของตนเอง สติสัมปะชัญญะที่คอยเตือนตนเมื่อเริ่มจะหลงไปในทางโลกียะมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ผู้มีปัญญาเท่านั้นจึงจะสามารถละกิเลสที่มีอยู่อย่างมากมาย แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือสามารถชนะใจตนเองด้วยสัมผัสถึงธรรมะที่ลึกซึ้งตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๒.๕ เดินทางธุดงค์สู่ต่างประเทศ

การเดินทางของผู้แสวงหาความสงบและพ้นจากทุกข์อย่างแท้จริงย่อมไม่เคยหยุดนิ่ง โลกนี้ย่อมมีอะไรมากมายให้ค้นหาเรียนรู้ซึ่งท่านพ่อลีก็เป็นเช่นนั้น ในแต่ละสถานที่ก็จะพบบุคคล เหตุการณ์

เรื่องเตือนใจต่าง ๆ ที่ทำให้ลึกซึ้งถึงธรรมะอย่างแท้จริง เข้าใจธรรมชาติของชีวิตด้วยการฝึกปฏิบัติภาวนาและทดลองกับตนเองเพื่อให้แน่ใจและเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ ท่านพ่อลีไม่เพียงฝึกปฏิบัติธุดงควัตรในประเทศไทยเท่านั้น ท่านยังได้ออกเดินทางไปสู่ต่างประเทศที่มีประชาชน ภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป การเดินทางธุดงค์สู่ต่างประเทศก็เริ่มขึ้น ดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ เดินทางสู่ประเทศพม่า พ.ศ. ๒๔๘๒

เมื่อมีดำริจะเดินทางไปประเทศพม่าพอถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ออกเดินทางจาก จ.จันทบุรี กลับไปที่ จ.พระนคร พักจำวัดที่วัดสระปทุมพอรุ่งขึ้นฉันจังหันแล้วภรรยาของคนที่รู้จักได้ส่งรถยนต์มารับไปท่าจงโต (ท่าเรือไฟ) เพื่อขึ้นเรือเมล์เดินทางไปเมืองมะละแหม่ง ใช้เวลาเดินทางด้วยเรือเมล์ประมาณ ๔ ชั่วโมง ระหว่างอยู่บนนั้นมีพวกแขกและชาวพม่ามาสนทนาด้วย หากแต่ท่านพ่อลีไม่ค่อยรู้ภาษาพวกเขาสักเท่าไร เวลาประมาณ ๔ โมงเย็นเรือเมล์ก็ถึงจ.มะละแหม่ง จากตรงนั้นจะต้องข้ามเรือไปฝั่งเมาะตะมะโดยข้ามแม่น้ำไปอีกหลายนาทีก็จะถึง เมื่อมาถึงฝั่งเมาะตะมะแล้วมองเห็นสถานีรถไฟอยู่ไกลออกไปลิบ ๆ ประมาณ ๑ ทุ่มรถไฟจึงจะออกจากสถานีเมาะตะมะ ระหว่างที่รถไฟยังไม่ออกได้ไปนั่งพักอยู่ใต้ร่มไม้เพื่อคอยเวลารถออก มีชายหนุ่มคนหนึ่งอายุประมาณ ๓๐ ปีสังเกตดูว่าเป็นคนมีอัธยาศัยดีงาม เข้ามาหาแล้วพูดบอกว่า “อนุญาตให้ท่านขึ้นไปนั่งพักบนรถไฟได้เป็นพิเศษก่อนรถจะออกเพราะท่านเป็นพระไทยมาจากแดนไกล” ชายคนนั้นเรียกท่านพ่อลีว่า “โยธยาคงยี” ได้พูดแสดงความขอบใจไปว่า “Thank you very much” ชายคนนั้นยกมือไหว้อย่างยิ้มแย้มแล้วถามว่า “Where do you come from?” ตอบกลับไปว่า “I come from Siam” ตอบเสร็จก็ขึ้นไปนั่งพักบนรถไฟ เจ้าหน้าที่รถไฟก็มาสนทนาด้วยกันพอจะรู้เรื่องด้วยภาษาพม่าปนภาษาอังกฤษ เมื่อได้เวลารถไฟออกเป็นเวลากลางคืน อากาศก็หนาวทำให้ต้องนอนคลุมโปงส่วนนายชินก็นั่งเฝ้าบริขาร ขณะรถไฟถึงสถานีหงสาวดีมีหญิงคนหนึ่งอายุประมาณ ๓๐ ปีขึ้นมานั่งใกล้ ๆ กับที่กำลังนอน มาถามเป็นภาษาพม่าก็ฟังออกบ้างไม่ออกบ้าง แต่ก็ได้ลุกขึ้นสนทนากับหญิงนั้นโดยมรรยาท ท่านพ่อลีพูดว่า “ตะวาย่างกุ้ง” หญิงนั้นถามด้วยภาษาพม่าว่าจะไปพักที่ไหน จึงตอบว่า “ชเวดากอง” สนทนากันโดยใช้ภาษาใบ้บ้างทำให้หญิงนั้นเกิดความเลื่อมใส รถวิ่งไปถึงเวลาประมาณตี ๕ หญิงนั้นก็ลงจากรถไฟท่านพ่อลีโดยสารรถไฟไปจนถึงเมืองย่างกุ้งซึ่งสว่างพอดีกับที่พระบิณฑบาต มีโยมคนหนึ่งวิ่งมาบนรถไฟมาช่วยรับข้าวของทำตัวประดุจคนรู้จักคุ้นเคยกัน มานิมนต์พาไปขึ้นรถที่เตรียมไว้ก็ได้ตามไปนั่งบนรถโดยไม่พูดอะไร โยมผู้นั้นพาไปส่งจนถึงที่พักบนพระเจดีย์ชเวดากอง โยมคนนั้นเลยกลายเป็นโยมอุปัฏฐากส่งเสียให้ความสะดวกทุกสิ่งทุกอย่างแล้วรู้ว่าชื่อ “นายหม่องแคว๊น” พักแรมอยู่บนองค์พระเจดีย์เป็นเวลา ๑๒ วันทำให้รู้จักคุ้นเคยญาติโยมชาวพม่าหลายคนได้สนทนากันพอรู้เรื่องราว แล้วออกเดินทางจากเมืองย่างกุ้งลงเรือเมล์ที่ท่าเรือใหญ่เดินทางต่อไปยังประเทศอินเดีย (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

การเดินทางไปสู่ประเทศอื่นไม่ใช่เรื่องง่ายต้องผ่านการตรวจสอบจิตใจมาก แต่ในฐานะพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาก็ปลอดภัยส่วนหนึ่ง แต่ต้องมีความกล้าในการเผชิญอุปสรรคนานา

๒.๕.๒ เดินทางสู่ประเทศอินเดีย พ.ศ. ๒๔๘๒

จากเมืองย่างกุ้งประเทศพม่าก็ลงเรือเมล์วิ่งข้ามมหาสมุทรอยู่ ๒ คืน ๓ วัน ถึงท่าเรือกัลกัตตาตอนพลบค่ำได้พบกับพระแขกรูปหนึ่งที่มาจากเมืองกุสินารายน์ สนทนาภาษาธรรมะด้วยภาษาบาลี ภาษาแขกและภาษาอังกฤษปนกันไป การสนทนากันต้องใช้ถึง ๓ ภาษาประกอบกันจึงจะรู้เรื่อง บางครั้งขึ้นต้นด้วยภาษาแขกพอตอนกลางเป็นภาษาบาลีและสุดท้ายก็ภาษาอังกฤษ หากแต่ไม่ทำให้รู้สึกนึกอายเลยว่าพูดภาษาเขาไม่เป็นด้วยเพราะพูดไม่เป็นจริง ๆ ถึงจะพอพูดได้แต่สำเนียงก็เพี้ยน ทำให้รู้สึกสนิทสนมกันมากระหว่างเดินทางในเรือ เมื่อขึ้นจากเรือที่ท่าเรือแล้วก็ขึ้นรถลากไปที่วัดพุทธสมาคมที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Maha Bodhi Society ได้อาศัยพักแรมอยู่ที่นารันทะหรือ Buddhist Temple ที่นั่นได้พบเพื่อนคนไทยซึ่งเป็นลูกศิษย์พระโลกนาถซึ่งพักอยู่ที่นั่นชื่อ “พระใบฏีกาสด สิงหเสนีย์” มีการสนทนาพอรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในประเทศอินเดีย ที่สมาคมนี้ท่านพ่อลีได้รับสิทธิเป็นพิเศษอยู่สบายมีอาหารให้ฉันอย่างบริบูรณ์และมีพระพำนักอยู่รวมกัน ๘ รูป การพักอยู่ที่วัดนี้ต้องฉันอาหารเจพอถึงเวลาฉันจังหันก็นั่งล้อมวงรวมกัน มีภาชนะคนละชิ้นต่างตักข้าวกับตักข้าวใส่ภาชนะของตน พักอยู่พอสมควรแล้วได้ออกเดินทางไปเที่ยวดูวัตถุโบราณเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา รู้สึกมีความสังเวชสลดใจเป็นอย่างยิ่งจากสภาพที่เห็นว่าพระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมเกือบไม่มีอะไรเหลือในด้านปฏิบัติ เช่น พระสงฆ์นอนห้องเดียวกับผู้หญิงบ้าง ฉันจังหันยามวิกาลบ้าง ขึ้นรถลากกับผู้หญิงบ้าง ดูแล้วพระไม่พิถีพิถันในพระวินัยเสียเลย พอนึกถึงตอนนี้ทำให้ไม่อยากอยู่ในอินเดียต่อไปอีก ณ เวลานั้นอินเดียก็ไม่ค่อยสนใจในพระพุทธศาสนาสักเท่าไร ตามสถิติของพุทธสมาคมมีคนนับถือพุทธทั้งประเทศประมาณสามแสนเศษ ประกอบด้วยพระภิกษุหลายชาติ หลายภาษา อาทิ พระฝรั่ง พระจีน พระธิเบต พระมองโกเลีย พระเยอรมัน ฯลฯ รวมทั้งหมดในประเทศอินเดียวมีอยู่ประมาณ ๘๐ รูปเศษ มีความเป็นอยู่อย่างกันดารเพราะไม่มีผู้นิยมใส่บาตร จึงออกเดินทางจะไปพุทธคยาโดยขึ้นรถไฟที่สถานีกัลกัตตาเวลา ๑ ทุ่มตรงถึงเมืองพาราณสีพอดีเวลาเพล แล้วขึ้นรถม้าไปตำบลสารนาถที่เรียกว่า “ป่ามฤคทายวันเก่า” เป็นสถานที่พระพุทธเจ้าแสดงธรรมจักรโปรดพระเบญจวัคคีย์ทั้งห้าเป็นปฐมเทศนา อยู่ห่างจากเมืองพาราณสีไปประมาณ ๘ ไมล์ เมื่อไปถึงสถานที่นี้แล้วรู้สึกรื่นเริงบานใจ เป็นสถานที่กว้างใหญ่ไพศาลมีพระเจดีย์เก่า ๆ มีพระพุทธรูปตั้งไว้ในพิพิธภัณฑ์มากมายและได้อาศัยพักอยู่ที่นั้นหลายวัน (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

หลังจากนั้นออกเดินทางไปนมัสการสถานที่ดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้าที่เมืองกุสินารา บัดนี้เรียกว่า “กาเซีย”(Kasia) บ้านเมืองแต่กาลก่อนกลายเป็นทุ่งนาไปหมด ขณะนั่งรถยนต์ผ่านทุ่งใหญ่ แลเห็นแต่ต้นข้าวสาลีเขียวชอุ่มรู้สึกเย็นตาเย็นใจ เมื่อได้เห็นวัดเก่าที่ถูกทิ้งไว้อย่างรกรากและสถานที่ดับขันธปรินิพพานได้ถูกขุดและฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ มีพระเจดีย์องค์หนึ่งตั้งตระหง่านเป็นที่บรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าแต่องค์ไม่ใหญ่โตเท่าที่สารนาถ วันรุ่งขึ้นได้เดินทางต่อไปนมัสการสถานที่ถวายพระเพลิงของพระพุทธเจ้า สถานที่นี่อยู่ห่างจากสถานที่ดับขันธปรินิพพานประมาณ ๑

ไมล์ แต่บัดนี้ได้กลายเป็นทุ่งนาไปหมดมีพระเจดีย์หักพังเหลือแต่อิฐ มีต้นไทรใหญ่เกิดขึ้นเกาะอยู่ที่พระเจดีย์พัง พบพระจีนรูปหนึ่งทำที่พักไว้บนต้นไทรและนั่งภาวนาอยู่ที่นั้น ถึงเวลาตอนเย็นก็เดินทางกลับที่พัก รุ่งเช้าเมื่อฉันจังหันแล้วขึ้นรถยนต์เดินทางกลับมาขึ้นรถไฟกลับไปเมืองพาราณสี ในระหว่างที่พักอยู่ได้ไปดูการล้างบาปตามลัทธิพราหมณ์ริมฝั่งแม่น้ำคงคาซึ่งไหลผ่านมาบริเวณตลาดพาราณสี เห็นเทือกเถาบ้านเมืองเก่าแก่พิลึกพิลั่นเหล่านั้นจึงถามอาจารย์ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ได้รับคำตอบว่าเป็นเวลาห้าพันปีมาแล้วเมืองนี้ไม่เคยร้างหากแต่ย้ายสถานที่ตั้งเมืองไปตามลำน้ำคงคาเสมอ แม่น้ำคงคานี้ต่างนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์เพราะไหลมาจากยอดเขาหิมาลัย ผู้ใดได้อาบแม่น้ำคงคาตามเทศกาลถือว่าเป็นการล้างบาป สมัยครั้งก่อนคนที่ป่วยหนักใกล้จะตายก็ถูกหามไปวางไว้ริมฝั่งแม่น้ำพอขาดใจศพกลิ้งลงไปในน้ำ หากผู้ใดทำได้เช่นนี้ถือว่าได้บุญมากตายไปไม่ตกนรก ถ้าใครไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ก็นำกระดูกมาทิ้ง ปัจจุบันนี้ลัทธิเช่นนี้ได้หายไป ยังมีเหลืออยู่แต่ลัทธินิยมอาบน้ำล้างบาป เมื่อถึงฤดูเทศกาลเดือนยี่กลางเดือนถือเป็นวันสำคัญวัน จะเห็นคนแต่งตัวสวย ๆ มีผ้าโพกศีรษะเดินไปมาเป็นกลุ่มก้อน เป็นแถวแนวยาวมากมายจนแทบไม่มีทางเดินหลีกกัน พากันลงไปไหว้พระตามริมตลิ่งซึ่งบางแห่งก็มีโบสถ์ของพราหมณ์ แต่ก่อนที่ลงอาบน้ำต้องทำพิธีไหว้พระศิวะเสียก่อนคือทำนิมิตเครื่องหมายไว้ ๒ ชนิด คือของลับผู้หญิงและผู้ชายตั้งไว้กลางโบสถ์ใหญ่ประมาณกระด้งฝัดข้าวผู้คนพากันเอาน้ำไปสรง ไปพรม โปรยข้าวตอกดอกไม้และเงินทอง เสร็จแล้วก็ลงไปริมตลิ่งแลเห็นยืนกันเป็นแนว ได้เห็นโยคีนั่งบริกรรมหนวดเครายาวรุงรังมีขนมาก บางคนก็ไม่นุ่งผ้านั่งบริกรรมภาวนาอยู่ตามริมน้ำ หญิงชายที่จะไปอาบน้ำล้างบาปก็พากันลงเรือจนเต็มลำ แล้วแจวเรือออกไปกลางแม่น้ำล่มเรือลงแล้วต่างคนต่างก็ดำน้ำผุดขึ้นฝั่งถือว่าเป็นการล้างบาปได้ครั้งหนึ่ง บางพวกก็เห็นชี้มือขึ้นบนฟ้า บางพวกก็ยืนขาเดียว บางพวกก็แหงนหน้าดูตะวัน ถ้าจะพรรณนาลัทธิต่าง ๆ เหล่านี้ยังมีอีกมากมาย วันนั้นท่านพ่อลีไปเที่ยวเดินดูเสียค่ำพอเวลาตอนเย็นก็กลับเข้าที่พัก (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

บริเวณสารนาถนี้เป็นสถานที่ใหญ่โตกว้างขวางมีเนื้อที่ประมาณ ๕๐๐ ไร่เศษเป็นอย่างต่ำ มีต้นไม้ขึ้นหย่อม ๆ มีกุฏิวิหารรกร้างมากมาย มีคนไปนมัสการพระพุทธรูปในวิหาร วิหารเหล่านี้ก่อสร้างด้วยหินทั้งสิ้น มีหญิงคนหนึ่งเกิดมีศรัทธาแรงกล้าได้มอบเงินให้ท่านธัมปาละมาฟื้นฟูสร้างพุทธสมาคม ซึ่งหญิงคนนี้เป็นชาวฮาวายลูกครึ่งฝรั่ง ในบริเวณนี้มีวัดอยู่ ๔ วัดคือ

๑. วัดลังกา วัดนี้เป็นสาขาของสมาคมมหาโพธิ เลขานุการของสมาคมเป็นพระทำหน้าที่เผยแผ่พุทธศาสนาทั่วโลก

๒. วัดพม่า

๓. วัดจีน วัดนี้นายโอวบุ้นโฮ้ว เจ้าของห้างขายยาตราเสือเองอันต่องเป็นผู้อุปการะ พระที่วัดนี้มาจากปักกิ่ง

๔. วัดพราหมณ์ วัดนี้ตั้งอยู่ใกล้ ๆ พระเจดีย์ที่พระเจ้าอโศกมหาราชทรงสร้างไว้ เวลานี้ยอดหักพังลงมาเหลือสูงประมาณแปดวา สถานที่นี้ปรากฏว่าเคยมีพระบรมธาตุแต่ได้นำเอาไปไว้ที่พิพิธภัณฑ์เมืองกัลกัตตา

พักอาศัยเที่ยวสำรวจดูบริเวณนี้อย่างถี่ถ้วนก็เชื่อมั่น ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ว่าพระพุทธเจ้าได้เคยทรงแสดงธรรมจักรจริง สถานที่พระองค์นั่งแสดงธรรมก็ปรากฏอยู่ มีวิหารแห่งหนึ่งหักร้างจารึกชื่อผู้สร้างไว้ว่า “มหาราชา” มีแท่นหินแห่งหนึ่งขนาดโตประมาณครกตำข้าว สูงประมาณเจ็ดศอกแต่ได้หักออกไปท่อนหนึ่งแล้ว ที่พิพิธภัณฑ์มีพระพุทธรูปสำคัญองค์หนึ่งมีศิลาจารึกว่า “พระเจ้าอโศกมหาราชาเป็นผู้สร้าง” หน้าตักกว้างประมาณ ๑ ศอกคืบยาว ๆ มีความสูงตามส่วนของรูปสวยงามมาก สร้างด้วยหิน เมื่อสำรวจดูได้รู้เรื่องราวพอสมควรก็เดินทางออกจากเมืองพาราณสีไปพุทธคยา ที่เมืองพุทธคยามีที่พักในเมืองแห่งหนึ่งเป็นสาขาของพุทธสมาคม พอลงจากรถไฟแล้วก็ขึ้นรถม้าวิ่งไปตามถนน เมืองนี้เป็นเมืองที่ร่มรื่นกว้างขวางมีภูเขาดินเป็นเนินสูง มีแม่น้ำใหญ่สายหนึ่งชื่อ “เนรัญชรา” หากแต่ตื้นเขิน มีน้ำตลอดปีแม้ในฤดูแล้งก็มีน้ำไหลผ่านเสมอ ตรงกลางเมืองเป็นสันเนิน ที่กลางสันเนินนี้เป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าได้เคยไปประทับเรียกว่า “นิโครธาราม” และมีเทือกบ้านของนางสุชาดาอยู่ในแนวนี้ ต่อจากนั้นไปเป็นแม่น้ำ “อโนมา” แม่น้ำนี้กว้างใหญ่เต็มไปด้วยทราย ในฤดูแล้งเวลาน้ำแห้งแลดูเหมือนทะเลทราย มีน้ำไหลนิด ๆ เมื่อเดินทางวกกลับไปข้ามแม่น้ำเนรัญชราได้สักหน่อยก็ถึงพระเจดีย์แห่งหนึ่ง มีต้นทองกวาวขึ้นอยู่เป็นกลุ่มที่ตรงนี้เรียกว่า “มุจลินทร์” คือสถานที่ประทับของพระพุทธเจ้าในสมัยกลางนาคปรก ในระหว่างบริเวณต้นโพธิที่พระองค์ตรัสรู้มีพระพุทธรูปแกะด้วยหิน มีพระเจดีย์เก่าเล็ก ๆ แกะด้วยหินมากมาย มีเจ้าลัทธิต่าง ๆ ไปนมัสการมิได้ขาด พักแรมอยู่ที่เมืองพุทธคยาพอสมควรก็ได้กลับมาเมืองกัลกัตตา พักอยู่ที่นารันทะสแควร์หรือบุดดิสต์ เทมเปิล (Buddhist Temple) พอสมควรแล้ว ก็ร่ำลาเพื่อนฝูงที่สนิทสนมคุ้นเคยกันกลับลงเรือที่ท่าเมืองกัลกัตตาในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ พอปลายปีมีกลิ่นไอมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ กำลังคุกรุ่นใกล้ถึงจุดระเบิดขึ้นทางประเทศเยอรมัน ได้แลเห็นเรือรบวิ่งอยู่ในมหาสมุทรอินเดียหลายลำ มองเห็นเวลาเรือแล่นผ่าน นอนอยู่ในเรือกลางมหาสมุทรอินเดีย ๒ คืน ๓ วันก็ถึงท่าเรือเมืองย่างกุ้ง ขึ้นไปพักอยู่บนพระเจดีย์ชเวดากองและไปเยี่ยมโยมที่เคยมีอุปการะ พักอยู่ที่นั่นพอสมควรก็ออกเดินทางกลับประเทศไทยโดยทางรถไฟ สมัยนั้นเครื่องบินโดยสารยังไม่มีจึงต้องเดินทางกลับตามเส้นทางสายเดิม (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

การได้ไปกราบสังเวชนียสถานนั้นนับว่า เป็นบุญบารมี ท่านพ่อลี ได้แรงบันดาลใจจากการไปประเทศอินเดียในการพัฒนาจิตใจและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ความยากลำบากในการเดินทางนั้นไม่ต้องพูดถึงต้องอาศัยจิตใจที่เข้มแข็งเท่านั้นจึงจะผ่านไปได้

๒.๕.๓ เดินทางไปอินเดียครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๙๓

เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๙๓ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลงแล้ว ได้ออกเดินทางจากประเทศไทยโดยเครื่องบิน ไปประเทศอินเดียแต่ครั้งนี้ค่อนข้างจะยุ่งยากเพราะสงครามเพิ่งสงบใหม่ ๆ เริ่มเตรียมการทำหนังสือขออนุญาตได้ถามโยมอุปฐากและไวยาวัจกรคือ ขุนอำนวยฯ ว่า “มีมูลค่าปัจจัยอยู่เท่าไร” ได้รับคำตอบว่า “๗๐ บาท” แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมหนังสือเดินทาง (Passport) ประมาณ ๑๒๐ บาท เมื่อเป็นดังนี้ญาติโยมที่ทราบเรื่องต่างพากันมาร้องทุกข์ห้ามไม่ให้ไป แต่ได้ตอบว่า “ต้องไป” โยมตอบว่า “มีเงินเท่านี้ (๗๐ บาท) ไปไม่ได้” จึงได้ตอบว่า “ไม่ได้ให้เงินไปแต่เอาตัวไปต่างหาก” พูดออกไปเช่นนี้ทำให้สานุศิษย์เข้าใจว่าท่านพ่อลีต้องการเดินทางไปจริง ๆ ทำให้ทุกคนช่วยกันบริจาคทรัพย์เพื่อใช้เป็นค่าพาหนะเดินทาง อยู่มาวันหนึ่งพระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์กับนายชำนาญ ลือประเสริฐ เดินทางมาพักอยู่ที่วัด พอทราบว่าท่านพ่อลีจะเดินทางไปประเทศอินเดียได้มีการสนทนากัน ดังนี้

พระยาลัดพลีฯ ได้ตั้งปัญหาขึ้น ๒ ข้อว่า “๑. ท่านจะไปทำไมธรรมะมีกับตัวเราทุกคน ๒. ท่านรู้จักภาษาของเขารึ ?”

ท่านพ่อลี “พม่า แขก ก็เป็นคนเหมือนกับอาตมา คนกับคนไม่รู้จักภาษากันมีหรือในโลกนี้”

พระยาลัดพลีฯ “ท่านจะไปยังไงเงินของท่านมีพอไหม”

ท่านพ่อลี “พอเสมอ”

พระยาลัดพลีฯ “ถ้าเงินท่านขาด ท่านจะไปได้อย่างไร”

ท่านพ่อลี “เงินที่จะขาดไปนั้นมันก็คงขาดเหมือนผ้านุ่งขาด คือค่อย ๆ ขาดทีละช่อง ทีละตอน ฉันใด อาตมาก็ฉันนั้น ก่อนเงินหมดจะไม่รู้อะไรบ้างหรือ”

พระยาลัดพลีฯ “ท่านรู้จักภาษาฝรั่งไหม ?”

ท่านพ่อลี “อาตมาอายุ ๔๐ ปี ถ้าไปเรียนภาษาฝรั่งหรือภาษาแขก อาตมาเห็นว่าจะสามารถเรียนได้ดีกว่าลูกแขกหรือลูกฝรั่ง”

แล้วก็หยุดสนทนากัน พระยาลัดพลีฯ ได้พูดขึ้นอีกว่า “แกล้งพูดกับท่านเฉย ๆ” จึงพูดว่า “สำหรับอาตมาไม่ได้ถือสาเจ้าคุณแต่ต้องพูดไปอย่างนี้แหละ”

หลังจากนั้นญาติโยมและพระเณรต่างพากันบริจาคเงินช่วยเป็นค่าเดินทางได้ทั้งสิ้นประมาณ ๑ หมื่นเศษ จึงเดินทางจากจ.จันทบุรีมาพักอยู่ที่วัดบรมนิวาส ติดต่อสถานทูตขอวีซ่าหนังสือเดินทางก็ได้รับความสะดวก เมื่อแลกเงินฯ ได้แล้วไปติดต่อขอวีซ่าหนังสือเดินทาง ที่กระทรวงต่างประเทศมีนายประชา โอสถานนท์ เป็นหัวหน้าแผนกออกหนังสือเดินทางช่วยจัดการให้เป็นที่เรียบร้อยทุกอย่าง ตลอดจนกระทั่งการติดต่อกับเพื่อนที่อยู่ประจำในสถานฑูตไทยในต่างประเทศ เพื่อไปขอวีซ่าที่สถานเอกอัคราชฑูตอังกฤษทุกอย่างอันเรียบร้อยในการออกเดินทาง (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

การเดินทางไปประเทศพม่าและประเทศอินเดียในครั้งนั้น เป็นการเดินทางเพื่อศึกษาเรียนรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตกาล ผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันหลังจากที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนา เห็นถึงพุทธสถานที่ยังคงมีอยู่ถึงแม้จะรกร้างหักพังไปตามกาลด้วยไม่มีการบูรณะ พบเจอกับวัฒนธรรมความเชื่อของคนอินเดียส่วนใหญ่เกี่ยวกับแม่น้ำคงคา ทำให้รู้ถึงว่าทุกสิ่งทุกอย่างย่อมมีความเปลี่ยนแปลงตามเป็นธรรมดา เป็นความจริงตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างเที่ยงแท้

๒.๖ การสร้างวัดของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)

พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ศาสนสถานที่สำคัญและเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธคือวัด ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญสำหรับพุทธศาสนิกชนเป็นอย่างยิ่ง ทั้งยังเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งในอดีตกาลก็เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้า ต้นกำเนิดแห่งพระสัทธรรมและที่อาศัยอยู่ของพระสงฆ์สาวกผู้พฤติดีปฏิบัติชอบ ทั้งยังเป็นสถานศึกษาด้านวิชาการต่าง ๆ ชาวไทยได้ใช้บำเพ็ญบุญกุศล และเป็นสถานสังคมสงเคราะห์อีกด้วย ท่านพ่อลีก็มีดำริในการจะสร้างวัดตามปฏิปทาที่ตั้งใจไว้ ดังนี้

๒.๖.๑ สร้างวัดป่าคลองกุ้ง พ.ศ. ๒๔๗๘

เมื่อครั้งที่ได้เดินทางถึง จ.จันทบุรีและได้อยู่ที่ป่าช้าคลองกุ้งตรงกับวันขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๔ พ.ศ. ๒๔๗๘ ในพรรษาแรกชาวจันทบุรีต่างพากันตื่นเต้นสนใจปฏิบัติธรรม ในปีแรกนี้มีพระและเณรอย่างละ ๑ รูปมาจำพรรษาอยู่ด้วย เมื่อออกพรรษาก็เดินทางท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่าง ๆ ได้มีคนสนใจในเรื่องธรรมปฏิบัติกันมากขึ้น ขณะเดียวกับฝ่ายตรงกันข้ามที่มีความอิจฉาริษยาทั้งที่เป็นพระและฆารวาสเริ่มโจมตีด้วยวิธีการต่าง ๆ เป็นการใหญ่ บางครั้งก็มีบัตรสนเท่ห์เขียนปิดไว้ตามป้ายกลางตลาดทำให้เกิดความเสียหายหนักขึ้นทุกที เมื่อสืบสวนแล้วความจริงก็ปรากฏว่ามียายแก่ที่มาอาศัยอยู่กับพระที่วัดใหม่ ไม่ใช่เป็นศิษย์ของท่านพ่อลีและไม่เคยปรากฏว่าเวลาเดินทางไปไหนมีศิษย์หญิงติดตาม ทำให้เรื่องเสียหายเหล่านี้สงบเงียบไป พอพรรษาที่ ๒ ก็เกิดมีเรื่อง ในที่นั้นมีที่พักอันสงัดให้ในป่าช้าผีดิบอยู่ห่างจากตลาดประมาณ ๒๐ เส้น สถานที่นี้เป็นป่าไผ่และป่าไม้แต้วมีหญ้าขึ้นรกหนาแน่นพอจะมีที่ว่างให้พักอยู่ ๑ แห่งคือที่สำหรับเผาผีเรียกว่า “ป่าช้าคลองกุ้ง” ท่านพ่อลีจึงออกไปจำวัดพักอาศัยอยู่ในป่าช้านี้ พอถึงเวลาใกล้เข้าพรรษาญาติโยมชาวจันทบุรีก็นิมนต์ให้อยู่จำพรรษาในป่าช้าแห่งนั้น พอพรรษาที่ ๓ ประชาชนชาวจันทบุรียิ่งเกิดความนิยมเลื่อมใสมากขึ้นมีคนในตลาดและตามบ้านมาฟังเทศน์ที่วัดกันมากขึ้น จนกระทั่งนายซองกุ่ยเจ้าของรถยนต์โดยสารเกิดความศรัทธาออกประกาศว่า ถ้าใครนั่งรถยนต์ของเขามาฟังเทศน์พระอาจารย์รูปนี้ (ท่านพ่อลี) ยินดีจะลดราคาค่าโดยสารให้เป็นพิเศษ สำหรับท่านพ่อลีรวมไปถึงพระเณรในวัดจะเดินทางไปไหนมาไหนไม่ต้องเสียค่ารถ นานวันก็มีคนรู้จักมากขึ้นทุกวันตลอดจนกระทั่งผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอทุกอำเภอ เมื่อออกพรรษาแล้วก็ออกเดินทางเที่ยวธุดงค์ไปเทศน์สั่งสอนอบรมประชาชนตามตำบลต่าง ๆ ทุกอำเภอในจังหวัด

จันทบุรี เมื่อเดินทางกลับมาถึงจังหวัดก็จะไปแสดงธรรมะในเรือนจำเกือบทุกวันอาทิตย์ เวลานั้นพระนิกรบดีเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ขุนภูมิประศาสน์เป็นนายอำเภอท่าใหม่ ทั้งสองท่านนี้รู้สึกว่าเป็นผู้ห่วงใยให้ความสะดวกในการไปมาอยู่เสมอ บางคราวก็ได้นิมนต์ไปเทศน์อบรมนักโทษและผู้ต้องหาที่วัดหรืออำเภอบ้าง บางครั้งก็ไปเทศน์อบรมราษฎรตามตำบลต่าง ๆ ในเขตอำเภอท่าใหม่ โดยเฉพาะตำบลนายายอามซึ่งเป็นตำบลที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุมมากด้วยพื้นที่เป็นป่าทึบ จึงพยายามติดต่อสั่งสอนอบรมประชาชนอยู่อย่างนี้เสมอมา แต่เหตุการณ์และเรื่องราวของบุคคลที่ประสงค์ร้ายก็คอยก่อนกวนปั้นข่าวใส่ร้ายอย่างหนาแน่นอยู่เสมอ แต่ก็ไม่เคยรู้สึกหวาดหวั่นเกรงกลัวต่อสิ่งใด ๆ ทั้งหมด บางวันคุณนายกิมลั้งซึ่งเป็นโยมอุปัฏฐากนับถือประดุจมารดาก็มาเตือนว่า “เขาจะต้องเล่นงานท่านหลายวิธี ทางผู้หญิงบ้าง ทางนักเลงโตบ้าง ให้คอยจับผิดเพื่อหาโอกาสใส่ร้ายบ้าง ท่านจะสู้เขาไหวไหม ถ้าสู้ไม่ไหวขอนิมนต์ไปอยู่เสียที่อื่นเถอะ” จึงตอบไปว่า “ขอให้ยกกันมาอีก ๒ จันทบูรณ์ก็ไม่หนี แต่ถ้าเรื่องราวต่าง ๆ สงบลงเมื่อไรก็อยากหนีเหมือนกัน” หลังจากนั้นก็ได้พยายามสร้างความดีอย่างสม่ำเสมอ (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ในพรรษาที่ ๓ นี้ท่านพ่อลีเกิดอาพาธมีอาการปวดท้องอย่างมาก ฉันยาอะไรก็ไม่หายทำให้ต้อง นั่งสมาธิจนเกือบสว่าง ขณะที่นั่งไปถึงเวลาประมาณตี ๔ ได้เคลิ้มฝันว่า “โรคนี้เป็นโรคกรรมไม่ต้องกินยา” ตอนนั่งสมาธิมีความรู้สึกเงียบสนิทคล้ายหลับแล้วเห็นนิมิตปรากฏขึ้นในใจ “มองเห็นกรงนกเขากรงหนึ่ง ในกรงมีนกเขาตัวผอมโซ แล้วก็รู้บัดดลว่าครั้งหนึ่งเคยเลี้ยงนกเขาไว้แล้วลืมให้ข้าวให้น้ำแก่นกเป็นเวลาหลายวัน กรรมอันนั้นจึงติดตามมาสนองให้ตัวเองเกิดเป็นโรคกระเพาะขึ้นในครั้งนี้ มีทางเดียวโรคนี้จะหายขาดคือการทำความดีในทางจิต” ด้วยเหตุนี้จึงออกเดินทางไปวิเวก จนมาถึงอำเภอแม่สอดรู้สึกเหน็ดเหนื่อยในการเดินทางข้ามเขา จึงได้ติดต่อขอซื้อตั๋วโดยสารเครื่องบินไทยที่อำเภอแม่สอดขึ้นเครื่องบินจากอำเภอแม่สอดมาลงที่พิษณุโลก นั่งรถไฟจากพิษณุโลกไปอุตรดิตถ์พักอยู่ที่วัดศัลยพงศ์ ได้ไปเยี่ยมญาติโยมและศิษย์เก่าที่เคยรู้จัก แล้วเดินทางไปพักอยู่ที่พระแท่นศิลาอาสน์เป็นเวลาพอสมควรแล้วก็ขึ้นรถไฟกลับกรุงเทพฯ พำนักที่วัดสระปทุม แล้วเดินทางกลับไปจำพรรษาที่จันทบุรีตามเดิม จำพรรษาอยู่ที่จันทบุรี เป็นเวลานานถึง ๑๔ พรรษา จนเกือบถือได้ว่าเป็นบ้านของตัวเองซึ่งปัจจุบันมีสำนักที่ได้จัดตั้งขึ้นใน จ.จันทบุรี รวมทั้งสิ้น ๑๑ สำนักคือ

๑. วัดป่าคลองกุ้ง อ.เมือง
๒. วัดทรายงาม บ้านหนองบัว อ.เมือง
๓. วัดเขาแก้ว อ.เมือง
๔. วัดเขาน้อย ท่าแฉลบ อ.เมือง
๕. วัดยางระหง อ.ท่าใหม่
๖. วัดเขาน้อย อ.แหลมสิงห์
๗. วัดเขาจำฮั่น อ.ท่าใหม่

๘. วัดแหลมยาง อ.แหลมสิงห์

๙. วัดใหม่ดำรงธรรม อ.ขลุง

๑๐. วัดบ้านอีมั่ง อ.ขลุง

๑๑. สำนักสงฆ์สามแยก สถานีทดลองกสิกรรมน้ำตกเขาสระบาป (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

๒.๖.๒ สร้างวัดอโศการามปี พ.ศ. ๒๔๙๘

หลังจากออกพรรษาปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้เดินทางไปจำพรรษาที่วัดอโศการาม ที่ตั้งวัดอโศการามเดิมเรียกว่า “นาแม่ขาว” เจ้าของที่ดินคือนางกิมหงษ์และนายสุเมธ ไกรกาญจน์ ได้ถวายที่ดินให้สร้างวัดมีเนื้อที่ประมาณ ๕๓ ไร่ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๗ กระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๙๘ จึงได้ตั้งสำนักเป็นครั้งแรก โดยให้พระลูกศิษย์คือพระครูใบฎีกาทัศน์มาพำนักที่สำนักแทน พร้อมทั้งพระลูกศิษย์อีก ๕ รูป รวมพระที่สำนักนี้ในครั้งนี้เริ่มที่จำนวน ๖ รูป

สร้างศาลาหลวงพ่อทรงธรรมเมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๙ เป็นศาลาการเปรียญและเป็นสิ่งปลูกสร้างถาวรหลังแรกของวัดอโศการาม วัตถุประสงค์ใช้เป็นที่ทำวัตรสวดมนต์อบรมสมาธิภาวนาและเป็นที่ฉันภัตตาหารของภิกษุสามเณร ศาลาแห่งนี้เป็นแบบทรงไทยพื้นบ้านภาคกลางไม่มีช่อฟ้าใบระกา ภายในศาลาประดิษฐานหลวงพ่อทรงธรรม เป็นพระประธานหล่อด้วยทองเหลืองปิดทองปางมารวิชัยพุทธลักษณะแบบสุโขทัย ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๕ จัดสร้างศาลาการเปรียญหลังใหม่มีลักษณะเป็นทรงไทย ๒ ชั้นและสร้างเสร็จในปี พ.ศ.๒๕๕๐

พ.ศ. ๒๕๐๐ งานฉลองสมโภชกึ่งพุทธศตวรรษ (งานฉลองสมโภชพระพุทธศาสนา ๒๕๐๐) เริ่มงาน ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๐๐ เป็นเวลาสองสัปดาห์

๑. วัตถุประสงค์ของงาน มีดังนี้

(๑) สร้างพระพุทธรูป ๙๓๒,๕๐๐ องค์ และต้องเพิ่มให้เป็นจำนวน ๑,๐๐๐,๐๐๐ เป็นพระผงและพระดินเผาขนาด ๑ นิ้ว เพื่อแจกจ่ายแก่พุทธบริษัททั้งหลาย (โดยไม่คิดมูลค่าใด) เหลือจากนั้นแล้วบรรจุในรากฐานพระเจดีย์ต่อไป และจะสร้างพระทองเหลืองอีก ๔ ปาง มีจำนวนห้าองค์ คือ ตรัสรู้ ๑ แสดงธรรมจักร ๑ แสดงโอวาทแก่พระภิกษุสงฆ์ตอนใกล้จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ๑ นิพพานไสยาสน์ ๑ พระประธานนั่งสมาธิเพื่อไว้ในโบสถ์ ๑ พระเงินขนาดเล็ก ๑ นิ้ว พระนาก พระทองคำโตขนาดเดียวกัน (หนักหนึ่งบาท สร้างได้ราวสี่องค์) จะสร้างชนิดละ ๕๐๐ องค์ จะได้บรรจุในองค์พระเจดีย์เพื่อประโยชน์สูงสุดของกุลบุตร กุลธิดาแห่งเราท่านหลายในภายภาคหน้า

(๒) สร้างพระไตรปิฎก ๓ ปิฎก คือ ๑. พระสูตร ๒. พระวินัย ๓. พระปรมัตถ์ รวมเป็น ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ที่แปลเป็นภาษาไทย

(๓) อุปสมบทพระภิกษุ ๘๐ รูป บรรพชาสามเณร ๘๐ รูป บวชนุ่งขาวถือศีล ๘ อุบาสก (ชาย) ๘๐ คน อุบาสิกา (หญิง) ๘๐ คน ถ้ามีจำนวนเกินไปจากที่กำหนดไว้ก็ยิ่งดีการบวชมีกำหนด ๗ วัน เป็นอย่างต่ำ เริ่มทำพิธีอุปสมบทตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ ถึง วันแรม ๗ ค่ำ ตรงกับวันอาทิตย์

ที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ จนถึงวันจันทร์ที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ เมื่อผู้ใดมีความประสงค์จะบวชโดยประการใด ๆ ให้แจ้งรายละเอียด ชื่อ นามสกุล ตำบล บ้าน อำเภอ จังหวัด อายุ วัน เดือน ปีเกิด เช่น จะมรบริขาร ๘ มพร้อมหรือผู้ใดไม่มีขอให้แจ้งให้ทราบก่อน ถ้าใครไม่มีทางคณะกรรมการจะได้จัดให้ ผู้ใดประสงค์จะเป็นเจ้าภาพในการบวชทุกประเภท แจ้งความจำนงได้ทางคณะกรรมการซึ่งได้กำหนดไว้ บวชอุบาสก อุบาสิกา คนละ ๑๐๐ บาท สามเณร ๑๕๐ บาท ภิกษุ ๓๐๐ บาท สำหรับซื้อบริขารในการบวช ทางวัดยินดีรับสมัครทุกประเภท สมัครได้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป จนถึงวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๕๐๐ ปีระกา

(๔) เมื่องานนี้สำเร็จจะไปแล้วด้วยดี มีวัตถุประสงค์อีกอย่างหนึ่งคือจะสร้างพระเจดีย์ไว้เป็นที่ระลึก ซึ่งได้เกี่ยวเนื่องในวันสำคัญนี้ เพื่อไว้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ๑ เพื่อบรรจุพระพุทธรูป ๑ เพื่อบรรจุพระธรรม ๑ อันเป็นส่วนของข้อธรรม และบริขารอื่น ๆ ซึ่งเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา พระเจดีย์นั้นจะสร้างกลุ่มเดียวกัน ๓ ชั้น ๆ ละ ๔ องค์ องค์กลางอีกองค์หนึ่ง องค์กลางเป็นองค์ใหญ่ ๔ เหลี่ยม กว้างยาว ๓ วา สูง ๑๓ วา นอกนั้นองค์เล็กโดยรอบ

การวางรากฐานพระเจดีย์นี้จะเริ่มกระทำไว้ก่อนงาน สถานที่คือ “วัดอโศการาม” ตำบลท้ายบ้าน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งต้องการจะให้เป็นสถานที่อบรมพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ในทางวิปัสสนาธุระ (บำเพ็ญสมาธิภาวนา) ต่อไป

๒. พิธีฉลองสมโภชบำเพ็ญกุศลในงาน มีดังนี้

(๑) นิมนต์พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์วันละ ๒๐ รูป ๗ วัน

(๒) สวดพุทธาภิเษกวันละ ๘ รูป นั่งปรกวันละ ๘ รูป ๗ วัน

(๓) เทศน์สังคายนา ๕ กัณฑ์ วันละ ๑ กัณฑ์ สวดแจงกัณฑ์ละ ๔๐ รูป เพื่อเป็นการบำเพ็ญกุศลอุทิศส่วนบุญให้ญาติของพุทธบริษัทที่ล่วงลับไปแล้ว (ญาติพลี)

(๔) ถวายอาหารบิณฑบาตแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ที่นิมนต์มาวันละ ๕๐๐ รูป ๗ วัน ต่อจากนั้นยังมีการบำเพ็ญกุศลเป็นนิจอีกจนครบ ๒ สัปดาห์ สัปดาห์ท้ายเลี้ยงพระวันละ ๓๐๐ รูป ๗ วัน

(๕) ในระหว่าง ๗ วันนี้ มีการเวียนเทียนสมโภชทุกวัน

(๖) ในวันวิสาขบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ทำพิธีบรรจุวัตถุต่าง ๆ ในรากฐานพระเจดีย์

(๗) มีการบำเพ็ญกุศลในลัทธิทางจีน คือสวดกงเต๊ก ๓ วันและมีเทศน์ตามลัทธินิยมนั้นอีก (วิธีการบำเพ็ญกุศลนอกจากนี้ยังมีอีก)

นอกจากนี้จะสร้างที่พักให้ความสะดวกแก่พระเณรทุกเหล่า สร้างที่พักให้อุบาสก อุบาสิกาได้รับความสะดวก และต้องตั้งโรงครัวประจำในงาน อุปสมบทพระภิกษุ มีจำนวน ๖๓๗ รูป บรรพชาสามเณร มีจำนวน ๑๔๔ รูป บวชอุบาสิกา (ชี) มีจำนวน ๑,๒๔๐ รูป บวชพราหมณี (หญิงนุ่งขาวห่มขาว ไม่โกนผม ถือศิล ๘) มีจำนวน ๓๔๐ คน บวชตาปะขาว (ชายนุ่งขาวห่มขาว โกนผม ถือศิล ๘) มี

จำนวน ๓๔ คน บวชพราหมณ์ (ชายนุ่งขาวห่มขาว ไม่โกนผม ถือศิล ๘) มีจำนวน ๑๒ คน รวมจำนวนนักบวชทั้งสิ้น ๒,๔๐๗ ท่าน

ในงานฉลองสมโภช ๒๕ พุทธศตวรรษ ได้กำหนดกิจวัตรประจำบรรดาพุทธบริษัทไว้ดังต่อไปนี้

เวลาเช้า

๑. หลังจากพระฉันจังหันเสร็จแล้ว มีการสวดมนต์ถวายนมัสการพระบรมธาตุ

๒. สวดมนต์ถวายพรพระ

๓. นั่งสมาธิ

เวลาบ่าย

๑. สวดมนต์ถวายนมัสการพระบรมธาตุ

๒. สวดมนต์สมโภช

๓. นั่งสมาธิหรือแสดงธรรมะ เวลา ๑๖.๐๐ น. หยุดพัก เวลา ๑๗.๐๐ น. เริ่มเข้าสู่ที่ประชุม แล้วสวดมนต์ถวายนมัสการพระบรมธาตุเวียนเทียน สวดพุทธาภิเษก สวดมนต์สมโภช นั่งสมาธิจนถึงเวลา ๒๔.๐๐ น. ให้ปฏิบัติเช่นนี้ตลอดไปจนเสร็จงาน

สร้างพระอุโบสถเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๒ ภายในอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิพุทธลักษณะแบบอินเดียมีนามว่าหลวงพ่อศรีสมุทรหล่อด้วยทองเหลืองปิดทอง ใช้เป็นที่บรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ ประชุมสงฆ์และศาสนพิธีต่าง ๆ ปัจจัยที่ใช้ในการก่อสร้างมาจากที่เหลือจากงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ และทางวัดได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในปี พ.ศ.๒๕๐๖ ต่อมาได้มีการบูรณะซ่อมแซมอุโบสถที่ทรุดโทรมลงไปให้มีสภาพดีขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๒

สร้างหลวงพ่อเศียรเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นพระพุทธรูปเฉพาะส่วนเศียรที่ท่านพ่อลี ธมฺมธโร ให้พระอาจารย์ประยูร จิตฺตสนฺโต ปั้นขึ้นเพื่อนำไปประกอบกับองค์พระซึ่งได้มีการจัดสร้างไว้ที่วัดเวฬุวัน (วัดเขาจีนแล) จ.ลพบุรี เมื่อปั้นส่วนเศียรเสร็จแล้วก็ทำการเคลื่อนย้ายไปประกอบกับองค์พระโดยได้ใช้รถเครนยกขึ้นรถบรรทุกแต่ปรากฏว่าเกิดข้อขัดข้องไม่สามารถนำไปได้ ได้ลองพยายามทำการเคลื่อนย้ายด้วยวิธีต่าง ๆ อีกหลายวิธีแต่ก็ไม่สามารถย้ายไปได้ ท่านพ่อลีจึงได้ปรารภว่า “เมื่อหลวงพ่อเศียรต้องการอยู่ที่วัดอโศการามแห่งนี้ก็ให้ท่านอยู่ต่อไป”

สร้างพระธุตังคเจดีย์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๙ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งธุดงควัตร ๑๓ ข้อซึ่งเป็นข้อวัตรปฏิบัติของพระป่ากรรมฐาน พระเจดีย์นี้สร้างตามแบบที่ท่านพ่อลีกำหนดไว้ทุกประการ คือสร้างเป็นเจดีย์หมู่ ๓ ชั้น ๆ ละ ๔ องค์ และมีองค์กลางใหญ่เป็นประธานรามทั้งหมด ๑๓ องค์ อันเป็นสัญลักษณ์แทนธุดงควัตร ๑๓ ข้อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถเสด็จมาทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ต่อมามีการบูรณะใหม่โดยหลวงตามหาบัวญาณสมฺปนฺโน บูรณะเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๐

สร้างวิหารสุทธิธรรมรังสีเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๗ เป็นแบบตึกจัตุรมุข ๓ ชั้นบนยอดวิหารเป็นมณฑปปิดทองคำบริสุทธิ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จมาประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ณ ยอดมณฑปเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๓๐

ชั้น ๑ ใช้เป็นที่ฉันจังหันของพระภิกษุสามเณร

ชั้น ๒ เป็นพิพิธภัณฑ์บริขารและเป็นที่ตั้งพระพุทธรูปกับรูปเหมือนครูบาอาจารย์

ชั้น ๓ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธชินราชจำลอง เป็นที่ทำวัตรสวดมนต์ที่สำคัญ ๆ เป็นที่ตั้งสรีระสังขารของท่านพ่อลี ธมฺมธโร ซึ่งเก็บบรรจุไว้ภายในหีบทอง (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

๒.๗. สมณศักดิ์ของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)

พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับแต่งตั้งสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอกในนามที่ “พระครูสุทธิธัมมาจารย์” เมื่อวันที่ ๕ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ (พระมหาบันลือ ฐานิสฺสโร, ๒๕๕๘)

พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้รับแต่งตั้งสมณศักดิ์เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ เนื่องในวโรกาสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๓๐ พรรษา ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ในราชทินนามที่ “พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์” (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

ในส่วนสมณศักดิ์นี้ก็นับว่า เป็นเครื่องยืนยันประการหนึ่งสำหรับพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบจนพระเถระผู้ปกครองท่านยกย่องให้ในการเสนอเพื่อได้รับพระราชทานแต่งตั้งสมณศักดิ์

๒.๘ การอาพาธของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)

ในพรรษาปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ท่านพ่อลีรู้สึกว่าอาการป่วยมารบกวนเริ่มตั้งแต่กลางพรรษา พอนึกถึงการเจ็บป่วยที่เกิดอยู่ก็ทำให้บางวันบางเวลาเกิดความท้อถอยในการที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป บางวันรู้สึกว่าจิตใจตัดขาดไปจากศิษย์มุ่งไปแต่ลำพังตนคนเดียว มองเห็นที่วิเวกสงัดว่าเป็นบรมสุขอย่างเลิศในทางธรรมะ บางวันเวลาอาการป่วยก็ทุเลาบางวันก็ป่วยตลอดคืนแต่ยังพอทนได้ อาการปวดเสียดในกระเพาะ และอาการจับไข้เป็นเวลาหลายชั่วโมงในบางวัน เมื่อออกพรรษาแล้วจึงมาพักรักษาตัวที่โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า ครั้งแรกมารักษาอยู่ที่โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้าตั้งแต่วันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๐๒ จนถึงวันที่ ๕ เดือนเดียวกันก็กลับไปวัด เมื่อกลับไปวัดแล้วอาการอาพาธชักกำเริบ พอถึงวันอังคารที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๒ ก็ได้กลับมาพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้าอีกอาการป่วยค่อยทุเลาเบาบางลง ขณะที่ท่านพ่อลีอยู่ที่โรงพยาบาลบุคคโล ทหารเรือหรือโรงพยาบาลพระปิ่นเกล้า ก็มีความคิดว่า เกิดมาก็ต้องการให้เป็นประโยชน์แก่ตนและคนอื่น แม้จะเกิดอยู่ในโลกที่มีการเจ็บป่วยก็มุ่งทำประโยชน์ให้แก่โลกและพระศาสนาตลอดชาติ ถึงจะ

เจ็บป่วยก็อยากได้ประโยชน์อันเกิดจากการเจ็บป่วยในส่วนตนและคนอื่น จึงได้เขียนหนังสือขึ้นฉบับหนึ่งมีใจความดังต่อไปนี้

หากญาติโยมหวังดีมีศรัทธาแล้วต้องการมาเยี่ยมให้คิดค่ารถที่นำไปนั้นเสียและคิดค่าอาหารที่ต้องจ่ายไป เอาเงินจำนวนนั้นไปทำบุญในทางอื่นจะดีกว่า เช่น หลวงพ่อลีใช้ยาของโรงพยาบาลไปเท่าไร เหลือจากท่านพ่อลีแล้วนำไปเป็นประโยชน์กับคนอื่นที่อนาถาต่อไป ให้คิดแบบนี้น่าจะดีกว่า และตึกที่ท่านพ่อพักอยู่นั้นเป็นตึกพิเศษยังมิได้เปิดรับคนป่วยเลย นายแพทย์ก็ให้เกียรติท่านพ่อลีเต็มที่ แม้ปัจจัยค่าบำรุง ๑ สตางค์ก็ไม่เคยพูด จึงอยากให้ผู้ใดหวังดีแก่ท่านพ่อลีควรนำไปคิดดูก็แล้วกัน ในที่สุดนี้ท่านพ่อลีก็จะสร้างเตียงไว้เป็นที่ระลึกสักหน่อย ใครมีศรัทธาติดต่อท่านพ่อลีหรือผู้อำนวยการ/ผู้ช่วยอำนวยการที่โรงพยาบาลบุคคโล ทหารเรือ เมื่อได้เขียนหนังสือดังกล่าวแล้วก็นึกอยู่ในใจว่าอย่างน้อยควรได้มูลค่าปัจจัยในการช่วยเหลือโรงพยาบาลครั้งนี้จำนวน ๓ หมื่นบาท จึงได้ออกประกาศแจ้งความจำนงแก่บรรดาสานุศิษย์ ผู้มีศรัทธาร่วมกันบริจาคตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา ท่านพ่อลีตั้งแต่มีชีวิตจนปัจจุบันขณะก็คิดมุ่งอยู่อย่างนี้เรื่อยมา นับตั้งแต่ได้ออกปฏิบัติในทางวิปัสสนากรรมฐานมาแต่ พ.ศ. ๒๔๖๙ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๒ นี้ได้อบรมสั่งสอนหมู่คณะสานุศิษย์ในจังหวัดต่าง ๆ ได้สร้างศาสนสถานแก่บรรดาศิษย์ให้ได้รับความสะดวกทั้งแก่พุทธบริษัทด้วย ดังเช่นที่จังหวัดจันทบุรีถึง ๑๑ สำนัก การสร้างสำนักเหล่านี้ใช่วิธีการ ๒ ทาง คือ ๑. เมื่อลูกศิษย์ได้ก่อร่างสร้างตัวขึ้นยังไม่สมบูรณ์ก็ช่วยเป็นกำลังสนับสนุน ๒. เมื่อเพื่อนฝูงได้ดำริสร้างขึ้นยังไม่สำเร็จ บางแห่งขาดพระก็ส่งพระที่เป็นศิษย์ไปอยู่ประจำเพื่อทำให้มีพระมาอุปสมบท บางสำนักมีครูบาอาจารย์ผ่านไปและสร้างขึ้นไว้แต่กาลก่อนก็เดินทางไปเยี่ยมและอบรมหมู่คณะเรื่อยมาจนบัดนี้ จังหวัดจันทบุรีมีสำนักปฏิบัติ ๑๑ แห่ง นครราชสีมา ๒-๓ แห่ง ศรีสะเกษ ๑ แห่งและที่สุรินทร์ ซึ่งเป็นเพื่อนกรรมฐานด้วยกันทั้งนั้น ที่อุบลราชธานีมีหลายแห่ง นครพนม สกลนคร อุดรธานี ขอนแก่น เลย ชัยภูมิ เพชรบูรณ์ ปราจีนบุรี ระยอง ตราด ลพบุรี ชัยนาท ตาก นครสวรรค์ พิษณุโลก เป็นวันที่ผ่านไปอบรมชั่วคราวไม่มีสำนัก สระบุรี ๑ แห่ง อุตรดิตถ์เป็นจุดผ่านไปอบรมที่ลำปาง เชียงราย เชียงใหม่ นครนายก นครปฐม ได้ผ่านไปอบรมชั่วคราว ยังไม่มีสานักราชบุรีได้ผ่านไปอบรมยังไม่มีสำนัก เพชรบุรีมีพระเณรเพื่อนฝูงตั้งสำนักไว้บ้าง ประจวบฯ ได้เริ่มสร้างสำนักที่อำเภอหัวหิน ชุมพรมีสำนักอยู่ ๒-๓ แห่ง สุราษฎร์ธานีผ่านไปอบรมชั่วคราวยังไม่มีสำนัก นครศรีธรรมราชก็ผ่านไปอบรมมีสำนักแต่ก็รกร้างไป พัทลุงมีศิษย์ผ่านไปอบรมยังไม่มีสำนัก สงขลามีสำนักที่วิเวกหลายแห่ง ยะลามีศิษย์ไปเริ่มอบรมไว้เป็นพื้นที่และได้เคยไปอบรม ๒ ครั้ง ระหว่างออกพรรษาได้สัญจรไปเยี่ยมศิษย์เก่า ๆ ของครูบาอาจารย์ที่เคยไปมาแล้วก็ไปอยู่เสมอมิได้ขาด บางคราวก็หลบหลีกไปบำเพ็ญประโยชน์ส่วนตัวบ้าง

นับตั้งแต่ได้อุปสมบทมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ แล้วมาสวดญัตติใหม่เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๐ เริ่มตั้งแต่ ปีแรกที่ได้สวดญัตติแล้วได้จำพรรษาที่จังหวัดอุบลราชธานี ๖ พรรษา จำพรรษาที่วัดสระปทุมพระนคร ๓ พรรษา จำพรรษาที่จังหวัดเชียงใหม่ ๒ พรรษา จำพรรษาที่จังหวัดนครราชสีมา ๒ พรรษา

จังหวัดปราจีนบุรี ๑ พรรษา สร้างสำนักที่จันทบุรีและจำพรรษาอยู่ ๑๔ พรรษา ไปจำพรรษาที่ประเทศอินเดีย ๑ พรรษา กลับจากประเทศอินเดียผ่านประเทศพม่าไปจำพรรษาที่วัดควนมีด จังหวัดสงขลา ๑ พรรษา จำพรรษาที่วัดบรมนิวาส ๓ พรรษา ครั้นสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) มรณภาพแล้ว ได้ออกไปจำพรรษาอยู่วัดอโศการาม ๔ พรรษา พรรษาที่ ๔ นี้ ตรงกับปี พ.ศ. ๒๕๐๒ เวลาที่ได้เขียนประวัติขึ้นนี้ กำลังนอนป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้าธนบุรี (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

หมายเหตุ โรงพยาบาลบุคคโล ทหารเรือ ได้รับอนุญาตจากกระทรวงกลาโหมให้เปลี่ยนชื่อใหม่ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๒ เป็นโรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า หลังท่านพ่อเข้ามาพักรักษาตัว ๑ วัน ทั้ง ๆ ที่ทางโรงพยาบาลได้ขอเปลี่ยนชื่อนี้ไปเป็นเวลานานแล้ว

๒.๙ ปัจฉิมกาลของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี)

คืนที่ท่านพ่อลี ธมฺมธโรจะละสังขารมรณภาพ ท่านนั่งคุยกับพระลูกศิษย์รวม ๔ รูปและให้ศิษย์จดบันทึกสังฆกิจเพิ่มเติม จนกระทั่งเวลาประมาณ ๒๒.๐๐ น. ก็เข้ากุฏิปิดประตูลงกลอนและจำวัด โดยมีอาการปกติทุกอย่าง รุ่งเช้าศิษย์ได้รอให้ท่านตื่นฉันจังหันจนเห็นเวลาสายผิดปกติจึงได้เปิดหน้าต่างเข้าไปดู ปรากฏว่าท่านพ่อลีได้มรณภาพเสียแล้ว เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔ เวลาประมาณ ๐๒.๐๐ น. ท่านได้ทิ้งขันธ์จากศิษยานุศิษย์ของท่านไป ณ วัดอโศการาม สิริอายุรวมได้ ๕๕ ปี ๓ เดือน พรรษา ๓๓ ท่านพ่อลีได้จำพรรษาในวัดอโศการามแห่งนี้เรื่อยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๙ มาถึงปี พ.ศ. ๒๕๐๔ (พระมหาบันลือ ธานิสฺสโร, ๒๕๕๘)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าชีวประวัติและการปฏิบัติกรรมฐานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ การเดินธุดงค์ในป่าเขาและถ้ำต่าง ๆ ตามรอยธุดงควัตรของพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต การออกเดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศและต่างประเทศต่าง ๆ รวมไปถึงอุปสรรคและปัญหาที่ท่านพ่อลีได้ประสบ หากแต่ท่านพ่อลีมีความกตัญญูกตเวทิตาต่อครูบาอาจารย์ มีเมตตาธรรม ขันติธรรม ปัญญาธรรม ขยันหมั่นเพียร ต่อสู้กับปัญหานานัปประการ ด้วยบารมีธรรม ด้วยจิตบริสุทธิ์ ด้วยความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ดังได้ปรากฏต่อสาธุชนในปัจจุบัน ทั้งศาสนสถาน คำสั่งสอน ธรรมะต่าง ๆ ที่ท่านพ่อลีได้มอบไว้เป็นสมบัติธรรมอันล้ำค่ายากที่จะพรรณนาได้ เกิดเป็นประโยชน์ต่อสาธุชนรุ่นหลังอย่างหาที่สุดมิได้

๒.๑๐ สรุปประวัติและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

ท่านพ่อลีเกิดมาพร้อมกับปณิธานของการจะถือครองเพศพรหมจรรย์ เมื่อยังไม่ถึงเกณฑ์ที่จะอุปสมบทก็ดำเนินชีวิตเยี่ยงเด็กธรรมดาหากแต่มีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ พอถึงเวลาอันสมควรก็อุปสมบทและถือครองเพศนักบวชจนตลอดชีวิต หลังจากอุปสมบทแล้วก็เจริญรอยตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยการปฏิบัติเจริญจิตภาวนาตามหลักอานาปนสติและสติปัฏฐานโดย

มีพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโตเป็นพระอาจารย์ ตลอดชีวิตของท่านพ่อลีได้สร้างคุณานุประโยชน์ให้แก่ชาวพุทธไว้มากมาย ด้วยการเผยแผ่ธรรมแก่บรรดาพุทธศาสนิกชนได้เข้าใจคำสั่งสอนที่เป็นความจริงตามธรรมชาติ อบรมให้รู้ถึงหลักการปฏิบัติภาวนาเพื่อขัดเกลาและพัฒนาจิตให้รู้ถึงภัยแห่งทุกข์และหนทางการออกจากทุกข์ สร้างวัด สถานปฏิบัติธรรม อาคารและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา พร้อมทั้งเป็นที่พักพิงแก่ผู้ที่ต้องการดำเนินตามรอยพระศาสดา อบรมสั่งสอนศิษย์และให้ไปจำพรรษาในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่ธรรมและอบรมสั่งสอนชาวบ้านให้ละเลิกในสิ่งเหนือธรรมชาติและหันมาฝึกปฏิบัติเข้าใจในคำสอนอย่างแท้จริง สามารถสรุปรวมประวัติและผลงานของท่านพ่อลีดังตารางต่อไปนี้

วัน/เดือน/ปี	สถานที่	ประวัติ กิจกรรมและผลงาน
๓๑ ม.ค. ๒๔๔๙	บ้านหนองสองห้อง จ.อุบลราชธานี	เกิด
๒๔๖๑	บ้านหนองสองห้อง จ.อุบลราชธานี	เริ่มเรียนหนังสือ
๒๔๖๖	บ้านหนองสองห้อง จ.อุบลราชธานี	ออกจากโรงเรียน
๖ พ.ค. ๒๔๖๘	บ้านหนองสองห้อง จ.อุบลราชธานี	อุปสมบท (มหานิกาย)
๒๔๖๘	วัดบูรพาราม จ.อุบลราชธานี	พบ อ.มั่นและฝึกกรรมฐานเบื้องต้น
๒๔๖๙	หมู่บ้านในตำบลต่าง ๆ	เริ่มเดินธุดงค์
๒๔๖๙	หมู่บ้านวัดถ้ำ	อบรมภาวนากับพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต
๒๗ พ.ค. ๒๔๗๐	วัดบูรพาราม จ.อุบลราชธานี	สวดญัตติใหม่เปลี่ยนเป็นธรรมยุต
๒๔๗๐	สถานที่ต่าง ๆ	ธุดงค์เพื่อฝึกปฏิบัติวิปัสสนา
๒๔๗๑	วัดสระปทุม กรุงเทพฯ	ปฏิบัติคันธุระ
๒๔๗๕	วัดศัลยพงศ์ จ.อุตรดิตถ์	ธุดงควัตรตามพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต
๒๔๗๕	ป่า ภูเขาและถ้ำ	ฝึกปฏิบัติกรรมฐานตามคำพระอาจารย์มั่น
๒๔๗๘	วัดป่าคลองกุ้ง จ.จันทบุรี	เผยแผ่ธรรมและสร้างวัดป่าคลองกุ้ง
๒๔๘๒	ประเทศพม่า	จาริกเผยแผ่ธรรม
๒๔๘๒	ประเทศอินเดีย	จาริกเผยแผ่ธรรม
๒๔๙๓	ประเทศอินเดียครั้งที่ ๒	จาริกเผยแผ่ธรรม
๒๔๙๘	วัดอโศการาม จ.สมุทรปราการ	เผยแผ่ธรรมและสร้างวัดอโศการาม
๒๕๐๐ ๑๒ พฤษภาคม	งานฉลองสมโภชกึ่งพุทธศตวรรษ (งานฉลองสมโภชพระพุทธศาสนา ๒๕๐๐ ปี)	วัดอโศการาม เป็นเวลาสองสัปดาห์
๒๕๐๒	โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า	อาพาธและหาเงินบริจาคซ่อมแซมและซื้อเตียงให้โรงพยาบาล
๒๖ เม.ย. ๒๕๐๔	วัดอโศการาม จ.สมุทรปราการ	มรณภาพ

ตารางที่ ๒.๑ สรุปประวัติและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

บทที่ ๓
แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

หากได้ศึกษาประวัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์หรือท่านพ่อลี ธมฺมธโร ก็จะทราบถึงแนวทางในการปฏิบัติฏรรมฐานของท่านว่าเป็นแนวทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงเคยปฏิบัติมาก่อนโดยใช้หลักของอานาปนสติและสติปัฏฐาน ท่านพ่อลีได้อบรมวิธีการเหล่านี้ให้แก่บรรดาศิษย์ผู้สนใจใคร่ฝึกปฏิบัติ และบรรดาเหล่าศิษยานุศิษย์ก็ได้รวบรวมหลักคำสอนเหล่านั้นบันทึกเป็นหนังสือไว้ให้แก่ชนรุ่นต่อมาได้นำมาศึกษาและฝึกปฏิบัติ การดำเนินตามรอยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพ้นทุกข์และพบกับความสงบอย่างแท้จริง ท่านพ่อลีได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองและรู้ถึงผลแห่งการฝึกปฏิบัตินั้นมาแล้ว แนวทางธรรมปฏิบัติของท่านพ่อลีจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ดังประเด็นต่อไปนี้

๓.๑ หลักการปฏิบัติกรรมฐานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)
๓.๒ แนวคำสอนธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)
๓.๓ แนวการเผยแผ่ธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)
๓.๔ แนวธรรมปฏิบัติการบริหารปกครองของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)
๓.๕ แนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)
๓.๖ สรุปแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

๓.๑ หลักการปฏิบัติกรรมฐานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

หลักการปฏิบัติกรรมฐานของท่านพ่อลีได้ชี้แนะและเปรียบเทียบให้เห็นว่า โลกเปรียบเหมือนคุกหรือตะราง ผู้ที่ยังข้องอยู่กับความยึดถือในวัตถุและอารมณ์ดีชั่วต่าง ๆ ก็เปรียบเหมือนบุคคลผู้ถูกเครื่องพันธนาการที่เขารัดรึงตรึงไว้อย่างแน่นหนาหนีไม่รอดฯ (พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร, ๒๕๐๐) หากผู้ใดยังหลงใหลอยู่ในโลกธรรมทั้งหลายที่หลอกล่อให้หลงระเริง ยึดติดว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นของตนเองก็จะไม่มีวันหลุดพ้นจากเครื่องพันธนาการทั้งหลายที่ร้อยรัดตรึงไว้ไม่มีวันหลุดพ้นไปได้ หากแต่ท่านพ่อลีได้รู้แจ้งเห็นแล้วว่าสิ่งเหล่านั้นมีแต่จะนำทุกข์มาให้ไม่มีวันพบกับความสงบสุขอย่างแท้จริง ท่านพ่อลีจึงได้หลีกเลี่ยงเฝ้าฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้พ้นจากทุกข์เหล่านั้น ท่านพ่อลีมีหลักการปฏิบัติกรรมฐานดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑.๑ การฝึกปฏิบัติกรรมฐานจากหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต

แนวทางการฝึกปฏิบัติกรรมฐานของพระเถระจะเป็นไปตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ หลวงปู่มั่นก็ใช้วิธีการเดียวกันในการฝึกปฏิบัติและชี้แนะแก่ศิษย์ หลังจากที่ท่านพ่อลีได้ฟังเทศน์จากลูกศิษย์

ของหลวงปู่มั่นทำให้เกิดความรู้สึกว่าต้องการเรียนฝึกปฏิบัติธรรมจากหลวงปู่โดยตรง ออกเดินทางตามหาจนพบและได้ฝากตัวเป็นลูกศิษย์ หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต ผู้มีธรรมะเป็นอาวุธจนได้รับสมญานามว่า “อัศวินนักรบธรรมของพระกรรมฐานสายป่า (อิ่มบุญ, ๒๕๖๕) เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นครั้งแรกที่ท่านพ่อลีฝากตัวเป็นลูกศิษย์และได้รับคำสอนว่า “พุทโธ” เพียงคำเดียวแล้วสั่งให้ไปอยู่ป่ากับพระอาจารย์สิงห์และพระอาจารย์มหาปิ่นที่เสนาสนะป่าบ้านท่าวังหิน อ.เมือง จ.อุบลราชธานี การฝึกสมาธิแบบหลวงปู่มั่นจะต้องมีสติตั้งมั่นไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด อาการ ยืน เดิน นั่ง นอน กิน ดื่ม ทำ พูด คิด กระพริบตา อ้าปากมองซ้าย มองขวา องค์ภาวนาจะเห็นชัดเจนโดยกำหนดพุทโธ รู้ถึงลมหายใจเข้าออกเห็นต้นของลม เห็นกลางของลม เห็นปลายของลมชัดเจน ประคองอารมณ์อยู่ตลอดเวลาโดยอัตโนมัติ สมาธิตั้งมั่นเป็นอุปจาร-สมาธิ อาการของลมดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ร่างกายตั้งตัวตรงอย่างแน่วแน่ เหมือนว่าสิ่งที่เห็นนั้นมีอยู่ตลอดเวลาเป็นไปตามหลักอานาปานสติอย่างชัดเจน (กัณหาชาลี (วารสารกระแสใจ), ๒๕๖๒) ท่านพ่อลีได้เพียรฝึกปฏิบัติด้วยคำสอนนั้นเพื่อเฝ้าดูลมหายใจของตนเองซึ่งเป็นพื้นฐานของการเริ่มฝึกตามหลักอานาปานสติ เหมือนที่พระกรรมฐานสายหลวงปู่มั่นเริ่มฝึกกันจากสมถกรรมฐาน โดยสมาธิจะต้องเข้มแข็งก่อนปัญญาจึงจะเกิดขึ้น โดยใช้คำภาวนาพุทโธไปเรื่อย ๆ โดยภาวนาพร้อมกับลมเข้าออกของลมหายใจ ลมหายใจเข้าให้ระลึกพุธ ลมหายใจออกให้ระลึกโธ ทำอย่างนี้ต่อเนื่องจนจิตเป็นสมาธิ (รศ.ดร.ประพันธ์ เศวตนันทน์, ๒๕๔๒) หากแต่ท่านพ่อลีก็เป็นมนุษย์ปุถุชนผู้ยังไม่ผ่านการทดสอบแห่งวัฏฏะย่อมมีใจเอนเอียงหลงทางไปจากสิ่งที่ควรยึดปฏิบัติ แต่จิตใต้สำนึกได้ย้ำเตือนอยู่เสมอเมื่อเห็นว่าจะละความเพียรทางนี้แล้ว เมื่อท่านพ่อลีฝึกปฏิบัติสมาธิด้วยการนึกคิดถาม-ตอบกับตนเองว่าเมื่อละจากพรหมจรรย์ไปแล้วจะไปทำอะไร แล้วจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นต่อไปพร้อมทั้งมีข้อดีข้อเสียต่อชีวิตอย่างไร ปนิธานเริ่มต้นของการละทางโลกียะเพื่อเข้ามาสู่โลกุตระเพื่อวัตถุประสงค์ใด ได้เพียรพยายามอย่างสุดความสามารถสมดังที่ได้ฝากตัวเป็นศิษย์พระอาจารย์มั่นได้ดีเพียงพอแค่ไหน จิตที่ยังใฝ่ดีเพื่อหาหนทางแห่งการพ้นทุกข์ก็จะระลึกนึกถึงพระอาจารย์มั่น เพื่อให้ชี้แนะหนทางของการปฏิบัติเมื่อเดินไปจนถึงทางตันและไม่มีวิธีหนีออกมาได้

ทุกครั้งที่ท่านพ่อลีหาทางออกให้ตนเองไม่ได้จิตจะระลึกนึกถึงคำสอนและต้องการพบพระอาจารย์มั่น เหมือนมีสิ่งมหัศจรรย์ดลบันดาลให้ท่านพ่อลีได้พบและขอคำชี้แนะจากพระอาจารย์มั่นสมดังใจปรารถนา ท่านพ่อลีได้พบพระอาจารย์มั่นอีกครั้งและได้รับคำสอนว่า “ขีณา ชาติ วุสิตัง พรหมจริยันติ” แปลว่า พระอริยเจ้าขีณาสพทั้งหลายได้ทำตนให้เป็นผู้พ้นจากอาสวะแล้วมีความสุข นั้นคือพรหมจรรย์อันประเสริฐ” (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙) ทำให้จิตใจกลับมาเข้มแข็งมุ่งมั่นต่อการการฝึกปฏิบัติภาวนาอย่างแนวแน่ จนในที่สุดก็ได้ติดตามพระอาจารย์มั่นไปจำพรรษาที่วัดเจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่ ได้ทำกิจวัตรบิณฑบาตกับพระอาจารย์เสมอ ขณะเดินบิณฑบาตท่านก็จะสอนกรรมฐานเตือนใจเสมอ เกิดเหตุการณ์ใดในเวลานั้นก็จะสอนเป็นคติเตือนใจอย่างเห็นหญิงสาว ๆ สวย ๆ เดินผ่านมาท่านก็จะบอกว่า “มองดูให้ดีสินั่นเป็นอย่างไร สวยไหม งามไหม ดูให้ดี ๆ ดูเข้าไปข้างใน มูตร

ถูคทั้งนั้น” (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙) พระอาจารย์มั่นสอนให้มองทุกอย่างตามความเป็นจริงของสิ่งนั้น ไม่ว่าท่านจะเห็นอะไรบ้าง ถนน สัตว์หรือสิ่งของก็นำมาสอนเป็นคติเตือนใจตลอดเวลา ได้รับจีวรหรือสบงใหม่ก็ไม่ให้ท่านพ่อลีใช้ให้นำสบงเหล่านั้นไปทำลายสีเดิมและย้อมเป็นสีแก่นขนุน ให้ใช้สบงเก่า ๆ ขาด ๆ แล้วปะชุนมาใช้จนไปถึงการนำกางเกงขาดที่เขาทิ้งแล้วไปทำถุงย่ามใบน้อยและสายรัดประคดเอวกระทัดรัดด้วยมือท่านเองแล้วนำมาให้ท่านพ่อลีใช้ วิธีการสอนของพระอาจารย์มั่นให้มองเห็นถึงประโยชน์ของสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ จากที่ไม่มีประโยชน์ต่อผู้อื่นแล้วก็ยังสามารถนำกลับมาทำประโยชน์เป็นเครื่องใช้ให้กับตนเองได้ ท่านพ่อลีได้กล่าวสรุปเรื่องนี้ไว้ว่า

> “การได้ปฏิบัติท่านพระอาจารย์มั่นนี้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดแต่ก็ยากที่สุด ต้องยอมฝึกหัดทุกอย่างและเป็นนักสังเกตที่ดีและละเอียดรอบคอบจึงจะอยู่กับท่านได้ เวลาเดินบนพื้นกระดานทำเสียงดังก็ไม่ได้ เดินไปแล้วมีรอยเท้าติดพื้นก็ไม่ได้ เวลากลืนน้ำมีเสียงดังก็ไม่ได้ เวลาเปิดประตูมีเสียงดังก็ไม่ได้ เวลาจะตากผ้า พับผ้า ปูที่นอน ฯลฯ ต้องทำอย่างผู้มีวิชา ต้องละเอียดเรียบร้อยและทำอย่างตั้งใจ ถ้าไม่ตั้งใจก็จะถูกไล่ให้ไปถึงแม้จะกลางพรรษา แต่ถึงอย่างไรก็ต้องมีความอดทน ใช้ความพยายามและการสังเกตของตน” (อิ่มบุญ, ๒๕๖๕)

พระอาจารย์มั่นยังสั่งสอนท่านพ่อลีให้สืบทอดข้อวัตรปฏิบัติเพราะท่านมองไม่เห็นใครที่จะสามารถสืบทอดข้อวัตรปฏิบัติได้ดีเท่าท่านพ่อลี พระอาจารย์มั่นเล็งเห็นแล้วว่าท่านพ่อลีเป็นผู้มีอาจริยวัตรได้เหมาะสมกับสมณเพศ มีความกตัญญูต่อครูอาจารย์ด้วยปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์เสมอด้วยพ่อบังเกิดเกล้า ในขณะที่ยังมีพระภิกษุไม่ใคร่จะปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมและไม่ใส่ใจในการดูแลปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์ ความเคารพศรัทธาจากสาธุชนเกิดความเคลือบแคลงสงสัย ซึ่งในอดีตกาลก็มีเหตุการณ์เกิดขึ้นทำให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติอุปัชฌายวัตรดังปรากฏในพระวินัยปิฎก จุลวรรค เล่ม ๒ ความว่า

> “... สัทธิวิหาริกพึงลุกแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มผ้าเฉวียงบ่า แล้วถวายไม้ชำระฟันถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้
>
> ถ้ายาคูมี พึงล้างภาชนะแล้วน้อมยาคูเข้าไปถวาย เมื่ออุปัชฌายะดื่มยาคูแล้ว พึงถวายน้ำรับภาชนะมา ถือต่ำ ๆ อย่าให้กระทบกัน ล้างให้สะอาดแล้วเก็บไว้ เมื่ออุปัชฌายะลุกแล้ว พึงเก็บอาสนะ
>
> ถ้าที่นั้นรก พึงกวาดที่นั้นเสีย...
>
> เมื่ออุปัชฌายะกำลังพูด ไม่พึงพูดสอดขึ้นในระหว่าง อุปัชฌายะกล่าวถ้อยคำใกล้ต่ออาบัติ พึงห้ามเสีย...” (วิ.จู.๗/๓๗๖/๒๔๔)

เมื่อสั่งให้ท่านพ่อลีเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติแล้วก็ยังสั่งกำชับเป็นพิเศษว่า จังหวัดเชียงใหม่นี้เป็นสถานที่อาศัยวิเวกของบรรดานักปราชญ์ในกาลก่อน ฉะนั้นก่อนท่านพ่อลีจะออกจากจังหวัดนี้ให้ปฏิบัติ ๓ ข้อ คือ

๑) ให้ไปพักวิเวกอยู่บนดอยค่อม่อ จ.ลำพูน

๒) ให้ไปพักวิเวกในถ้ำบวบทอง จ.เชียงใหม่

๓) ให้ไปพักวิเวกที่ถ้ำเชียงดาว จ.เชียงใหม่

คำสั่งดังกล่าวทำให้ท่านพ่อลีได้ระลึกถึงว่าผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องมีความเสียสละไม่เห็นแก่ตัว บุคคลใดมีธรรมอันพอจะช่วยให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นได้แต่ไม่ช่วย พระพุทธเจ้าย่อมไม่สรรเสริญบุคคลชนิดนั้นและตัวเราเองก็จะติเตียนตัวเราเอง ถ้าหากเราจะทำอย่างนั้นบ้างเราก็สบายไปนานแล้วไม่ต้องมาลำบากอย่างนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำไปนี้เพราะเห็นแก่ศาสนาเป็นส่วนใหญ่ พระอาจารย์มั่นเคยกล่าวชมท่านพ่อลีกับหลวงตามหาบัวในคราวที่ท่านพ่อลีได้ไปพักที่วัดบ้านหนองผือ จ.สกลนครว่า “ท่านลี นี่เด็ดเดี่ยวมาก” พระอาจารย์มั่นชมให้หลวงตามหาบัวฟังตลอดเพราะท่านพ่อลีเคยอยู่กับท่านมานาน ขนาดสั่งหลวงตามหาบัวว่า “ไปจัดที่พักในป่าให้ท่านลีนะ ท่านลีไม่ได้อยู่ในป่ามานาน แล้วกระดูกหมู กระดูวัวเต็มคออยู่นี่เห็นไหม” แล้วพอรุ่งเช้าพระอาจารย์มั่นก็มาด้อม ๆ เดินตามไปดู ซึ่งกิริยาแบบนี้พระอาจารย์มั่นไม่เคยทำกับพระรูปไหนเลย (อิ่มบุญ, ๒๕๖๕)

จะเห็นได้ว่า การสั่งสอนและวิธีการปฏิบัติที่พระอาจารย์มั่นผู้เป็นผู้สอน ปฏิบัติต่อท่านพ่อลีซึ่งเป็นศิษย์นั้นดุจดังพ่อปฏิบัติต่อลูกน้อย ด้วยพระอาจารย์มั่นสั่งสอนท่านพ่อลีมาตั้งแต่ต้นคือเมื่อตอนเริ่มบรรพชา ตอนกลางด้วยการให้ไปจำพรรษาด้วยและในที่สุดซึ่งท่านพ่อลีสามารถนำหลักธรรมเหล่านั้นมาปฏิบัติได้เป็นอย่างไรและนำไปถ่ายทอดแก่บรรดาสาธุชนผู้สนใจใฝ่ธรรม เมื่อคิดย้อนกลับไปก็จะพบว่ากว่าที่จะมาเป็นท่านพ่อลีอย่างที่รู้จักกันในปัจจุบันนี้ ช่างมีหนทางที่ลำบากยากเย็นเป็นอย่างมากจนเกือบสิ้นชีวิต ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยที่ใครจะทำได้อย่างท่าน หากแต่ปัญญาบารมีที่ท่านพ่อลีได้ฝึกปฏิบัติด้วยความเพียร ได้รับวิธีการฝึกจากครูผู้สอนอริยสงฆ์อย่างพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ผู้มีธรรมะเป็นอาวุธ จนได้ท่านพ่อลีพุทธทายาทที่องอาจในศีลบารมี สมาธิบารมีและปัญญาบารมี และยังเป็นพระปฏิบัติที่องอาจในการเผยแพร่ธรรมะโดยแท้จริง

๓.๑.๒ แนวทางเดินธุดงค์ของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

พระพุทธเจ้าได้สอนเกี่ยวกับวัตรของพระภิกษุเพื่อใช้ในการประพฤติปฏิบัติ ได้อธิบายรายละเอียดให้ทราบถึงศีลและวัตรที่มีความแตกต่างกัน ทำให้พระสงฆ์เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ดังข้อความในพระไตรปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส ความว่า “... ชื่อว่าศีล การสมาทานชื่อว่าวัตร ชื่อว่าศีลเพราะมีความหมายว่า สังวร ชื่อว่าวัตร เพราะมีความหมายว่าสมาทาน นี้ตรัสเรียกว่าศีลและวัตร” (ขุ.ม.๒๙/๙๑๘/๔๕๘) พร้อมทั้งขยายความให้ทราบว่าการสมาทานที่ชื่อว่าวัตรนั้นพระภิกษุควรประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร ดังความว่า

“... วัตร ไม่ใช่ศีล เป็นอย่างไร คือ ธุดงค์ ๘ ข้อ ได้แก่

๑. อารัญญิกังคธุดงค์ (สมาทานการอยู่ป่าเป็นวัตร)

๒. ปิณฑปาติกังคธุดงค์ (สมาทานการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร)

๓. ปังสุกูลิกังคธุดงค์ (สมาทานการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นวัตร)

๔. เตจีวริกังคธุดงค์ (สมาทานการทรงไตรจีวรเป็นวัตร)

๕. สปทานจาริกังคธุดงค์ (สมาทานการเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกเป็นวัตร)

๖. ขลุปัจฉาภัตติกังคธุดงค์ (สมาทานการงดฉันอาหารมื้อหลังเป็นวัตร)

๗. เนสัชชิกังคธุดงค์ (สมาทานการนั่งเป็นวัตร)

๘. ยถาสันถติกังคธุดงค์ (สมาทานการอยู่ในเสนาสนะตามที่เขาจัดให้เป็นวัตร)

นี้เรียกว่าวัตร ไม่ใช่ศีล แม้การสมาทานความเพียรก็เรียกว่า วัตร ไม่ใช่ศีล ภิกษุประคองจิตมุ่งมั่นว่า เนื้อและเลือดในร่างกายจงเหือดแห้งไป จะเหลืออยู่แต่หนัง เอ็น และกระดูกก็ตามทีเถิด ผลใดพึงบรรลุได้ด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษด้วยกำลังของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษ (ถ้า) ไม่บรรลุผลนั้นแล้วก็จักไม่หยุดความเพียร แม้การสมาทานความเพียรอย่างนี้ก็เรียกว่าวัตร ไม่ใช่ศีล ภิกษุประคองจิตมุ่งมั่นว่า เมื่อเรายังถอนลูกศรคือตัณหาขึ้นไม่ได้ เราจะไม่กิน ไม่ดื่ม ไม่ออกไปจากวิหาร ทั้งจะไม่เอนกายนอน การสมาทานความเพียรอย่างนี้ก็เรียกว่า วัตร ไม่ใช่ศีล” (ขุ.ม. ๒๙/๙๑๘/๔๕๘)

เมื่อท่านพ่อลีเกิดปีติในปฏิปทาและเคารพศรัทธาในหลวงปู่มั่น จึงขอฝากตัวเป็นศิษย์และได้ญัตติใหม่เป็นพระธรรมยุต เริ่มการอบรมปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระวิปัสสนากรรมฐานควบคู่กับการเดินธุดงค์ไปตามสถานที่ต่าง ๆ พร้อมกับการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วยธุดงค์ ๘ ตลอดเวลา พร้อมทั้งปฏิบัติธุดงควัตรตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้รับคำชี้แนะจากพระอาจารย์มั่น ด้วยการบิณฑบาตประจำวันมิได้ขาด หากวันใดไม่ฉันวันนั้นก็ไม่จำเป็นต้องบิณฑบาต กิจวัตรในการบิณฑบาตพระอาจารย์มั่นสอนให้ตั้งอยู่ในท่าสำรวมกายวาจาใจ มีสติประจำตนกับความเพียรที่เป็นไปอยู่เวลานั้น ไม่ปล่อยใจให้พลั้งเผลอไปตามสิ่งยั่วยวนต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาสัมผัสกับอายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทั้งไปและกลับ ท่านสอนให้มีสติรักษาใจ ตลอดความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ไม่ให้เผลอตัว และถือเป็นความเพียรประจำกิจวัตรข้อนี้ทุก ๆ วาระที่เริ่มเตรียมตัวออกบิณฑบาต (ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน ธุดงควัตร 'ที่' หลวงปู่มั่น'นับถือเป็นแบบฉบับประจำองค์และสั่งสอนพระเณรให้ดำเนินตาม, ๒๕๖๓) ท่านพ่อลีได้ดำเนินตามวิธีการปฏิบัติตนตลอดไม่ว่าจะไปจำวัตรอยู่ที่ใด การเดินธุดงค์ของพระสงฆ์จึงต้องปฏิบัติกรรมฐานไปด้วย ดังที่หลวงปู่ดูลย์ อตุโล เคยปรารภเกี่ยวกับพระที่ทำธุดงควัตรว่า “พระธุดงค์ที่แท้จริง...การกระทำตนเป็นพระธุดงค์รูปงามนั้นย่อมไม่ควรผิดวัตถุประสงค์ของการเดินธุดงค์ ทุกองค์พึงสำเหนียกให้มากว่า การ

ประพฤติธุดงคกัมมัฏฐานนั้นมุ่งการฝึกฝนขัดเกลาจิตใจ ให้ปราศจากิเลสประการเดียวเท่านั้น การไปธุดงคกัมมัฏฐานแต่ตัวส่วนใจไม่ไปนั้นไม่เป็นการประเสริฐเลย” (ลูกศิษย์ท่านพ่อลี, ๒๕๖๑)

การออกธุดงค์ของท่านพ่อลีพร้อมปฏิบัติธุดงควัตรอย่างเคร่งครัด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) วัดศัลยพงศ์ จ. อุตรดิตถ์ ด้วยการออกไปพักอยู่ที่ป่าละเมาะแห่งหนึ่งห่างจากกุฏิของวัด แต่เป็นที่เงียบสงัดวิเวกทั้งกลางวันและกลางคืน พร้อมทั้งฝึกปฏิบัติกรรมฐานกับพระอาจารย์มั่นตลอดเวลา

๒) วัดเจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่ ได้ฝึกปฏิบัติกรรมฐานและอุปัชฌายวัตรพระอาจารย์มั่น ด้วยการเอาใจใส่ปรนนิบัติรับใช้ท่านและคอยศึกษาเล่าเรียน ได้รับการสั่งสอนทุกอย่างเกี่ยวกับการปฏิบัติภาวนาจากท่าน พร้อมปฏิบัติธุดงควัตด้วยการออกไปบิณฑบาตกับท่านทุกวันและฝึกปฏิบัติรู้เท่าทันอายตนะของตนอยู่ตลอดเวลา และเรียนรู้ฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับธุดงค์ ๘ ข้ออย่างสม่ำเสมอ

๓) บนดอยค่อม่อ จ.ลำพูน ได้ฝึกปฏิบัติกรรมฐานบนยอดดอยตามคำสั่งของหลวงปู่มั่น ยอดดอยที่มีแต่สัตว์ร้ายและสิ่งลี้ลับมหัศจรรย์ที่มนุษย์โดยทั่วไปไม่อาจสัมผัสได้ การได้ปลีกวิเวกกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เคยเป็นที่พักของพระอาจารย์มาก่อนและท่านยังบอกว่ามีปีศาจสำคัญสิงสถิตย์อยู่บนนั้น เป็นการฝึกจิตไม่ไหลออกไปอยู่ข้างนอกเพื่อทำสมาธิให้เกิดขึ้นอย่างแน่วแน่รวดเร็ว และมีพลังกล้าแข็งพอที่จะปกป้องคุ้มครองจากภัยอันตรายทั้งปวง

๔) ถ้ำบวบทอง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ สถานที่แห่งนี้เล่าลือกันว่ามีผีดุมากซึ่งพระอาจารย์มั่นก็เล่าให้ฟังว่าสถานที่แห่งนี้มีพระไปปลีกวิเวกแต่ก็ไม่สามารถนอนหลับได้ เนื่องจากสถานที่ปักกลดเป็นป่าช้าและมีศพฝังอยู่มากมาย ในขณะที่ฝึกปฏิบัติอยู่ก็ยังมีศพขนมาเผาอยู่เรื่อย ๆ ท่านพ่อลีได้เจริญมรณานุสติเพราะเห็นศพกำลังถูกเผาสด ๆ ร่างกายบิดเบี้ยวด้วยแรงของไฟ ฝึกปฏิบัติสมาธิให้มีความมั่นคงไม่ส่งจิตออกนอกจนหูดับไม่ได้ยินเสียงอะไรเลย รู้สึกถึงลมหายใจหยุดลมไม่เดินเงียบสนิทจนรู้สึกสบายปลอดโปร่ง

๕) ถ้ำเชียงดาว จ.เชียงใหม่ ฝึกปฏิบัติกรรมฐานอยู่ในถ้ำเล็ก ๆ ที่พระอาจารย์มั่นเคยมาพักและเดินทางต่อไปถ้ำเชียงดาว ได้บำเพ็ญความพากเพียรภาวนาทั้งกลางวันและกลางคืน กำหนดลมหายใจอันละเอียดเกือบไม่ปรากฏว่ามีลมหายใจ จิตสงบจนรู้สึกว่าลมในตัวเองก็สงบนิ่งและไม่มีความคิดปรุงแต่งใด ๆ รู้สึกโล่งโปร่งสว่างสบายใจ เกิดอิสรภาพในตัวจนสามารถระงับทุกขเวทนาได้ทุกอย่าง และได้เพ่งพิจารณาดูภพ ชาติ ตาย เกิด อวิชชาว่าเป็นอย่างไรจนเหมือนเห็นได้ด้วยตาเปล่า

๖) ถ้ำตับเต่า อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ เป็นสถานที่มีสัตว์ร้ายชุกชุมเพราะต้องเดินข้ามดงใหญ่ไปพักศาลาที่ใช้บวงสรวงเซ่นไหว้บูชา ท่านพ่อลีฝึกปฏิบัติโดยเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธคุณ พระธรรมคุณและพระสังฆคุณตลอดทั้งคืนจนเช้า

๗) ถ้ำแก่งหลวง จ.ลำปาง ได้ปฏิบัติธุดงควัตรด้วยการบิณฑบาตแต่ไม่มีญาติโยมมาใส่บาตรเลยจึงได้ฝึกปฏิบัติด้วยการฉันข้าวเปล่าเพียงมื้อเดียวในแต่ละวัน พร้อมทั้งได้ตั้งจิตอธิษฐานว่าจะไม่ขอข้าวใครกินโดยการบิณฑบาตและการพูด ถ้ามีใครมาไหว้และนิมนต์จึงจะยอมฉันอาหารในมื้อนั้น

๘) อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา ได้รับคำสั่งจากพระอาจารย์สิงห์ให้ไปโปรดญาติโยมที่นั่น จึงได้จำพรรษาและฝึกปฏิบัติอยู่ที่นั่นเป็นเวลา ๒ ปี

๙) ธุดงค์ไปต่างประเทศทั้งเขมร พม่าและอินเดีย เพื่อศึกษาและดูสถานที่ของพระพุทธศาสนาในอดีตกาลที่เคยรุ่งเรือง ที่ประเทศอินเดียได้จาริกสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่งและสถานที่สำคัญในศาสนาพราหมณ์ที่พาราณสี ทำให้รู้สึกถึงความยิ่งใหญ่ของพระพุทธศาสนาในอดีตกาลและระลึกถึงคุณงามความดีของพระเจ้าอโศกที่ได้ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ทั้งยังทรงทำสัญลักษณ์ให้ทราบถึงความสำคัญของสถานที่นั้น ๆ อีกด้วย (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

การปฏิบัติกรรมฐานของท่านพ่อลีจะเป็นไปตามหลักอานาปานสติและสติปัฏฐาน ปฏิบัติกรรมฐานควบคู่ไปกับการธุดงค์ด้วยลักษณะของธุดงควัตรตามคำสั่งสอนของพระสัมสัมพุทธเจ้า โดยได้รับคำชี้แนะและฝึกปฏิบัติกับหลวงปู่มั่น ด้วยท่านพ่อลีปฏิบัติด้วยความเพียรแนวแน่อดทนและเด็ดเดี่ยวจึงสามารถผ่านแต่ละขั้นตอนของการปฏิบัติไปได้ด้วยตนเอง สามารถสงบระงับทุกขเวทนาต่าง ๆ ได้อย่างหมดสิ้น สัมผัสอารมณ์ในสมาธิทำให้เข้าใจคำสั่งสอนอย่างลึกซึ้ง มองเห็นความจริงตามเหตุและปัจจัยในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถ่องแท้

๓.๒ แนวคำสอนธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

จากหนังสือชีวประวัติของท่านพ่อจะพอทราบได้ว่าท่านใช้แนวทางการปฏิบัติกรรมฐานตามหลักของอานาปานสติ หลักการนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้แต่อดีตกาล หลวงปู่มั่นได้นำมาปฏิบัติและสั่งสอนชี้แนะแก่ท่านพ่อลี การฝึกปฏิบัติด้วยการพิจารณาลมหายใจเข้าออกของตนเพื่อทำให้จิตใจสงบเป็นสมาธิและมีสติตั้งมั่น ท่านพ่อลีได้สอนไว้ว่า “ลมหายใจเข้าออกเปรียบเหมือนกับไส้เทียนหรือไส้ตะเกียง สติที่เข้าไปกำหนดอยู่เหมือนกับไฟไปจ่อไส้ตะเกียงที่มีน้ำมัน อันเป็นเหตุนำมาซึ่งแสงสว่าง ไส้เทียนที่เขาควั่นแล้วจุดไฟขึ้นแม้เพียงเล่มเดียว สามารถจะทำลายเผาบ้านเมืองให้พินาศได้ฉันใด สติอันเดียวนี้ก็สามารถทำลายแผดเผาความชั่วร้ายในตัวเรา คือ กิเลส อวิชชา ตัณหาและอุปาทาน ให้พินาศหมดสิ้นไปได้ สติจึงเป็นตัว ตปธรรม” (พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (พระอาจารย์ลี ธมฺมธโร), ๒๕๐๐, หน้า ๖) การฝึกปฏิบัติจึงอยู่ที่การดูลมหายใจของตนเองเพื่อให้จิตมีความสงบเป็นสมาธิในขณะที่สติรู้ถึงทุกขณะของจิตตลอดเวลา แนวคำสอนธรรมปฏิบัติของท่านพ่อลีเป็นความจริงดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเคยปฏิบัติและตรัสรู้มาก่อน การสอนธรรมของท่านพ่อลีจึงเป็นแนวทางที่มีอยู่จริง ปฏิบัติได้จริงและสามารถพิสูจน์ได้ คติเตือนใจที่เคยสอนแก่พุทธบริษัทนักปฏิบัติธรรมให้รู้ถึงแก่นแทนของธรรมะว่า

> “**ธรรมะ** เมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่ตาย ตายแล้วไม่เกิด ตายแล้วไม่เกิดหมายถึง กิเลส อวิชชา ตัณหา อุปทานดับ เกิดไม่ตายหมายถึง พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ ซึ่งอยู่ในโลกไม่มีวันสูญไปไหน
>
> **ธรรมะ** มีอยู่ในตัวทุกคน ภายนอกอยู่ที่กาย ภายในอยู่ที่จิต
>
> **ธรรมะ** ไม่ใช่ของมีเจ้าของ เป็นของสาธารณะเหมือนพื้นแผ่นดิน ถ้าเราไม่ทำให้มีสิทธิ์มันก็เป็นพื้นแผ่นดินที่รกร้างว่างเปล่าไม่มีพื้นผลอะไร
>
> **ผู้ปฏิบัติธรรม** ต้องรู้จักใช้ธรรมะให้ถูกต้อง ถ้าใช้ไม่ถูกต้องการกลายเป็นโทษ
>
> **ดวงจิตของผู้ใดตั้งเที่ยงตรงแล้ว** ผลย่อมแนบแน่นอยู่ในดวงจิตและทรงตัวอยู่เสมอเหตุนั้นจึงเรียกว่า “ธรรมะ”
>
> (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม), ๒๕๕๔)

แนวการสอนธรรมปฏิบัติของท่านพ่อลีมีคุณประโยชน์อย่างมากมายต่อพุทธบริษัททั้งหลาย ไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใดเป็นผู้มีความสนใจใคร่ศึกษาและนำไปปฏิบัติ เพื่อพัฒนาจิตใจให้สามารถพบความสุขสงบอย่างแท้จริง พบหนทางแห่งการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง นำมาพิจารณาปรับใช้แก้ไขเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาการดำเนินชีวิต รายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ แนวคำสอนสำหรับบรรพชิต

หลังจากที่พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์หรือท่านพ่อลีสวดญัตติใหม่เปลี่ยนเป็นพระฝ่ายธรรมยุตแล้วก็ฝึกปฏิบัติกรรมฐานอย่างเคร่งครัด ปฏิปทาวินัยศีลาจารวัตรอันงดงามสำรวมระวังเคร่งครัดในธรรมวินัย ธุดงควัตรเป็นวิถีปฏิบัติเป็นปกติพร้อมทั้งปลีกวิเวกปฏิบัติกรรมฐานตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อมุ่งไปสู่สงบอย่างแท้จริง การธุดงค์ไปตามสถานที่เหล่านั้นท่านพ่อลีได้น้อมนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์มาอบรมพระภิกษุผู้บวชในพระพุทธศาสนา ให้หมั่นสร้างความเพียรฝึกฝนปฏิบัติกรรมฐานสร้างปัญญาให้รู้ถึงอวิชชา ด้วยพระสงฆ์ผู้ทรงคุณจะเป็นนาบุญของญาติโยม ท่านพ่อลีได้สอนคติธรรมแก่พระภิกษุว่า “การบวชเป็นพระนั้นจะต้องดำเนินตามข้อปฏิบัติ ให้เหมือนอย่างที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้จริง ๆ จึงจะได้ชื่อว่าเป็นลูกของพระตถาคต” (ชมรมกัลยาณธรรม, ๒๕๕๔) ท่านพ่อลีสอนให้พระสงฆ์ได้รู้ถึงวัตถุประสงค์ของการบวชและการปฏิบัติตนในพระพุทธศาสนา สอนการปฏิบัติสมาธิภาวนาให้ความสำคัญตามวิธีการอานาปานสติว่า

> “ใครจะบริกรรมภาวนาอะไรก็ตามหรือจะพิจารณาอะไรก็ตาม เมื่อจิตจะเข้า เมื่อจิตสงบแล้วซึ่งยังไม่ใช่สมาธิ เป็นแต่เพียงความสงบจิตหยุดนิ่งไม่นึกถึงอะไรอีกแล้ว ในขณะที่จิตอยู่ว่าง ๆ ลมหายใจจะปรากฏเด่นชัดที่สุด ซึ่งจิตมันจะวิ่งไปหาลมหายใจเอง” (หลวงพ่อพุธ ฐานิโย, ๒๕๕๙)

ท่านพ่อลีจึงสอนให้เอาจิตมาจดจ่ออยู่กับลมหายใจอย่างเดียวไม่ต้องไปคิดถึงเรื่องราวอื่น ๆ ให้มีสติสัมปชัญญะอยู่ในลมเท่านั้น มันจะไม่ดี จะโง่ จะมืด จะหนาอย่างไรก็ช่างมัน มุ่งดูลมอย่างเดียว จนจิตเป็นเอกัคคตารมณ์ ต่อไปความรู้สึกจะผุดขึ้นในตัวของมันเอง ไม่ต้องไปนั่งคิดถึงว่าอะไรเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความรู้จะบอกเรื่องราวเหล่านี้แก่เราเองอย่างแจ่มแจ้งชัดเจน ไม่ใช่ความรู้ตามสัญญาที่ได้ยินเขาบอกเล่า แต่เป็นความรู้ที่เกิดจากวิปัสสนาปัญญา (พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (พระอาจารย์ลี ธมฺมธโร), ๒๕๔๔, หน้า ๓)

ท่านพ่อลียังปฏิบัติจริยวัตรในการรักษาศีลและสิกขาบทเป็นตัวอย่างให้แก่บรรดาศิษย์ บรรพชิตว่าเปรียบเหมือนศีรษะ แขน ขา มือ เท้าของตัวเอง ถ้าล่วงผิดในศีลหรือสิกขาบทข้อใดข้อหนึ่งก็เท่ากับตัดมือตัดศีรษะของตัวเราเองทั้งนั้น ท่านพ่อลีมีศิษย์เอกที่เคยปฏิบัติร่วมกันอย่างเคร่งครัดคือหลวงปู่สนั่น จิณณธมฺโม หลวงปู่สนั่นได้กล่าวถึงการปฏิบัติธรรมภาวนาของท่านสมัยเมื่อจำพรรษาร่วมกับท่านพ่อลีเป็นการฝึกตนอย่างเข้มข้นว่า

> “การนั่งภาวนากับท่านพ่อลีจะให้นั่งบนแคร่ไม้ไผ่ หากนั่งแล้วสัปหงกไม้ไผ่จะขยับและเกิดเสียงดัง เมื่อนั่งแล้วยังสัปหงกอยู่จึงตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยวไปนั่งริมหน้าผา ตั้งใจว่าหากวันนี้ยังนั่งภาวนาแล้วสัปหงกจิตไม่สงบก็จะถือว่าวันนี้จะเป็นวันตายของตน การปฏิบัติธรรมตลอดทั้งชีวิตที่ผ่านมาจะเอาชีวิตเป็นเดิมพัน ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า มีแต่จะมุ่งให้การปฏิบัติเป็นไปด้วยความก้าวหน้าจึงได้ผลการปฏิบัติเป็นที่น่าพอใจ”
>
> (รวมเรื่องราวพระเกจิอาจารย์ทั่วประเทศ, ๒๕๖๔)

จะเห็นได้ว่าท่านพ่อลีได้สอนศิษย์ให้ฝึกปฏิบัติภาวนาอย่างเคร่งครัด มุ่งมั่น แน่วแน่และไม่เกรงกลัวถึงแม้จะสิ้นชีวิต ด้วยหวังจะให้ศิษย์มีความเพียรในการปฏิบัติทั้งสมาธิและจริยวัตรสมกับบรรพชาเข้ามาอยู่ภายใต้ร่มโพธิ์ของพระพุทธศาสนาและเป็นลูกของพระพุทธเจ้าด้วยกัน

เมื่อใดที่ภิกษุศิษย์มีความท้อแท้ด้วยหนทางแห่งการฝึกปฏิบัตินั้นมีความยากลำบาก การปลีกวิเวกไปอยู่ในที่เงียบสงัดเหมาะแก่การทำสมาธิซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นป่าช้า หรือการเดินธุดงค์เพื่อฝึกความเพียรด้วยธุดงควัตรต้องมีจิตที่เข้มแข็งไม่หวาดกลัวต่อภัยต่าง ๆ ท่านพ่อลีสอนว่า

> “ถ้าอยู่บ้านสบายพระพุทธเจ้าจะต้องไปบวชทำไม ยิ่งอยู่ป่ายิ่งสบายกว่าอยู่วัดหลายเท่า พระอยู่ป่าก็เท่ากับโยมอยู่วัด พระอยู่วัดก็เท่ากับโยมอยู่บ้านนั่นแหละ ปาก จมูก เป็นประตู หู ตา เป็นหน้าต่าง เราต้องคอยปิดเปิดให้ถูกกาลเวลา จึงจะได้รับประโยชน์และปลอดภัย”
>
> (ชมรมกัลยาณธรรม, ๒๕๕๔)

คติธรรมที่ท่านพ่อลีสอนจะเป็นความจริงตามธรรมชาติหากคิดพิจารณาตามที่ได้ยิน การนำไปปฏิบัติตามจะเข้าใจได้ถึงแก่นแท้ของธรรมะที่สอนนั้นเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจอย่างยิ่ง แม้แต่ตอนที่ท่านพ่อลีต้องจำพรรษาอยู่ที่วัดต่าง ๆ ก็ฝึกปฏิบัติด้วยความเพียรพร้อมทั้งสั่งสอนอบรมบรรดาลูกศิษย์อย่างสม่ำเสมอก่อให้เกิดศรัทธาต่อปฏิปทาของท่านพ่อลีจึงขอเข้ามาร่วมปฏิบัติด้วย จนทำให้บางครั้งท่านพ่อลีต้องพำนักอยู่ที่วัดนั้นต่ออีกระยะหนึ่งเพื่อทำการอบรมสั่งสอนแด่ภิกษุและสามเณรผู้มีความสนใจในการปฏิบัติ พร้อมทั้งได้ปฏิบัติกรรมฐานกับท่านพ่อลีด้วย (นที ลานโพธิ์, ๒๕๕๒, หน้า ๒๒๔) ท่านพ่อลียังสอนให้เห็นถึงการปฏิบัติตนของบรรพชิตเพื่อความสง่างามในการครองเพศพรหมจรรย์ได้เห็นถึงสัจธรรมความเป็นจริง ต้องปฏิบัติตามไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อไปอยู่ที่ไหนก็ต้องขยายกลิ่นหอมให้ผู้คนได้ชื่นชมอย่าไปขยายกลิ่นเหม็นไว้ ไปไหนก็ต้องให้มีคนรักอยู่ไหนก็ต้องให้มีคนชอบ ทำตัวให้เหมาะสมกับชื่อของพระสงฆ์ไว้ ให้รักษาชื่อดีใส่กำมือไว้อย่าให้รั่วไหล ได้ทั้งชื่อได้ทั้งความจริงเป็นสิ่งที่ดีแน่ อย่าเพียงดีแต่ชื่อแต่ตัวตนนั้นเซ่อ จงทำตัวของเราให้ดีที่สุดแล้วอย่างอื่นก็จะต้องดีไปด้วย จะทำการอันใดควรรู้ว่าสิ่งใดทำแล้วโง่ สิ่งใดทำแล้วฉลาด ต้องรู้จักปรับปรุงให้เหมาะอย่าให้ผิดกาละเทศะ ถ้าไม่มีความสามารถในการคิด-พูด-ทำ ก็อย่าไปแสดงออกให้คนอื่นเห็น จะทำอะไรจงมองให้รอบคอบถ้วนทั่วและควรทำตัวให้ดีสมเกียรติดับเพศบรรพชิต (ชมรมกัลยาณธรรม, ๒๕๕๔)

การสั่งสอนต่อพระภิกษุเพื่อให้เข้าใจในบทบาทของตนเองในการเป็นเข้ามาบวชเป็นลูกของพระตถาคต ให้รู้ว่าผู้เป็นสมณะจะต้องประพฤติตามโอวาทที่พระองค์ทรงสั่งสอนไว้ สิ่งใดที่ทรงห้ามต้องไม่ทำสิ่งที่ทรงสั่งให้ทำต้องทำ เมื่อผู้ใดได้กระทำตามคำสอนดำเนินตามแบบอย่างของพระองค์ย่อมได้ชื่อว่า “ศากยปุตโต” คือ เป็นลูกผู้สืบเชื้อสายของพระองค์ซึ่งเป็นตระกูลกษัตริย์วงศ์ศากยะ มีมารยาทงดงามสูงกว่าคนธรรมดาสามัญ และถ้าใครสามารถปฏิบัติจิตใจให้สูงเหนือขึ้นไปอีกจนถึงขั้นอริยะ ผู้นั้นก็เลื่อนขึ้นเป็นอริยวงศ์สูงเหนือขึ้นไปจากสกุลกษัตริย์อีก นับว่าเป็นสกุลอันประเสริฐกว่าสกุลทั้งหลายอื่น (ลานธรรมจักร, ๒๕๕๖) หากแต่ภิกษุผู้ฝึกปฏิบัติภาวนาย่อมหนีไม่พ้นกับเรื่องปาฏิหาริย์ที่ท่านพ่อลีไม่ได้สอนแด่ผู้ใด หากแต่หนทางแห่งการฝึกปฏิบัติภาวนาต้องผ่านขั้นตอนของฝึกจิตอยู่แล้ว เมื่อใดที่ผู้ฝึกมีจิตมั่นคงแน่วแน่ย่อมเกิดปาฏิหาริย์แก่ตนเอง หนทางเช่นนี้ผู้มีปัญญาเท่านั้นจึงจะผ่านไปได้ แต่ถ้าเกิดประโยชน์ต่อสาธุชนให้เกิดกำลังใจในการฝึกปฏิบัติ สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้แก่การนำไปดำเนินชีวิตทั้งเพศบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็ดีท่านพ่อลีก็พร้อมจะแนะนำ ดังที่หลวงปู่สนั่น จิณณธัมโม ศิษย์เอกเคยถามเกี่ยวกับเรื่องนี้และได้รับคำตอบว่า “เกล้ากระผมทำนาไม่ได้เอาข้าวอย่างเดียว แกลบผมก็เอา รำผมก็เอา ฟางผมก็เอา” (รวมเรื่องราวพระเกจิอาจารย์ทั่วประเทศ, ๒๕๖๔) จึงทำให้เห็นว่าหากภิกษุสามารถแยกแยะว่าสิ่งใดมีประโยชน์แล้ว สมควรจะนำมาเผยแพร่ให้แก่บรรดาศิษย์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในการภาวนาสมาธิได้รับรู้ และสามารถผ่านพ้นเหตุที่เกิดจากการฝึกสมาธิเหล่านี้ไปได้ นำประโยชน์จากการฝึกมาใช้โดยไม่หลงมัวเมาและนำไปใช้อย่างอื่นในทางที่

ผิดจนเกิดโทษเพราะจะเป็นผลเสียมากกว่าผลดี ดังที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามไม่ให้อวดอุตริมนุสธรรมด้วยพุทธบัญญัติ ในพระวินัยอยู่ ๒ ข้อ ซึ่งห้ามภิกษุอวด/บอกอุตริมนุสธรรม คือ

ข้อแรก ห้ามอวดอุตริมนุสธรรมที่ไม่มีจริงในตน ข้อนี้ถ้าละเมิดเป็นความผิด (อาบัติ) ร้ายแรงที่สุด ถึงขาดจากความเป็นพระภิกษุ เรียกว่าเป็นปาราชิก ดังพุทธบัญญัติซึ่งแปลเอาความได้ว่า

ภิกษุใด ไม่รู้ไม่เห็นจริง อวดอุตริมนุสธรรมว่ามีในตน...ภิกษุนี้เป็นปาราชิก หมดสิทธิอยู่ร่วมกับภิกษุทั้งหลาย (วิ.มหา.๑/๒๓๒/๑๗๒)

ข้อหลัง ห้ามบอกอุตริมนุสธรรมที่ตนมีจริง แก่อนุปสัมบัน ข้อนี้ถ้าละเมิดเป็นความผิด (อาบัติ) ที่เบาลงมา เรียกว่า ปาจิตตีย์ ดังพุทธพจน์ ซึ่งแปลได้ความว่า ภิกษุใดบอกอุตริมนุสธรรมแก่อนุปสัมบัน ถ้ามีจริง เป็นปาจิตตีย์ (วิ.มหา ๑/๓๐๖/๒๑๑)

ฉะนั้น ท่านพ่อลีสั่งสอนศิษย์บรรพชิตให้เดินตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนาตามหลักของอานาปานสติ ให้อยู่กับลมหายใจตลอดเวลาไม่ว่าจะทำกิจกรรมใด สติต้องดำรงไว้ด้วยการบริกรรมพุทโธตามลมหายใจเข้า-ออก ฝึกปฏิบัติด้วยความเพียรมีจิตใจที่แน่วแน่เข้มแข็งไม่หวั่นต่อภัยที่อาจทำให้สิ้นชีวิต ปฏิบัติจริยวัตรด้วยความสงบสง่างามเกิดเป็นความศรัทธาเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น สอนให้เห็นคุณค่าของการถือเพศพรหมจรรย์ผู้ปฏิบัติอยู่ในธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดตามคำสอนของพระศาสดา

๓.๒.๒ แนวคำสอนสำหรับคฤหัสถ์

การดำเนินชีวิตประจำวันของปุถุชนคนธรรมดาที่ยังเวียนว่ายอยู่ในโลกแห่งโลกียะจึงต้องพบกับการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ความจริงตามธรรมชาติที่ไม่อาจปฏิเสธได้ทั้งสุขและทุกข์คละเคล้าปะปนกันไป อยู่ที่ว่าผู้ใดสามารถรู้เท่าทันและทำจิตให้ยอมรับความจริงเหล่านี้ได้ ก็จะสามารถทำให้ตนเองเกิดความสุขหรือหาวิธีหลีกพ้นจากความทุกข์เหล่านั้นได้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ใช้ชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท เพราะความประมาทเป็นหนทางแห่งความตายที่ไร้ค่าด้วยไม่มีสติสัมปชัญญะในการไตร่ตรองพิจารณาตัดสินใจในการกระทำใด ๆ ผลเสียจึงปรากฏแก่ตัวผู้กระทำนั้น ท่านพ่อลีได้สั่งสอนถึงความไม่ประมาทว่าเป็นความไม่ตายใจ ไม่นอนใจและไม่ไว้ใจในสังขารทั้งหลาย ส่วนใดที่เป็นความดีควรทำให้ถึง ควรมีความพยายามสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในตนบุคคลผู้นั้นจึงชื่อว่าเป็นผู้ไม่ประมาท สั่งสอนให้บรรดาศิษย์ผู้เป็นฝ่ายคฤหัสถ์ได้รู้ว่า โลกธรรม ๘ คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ซึ่งเป็นฝ่ายดี กับเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ซึ่งเป็นฝ่ายชั่ว ทั้งหมดนี้บุคคลผู้ใดติดอยู่ก็เท่ากับผู้นั้นถูกเขาจองจำไว้ด้วยเหล็กตะปูหรือโซ่ตรวนขนาด ๘ หุน อย่างนี้นับเป็นโทษขนาดหนักยากที่จะหลุดจากคุกหรือตารางได้ พระจะเข้าโปรดก็เข้าไม่ถึงเพราะอยู่ไกลลึกเข้าไปยากลำบาก ตัวเองจะออกก็ออกไม่ได้เพราะมันหนักเครื่องพันธนาการที่เขาจองจำไว้ บางคนโทษเบาหน่อยก็ถูกเขาจำไว้ด้วยโซ่ตรวนเพียง ๖ หุนบ้าง ๔ หุนบ้าง ขนาดเบาสุดก็เพียง ๒ หุน ได้แก่ผู้ที่ยึดติดในนามรูปว่า ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ นี้เป็นอัตภาพตัวตนของคนยึดกายว่าเป็นกายของตน ยึดจิตว่าเป็นจิตของตน อย่างนี้นับว่าเป็น

โทษเบาหน่อยขนาดภาคทัณฑ์ไว้ พอมีโอกาสที่จะแก้ตัวให้หลุดรอดเป็นอิสระได้ (พระสุทธิธรรมรังสี คัมภีรเมธาจารย์ (พระอาจารย์ลี ธมฺมธโร), ๒๕๐๐, หน้า ๓-๔)

ทุกครั้งที่ท่านพ่อลีจำพรรษาอยู่ที่ใดก็ตามหรือธุดงค์ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ก็ไม่เคยละเว้นในการเทศนาสั่งสอนญาติโยมให้ได้รับรู้ซึมซาบถึงหลักธรรมะที่แท้จริงของพระพุทธเจ้า เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติเกิดเป็นผลดีแก่ผู้นำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ท่านพ่อลีเน้นย้ำถึงการฝึกปฏิบัติจะอยู่ที่จิตของผู้นั้นว่าสามารถเข้าใจความจริงที่เกิดขึ้นอย่างถ่องแท้ การฝึกให้จิตมีความเข้มแข็งรู้ถึงเหตุและปัจจัยที่เกิดขึ้นได้เพราะคนฉลาดย่อมไม่กลืนกินอารมณ์ชั่วของผู้อื่นมาไว้ในตัวเอง ทำให้จิตหมองเศร้าเป็นความทุกข์เกิดแก่กายและใจ หากรับอารมณ์ชั่วนั้นเข้ามาก็เปรียบเหมือนกับเศษอาหารที่คนอื่นคายออกแล้ว ถ้าไม่ฝึกจิตให้รับรู้สิ่งเหล่านั้นก็เหมือนเป็นคนอดอยากยากจนที่จำเป็นจะต้องขอกินเศษอาหารที่เขาคายออกมาแล้ว ควรกลืนกินแต่อารมณ์ที่ดีเปรียบเหมือนอาหารที่ไม่เป็นเศษของใคร คนที่จิตไม่สูงเต็มที่เมื่อมีใครเขามาว่าก็มักจะเก็บเอาไปคิดเพราะคนเราส่วนมากชอบสำคัญตนว่าเป็นคนฉลาดแต่กลับชอบกลืนกินอารมณ์ที่ชั่ว จึงควรบริโภคแต่ของดีที่ไม่มีโทษจะมีแต่เกิดประโยชน์ต่อร่างกายอย่างเดียวในขณะที่ ‘โลก’ จะยึดถือเอาสุขทางกายเป็นใหญ่จิตใจจะทุกข์อย่างไรก็ไม่เป็นไร แต่ ‘ธรรม’ เอาสุขทางใจเป็นใหญ่เพราะถือว่าใจเป็นส่วนสำคัญยิ่ง ร่างกายภายนอกถือว่าเป็นส่วนต่ำมีแต่คอยนำความทุกข์เดือดร้อนและความเสื่อมความเลวมาให้ (ลานธรรมจักร, ๒๕๕๖) ท่านพ่อลีสั่งสอนโดยให้ความสำคัญต่อการฝึกปฏิบัติเพื่อให้จิตมีความเข้มแข็ง มีสติคอยเตือนให้ตนเองมองตามเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดสิ่งนั้นอย่างแท้จริง ยอมรับในสิ่งนั้นเพื่อหาทางให้จิตออกจากทุกข์ให้ได้ในที่สุด

ท่านพ่อลียังอบรมสั่งสอนให้ญาติโยมยอมรับนับถือพระไตรสรณาคมน์ พระพุทธคุณ พระธรรมคุณและพระสังฆคุณด้วยการสละกายบูชาพระพุทธ สละวาจาบูชาพระธรรม สละใจบูชาพระสงฆ์ จึงเรียกว่า “ปฏิบัติบูชา พร้อมทั้งสวดมนต์และปฏิบัติภาวนาไม่ให้ศรัทธาเชื่อถือในเรื่องภูตผีปีศาจหรือคุณไสย์ทั้งหลาย ดังเมื่อครั้งที่ได้ไปพำนักในป่าช้าแห่งหนึ่งซึ่งชาวบ้านเล่าลือกันว่าผีมีอำนาจสามารถมาคุกคามเอาชีวิตได้ จึงต้องมีการทำพิธีเซ่นไหว้จะได้ไม่มารบกวน ท่านพ่อลีได้เทศน์ให้เห็นถึงความเชื่อที่ผิด ๆ เหล่านั้นรวมไปถึงเวทมนต์ที่เป็นเดียรัจฉานวิชา ทำการสวดมนต์แผ่เมตตากำจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายเหล่านั้น ชำระล้างจิตใจสิ่งที่เป็นความเชื่อเหล่านั้นให้หมดไป สอนให้รู้ว่าเมื่อเวลาอยู่ในสถานที่เช่นนั้นอย่าให้ปล่อยจิตใจไปในอารมณ์ที่เป็นศัตรูแก่ความสงบ อย่าใฝ่ใจไปในทางดิรัจฉานคาถาและไสยศาสตร์ให้ปรารภและปฏิบัติแต่ธรรมะที่จะให้ความสบายแก่ตน (ลานธรรมจักร, ๒๕๕๖) ท่านพ่อลีอบรมสั่งสอนญาติโยมให้รู้ถึงบาปบุญคุณโทษที่เกิดจากการกระทำของตัวเอง โดยชี้ให้เห็นว่าตัวเราเปรียบเหมือนกับแผ่นเสียงที่อัดไว้ในทั้งเสียงดีและเสียงชั่ว เมื่อทำความดีก็อัดเข้าไปไว้ในตัวหรือเมื่อทำชั่วก็อัดเข้าไปไว้ในตัวเช่นกัน ทำกรรมอันใดไว้กรรมดีหรือชั่วนั้นก็ย่อมมีอยู่ในตัวเราทุกอย่างไม่หายไปไหน เหมือนโรคทางกายไม่สำคัญเท่าใดเพราะเมื่อตายแล้วถึงจะรักษาหรือไม่รักษามันก็ตาย ส่วนโรคทางใจนั้นตายแล้วก็ยังไม่หายไหนทำให้ต้องเวียนตายเวียนเกิดอีกหลายชาติหลายภพเพราะ

กรรมชั่วที่ฝังอยู่ในจิต เพราะบุญภายนอกทำจากร่างกายส่วนบุญภายในหาจากดวงจิต บุญย่อมนำมาซึ่งความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้านั่นเอง (ชมรมกัลยาณธรรม, ๒๕๕๔) จะเห็นได้ว่าการฝึกปฏิบัติให้จิตตั้งมั่นอยู่ในบุญกุศลก็จะมีสุคติเป็นที่ไป หากจิตตั้งอยู่ในบาปหรืออกุศลก็ย่อมมีทุคติเป็นที่ไปเช่นกัน พึงตระหนักสอนตัวเองให้รู้ว่าสมควรประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร เมื่อตายไปแล้วควรตายไปกับความดีหรือควรตายไปกับความชั่ว หากจะให้ดีที่สุดก็ไม่ควรต้องไม่ตาย เพราะความตายและความเกิดเป็นต้นกำเนิดแห่งความทุกข์ ความสุขอันประเสริฐไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย นั่นเอง

ดังนั้น แนวการอบรมสั่งสอนของท่านพ่อลีต่อบรรพชิตจะเน้นย้ำถึงวิธีการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อฝึกจิตให้เป็นสมาธิอยู่กับลมหายใจตามหลักอานาปานสติและสติปัฏฐาน การฝึกปฏิบัติธุดงควัตรทุกขณะกิริยาให้มีสติสัมปชัญญะควบคุมอยู่ตลอดเวลา การปฏิบัติตนให้สมกับการบวชเพื่อฝากตัวเป็นลูกของพระพุทธเจ้า จรรโรงไว้ซึ่งหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ช่วยกันเผยแผ่ไปสู่สาธุชนผู้มีจิตใจเลื่อมใสศรัทธาในธรรมะให้รู้ในความจริงตามธรรมะเหล่านั้น ในขณะที่อบรมสั่งสอนคฤหัสถ์ให้รู้ถึงหลักในการดำเนินชีวิตด้วยความจริงที่สัมผัสได้ เรียนรู้ถึงธรรมะที่ควรนำไปประยุกต์ใช้กับตนเอง ครอบครัวและต่อผู้อื่น ได้มีหลักในการฝึกปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาจิตใจไปสู่จิตที่สูงขึ้นเพื่อค้นพบหนทางออกจากทุกข์ได้ด้วยตนเอง

๓.๓ แนวการเผยแผ่ธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

พระเถระผู้มีแนวทางการธรรมปฏิบัติ จริยวัตรและธุดงควัตรดำเนินตามรอยพระศาสดาย่อมมีคุณสมบัติของผู้เผยแผ่หรือผู้สอนที่ทำให้ผู้พบเห็นได้ฟังธรรมเกิดศรัทธา ยอมปฏิบัติตามในคำสอนอย่างน่าอัศจรรย์ เพราะคุณธรรมที่ผู้เผยแผ่ได้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจหลักพุทธธรรมอย่างแท้จริง ด้วยจิตที่ประกอบไปด้วยเมตตาธรรมเป็นที่ตั้ง การเผยแผ่ธรรมจึงทำได้อย่างถูกประเด็นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ท่านพ่อลีเผยแผ่ธรรมปฏิบัติด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้รับฟังได้รับความสุขความเจริญและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิต มีแนวทางในการฝึกปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจให้รู้แจ้งในหนทางแห่งการออกจากทุกข์ ท่านพ่อลีผู้ถือธุดงควัตรเป็นหลักจึงเผยแผ่ธรรมด้วยจริยวัตรของผู้ฝึกปฏิบัติมาอย่างดี ลักษณะของผู้ปฏิบัติที่มีความเรียบง่าย สงบ เมตตาและเปี่ยมไปด้วยหลักธรรมที่เข้าใจง่ายย่อมทำให้ผู้รับฟังเกิดความเลื่อมใส เข้าใจและคล้อยตามด้วยจิตมุ่งมั่นตามธรรมคำสอน ดังที่พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงลักษณะของผู้ควรเคารพเลื่อมใส ในขุททกนิกาย คาถาธรรมบท อรรถกถาอธิบายว่า

> “จริงอยู่ จำพวกสัตว์ในโลกสันนิวาสซึ่งมีประมาณ ๔ จำพวก ที่เห็นพระตถาคตอยู่ ไม่เกิดความเลื่อมใส มีจำนวนน้อยนัก

๑. รูปัปปมาณิกา ด้วยว่าจำพวกสัตว์ที่เป็นรูปัปปมาณิกา (ถือรูปเป็นประมาณ) เห็นพระสรีระของพระตถาคต อันประดับแล้วด้วยพระลักษณะและอนุพยัญชนะ มีพระฉวีวรรณดุจทองคำ ย่อมเลื่อมใส.

๒. โฆสัปปมาณิกา จำพวกโฆสัปปมาณิกา (ถือเสียงเป็นประมาณ) ฟังเสียงประกาศพระคุณของพระศาสดา ซึ่งอาศัยเป็นไปแล้วตั้งหลายร้อยชาติ และเสียงประกาศพระธรรมเทศนา อันประกอบด้วยองค์ ๘ ย่อมเลื่อมใส.

๓. ลูขัปปมาณิกา แม้จำพวกลูขัปปมาณิกา (ถือการปฏิบัติเศร้าหมองเป็นประมาณ) อาศัยความที่พระองค์เป็นผู้เศร้าหมองด้วยปัจจัยทั้งหลายมีจีวรเป็นต้น ย่อมเลื่อมใส.

๔. ธัมมัปปมาณิกา แม้จำพวกธัมมัปปมาณิกา (ถือธรรมเป็นประมาณ) ก็ย่อมเลื่อมใสว่า “ศีลของพระทศพลเห็นปานนี้. สมาธิเห็นปานนี้. ปัญญาเห็นปานนี้. พระผู้มีพระภาคเจ้าหาผู้เสมอมิได้ ไม่มีผู้เสมอเท่า หาผู้เสมอเหมือนมิได้ ไม่มีผู้ทัดเทียม ด้วยคุณทั้งหลายมีศีลเป็นต้น” (ขุ.ธ.อ.๒๕/๑๕๐)

ท่านพ่อลีเป็นผู้เผยแผ่ธรรมปฏิบัติเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใสก็เพราะได้ปฏิบัติเข้ากับหลักแห่งปมาณิกาในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ รักษาความสะอาดเรียบร้อย เทศน์ด้วยเสียงไพเราะ น่าฟัง มีการวางตัวสมกับพระสุปฏิปันโน และแสดงธรรมอย่างมีเหตุมีผล ท่านพ่อลีจึงมีแนวทางในการเผยแผ่ธรรมปฏิบัติดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๓.๑ แนวการเผยแผ่ธรรมแบบการตั้งสำนักปฏิบัติ

การจาริกธุดงค์เป็นธรรมปฏิบัติของพระผู้ต้องการฝึกปฏิบัติภาวนา ด้วยจิตที่มีความมุ่งมั่นเข้าถึงคำสอนของครูบาอาจารย์และพระศาสดา จิตที่เปี่ยมไปด้วยเมตตาต้องการเผยแผ่ธรรมะให้แก่สาธุชนผู้สนใจศึกษา ท่านพ่อลีได้จาริกธุดงค์มาจากภาคอีสานกับพระลูกศิษย์ ๑ รูปและศิษย์เณร ๑ รูปจนมาถึงจังหวัดจันทบุรีเมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๘ ได้จำพรรษาอยู่ที่เมืองจันทบุรีนานถึง ๑๔ พรรษาช่วงระหว่างพ.ศ. ๒๔๗๘ – ๒๔๙๒ แนวทางการเผยแผ่ธรรมของท่านด้วยการตั้งสำนักสงฆ์หลายแห่งซึ่งในปัจจุบันได้พัฒนาเป็นวัดสำคัญ ดังนี้

๑. วัดป่าคลองกุ้ง อ.เมือง จ.จันทบุรี สถานที่แรกเมื่อท่านพ่อลีเดินทางธุดงค์มาถึงจันทบุรีได้ปักกลดอาศัยป่าช้าสาธารณะบ้านป่าคลองกุ้งจำวัตรและฝึกปฏิบัติ ท่านปฏิบัติศาสนกิจอย่างสม่ำเสมอด้วยการแสดงธรรมอบรมสั่งสอนประชาชนและนำปฏิบัติทางด้านสมาธิภาวนา ด้วยจริยวัตรสงบ งามสง่าและมีแนวการเผยแผ่ธรรมที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจถึงหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง สร้างศรัทธาเลื่อมใสให้แก่ประชาชนจนพร้อมใจกันนิมนต์ให้ท่านพ่อลีอยู่จำพรรษา ศรัทธาของชาวบ้านเพิ่มมากขึ้นจนถวายที่ดินเพื่อให้สร้างวัด ท่านพ่อลีพิจารณาเห็นว่าต่อไปภายภาคหน้าวัดป่าคลองกุ้งจะเป็นอีกหนึ่งวัด

ที่มีประชาชนมาปฏิบัติกรรมฐานกันเป็นจำนวนมาก จึงรับนิมนต์จำพรรษาเพื่อโปรดญาติโยมโดยการสอนการปฏิบัติกรรมฐาน พอปี พ.ศ.๒๔๘๐ จึงได้จัดตั้งเป็นวัดชื่อ “วัดป่าคลองกุ้ง” เพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติกรรมฐานเป็นหลัก (ฐากูร, “วัดป่าคลองกุ้ง” จังหวัดจันทบุรี, ๒๕๖๓)

สถานปฏิบัติกรรมฐานวัดป่าคลองกุ้งมีความสำคัญต่อพุทธศาสนิกชนเป็นอันมาก เนื่องจากเป็นที่พัฒนาจิตใจของสาธุชนให้เข้าใจในธรรมะอย่างถูกต้องแล้ว ยังให้การสังเคราะห์ช่วยเหลือชุมชนในด้านต่าง ๆ อีกด้วย สมเด็จพระสังฆราชเจ้าและสมเด็จพระสังฆราชทรงพระเมตตาเสด็จมาประกอบศาสนกิจที่วัดป่าคลองกุ้งถึง ๔ พระองค์ ดังนี้

๑) สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อครั้งพระองค์เป็นเจ้าคณะมณฑลจันทบุรี พ.ศ. ๒๔๗๕

๒) สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายีมหาเถร) วัดมกุฏกษัตริยาราม เสด็จทางประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลาธรรมรังสี พ.ศ. ๒๕๑๓

๓) สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสนมหาเถร) วัดราชบพิธ เสด็จทรงประกอบพิธีเปิดงานผูกพัทธสีมา พ.ศ. ๒๕๒๐ ทรงเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พ.ศ. ๒๕๒๔

๔) สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฒนมหาเถร) เสด็จทรงประกอบพิธีสวดพุทธาภิเษกและทรงประกอบพิธีสวดผูกพัทธสีมา พ.ศ. ๒๕๒๐

เมื่อวัดป่าคลองกุ้งเจ้าได้ถูกสร้างขึ้นมีเจ้าอาวาสปกครองดูแลบรรดาพระภิกษุ สามเณร อุบาสกและอุบาสิกาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันตามรายนาม ดังนี้

๑) พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมมธโร) ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๘ – ๒๔๙๒

๒) พระครูสังฆรักษ์มงคล อภิมงคโล ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๓ – ๒๔๙๙

๓) พระครูวินัยธรสันติ สนติปาโล ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๐๙

๔) พระภาวนาปัญญาวิสุทธิ์ (ท่านพ่อมหาเข้ม จิตธมโม) ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐ – รูปปัจจุบัน (ฐากูร, ๒๕๖๓)

วัดป่าคลองกุ้งเป็นสถานที่มีธรรมชาติงดงามและเงียบสงบเหมาะแก่ผู้ต้องการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตให้เข้าใจถึงการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างถูกต้อง รู้ทันปัญหาและสาเหตุของทุกข์เพื่อค้นหาทางขจัดสิ่งเหล่านั้นได้ด้วยตัวเอง ศึกษาให้รู้ถึงวิธีการฝึกจิตตามแนวทางที่ท่านพ่อลีได้อบรมสั่งสอนและได้เคยปฏิบัติภาวนามาแล้ว นั่นเอง

๒. วัดทรายงาม บ้านหนองบัว อ.เมือง จ.จันทบุรี ครั้งที่ท่านพ่อลีจำพรรษาที่วัดป่าคลองกุ้งกับพระอาจารย์กงมา จิรปุญฺโญและสามเณรวิริยัง สิรินฺธโร ได้รับนิมนต์ไปอบรมสั่งสอนญาติโยมที่ท่าใหม่เนื่องจากชาวบ้านหนองบัวในสมัยนั้นมัวเมาในอบายมุขกันมาก แต่ก็มีคนกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการศึกษาทางด้านปริยัติธรรมรู้จักข้อปฏิบัติอยู่บ้าง จึงได้ไปอบรมสั่งสอนให้ญาติโยมมาทำวัตรสวดมนต์ในตอนเย็นพร้อมทั้งมีการเทศนาธรรมและนำการปฏิบัติ เมื่อชาวบ้านได้ฟังธรรมะก็เกิดเลื่อมใส

ศรัทธาจึงพากันออกมาทุกวันและเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงได้ดำริให้มีการประชุมพระสงฆ์และชาวบ้านถึงการสร้างวัดเพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชน และยังได้นิมนต์พระในเขตใกล้เคียงผลัดเวียนกันมาเทศนาสั่งสอนและนำปฏิบัติเป็นประจำ (อีสานร้อยแปด, ๒๕๖๑)

๔. วัดอโศการาม ต.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ เป็นสำนักวิปัสสนากรรมฐานตามเจตจำนงค์ของท่านพ่อลี เพื่อศึกษาปฏิบัติภาวนาตามหลักอานาปานสติของพระพุทธเจ้า เจ้าของได้ถวายแด่ท่านพ่อลีด้วยความศรัทธาในปฏิปทาของท่านเดิมเรียกว่า ‘นาแม่ขาว’ ครั้งเมื่อท่านพ่อลีได้จำพรรษาที่ต.สารนาถ เมืองพาราณสี ประเทศอินเดีย จึงตั้งใจตั้งชื่อใหม่ว่าวัดอโศการามเพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงพระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์ของอินเดียที่ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนามายังแถบเอเชีย ภายในวัดมีสิ่งปลูกสร้างตามแนวทางเผยแผ่การปฏิบัติธรรมของท่านพ่อลี ดังนี้

๑) สร้างศาลาหลวงพ่อทรงธรรมเมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๙ เป็นศาลาการเปรียญและเป็นสิ่งปลูกสร้างถาวรหลังแรกของวัดอโศการาม วัตถุประสงค์ใช้เป็นที่ทำวัตรสวดมนต์อบรมสมาธิภาวนาและเป็นที่ฉันภัตตาหารของภิกษุสามเณร

๒) สร้างพระอุโบสถเมื่อปี พ.ศ.๒๔๐๒ ภายในอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิพุทธลักษณะแบบอินเดียมีนามว่าหลวงพ่อศรีสมุทรหล่อด้วยทองเหลืองปิดทอง ใช้เป็นที่บรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ ประชุมสงฆ์และศาสนพิธีต่าง ๆ

๓) สร้างหลวงพ่อเศียรเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นพระพุทธรูปเฉพาะส่วนเศียรที่ท่านพ่อลี ธมฺมธโร ให้พระอาจารย์ประยูร จิตฺตสนฺโต ปั้นขึ้นเพื่อนำไปประกอบกับองค์พระซึ่งได้มีการจัดสร้างไว้ที่วัดเวฬุวัน (วัดเขาจีนแล) จ.ลพบุรี เมื่อปั้นส่วนเศียรเสร็จก็ไม่สามารถเคลื่อนย้ายไปประกอบกับองค์พระได้ ท่านพ่อลีจึงได้ปรารภว่า “เมื่อหลวงพ่อเศียรต้องการอยู่ที่วัดอโศการามแห่งนี้ก็ให้ท่านอยู่ต่อไป”

๔) สร้างพระธุตังคเจดีย์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๙ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งธุดงควัตร ๑๓ ข้อซึ่งเป็นข้อวัตรปฏิบัติของพระป่ากรรมฐาน พระเจดีย์นี้สร้างตามแบบที่ท่านพ่อลีกำหนดไว้ทุกประการ คือสร้างเป็นเจดีย์หมู่ ๓ ชั้น ๆ ละ ๔ องค์ และมีองค์กลางใหญ่เป็นประธานรวมทั้งหมด ๑๓ องค์ อันเป็นสัญลักษณ์แทนธุดงควัตร ๑๓ ข้อ จุดประสงค์เพื่อผู้ปฏิบัติกรรมฐานระลึกถึงธุดงควัตรและนำไปปฏิบัติ

๕) สร้างวิหารสุทธิธรรมรังสีเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๗ เป็นแบบตึกจัตุรมุข ๓ ชั้นบนยอดวิหารเป็นมณฑปปิดทองคำบริสุทธิ์

ชั้น ๑ ใช้เป็นที่ฉันจังหันของพระภิกษุสามเณร

ชั้น ๒ เป็นพิพิธภัณฑ์บริขารและเป็นที่ตั้งพระพุทธรูปกับรูปเหมือนครูบาอาจารย์

ชั้น ๓ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธชินราชจำลอง เป็นที่ทำวัตรสวดมนต์ที่สำคัญ ๆ เป็นที่ตั้งสรีระสังขารของท่านพ่อลี ธมฺมธโร ซึ่งเก็บบรรจุไว้ภายในหีบทอง (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙)

เมื่อพิจารณาถึงแนวทางการเผยแผ่แบบการตั้งสำนักปฏิบัติเพื่อให้เป็นจุดศูนย์รวมแก่ผู้มีศรัทธาจิตปรารถนาการปฏิบัติกรรมฐาน ท่านพ่อลีได้สร้างสถานที่เพื่อทำประโยชน์ให้เกิดแก่

พระพุทธศาสนาเป็นอันมาก สร้างสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นอีกหลายแห่งในจังหวัดจันทบุรีพร้อมวางรากฐานให้ใช้เป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติกรรมฐาน ทั้งยังได้เผยแผ่ธรรมเทศนาให้ปรากฏแก่สาธุชนได้รับฟังและมีแนวทางในการนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลักการปฏิบัติด้วยอานาปานสติที่ตั้งอยู่บนฐานของสติปัฏฐาน พระเถระได้เป็นผู้นำไปฝึกปฏิบัติแล้วนำมาเผยแผ่ได้อย่างถูกต้อง เพราะสัมผัสถึงความเป็นสมาธิด้วยจิตใจที่สงบใสสะอาดปราศจากการรบกวนของอาสวะทั้งหลาย เข้าถึงแก่นของธรรมะอย่างแท้จริงด้วยการพบหนทางการออกจากทุกข์

๓.๓.๒ แนวการเผยแผ่ธรรมแบบการช่วยเหลือสังคม

พระพุทธศาสนาเพื่อช่วยเหลือสังคมเป็นขบวนการพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาสังคมที่ทวีความรุนแรงขึ้นอย่างมากมาย จึงทำให้เกิดทัศนะที่ว่าพระพุทธศาสนากับสังคมเป็นสิ่งที่ต้องมีอยู่คู่กัน มีความสัมพันธ์กันด้วยความผูกพันที่ทำให้ไม่สามารถแยกเรื่องศาสนากับสังคมออกจากกันได้เด็ดขาด อีกทั้งยังมีความพยายามที่จะประยุกต์พุทธธรรมคำสั่งสอนให้ครอบคลุมกับปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นั้น ๆ ด้วยความคิดที่ว่าการสอนธรรมะแก่บุคคลเพื่อแก้ปัญหาของปัจเจกอาจไม่เพียงพอต่อปัญหาสังคมที่มีความสลับซับซ้อนได้ จึงทำให้การแก้ปัญหาความทุกข์ของบุคคลและสังคมสามารถดำเนินควบคู่ไปด้วยกัน อีกทั้งยังมีนักกิจกรรมชาวพุทธเพื่อสังคมได้พยายามนำพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของสังคม ทั้งความยุติธรรมทางสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความรุนแรง ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาการเมือง เป็นต้น วัดกับสังคมจึงเป็นสิ่งที่คู่กันมาทั้งสังคมสนับสนุนช่วยเหลือวัด หรือวัดก็เป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนในสังคมได้มีที่พึ่งพิงทางใจ ได้มีที่ฝึกอบรมเรียนรู้และเข้าใจความเป็นจริงทางธรรมชาติที่ธรรมะในพุทธศาสนาได้สั่งสอนไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการฝึกปฏิบัติให้ได้เห็นหนทางของการออกจากทุกข์ได้ด้วยตนเอง

ดังที่ธรรมปฏิบัติของพระเถระนอกจากจะเพื่อเผยแผ่ธรรมให้แก่ศาสนิกชนได้รู้หลักธรรมอย่างแท้จริง ยังช่วยขัดเกลาพัฒนาปุถุชนให้เป็นคนที่คิด พูดและทำดี หากแต่จุดมุ่งหมายที่แท้จริงเพื่อพัฒนาจิตใจของสาธุชนให้สูงขึ้นด้วยหลักธรรมคำสอนที่มุ่งสอนให้เกิดปัญญา เห็นหนทางแห่งการขจัดทุกข์และสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้เองโดยไม่ต้องบนบานร้องขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สร้างสังคมที่มีแต่ความสงบสุขอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกันและกัน เป็นการสร้างสังคมให้เป็นสังคมแห่งความเอื้ออาทรช่วยเหลือกันและกันโดยไม่คิดถึงผลประโยชน์ การเผยแผ่ธรรมจึงเป็นการช่วยเหลือทั้งตัวบุคคลครอบครัวและสังคมไปในที่สุด นอกจากนั้นท่านพ่อลียังช่วยสนับสนุนช่วยเหลือสังคมในเรื่องอื่นด้วย แม้กระทั่งตอนที่อาพาธก็ยังทำประโยชน์ให้แก่สังคม นึกถึงการเสียสละของหมอและพยาบาลแล้วก็คิดถึงการสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่โรงพยาบาล ด้วยการหาปัจจัยเพื่อทำนุบำรุงซ่อมแซมและซื้อเตียงเพื่อเป็นอนุสรณ์สำหรับคนไข้ จึงเขียนหนังสือฉบับหนึ่งบอกกล่าวแก่ญาติโยมผู้หวังดีมีศรัทธาและต้องการมาเยี่ยม ให้คิดจำนวนเงินของค่ารถ ค่าอาหารที่ต้องจ่ายไปครั้งที่มาเยี่ยม เอาเงินจำนวนนั้นไปทำบุญด้วยการบริจาคแก่โรงพยาบาล ใครมีศรัทธาติดต่อท่านพ่อลีหรือผู้อำนวยการ/ผู้ช่วยอำนวยการ

ที่โรงพยาบาลบุคคโลทหารเรือ แล้วก็นึกอยู่ในใจว่าอย่างน้อยควรได้มูลค่าปัจจัยในการช่วยเหลือโรงพยาบาลบ้าง จึงได้ออกประกาศแจ้งความจำนงแก่บรรดาสานุศิษย์ผู้มีศรัทธาร่วมกันบริจาคตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา (พระราชวรคุณ, ๒๕๑๙, หน้า ๒๔๑-๒๔๔)

ท่านพ่อลีทำให้เห็นว่าถึงแม้ร่างกายจะอาพาธแต่ก็ยังสามารถได้ทำประโยชน์ให้เกิดแก่ส่วนรวม หากแม้ตายไปจากโลกนี้ก็ยังเหลือสังขารร่างกายที่เกิดประโยชน์แก่คนที่ยังมีชีวิตอยู่

๓.๔ แนวธรรมปฏิบัติการบริหารปกครองของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

การแต่งตั้งหรือการเลือกตั้งทำให้เกิดสถานการณ์ของการสร้างบุคคล ผู้มีทั้งคุณวุฒิและวัยวุฒิให้มีอำนาจในการปกครองในแต่ละสถานที่ วัดก็เช่นเดียวกันต้องมีเจ้าอาวาสปกครอง ดูแล อำนวจกิจการทุกอย่างเกี่ยวกับวัด รวมไปถึงพระเณรและบุคคลต่าง ๆ ที่มาอาศัยหรือทำงานให้วัดเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยตามบทบัญญัติแห่งพระธรรมวินัย พร้อมทั้งเป็นธุระในการอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ปฏิบัติตามธรรมะของพระพุทธเจ้า อำนวยความสะดวกตามสมควรในการทำบุญทำกุศลแก่สาธุชนผู้มีความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา ท่านพ่อลีได้ปฏิบัติตามธรรมวินัยในการปกครองวัดอย่างเคร่งครัด หลังจากที่ได้สร้างวัดอโศการามและจัดงานฉลองกึ่งพุทธกาลเรียบร้อยแล้ว ก็ได้ประกาศระเบียบปฏิบัติของภิกษุสามเณรของวัดอโศการามและให้เริ่มปฏิบัติตั้งแต่วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๐ โดยกำหนดให้พระภิกษุและสามเณรที่ทำการอุปสมบท ณ วัดอโศการามและสำนักของวัดอโศการามที่แยกย้ายกันไปจำพรรษา ณ สถานที่ต่าง ๆ ปฏิบัติตามดังนี้

๑. หากพระภิกษุและสามเณรจำพรรษาในคณะที่ต่างสังกัดให้ถือว่าพระภิกษุและสามเณรรูปนั้นขาดจากสำนักเดิมให้ไปสังกัดสำนักใหม่ที่ได้ไปจำพรรษา ถ้าต้องการจะ กลับมาจำพรรษาที่สำนักเดิมต้องดำเนินการตามระเบียบ พร้อมทั้งได้รับความวินิจฉัยของเจ้าอาวาสหรือคณะสำนักเดิมให้เรียบร้อยก่อนจึงจะทำสังฆกรรมร่วมกันได้

๒. หากเจ้าอาวาสได้มอบหมายให้ไปอยู่จำพรรษา ณ สถานที่นั้น ๆ โดยสมภารวัดนั้นยินยอมรับไว้เพราะได้รับความเห็นชอบของเจ้าอาวาสผู้ฝาก ให้ถือว่ายังคงสังกัดอยู่คณะสำนักเดิม

๓. เมื่อพระภิกษุและสามเณรรูปใดลาสิกขาภายในวัดอโศการาม ให้ผู้รับในการลาสิกขาบันทึกใบสุทธิเพื่อรับรองว่าได้ลาสิกขาเรียบร้อยแล้ว พร้อมทั้งบันทึกวัน เดือน ปีที่ได้ลาสิกขาด้วย

๔. พระภิกษุและสามเณรที่จะเข้ามาอาศัยอยู่ในวัดอโศการามกี่วันก็แล้วแต่ ต้องถูกตรวจสอบดูใบสุทธิให้เรียบร้อยก่อนถึงจะได้รับอนุญาต เมื่อได้รับอนุญาตและต้องการจะร่วมอุโบสถสังฆกรรมต้องทำตามระเบียบของคณะสงฆ์หากมาจากต่างสังฆาวาสกัน (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม), ๒๕๕๐, หน้า ๔๑๙-๔๒๐)

จะเห็นได้ว่าท่านพ่อลีได้กำหนดระเบียบปฏิบัติของพระภิกษุและสามเณรของวัดอโศการาม ได้ตามบทบัญญัติแห่งพระธรรมวินัยและข้อกำหนดของกฎมหาเถรสมาคม หากว่าพระภิกษุหรือสามเณรรูปใดมีใจใฝ่ในทางวิปัสสนาธุระของวัดอโศการาม มีหลักประจำตัวที่ต้องประพฤติปฏิบัติทั้งหมด ๙ ข้อ ดังนี้

๑. การศึกษาระเบียบธรรมเนียม ธรรมวินัย โดยความเคารพ

๒. การอบรมบ่มตนเองเพื่อความเป็นไปในทางจิต เพื่อความเป็นไปถูกต้องตามองค์อริยมรรคทั้ง ๘ ประการ โดยความเคารพอย่างยิ่ง

๓. วิธีการเผยแผ่ตามธุระหน้าที่ของวิปัสสนาธุระโดยความเคารพ ตามความเห็นชอบของคณาจารย์ในสำนักนั้น ๆ ไม่ให้ทำขึ้นโดยพละการของตนเอง นี้เป็นธรรมเนียมของบุรพาจารย์เคยประพฤติปฏิบัติกันมา

๔. พระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้อยู่ในนิสัยยังไม่พ้น “นิสัยมุตก์” คืออยู่ในระหว่างการศึกษาอบรม ต้องเคารพการศึกษา ในการอบรมตามระเบียบพระวินัยจนกว่าจะพ้น “นิสัยมุตก์” ตามพระพุทธานุภาพ

๕. เมื่อภิกษุสามเณรรูปใดต้องการไปวิเวกหาความสงบ ในการอบรมตนของตนต้องไปด้วยความเห็นชอบของผู้ปกครองเสียก่อน อย่าหลบหลีกปลีกตัวไปทั้ง ๆ ที่เป็นความดี ปรารถนาดี แต่ผู้ปกครองไม่เห็นชอบ ถือว่าเป็นการไม่ควร ฉะนั้นผู้ที่จะไป ควรนำความคิดนึกของคนนั้นไปปรึกษาหารือผู้ปกครองเสียก่อนจึงเป็นการควรแก่ธรรมเนียมนั้น ๆ

๖. เมื่อไป จะไป “ธุดงค์วิเวก” ต้องมีภิกษุผู้เป็นหัวหน้า เป็นผู้สมควรนำไปจึงถือว่าเป็นการไปโดยชอบ ถ้าใครไปโดยความนึกคิดของตนและไปโดยลำพัง เช่น ไปรูปเดียว การไปนั้น ๆ ไม่ถือว่าเป็นการไปโดยชอบของสำนัก

๗. พระภิกษุสามเณรเมื่อจะไปในถิ่นใด ๆ เพื่อวิเวกก็ดี ห้ามมิให้เอาแม่ชีเป็นไวยาจักรติดไปด้วยหรือเป็นเพื่อนนำทาง เว้นไว้แต่เราไปโดยไม่รู้เรื่องของเขา

๘. ภิกษุสามเณรจะไปที่ใด ต้องให้มีไวยาวัจกรผู้ชายติดไปด้วย ถ้าไม่มีหรือไม่สามารถแล้วห้ามไม่ให้ไปหรือออกจากอาวาสโดยลำพังตนคนเดียว ไม่มี “ปัจฉาสมณะ” คือเพื่อนภิกษุด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นกาลใด ๆ เมื่อใครประพฤติตนเช่นนั้นถึง ๓ ครั้ง “ว่าไม่ฟัง” ให้ทางผู้ปกครองยึดใบสุทธิพระภิกษุสามเณรรูปนั้นเสีย

๙. ห้ามมิให้ภิกษุสามเณรทุกรูปไปเกี่ยวข้องกับคณะอุบาสิกา (แม่ชี) ในเวลากลางคืนและกลางวันโดยไม่มีเหตุจำเป็น และห้ามมิให้อุบาสิกา (แม่ชี) ไปมาหาสู่พระภิกษุสามเณรในเวลากลางคืนและกลางโดยไม่มีเหตุจำเป็นและไม่บังควร

เมื่อใครรู้ว่าไม่เป็นการสมควรแก่พระธรรมวินัยให้ตักเตือนว่ากล่าวเสียก่อน เมื่อไม่ฟังขอให้นำไปแจ้งแก่ผู้ปกครองฝ่ายพระและฝ่ายอุบาสิกาให้ทราบ ถึงแม้เป็นการสมควรแก่พระธรรมวินัยอยู่แล้ว (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม), ๒๕๕๐, หน้า ๔๒๑-๔๒๓)

ท่านพ่อลียังได้กำหนดถึงการปลีกวิเวกของพระภิกษุสามเณรผู้ต้องการออกธุดงค์ เพื่อจะได้ฝึกปฏิบัติวิปัสสนาด้วยความเพียรอย่างเต็มกำลัง และเป็นการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย โดยกำหนดให้พระภิกษุสามเณรผู้ต้องการศึกษาอบรมตนเองจะไปวิเวกเดิน “ธุดงค์” แสวงหาความสงบตามพุทธานุญาตให้ศึกษาใน

๑. ธุดงควัตร ๑๓ (วิสุทฺธิ.๒๒/๘๓)

๒. ขันธวัตร ๑๔ (วิ.จู.๗/๒๖๗-๒๗๗)

๓. เสขิยะวัตร ๗๕ (วิ.ป.๘/๑๗๕-๑๘๑/๑๕๖-๑๖๖)

๔. โพธิปักขิยะธรรม ๓๗ (ม.อุ.๑๔/๓๕/๔๔)

๕. พุทธประวัติ (โดยย่อ หรือ พิสดาร) (วรรณศิลป์สโมสร, พุทธบูชา, ๒๕๓๑)

๖. กัมมัฏฐาน ๔๐ (วิสุทธิ.๔๗/๑๘๒)

เมื่อศึกษาด้วยความเข้าใจและปฏิบัติไปด้วยดีจึงควรแก่การไปวิเวกเดินธุดงค์ นี้เป็นหลักสำคัญของพระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้แสดงตนในทางวิปัสสนาธุระ เพื่อความปลอดภัยของตนเองและห้ามมิให้ใช้ “ดิรัจฉานคาถา” ประกอบในการไปปฏิบัติของตน เช่น ใช้เวทมนต์กลคาถาหยูกยาเสน่ห์กลหลอกลวงเพื่ออามิสเมื่อไปอยู่ในสถานที่ใด ๆ จำเป็นจะอยู่ในพรรษาในถิ่นนั้น ต้องมีสังกัดในการอยู่โดยชอบธรรมเนียมเจ้าสำนัก (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม), ๒๕๕๐, หน้า ๔๒๓)

จากระเบียบปฏิบัติที่ท่านพ่อลีได้กำหนดไว้เป็นกฎเกณฑ์แก่พระภิกษุสามเณรของวัดอโศการาม เป็นแนวทางในการปฏิบัติของพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความดีความชอบของสมณะนักบวช ที่ได้บวชเรียนเข้ามาเป็นลูกของพระพุทธเจ้าและได้ยึดถือปฏิบัติกันมาตามที่มีการแบ่งนักบวชออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. อุปชีวิกา บวชมาเพื่ออาศัยศาสนาเป็นอาชีพ โดยไม่คำนึงถึงระเบียบพระธรรมวินัยที่ดี

๒. อุปมุยหิกา บวชหลงงมงายไม่เคารพศึกษาพระธรรมวินัยให้ถูกต้อง

๓. อุปทุสสิกา บวชมาประทุษร้ายพระพุทธศาสนา ไม่ศึกษาระเบียบพระธรรมวินัย ล้มเลิกพระธรรมวินัยที่ควร บัญญัติแต่งตั้งที่ไม่ควรแก่พระธรรมวินัยตามชอบใจของตน

๔. อุปนิสสรณิกา บวชเข้ามาศึกษาอบรม แสวงบุญอบรมตนและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระวินัย มาบวชด้วยความศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส ตั้งใจอบรมประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคารพ โดยถูกต้องตามสมควรแก่โอกาส

เพื่อเป็นสั่งสอนให้ภิกษุสามเณรได้เข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงเหตุผลของการบวชอย่างแท้จริง ท่านพ่อลีได้สรุปรวมลักษณะของนักบวชเพื่อให้เข้าใจง่ายได้ ๓ จำพวกคือ

๑. ปลอมบวช เพื่อแต่งตั้งขึ้นตามลัทธิของศาสนา โดยไม่มีครู ไม่มีอาจารย์ จักปฏิบัติดีปฏิบัติชอบสักปานใดก็ตาม ไม่ชื่อว่าบวชโดยชอบ เรียกว่า “ลักเพศ” (บวชตนเอง)

๒. บวชปลอม คือมีพระอุปัชฌาย์อาจารย์ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ แล้วไม่เอื้อเฟื้ออาลัยในสิกขาบทวินัย ปฏิบัติไปตามหมู่ตามคณะความเคยชิน ความประพฤติไม่เป็นไปตามสมณะเพศ มีนิสัยใจคออันหยาบใช้อำนาจไม่เป็นธรรม ไม่เป็นวินัย ถือตามความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ที่เรียกว่า “อัตตาธิปไตย” นี่ประเภทหนึ่ง

อีกประเภทหนึ่ง เมื่อบรรพชาอุปสมบทถูกต้องตามพุทธบัญญัติแล้ว ตั้งใจศึกษาในไตรสิกขาโดยเคารพแล้ว เกิดศรัทธาเลื่อมใสน้อมตนประพฤติปฏิบัติตามศีล สมาธิ ปัญญาตามอุปัชฌาย์อาจารย์สั่งสอนไว้แล้วในเบื้องต้นเช่นเรียนกัมมัฏฐาน ๕, ไตรสรณคมน์ ๓, กรณียกิจ ๔ เมื่อได้ศึกษาแล้วยินดีปฏิบัติตามคำสั่งสอนนั้น ๆ โดยความเคารพบูชาพระศาสนา แสวงหาความดีให้เกิดขึ้นตามภาวะของตนที่เรียกว่า “ธรรมาธิปไตย” แต่ไม่สามารถที่จะทำตนให้ถึงอริยธรรมได้ก็อยู่ในภาวะไม่แน่เหมือนกัน อาจจะแปรรูปให้เป็นอย่างอื่นได้เพราะโลกียปฏิบัติ แต่ก็ยังพอดูได้

พระจริง ๆ นั้นย่อมสำเร็จผลในทางใจซึ่งไม่สามารถที่จะแลเห็นได้ ดังบาลคำที่ว่า “พระนั้นมาจากอริยะภูมิ อย่างต่ำนับตั้งแต่พระโสดาขึ้นไป มีพระธรรมวินัยบังเกิดขึ้นในดวงจิต อันเกิดในการอบรมสมถะภาวนา วิปัสสนาภาวนา จนละสังโยชน์ได้ตามกำลัง เรียกว่า สุปฏิปันโน จึงเข้าลักษณะที่บวชนั้น

๓. บวชจริง ส่วนบวชจริงนั้นธรรมะย่อมเกิดขึ้นในใจตนเอง เกิดความเชื่อความเลื่อมใส เห็นโทษเห็นภัยในโลกีย์ เห็นคุณความดีในพระพุทธศาสนาว่าเป็นสิ่งที่จะปลดทุกข์ออกจากตนได้จริงแล้ว ไปขอเข้าบรรพชาอุปสมบทในสำนักใดสำนักหนึ่งโดยถูกต้อง ทำความเคารพในการศึกษาอบรมตนเองตามไตรสิกขา มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้น โดยความพากเพียรจนกว่าจะบรรลุความดีที่มุ่งหมาย ลักษณะนี้เรียกว่า “บวชจริง” คือ เข้าขั้นพระอริยสงฆ์ คุณธรรมเหล่านี้ย่อมสำเร็จได้จากความเพียรไม่เห็นแก่ตนแก่โลกและอามิสใด ๆ ตั้งใจปฏิบัติธรรมเป็นชีวิต เอาชีวิตเป็นธรรม (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม), ๒๕๕๐, หน้า ๔๒๓-๔๒๕)

ในกรณีที่มีพระภิกษุสามเณรอาคันตุกะจะมาจำพรรษาหรือพำนักในวัดอโศการามก็มีข้อกำหนดระเบียบให้ปฏิบัติด้วย เนื่องจากมีผู้ที่เข้ามาพำนักและมิได้ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบปฏิบัติของสำนักพุทธศาสนาและตามกฎข้อบังคับของหมู่คณะ นำมาซึ่งความเสื่อมเสียมาสู่หมู่คณะแล้วยังได้ชื่อว่าฉุดคร่าพระพุทธศาสนาให้ต่ำลงด้วย ทั้งนี้เป็นการหนักใจแก่หมู่คณะมากเพราะเป็นการแสดงความอกตัญญูกตเวทีต่อพระบรมศาสดาโดยตรง ด้วยเหตุนี้จึงสมควรที่จะวางระเบียบข้อบังคับไว้เพื่อให้ภิกษุสามเณรอาคันตุกะจะได้ศึกษา ถ้าภิกษุสามเณรรูปใดเห็นว่าไม่สามารถจะประพฤติปฏิบัติได้ คือปล่อยปละละเลยไม่เหลียวแล ก็จะต้องถูกหมู่คณะขับไล่ไปเสียจากสำนัก แต่ถ้า

ยังมีทิฏฐิดื้อด้านขืนอยู่ในสำนักต่อไป ก็จะต้องถูกลงโทษจากหมู่คณะตามพุทธานุญาต คือ ลงอุกเขปนียกรรม ซึ่งข้อบังคับมีดังนี้

๑. ต้องมีหนังสือฝากจากผู้ใหญ่ที่รู้จักนับถือกันมาก่อน (สำหรับผู้ที่มาใหม่)

๒. หรือต้องเป็นผู้ที่ได้เคยรู้จักมาพำนักร่วมกันกับหมู่คณะมาก่อน ซึ่งแสดงว่าได้รู้จักข้อวัตรของวัดนี้ดีแล้ว

๓. ภิกษุสามเณรที่ไม่สามารถแสดงความบริสุทธิ์ตามสองข้อข้างบนนี้ แต่มีเจตนาปรารถนาอันดีที่ต้องการจะเข้ามาศึกษาธรรมวินัย มีสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น เพื่อหวังประโยชน์และความเจริญแม้ไม่เคยรู้จักคุ้นเคยกันมาก่อนก็อยู่ร่วมกับหมู่คณะได้ แต่ต้องประพฤติปฏิบัติตามข้อกติกาดังต่อไปนี้

๑) ต้องประพฤติปฏิบัติให้เคร่งครัดตามวินัย

๒) ต้องประพฤติปฏิบัติตามระเบียบข้อวัตรเช่นเดียวกันหมู่คณะ

๓) ต้องเป็นผู้ปราศจากทิฏฐิ เมื่อหมู่คณะตักเตือนด้วยความหวังดีอันมีเหตุผล

(พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม), ๒๕๕๐, หน้า ๔๒๔-๔๒๕)

จะเห็นได้ว่าท่านพ่อลีได้กำหนดระเบียบและข้อปฏิบัติแก่พระภิกษุสามเณรที่ต้องการพำนักอยู่ในวัดอโศการาม ในฐานะของเจ้าอาวาสที่ต้องปกครองดูแลพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมไปถึงอาคันตุกะผู้มีความตั้งใจฝึกปฏิบัติ เพื่อพัฒนาจิตให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงในพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เกิดเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ถูกต้องสอดคล้องกับพระพุทธเจ้าสมัยอดีตกาลที่ทรงบัญญัติธรรมวินัยให้แก่สมณะเพศผู้ถือครองพรหมจรรย์ได้ยึดถือ เป็นแบบอย่างให้แก่นักบวชลัทธิอื่น ๆ ได้เห็นและปฏิบัติตาม เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่สาธุชนผู้พบเห็นได้เข้ามาศึกษาอบรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอย่างมากมาย ท่านพ่อลีเป็นพระสุปฏิปันโนผู้มากธรรม ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบที่มีภูมิจิตภูมิธรรมอันแก่กล้า มีศรัทธาพร้อมพรั่งเต็มเปี่ยมในการเผยแผ่สัจธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๓.๕ แนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์

แนวในการการสร้างศาสนสถานต่าง ๆ เพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและสร้างที่พักอาศัยแก่ผู้ปฏิบัติธรรม รวมถึงกุฏิสำหรับพระสงฆ์ และอุบาสก อุบาสิกา ทั้งหลายที่เข้ามาปฏิบัติธรรม เช่น วัดอโศการามและวัดป่าคลองกุ้ง เป็นต้น อีกทั้งวัดและสำนักสงฆ์ต่าง ๆ ที่เป็นสาขาของวัดอโศการาม ทั้งในและต่างประเทศ อีกจำนวนมาก ปรากฏเป็นที่ประจักษ์ ให้แก่สาธุชนทั้งหลายในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ท่านพ่อลีจึงได้สร้างวัดเป็นเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสถานที่ศูนย์รวมของการศึกษาธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นที่สงบร่มรื่นสำหรับพุทธศาสนิกชนผู้ใฝ่หาความสงบแห่ง

ชีวิต และยังเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาของการร่วมมือร่วมใจกันปกป้องบำรุงรักษาถาวรวัตถุซึ่งเป็นสมบัติทางพุทธศาสนา

๑. วัดอโศการาม

เป็นวัดสายวัดป่า ท่านพ่อลีให้ทัศนะว่า “พระพุทธเจ้าสำเร็จธรรมอยู่ในป่า แต่เวลาสอนธรรมก็มาสอนพระเจ้าพิมพิสารในใจกลางเมืองราชคฤห์ เมื่อพระองค์สอนผู้นำประเทศได้แล้ว ผู้น้อยก็เป็นอันสอนง่ายไม่ต้องเสียเวลานาน” (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม), ๒๕๕๐) เมื่อมีดำริแบบนั้น ท่านพ่อลีก็ได้สร้างศาลาการเปรียญเพื่อเป็นสถานที่หลบแดดหลบฝน ทำวัตรสวดมนต์และอบรมสมาธิภาวนาของพระภิกษุ สามเณร อุบาสกอุบาสิกา มีพระเจดีย์หมู่รวม ๑๓ องค์ ที่แทนค่าของธุดงค์ ๑๓ แต่ละองค์ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

ถาวรวัตถุที่ทรงคุณค่าแนวทางปฏิบัติธรรมที่ปรากฏในวัดอโศการาม คือวิหารวิสุทธิธรรมรังสี อาคารจตุรมุข ๓ ชั้นส่วนยอดเป็นมณฑปประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ภายในวิหารประดิษฐานสรีระท่านพ่อลี เป็นสถานที่ทรงคุณค่าและมีความสำคัญในการประกอบศาสนกิจแก่พุทธบริษัท ๔ ผู้

๒. วัดป่าคลองกุ้ง

เป็นวัดในสายปฏิบัติกรรมฐานในพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เป็นวัดที่ท่านพ่อลีจำพรรษาอยู่ที่จันทบุรีเป็นเวลานานถึง ๑๔ พรรษา เป็นสถานที่สัปปายะเนื่องจากท่านพ่อลีได้สร้างวัดป่าคลองกุ้งเพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติกรรมฐานเป็นหลัก ท่านพ่อลีได้เทศนาอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้ปฏิบัติกรรมฐาน ได้วางแนวทางของการฝึกปฏิบัติที่ง่ายต่อความเข้าใจ ถูกต้องตามคำสอนของพระศาสดาทำให้มีประชาชนมาปฏิบัติธรรมกันเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันภายในวัดป่าคลองกุ้ง มีศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดป่าคลองกุ้ง ศูนย์อบรมปฏิบัติธรรมวัดป่าคลองกุ้ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดป่าคลองกุ้ง (WorldAmulet3D, ๒๕๖๓)

ทั้ง ๒ แห่งนี้ถือเป็นด้านสาธารณูปการที่ท่านพ่อลีได้สร้างไว้เป็นหลักที่อื่น ๆ ก็ได้ไปทำนุบำรุงในบางขณะ และที่สำคัญได้สนับสนุนให้พัฒนาโรงพยาบาลพระปิ่นเกล้า หรือโรงพยาบาลบุคคโลให้ทันสมัยด้วยเครื่องมือแพทย์ต่างในฐานะที่ท่านพ่อลีได้พักรักษาตัวที่นี่ในขณะที่อาพาธ

๓.๖ สรุปแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

การได้ศึกษาถึงแนวธรรมปฏิบัติของท่านพ่อลี ธมฺมธโร พระอริยเจ้าผู้มีพลังจิตอันแก่กล้า จะพบว่าท่านเป็นผู้มีบุญบารมี มาเพื่อสืบสานเผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้าเพื่อผดุงไว้ซึ่งความจริงที่อยู่ในคำสั่งสอนเหล่านั้น ท่านพ่อลีจึงเปรียบเสมือนคณาจารย์กรรมฐานที่เอกอุ ด้วยหลักธรรมคำสอนที่ปรากฏเป็นตำราให้พุทธศาสนิกชนผู้สนใจนำไปเป็นแบบเรียนเพื่อฝึกปฏิบัติ ท่านพ่อลีมีวิธีการสอนที่เป็นอัตลักษณ์ที่ไม่เหมือนใครโดยเฉพาะการสอนกรรมฐานที่ทำให้เข้าใจง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ เนื่องจากท่านปฏิบัติกรรมฐานด้วยตนเองจากวิธีการที่พระพุทธเจ้าได้ปฏิบัติจนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัม

พุทธเจ้าด้วยหลักของอานาปานสติและสติปัฏฐาน ในขณะที่เทศนาธรรมของท่านพ่อลีแสดงได้ไพเราะจับจิตจับใจแด่ผู้รับฟัง เป็นเคล็ดลับเฉพาะตัวของท่านพ่อลีในการแสดงให้พิศดารน่าสนใจ บ่งบอกให้ผู้ฟังได้รับรู้ถึงเชาว์ปัญญาชั้นเลิศของท่านพ่อลี ซึ่งเป็นสิ่งอัศจรรย์แด่ผู้พบเห็นและได้สัมผัสถึงกระแสธรรมเหล่านั้น คุณานุปการที่ท่านพ่อลีได้สร้างไว้เป็นประโยชน์ต่อบรรดาสาวกทั้งหลายได้นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ฝึกฝนจิตให้บริสุทธิ์เปี่ยมไปด้วยความเมตตากรุณาไม่เบียดเบียนกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันด้วยการอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข จิตที่ดีย่อมมาซึ่งความสุข เพราะจิตมีอำนาจสูงสุขต่อมนุษย์ ศาสนสถานต่าง ๆ ที่ท่านพ่อลีได้สร้างไว้ยังประโยชน์ในการเผยแผ่พระพุทธศานาอย่างยิ่งยวด กฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้เพื่อใช้ในปฏิบัติปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บรรดาวัดและสถานปฏิบัติทั้งหลายได้พึงนำไปเป็นแบบอย่าง บริหารจัดการอย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อนำมาซึ่งการจรรโรงพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่ต่อไป สามารถสรุปเป็นภาพได้ดังต่อไปนี้



ภาพที่ ๓.๑ สรุปแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

บทที่ ๔
คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาให้คุณค่าแก่การดำเนินชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยมีจุดมุ่งหมายก็เพื่อการพัฒนาตนเอง การเรียนรู้และฝึกปฏิบัติธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการฝึกฝนจิตใจให้มีคุณค่าทำให้เกิดการพัฒนาจิต เมื่อจิตได้พัฒนาแล้วจะมีความเจริญงอกงามและปรากฏศักยภาพ ปรากฏเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของตนเองและผู้อื่น พระพุทธศาสนามองถึงประโยชน์ขั้นสูงสุดที่ได้รับ คือ ความพ้นทุกข์ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีปัญญารู้แจ้งในสัจธรรม ถือได้ว่าเป็นที่สุดอย่างลึกซึ้งในคุณค่าของชีวิตตามความความจริง พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์หรือท่านพ่อลี ธมฺมธโร ผู้เป็นพระสุปฏิปันโนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ได้ศึกษาแนวธรรมปฏิบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนำมาถ่ายทอดสั่งสอนแด่พุทธศาสนิกชนให้รู้แจ้งในธรรมะ พร้อมทั้งหลักการปฏิบัติที่มีคุณค่าควรแก่การนำมาเป็นแบบอย่างในการฝึกฝนพัฒนาจิตใจตน คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของท่านพ่อลีจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังประเด็นต่อไปนี้

๔.๑ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านกรรมฐาน

๔.๒ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านการเผยแผ่ธรรม

๔.๓ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านการปกครอง

๔.๔ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการ

๔.๕ การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

๔.๖ สรุปคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๔.๑ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านกรรมฐาน

การดำเนินชีวิตของมนุษย์ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อประสบกับความสุขความสำเร็จตามความต้องการของแต่ละชีวิต แต่เรื่องราวต่าง ๆ ไม่ได้เป็นไปดั่งใจต้องการทุกเรื่อง ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่สามารถควบคุมหรือหลีกเลี่ยงได้ ขึ้นอยู่กับการฝึกจิตใจให้เข้มแข็งเพื่อสามารถรับมือกับเหตุการณ์นั้น ๆ ได้ ท่านพ่อลีรับรู้ถึงสิ่งเหล่านี้ได้ด้วยตนเองจึงมุ่งฝึกปฏิบัติตนเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งหลาย ด้วยการฝึกปฏิบัติกรรมฐานตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระอาจารย์มั่นได้นำมาฝึกปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้สามารถรับรู้ผลที่เกิดขึ้น เมื่อนำแนวธรรมปฏิบัติด้านกรรมฐานมาฝึกปฏิบัติก็บังเกิดผลลัพธ์ที่ดีสามารถสัมผัสรับรู้ได้ด้วยตนเอง คุณค่าที่ได้รับการจากฝึกปฏิบัติทำให้ท่านพ่อลีรู้ว่าวิธีการดังกล่าว

นำพาไปสู่การพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านกรรมฐานของท่านพ่อลีมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ การปฏิบัติตามแนวตจปัญจกกัมมัฏฐาน

การฝึกปฏิบัติกรรมฐานเป็นแนวทางของการพัฒนาจิตให้มีความสงบเพื่อพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง กรรมฐานเบื้องต้นหรือมูลกัมมัฏฐานที่เป็นแนวทางในการอบรมจิตเพื่อการระงับนิวรณ์ พระอุปัชฌาย์จึงบอกกล่าวแก่พระภิกษุผู้ซึ่งบวชเข้ามาในพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้ทราบ ทั้งโดยอนุโลม (เที่ยวไป) แล้วให้ท่องย้อนกลับโดยปฏิโลม (เที่ยวกลับ) เพื่อให้รู้ความเป็นจริงแห่งสังขารจะได้ไม่ลงยึดติดไปกับภาพลวงตาอันเกิดจากความไม่รู้หรืออวิชชา มูลกัมมัฏฐานหรือตจปัญจกกัมมัฏฐานเป็นกัมมัฏฐานที่ต้องพิจารณาให้ขึ้นใจ ๕ ข้อคือ ผม/เกศา ขน/โลมา เล็บ/นขา ฟัน/ทันตา หนัง/ตโจ. ซึ่งเป็นกรรมฐานสำคัญในการใช้ฝึกจิตใจของผู้บวชใหม่ให้เห็นร่างกาย ๕ อย่างโดยความเป็นของไม่สวยไม่งาม สามารถเป็นบาทฐานของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานและบรรลุมรรคผลนิพพาน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวรมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส, ๒๕๕๖) ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ให้ได้ความหมายไว้ว่า

> มูลกัมมัฏฐานหรือตจปัญจกกัมมัฏฐาน หมายถึง กรรมฐานมีหนังเป็นที่คำรบห้า, กรรมฐานอันบัณฑิตกำหนดด้วยอาการมีหนังเป็นที่ ๕ เป็นอารมณ์ คือ กรรมฐานที่ท่านสอนให้พิจารณาส่วนของร่างกาย ๕ อย่าง คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง โดยความเป็นของปฏิกูล หรือโดยความเป็นสภาวะอย่างหนึ่ง ๆ ตามที่มันเป็นของมัน ไม่เอาใจเข้าไปผูกพันแล้วคิดวาดภาพใฝ่ฝันตามอำนาจกิเลส เรียกอีกอย่างว่ามูลกัมมัฏฐาน (กรรมฐานเบื้องต้น)
> (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๘)

ท่านพ่อลีหลังจากบวชเข้ามาอยู่ในบวรพุทธศาสนาและเปลี่ยนญัตติเข้ามาสู่ธรรมยุต ได้ศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างเต็มที่ตามสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต ซึ่งท่านได้วางแนวทางในการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้า โดยเน้นย้ำให้พิจารณากายคตาสติ อสุภกรรมฐาน เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เป็นต้น แยกออกเป็นส่วนๆ เห็นว่าร่างกายนี้เต็มไปด้วยของปฏิกูล น่าเกลียด โสโครก น่าเบื่อหน่าย ไม่น่ายึดมั่น ถือมั่นว่าเป็นอัตตาตัวตน คุณค่าของธรรมปฏิบัติแบบนี้ทำให้ผู้ปฏิบัติเริ่มจะรู้แจ้งเห็นจริงในความเป็นจริงของร่างกาย ด้วยการพิจารณาเนือง ๆ จนกระทั่งจิตเกิดความสงบ จนสามารถพิจารณาว่าในร่างกายนี้ประกอบไปด้วยธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และสามารถพิจารณาให้เห็นกายแยกออกเป็นส่วน ๆ ว่าส่วนของแข็งเป็นดิน ส่วนของเหลวเป็นน้ำ ส่วนว่างระหว่างอวัยวะต่าง ๆ เป็นลม และส่วนที่เป็นไฟรวมกันอยู่ไม่ใช่บุคคลหรือตัวตนของเราทั้งสิน จิตที่สงบเป็นสมาธิมีสติครองอยู่ตลอดเวลาทำให้

สามารถมองเห็นทุกอย่างตามความเป็นจริง คุณค่าของธรรมปฏิบัตินี้จึงเป็นแนวทางให้จิตดำเนินก้าวขึ้นสู่ภูมิแห่งวิปัสสนาได้ซึ่งเป็นหนทางแห่งการหลุดพ้นอย่างแท้จริง ซึ่งการเจริญมูลกัมมัฏฐานเพื่อพิจารณาร่างกายคืออาการ ๕ นี้ สอดคล้องกับการเจริญสติปัฏฐาน ๔ ในหมวดกายานุปัสสนาสติปัฏ-ฐานนั่นเอง ดังที่ปรากฏในทีฆนิกาย มหาวรรค มหาสติปัฏฐานสูตร ความว่า

> “... ในกายนี้ มีผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ ตับ พังผืด ม้าม ปอด ลำไส้ใหญ่ ลำไส้เล็ก อาหารใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร
>
> ด้วยยวิธีนี้ ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายภายในอยู่ พิจารณาเห็นกายในกายภายนอกอยู่ หรือพิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในทั้งภายนอกอยู่ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุเกิดในกายอยู่ พิจารณาเห็นธรรมเป็นเหตุดับในกายอยู่ หรือพิจารณาเห็นทั้งธรรมเป็นเหตุเกิดทั้งธรรมเป็นเหตุดับในกายอยู่ หรือว่า ภิกษุนั้นมีสติปรากฏอยู่ เฉพาะหน้าว่า ‘กายมีอยู่’ ก็เพียงเพื่ออาศัยเจริญญาณ เจริญสติเท่านั้น ไม่อาศัย (ตัณหาและทิฏฐิ) อยู่ และไม่ยึดมั่นถือมั่น อะไร ๆ ในโลก...” (ที.ม.๑๐/๓๗๗/๓๐๖-๓๐๗)

การปฏิบัติธรรมตามแนวตจปัญจกกัมมัฏฐานจะทำให้เป็นผู้อดกลั้นต่อความไม่ยินดีและยินร้ายได้ อดกลั้นต่อภัยและความหวาดกลัวได้ อดทนต่ออาการต่าง ๆ ทางกายได้ จิตใจมีความบริสุทธิ์ผ่องใสปราศจากความทุกข์และความสุข ทำให้ได้ฌาน ๔ อันเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เป็นเหตุให้บรรลุอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ ได้ เป็นเหตุให้ได้ทิพพโสตญาณ และเป็นเหตุให้ได้เจโตปริยญาณ เป็นเหตุให้ได้ปุพเพนิวาสานุสติญาณ เป็นเหตุให้ได้จุตูปปาตญาณ และเป็นเหตุทำอาสวะให้สิ้นไป ดังที่ปรากฏในทีฆนิกาย มหาวรรค มหาสติปัฏฐานสูตร ความว่า

> “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญายธรรม เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ เราอาศัยทางเดียวนี้แล้ว ...” (ที.ม.๑๐/๔๐๕/๓๔๐)

คุณค่าของธรรมปฏิบัติกรรมฐานตามแนวทางนี้ท่านพ่อลีจึงเป็นผู้มีความอดกลั้น อดทนต่ออุปสรรคทั้งมวล สติมีความเข้มแข็งคอยเตือนตนเองอยู่เสมอ ทำให้สามารถฝ่าฟันผ่านอุปสรรคที่ก่อให้เกิดความเผลอเรอหลงใหลของจิตน้อมไปสู่ตัณหา สร้างกิเลสขึ้นมาครอบงำให้เกิดจิตที่ต้องการออกจากเพศพรหมจรรย์ แต่ด้วยสติที่มีความมุ่งมั่นยึดแนวทางปฏิบัติดังกล่าวทำให้สามารถหลุดพ้นจากการผจญของมารกิเลสได้ในที่สุด ดังที่ท่านพ่อลีได้ประสบพบเจอเมื่อครั้งที่จำพรรษาอยู่ที่วัดสระปทุมและปฏิบัติคันธุระจนทำให้วิปัสสนาธุระเริ่มถดถอย หากแต่สติที่มีความเข้มแข็งทำให้สามารถ

หาหนทางกลับมาสู่การปฏิบัติกรรมฐานอีกครั้ง และเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้การเจริญจิตภาวนามีความก้าวหน้าพัฒนาไปสู่วิปัสสนาสามารถมองเห็นคุณค่าของธรรมตามธรรมชาติ สติที่คอยเตือนให้รู้ตัวว่าหากปล่อยให้เป็นแบบนั้นไปเรื่อย ๆ จะเกิดปัญหาหลงทางนำไปสู่โลกียะจนไม่สามารถกลับมาสู่โลกุตตระได้ ต้องหาทางเดินออกไปสู่โลกแห่งความเป็นจริงด้วยสงบอย่างมีสติไม่มีความกลัวและข้อกังวลกังขาใด ๆ ดังที่ท่านพ่อลีสอนสั่งเกี่ยวกับสติและกายไว้ว่า “สติเป็นชีวิตของใจ ลมเป็นชีวิตของกาย” เพื่อคอยเตือนให้บรรดาศิษย์ทั้งหลายได้ระลึกถึงการปฏิบัติธรรมอยู่ทุกขณะจิตและในทุกกิจกรรม พลังแห่งจิตที่มีความกล้าหาญยังช่วยดลบันดาลให้การตั้งจิตอธิษฐานประสบผลสำเร็จ ดังที่ท่านพ่อลีเคยประสบด้วยตนเอง เมื่อถึงทางตันไม่สามารถหาทางออกก็ได้อธิษฐานจิตให้ได้พบพระอาจารย์มั่น เพื่อให้นำพาไปสู่หนทางแห่งการปฏิบัติ หนทางนำไปสู่ความสงบแห่งจิตก็เป็นจริง หนทางย่อมเปิดแก่ผู้มีจิตอันกล้าแข็งต่อความต้องการฝึกปฏิบัติกรรมฐานอย่างแท้จริง

คุณค่าของธรรมปฏิบัติตามแนวตจปัญจกัมมัฏฐาน ด้วยการพิจารณาให้เห็นความเป็นจริงของสังขาร ทำให้จิตสามารถลด ละ การยึดมั่นถือมั่นในสังขารของตนเอง ดังที่ท่านพ่อลีได้ตั้งจิตอธิษฐานเมื่อคราวเจออุปสรรคกับปาฏิหาริย์ที่ไม่สามารถจับต้องได้ ได้พิจารณาถึงเหตุแห่งการเกิดและเหตุแห่งความตาย รู้จักคำว่าอวิชชาว่าความไม่รู้คือไม่รู้อะไร รู้อย่างไรจึงจะเรียกว่ารู้อวิชชา รู้อย่างไรจึงจะเรียกว่ารู้วิชา ได้ทบทวนพิจารณาจนมองเห็นความจริงของธรรมที่ปรากฏอยู่ในการปฏิบัติตจปัญจกกัมมัฏฐาน อัตตาที่เกิดจากการยึดถือว่าเป็นตัวตนของตนเองก็แจ้งกระจ่าง รู้ถึงการละการยึดติดในอัตตานั้น ๆ ลงได้ จึงพบแสงสว่างของหนทางนำพาไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ได้ในที่สุด

๔.๑.๒ การปฏิบัติโดยใช้ธุดงควัตร

สมัยพุทธกาลพระอัครสาวกของพระพุทธเจ้านามว่าพระมหากัสสปะเถระ ได้ชื่อว่าเป็นเอตทัคคะด้านธุดงควัตร เนื่องด้วยท่านถือวัตรปฏิบัติ ๑๓ ประการ ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่เข้มงวดอย่างเคร่งครัดเพื่อความขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง ธุดงค์ ๑๓ หมายถึง องค์คุณเครื่องสลัดหรือกำจัดกิเลส, ข้อปฏิบัติประเภทวัตรที่ผู้สมัครใจจะพึงสมาทานประพฤติได้ เพื่อเป็นอุบายขัดเกลากิเลส ช่วยส่งเสริมความมักน้อยและสันโดษ เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๘) การปฏิบัติธุดงค์นี้เป็นวัตรปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตแต่ไม่ได้บังคับ ขึ้นอยู่กับผู้ใดจะสมัครใจปฏิบัติและจะปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทุกอย่างทั้ง ๑๓ ข้อ การปฏิบัติธุดงค์จึงเป็นการดำเนินตามรอยเข้าสู่วิถีเดิมของการปฏิบัติ เนื่องจากอัครสาวกในสมัยพุทธกาลก็ได้ดำเนินตามทางขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จะพบว่าต่างก็บรรลุผลในการปฏิบัติ และการปฏิบัติธุดงค์ยังสร้างอานิสงค์ต่อผู้ที่ปฏิบัติ โดยช่วยให้ผู้ที่ปฏิบัติพัฒนาทางด้านจิตใจ พัฒนาทางด้านปัญญาญาณและแสดงออกมาในรูปของพฤติกรรมเป็นที่น่าเลื่อมใส เป็นพระอริยสงฆ์ที่มีปฏิปทางดงามน่าเลื่อมใสศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชนสืบต่อมา

พระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ได้เจริญรอยตามคำสอนด้วยการปฏิบัติตามธุดงควัตรเป็นอาจิณและยังเผยแผ่สั่งสอนไปสู่ศิษย์ของท่านทุกรูป ซึ่งท่านพ่อลีก็ได้เจริญรอยตามคำสอนนี้อย่างยิ่งยวด

ท่านพ่อลีปฏิบัติธุดงควัตรเพื่อพัฒนาจิตจึงเป็นผู้ไม่ยึดติดกับวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ทุกครั้งที่ได้ออกเดินธุดงค์ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ก็จะมีป่าช้าเป็นที่ปักกลดเพื่อจำวัดและเจริญภาวนากรรมฐาน การอาศัยอยู่ตามรุกขมูลร่มไม้ในป่า ในเขา ในถ้ำ เงื้อมผา ป่าช้า ซึ่งล้วนเป็นสถานที่เปล่าเปลี่ยวน่ากลัว ต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็งกล้าหาญด้วยสติที่ยึดมั่นในคุณพระรัตนตรัย จึงจะสามารถผ่านพ้นวิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ดั่งเมื่อครั้งที่เดินธุดงค์ไปตามป่าเขาและพักอาศัยอยู่ตามถ้ำและป่าช้าของหมู่บ้านที่ห่างไกลความเจริญ มีเรื่องเล่าลือเรื่องภูติผีปีศาจที่น่ากลัวจึงต้องมีจิตที่สงบเป็นสมาธิมีสติตั้งมั่นอยู่เสมอจึงจะผ่านพ้นความน่ากลัวเหล่านั้นมาได้ การต้องพักอาศัยปักกลดอยู่ในป่าช้ากลางป่าที่ชาวบ้านนำผู้เสียชีวิตมาเผาทั้งที่ศพยังใหม่ทำให้สภาพศพเป็นที่น่าเวทนาและสะพรึงกลัว ท่านพ่อลีได้ฝึกปฏิบัติภาวนามองเห็นสิ่งเหล่านั้นเป็นเรื่องธรรมชาติ ในวันหนึ่งก็จะถึงคราวของท่านที่ขันธ์หมดอายุลงเหมือนกัน ดังที่ท่านพ่อลีได้ให้คติธรรมว่า

> “ถ้าเรารู้เรื่องธรรมดาของโลกและรู้จักความเป็นจริงของธรรมแล้ว เราก็จะไม่ต้องมีความยุ่งยากในการเป็นอยู่
>
> อสุภที่พระองค์ทรงสรรเสริญว่าดีนั้น คือ ความเน่าเปื่อยพุพองในร่างกายที่ทำให้แลเห็นถึง ความเก่าแก่ แปรปรวนและทรุดโทรมในสังขารและความไม่สะอาด ไม่สวย ไม่งามของร่างกายเพื่อความสลดสังเวชที่จะปราบปรามจิตของเราให้เกิดความเบื่อหน่ายในกองทุกข์นี้ได้
>
> ส่วน “อสุภ” ที่พระพุทธเจ้าทรงติเตียน ก็คือ ความชั่วร้ายซึ่งเป็นของไม่ดีที่เปื้อนเปรอะอยู่ในตัวเรา กายก็โสโครก วาจาก็โสโครก และใจก็โสโครก อย่างนี้พระองค์ทรงตำหนิ และลงโทษมากทีเดียว” (ชมรมกัลยาณธรรม, ๒๕๕๖)

ธุดงควัตรปฏิบัติของท่านพ่อลีทำให้ท่านเป็นผู้มักน้อยรักความเงียบสงบและมีความสันโดษ เมื่อจิตมีความเข้มแข็งสงบจึงไม่ยึดติดและไม่เกรงกลัวต่อภัยอันตรายใด ๆ ทำให้มองเห็นแจ้งแสวงหาสิ่งที่เป็นสาระของชีวิตที่ต้องการลดละกิเลสให้เบาบางลง มองเห็นทุกสิ่งตามความจริงซึ่งเป็นหนทางที่ทำให้พ้นจากทุกข์ได้ในที่สุด

การปฏิบัติโดยใช้ธุดงควัตรของท่านพ่อลีตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางกรอบไว้ให้ปฏิบัติ ตลอดทั้งยังเจริญรอยตามพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ดังเมื่อคราวที่ได้ไปรับใช้ฝึกกรรมฐาน ได้ออกบิณฑบาตกับพระอาจารย์มั่นเป็นกิจวัตรประจำวันพร้อมทั้งไม่รับอาหารที่มีผู้ตามมาส่งทีหลัง ธรรมะที่ได้รับจากการสอนด้วยการปฏิบัติให้เห็นและให้พิจารณาศึกษาด้วยสติปัญญาของตัวเอง ทำให้ท่านพ่อลีเข้าใจถึงเหตุของการประพฤติแบบนั้น และผลที่ได้จากการปฏิบัติธุดงค์ในแบบนั้นสามารถลดละกิเลสให้เบาบางลงได้ การฝึกปฏิบัตินี้ทำให้ท่านพ่อลีเป็นผู้ฉันน้อยโดยฉันอาหารวันละมื้อ บางครั้งไม่มีผู้มาใส่บาตรก็ทำให้วันนั้นไม่มีอาหารตกถึงท้องเลย เมื่อคราวที่ได้ธุดงค์เพื่อตามหาพระ

อาจารย์มั่นไปในป่าใหญ่ทางภาคเหนือ เป็นสถานที่มีแต่สัตว์และแทบไม่มีหมู่บ้านที่คนอาศัยอยู่เลย ทำให้การเดินธุดงค์มีความยากลำบาก ช่วงเช้าของทุกวันที่ธุดงค์และออกบิณฑบาตแทบไม่มีญาติโยมมาใส่บาตรเลย ทำให้ต้องตั้งจิตให้มั่นมีสติคอยเตือนตนเองไม่ให้กังวลคิดถึงเรื่องอาหารว่าจะมีตกถึงท้องไหมในแต่ละวัน หากแต่ผู้ที่มีปฏิปทาฝึกปฏิบัติภาวนาด้วยความเพียรอยู่เสมอ ย่อมมีบุญบารมีที่ก่อให้เกิดเรื่องอัศจรรย์ที่ไม่สามารถคาดเดาได้ จึงทำให้การธุดงค์ในครั้งนั้นสามารถผ่านความยากลำบากมาได้ ด้วยการปฏิบัติธุดงควัตรอย่างเคร่งครัดทำให้การปฏิบัติภาวนามีความเจริญก้าวหน้าพัฒนาขึ้น จิตมีความสงบเป็นสมาธิจนรู้สึกได้ว่าลมหายใจละเอียด ใจเงียบและลมในตัวก็เงียบสนิท จิตไม่ฟุ้งปรุงแต่งใด ๆ ทำให้สามารถเพ่งพิจารณาภพ ชาติ ตาย เกิดอวิชชาว่าเป็นมาอย่างไร ปรากฏเป็นนิมิตขึ้นเหมือนกับมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า สามารถเพ่งพิจารณาถึงเหตุแห่งความเกิดและเหตุแห่งความตาย สามารถเข้าใจถึงอวิชชาว่าความไม่รู้คือไม่รู้อะไร รู้อย่างไรจึงจะเรียกว่ารู้อวิชชา รู้อย่างไรจึงจะเรียกว่ารู้วิชา (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร, ๒๕๕๑) ท่านพ่อลีจึงสอนคติธรรมว่า

> “สมาธิ คือ ความมีจิตตั้งมั่น เมื่อเราคิดว่าจะทำอะไร ก็ต้องทำให้มันจริงลงไป จึงจะเกิดผล
>
> ปัญญา เกิดแต่การสังเกตหาเหตุหาผลรู้แต่ผลไม่รู้เหตุก็ใช้ไม่ได้ รู้แต่เหตุไม่รู้ผลก็ใช้ไม่ได้ต้องรู้พร้อมทั้งเหตุทั้งผล”
>
> (พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (พระอาจารย์ลี ธมฺมธโร), ๒๕๔๓)

คุณค่าการปฏิบัติธุดงควัตรของท่านพ่อลีก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติสามารถรับรู้ได้ด้วยตนเอง จิตได้รับการพัฒนายกระดับให้มีความบริสุทธิ์ผ่องใสมองเห็นสัจธรรมตามความเป็นจริง รู้และเข้าใจในเหตุและปัจจัยนั้น ๆ อย่างถ่องแท้ สามารถเข้าใจถึงธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างกระจ่างเหมือนภาพที่มองเห็นและสามารถสัมผัสได้ด้วยตนเอง จิตที่ตั้งมั่นแน่วแน่ย่อมส่งพลังอันบริสุทธิ์เกิดปัญญาญาณสามารถรับรู้เข้าใจกระจ่างในธรรมของพระพุทธเจ้า การปฏิบัติธุดงควัตร ๑๓ตามแนวของพระพุทธศาสนา จึงทรงคุณค่าเกิดประโยชน์ต่อผู้นำไปประพฤติปฏิบัติ อย่างที่ท่านพ่อลีได้ปฏิบัติเป็นแบบอย่าง พระอริยสาวกพระมหากัสสปะเถระทรงยึดถือปฏิบัติตลอดชีวิต จึงเป็นสิ่งที่ควรศึกษาฝึกปฏิบัติจะเกิดผลดีต่อผู้นำไปปฏิบัติมองเห็นหนทางออกจากทุกข์ได้อย่างแท้จริง

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

พระภาวนาปัญญาวิสุทธิ์ (เข้ม) จิตธมฺโม (โอภาชาติ) ให้ความเห็นว่า การมีชีวิตอยู่ของท่านพ่อลีเป็นชีวิตที่มีเป้าหมาย คุ้มค่าและเกิดประโยชน์ส่วนตนและโลก ประการสำคัญเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นชีวิตที่เดินตามแนวทางคำสอนของพระบรมครู คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มุ่งฝึกฝนพัฒนาจิตใจตนให้ปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง (พระภาวนาปัญญาวิสุทธิ์ (เข้ม) จิตธมฺโม (โอภาชาติ), ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

พระมหาวันชัย เขมชโย (เหลืองอุทัย) ให้ความเห็นว่า ท่านพ่อลีเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีลูกศิษย์มากมายทั้งในและนอกประเทศ มีศิษยานุศิษย์ญาติโยมมาก (พระมหาวันชัย เขมชโย (เหลืองอุทัย), ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

แม่ชีอำไพ สวัสดิ์พัฒน์ ให้ความเห็นว่า ความศรัทธาต่อท่านพ่อลีด้วยแนวทางปฏิบัติที่ดี และท่านพ่อลีมีปฏิปทาที่แน่วแน่น่ายกย่องในการสอนศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย (แม่ชีอำไพ สวัสดิ์พัฒน์, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

แม่ชีสมหวัง อิ่มนาค ให้ความเห็นว่า ท่านพ่อลีมาสอนตอนปี ๒๕๐๑ มาสอนคณะแม่ชี โดยให้ดูกายและใจไม่ต้องดูอย่างอื่น (แม่ชีสมหวัง อิ่มนาค, ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล ให้ความเห็นว่า

๑. ท่านพ่อลีมีวัตถุประสงค์ชัดเจนที่จะใช้ธรรมของพระพุทธเจ้าอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ โดยวิธีการปฏิบัติสมาธิภาวนา เพื่อให้เกิดคามรู้ความเข้าใจจากการปฏิบัติจริง

๒. ท่านพ่อลีมีความเด็ดเดี่ยวเข้มแข็งอดทนต่อการปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง มีความกล้าหาญเพื่อธรรมยอมแลกได้ด้วยชีวิตก็ยอม (ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

นายเวฬุวัน โสดานิล ให้ความเห็นว่า

ทางธรรม ท่านพ่อลีเป็นพระอริยบุคคลขั้นอเสขบุคคล เป็นครูอาจารย์ในทางธรรมที่รู้แตกฉานในด้านการวิปัสสนาธุระ อบรมสั่งสอนธรรมแก่พระและฆราวาส ด้านคันถธุระได้เขียนหนังสือเพื่อสอนธรรมะจำนวนหลายเล่ม พิมพ์แจกเป็นธรรมทานโดยหนังสือทุกเล่มในคำนำหรือท้ายเล่มอนุญาตให้สิทธิ์ไปจัดพิมพ์ใหม่ได้โดยไม่ต้องขออนุญาต หนังสือจึงเป็นที่นิยมและมีความแพร่หลายมาก

ทางโลก ท่านพ่อลีคืออัจฉริยะผู้นำชนที่สามารถร่วมแรงศรัทธาของพระและสาธุชนจากทั่วประเทศ มาร่วมสร้างร่วมฉลองสมโภชถาวรศาสนสถาน เช่น งานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษที่วัดอโศการาม, งานสมโภชพระบรมสารีริกธาตุฯ ที่วัดป่าคลองกุ้ง และได้ร่วมสร้างวัดอีกสิบกว่าวัดในระยะเวลาช่วงชีวิตของท่าน (นายเวฬุวัน โสดานิล, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

๔.๒ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านการเผยแผ่

หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายออกไปจากชมพูทวีปสู่ทวีปเอเชียมาอย่างยาวนาน พุทธบริษัท ๔ โดยเฉพาะพระภิกษุมีหน้าที่ในการดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทุกสารทิศสู่พุทธศาสนิกชนผู้มีความเลื่อมใสศรัทธาและเคารพในพระรัตนตรัย มีแนวทางในการดำเนินชีวิตด้วยน้อมนำเอาหลักธรรมเหล่านั้นไปประพฤติปฏิบัติ เกิดความสุขด้วยรู้จักทุกข์อย่างแท้จริงพร้อมทั้งเป็นประโยชน์ต่อมวลชนผู้ที่สนใจนำไปฝึกเพื่อยกระดับ

พัฒนาจิต พระสงฆ์ผู้ยึดหลักปฏิบัติตามคำสอนจึงมีหน้าที่ในการนำหลักธรรมคำสอนเผยแผ่ไปสู่ประชาชนผู้มีความสนใจ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุทำการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระองค์ ดังปรากฏใน ทีฆนิกาย มหาวรรค ความว่า

> “...ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อเกื้อกูลแก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย...จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน...” (ที.ม.๑๐/๘๗/๔๗)

พระสงฆ์ผู้มีปฏิปทาเคร่งครัดในพระธรรมวินัยดังท่านพ่อลีได้ฝึกปฏิบัติตามหลักธรรม มีความเข้าใจในคำสอนอย่างถ่องแท้ได้ทำการเผยแผ่หลักปฏิบัติเหล่านั้นด้วยการทำให้ง่ายต่อความเข้าใจ ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างจึงเป็นการช่วยให้ธรรมะนั้นสามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเอง ท่านพ่อลีมีแนวธรรมปฏิบัติในการเผยแผ่ในประเด็น ต่อไปนี้

๔.๒.๑ การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

การประพฤติปฏิบัติตนของท่านพ่อลีได้ยึดถือปฏิบัติตามธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดเป็นที่น่าเลื่อมใสต่อผู้พบเห็น กิริยาสำรวมตามแบบผู้ถือเพศพรหมจรรย์และมีอุปนิสัยเป็นพระที่มีความเด็ดเดี่ยวอาจหาญมีจิตตั้งมั่น ด้วยนิสัยชอบธุดงค์เข้าไปปฏิบัติศึกษาธรรมในป่าเป็นปกติ การรักษาธรรมวินัยเป็นสิ่งที่ท่านพ่อลีปฏิบัติจนเป็นชีวิตจิตใจ การปฏิบัติตามธรรมวินัยของเสขิยวัตรหลังจากที่ได้เปลี่ยนญัตติเป็นธรรมยุตแล้วท่านพ่อลีถือเคร่งในเรื่องการนุ่งห่มจีวรเรียบร้อยตามสีของพระป่า ทั้งยังเป็นผู้มักน้อยในเรื่องดังกล่าวตามที่พระอาจารย์มั่นสอนเมื่อได้ร่วมศึกษาปฏิบัติรับใช้ เมื่อได้รับถวายเครื่องใช้บริขารใหม่ ๆ ก็จะไปย้อมสีหรือซักทำลายสีเดิมหรือไม่ก็เอาไปให้คนอื่น รวมไปถึงผ้าเช็ดหน้าผ้าเช็ดตัวซึ่งเป็นสีขาวก็ย้อมให้เป็นสีแก่นขนุน และนำจีวรเก่าที่ขาดมาปะแล้วนำมาใช้ ซึ่งเป็นนิสัยของพระป่าสายหลวงปู่มั่นนั่นเอง ที่หล่อหลอมให้ท่านพ่อลีกลายเป็นพระที่เคร่งในธรรมวินัยเสขิยวัตรเรื่องการนุ่งห่ม ดังที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติธรรมวินัยไว้ในพระไตรปิฎก ปริวาร เสขิยกัณฑ์ ความว่า

> “...ว่าด้วยการครองอันตรวาสกและอุตตราสงค์เรียบร้อย
>
> ภิกษุผู้ไม่เอื้อเฟื้อ ครองอันตรวาสกย้อยข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้าง ต้องอาบัติ ๑ อย่างนี้
>
> ภิกษุผู้ไม่เอื้อเฟื้อ ครองอุตตราสงค์ย้อยข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้าง ต้องอาบัติ ๑ อย่าง คือ อาบัติทุกกฏ
>
> ภิกษุผู้ไม่เอื้อเฟื้อ เดินเปิดกายไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติ ๑ อย่าง คือ อาบัติทุกกฏ

ภิกษุผู้ไม่เอื้อเฟื้อ นั่งเปิดกายในละแวกบ้าน ต้องอาบัติ ๑ อย่าง คือ อาบัติทุกกฏ...” (วิ.ป.๘/๑๗๕/๑๕๗)

ธรรมวินัยการปฏิบัติจึงทำให้ท่านพ่อลีเป็นผู้เคร่งครัดเรื่องกิริยามารยาทที่ควรประพฤติเมื่อต้องพบปะสนทนาธรรมกับบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ด้วยกิริยาการสำรวมระวังตนทุกอิริยาบถ ทั้งการพูดคุยก็อยู่ในอาการที่เหมาะสมรู้กาลเทศะ สติตั้งมั่นคอยเตือนให้ประมาณตนอยู่ตลอดเวลาว่าอยู่ในเพศพรหมจรรย์ ดังเมื่อคราวที่ได้ธุดงค์เดินทางไปประเทศเขมร กิริยาอาการสำรวมที่แสดงออกต่อมวลชนมีความสง่างามน่าเคารพเลื่อมใสแก่ผู้เข้ามาขอสนทนาธรรมด้วย มวลชนเหล่านั้นเกิดปิติมีความศรัทธาในธรรมะเดินตามเป็นจำนวนมาก แสดงความอาลัยเมื่อถึงเวลาที่ท่านพ่อลีต้องออกเดินธุดงค์ต่อ พากันเสียใจร่ำไห้และต้องการให้ปักกลดจำวัดอยู่ที่นั่นถาวร พร้อมทั้งข้อเสนอยินดีที่จะให้การช่วยเหลือทุกอย่างถึงบางครั้งต้องการจะยกบุตรสาวให้เลย ท่านพ่อลีเคร่งครัดในธรรมวินัยอยู่แล้วจึงต้องรีบออกเดินธุดงค์ต่อไปยังสถานที่อื่น การเป็นผู้มีกิริยาสำรวมด้วยอิริยาบทที่งดงามนั้นพระพุทธเจ้าก็ได้บัญญัติไว้ในพระไตรปิฎก ปริวาร ปาทุกวรรค สิกขาบทที่ ๑๑-๒๖ ความว่า

“... ว่าด้วยการไม่หัวเราะดังไปและนั่งในละแวกบ้าน
... ว่าด้วยการพูดเสียงเบาไปและนั่งในละแวกบ้าน
... ว่าด้วยการไม่เดินโคลงกายไปและนั่งในละแวกบ้าน
... ว่าด้วยการไม่เดินแกว่งแขนไปและนั่งในละแวกบ้าน
... ว่าด้วยการไม่เดินโคลงศีรษะไปและนั่งในละแวกบ้าน
... ว่าด้วยการไม่เดินเท้าสะเอวไปและนั่งในละแวกบ้าน
... ว่าด้วยการไม่เดินคลุมศีรษะไปและนั่งในละแวกบ้าน
... ว่าด้วยการไม่เดินกระโหย่งไปในละแวกบ้าน
... ว่าด้วยการไม่นั่งรัดเข่าในละแวกบ้าน... (วิ.ป.๘/๑๕๖/๑๑๙)

ท่านพ่อลียังเป็นผู้มักน้อยในการฉันอาหาร เนื่องด้วยเป็นพระป่าสายหลวงปู่มั่นซึ่งจะฉันอาหารเพียงวันละ ๑ มื้อเท่านั้น การเคร่งครัดเพื่อฝึกปฏิบัติกรรมฐานด้วยการปักกลดจำวัดอยู่ตามภูเขา หน้าผาหรือถ้ำในป่าลึก หากเมื่อธุดงค์เข้าใกล้หมู่บ้านก็ปักกลดจำวัดในป่าช้าของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ห่างไกลความเจริญเป็นส่วนใหญ่ ทำให้บางครั้งเมื่อบิณฑบาตรก็ไม่มีผู้ใส่บาตรในวันนั้นก็ไม่ได้ฉันอาหาร ท่านพ่อลีเคร่งครัดในธรรมวินัยเป็นอย่างมากและด้วยความที่เป็นพระที่มีความเด็ดเดี่ยวอาจหาญมีจิตตั้งมั่น จึงตั้งสัตยาธิษฐานว่าจะไม่ฉันจังหันถ้าไม่มีคนมาส่งถึงที่ จิตที่ได้รับการพัฒนาย่อมอยู่กับธรรมปฏิบัติตลอดเวลา แม้ขณะที่เดินบิณฑบาตรท่านพ่อลีก็จะฝึกปฏิบัติพิจารณาธรรมไปด้วยสำรวมใจแน่วแน่และสำรวมตนอย่างเต็มที่ ดังครั้งที่ได้เดินบิณฑบาตรตามหลวงปู่มั่นก็ได้รับการสอน

กรรมฐานคอยเตือนให้มีสติ หากเห็นผู้หญิงสวยงามเดินผ่านมาก็ให้พิจารณาดูว่าเป็นอย่างไร ความสวยงามที่มองเห็นให้พิจารณาดูเข้าไปข้างในว่าสิ่งสวยงามปกคลุมอะไรไว้ ธรรมวินัยในเรื่องการบิณฑบาตรนั้นพระพุทธองค์ได้บัญญัติให้พระภิกษุปฏิบัติ ดังปรากฏในพระไตรปิฎก ปริวาร ปาทุกวรรค สิกขาบทที่ ๒๗-๓๓ ความว่า

> "...ว่าด้วยการรับบิณฑบาตโดยเคารพ...
> ว่าด้วยการให้ความสำคัญในบาตรขณะรับบิณฑบาต...
> ว่าด้วยการรับบิณฑบาตพอเหมาะกับแกง...
> ว่าด้วยการรับบิณฑบาตเสมอขอบปากบาตร...
> ว่าด้วยการฉันบิณฑบาตโดยเคารพ...
> ว่าด้วยการให้ความสำคัญในบาตรขณะฉันบิณฑบาต **...**
> ว่าด้วยการฉันบิณฑบาตไปตามลำดับ..." (วิ.ป.๘/๑๕๖/๑๑๙)

จะเห็นได้ว่าท่านพ่อลีเป็นผู้เคร่งครัดในธรรมวินัยปฏิบัติอย่างยิ่งยวด ทุกอิริยาบทและการกระทำเป็นการฝึกปฏิบัติและพิจารณาธรรมด้วยสติที่ตั้งมั่นเต็มเปี่ยมตลอดเวลา การปฏิบัติตนตามธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดทำให้ท่านพ่อลีเป็นพระภิกษุที่น่าเคารพศรัทธาและเป็นที่น่าเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นและส่งเสริม การปฏิบัติกรรมฐานบำเพ็ญจิตภาวนาให้พัฒนายิ่งขึ้น แนวการปฏิบัติตามธรรมวินัยของท่านพ่อลีถือว่าปฏิบัติเป็นไปตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสประโยชน์ของพระผู้ปฏิบัติธรรมวินัย ๑๐ ประการดังนี้

๑. เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อข่มบุรุษผู้เก้อยาก
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
๖. เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความตั้งมั่นแห่งสัทธรรม
๑๐. เพื่อเอื้อเฟื้อพระวินัย (วิ.มหา.๑/๒๓๑/๒๘-๒๙)

ท่านพ่อลีมุ่งเน้นปฏิบัติธรรมวินัยด้วยการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่างที่ดี คุณค่าที่เกิดจากความเคร่งครัดปฏิบัติพระธรรมวินัยตามคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้ประโยชน์ ๑๐ ประการดังกล่าวแล้ว ยังบังเกิดคุณค่าแก่บรรดาพระภิกษุผู้อุปสมบทอยู่ภายใต้บวรพุทธศาสนาจะได้เรียนรู้และปฏิบัติ

ตามธรรมวินัยเพื่อสืบทอดบทบาทของพระสงฆ์ที่ดี การดำเนินรอยตามการปฏิบัติธรรมวินัยของท่านพ่อลีเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการเรียนรู้ธรรมวินัยจากการปฏิบัติอย่างแท้จริง เกิดความเข้าใจหลักธรรมวินัยด้วยตนเองอันนำไปสู่หนทางแห่งการปฏิบัติเพื่อพัฒนากายและยกระดับจิตใจมุ่งสู่หนทางแห่งการพ้นทุกข์ ซึ่งท่านพ่อลีได้ปฏิบัติให้เห็นด้วยการทำให้ดูดำรงอยู่ให้เห็นถึงคุณค่าผลลัพธ์ของการปฏิบัติตามธรรมวินัย

๔.๒.๒ การปฏิบัติตามธรรมสมควรแก่ธรรม

คุณค่าของการปฏิบัติธรรมตามธรรมเป็นการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง สอดคล้องกันและกันระหว่างธรรมน้อยคล้อยตามธรรมใหญ่ ทำให้การปฏิบัตินั้นมีผลต่อผู้ปฏิบัติอย่างยิ่ง ซึ่งหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่ควรศึกษาให้เข้าใจอย่างแท้จริง ด้วยธรรมนั้นเป็นคำสอนที่ลึกซึ้งไม่อาจศึกษาได้ด้วยการฟังและการอ่านเท่านั้น ต้องผ่านการปฏิบัติตามให้เห็นจริงด้วย ผู้ปฏิบัติต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของหลักธรรมนั้น ๆ จึงเป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หากปฏิบัติไม่ถูกต้องไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมในทางที่ผิด ส่งผลให้เกิดโทษต่อผู้ปฏิบัติรวมไปถึงผู้อื่นอาจได้รับผลกระทบอย่างมากมาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงผู้ที่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมซึ่งปรากฏในสังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค ธัมมกถิกสูตรที่ ๒ ความว่า

> “... ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับรูป ควรเรียกได้ว่า ‘ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม’ หากภิกษุเป็นผู้หลุดพ้นเพราะความเบื่อหน่าย ... ไม่ถือมั่นรูป ... เวทนา... สัญญา... สังขาร ... วิญญาณ ... ควรเรียกได้ว่า ภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ...”
>
> (สำ.ข.๑๗/๑๑๖/๒๑๐)

ทั้งยังทรงตรัสสอนให้เห็นถึงคุณค่าที่เกิดจากผลของผู้ปฏิบัติตามธรรมสมควรแก่ธรรม เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะรู้จักวางใจให้เป็นกลางได้ในทุกกิริยาและจะได้พบกับความสงบอย่างแท้จริง ดังปรากฏในธัมมานุธัมมปฏิปันนสูตร ความว่า

> “... ภิกษุเมื่อกล่าวว่า ‘สภาวะที่สมควรใดเป็นเหตุให้บุคคลเป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมด้วยการพยากรณ์ สภาวะที่สมควรนี้ชื่อว่าเป็นธรรมที่สมควรแก่ภิกษุผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม’ ชื่อว่ากล่าวแต่เรื่องที่เป็นธรรมเท่านั้นไม่กล่าวเรื่องที่ไม่เป็นธรรม เมื่อตรึก ชื่อว่าตรึกถึงแต่วิตกที่เป็นธรรมเท่านั้น ไม่ตรึกถึงวิตกที่ไม่เป็นธรรม หรือเว้นกิริยาทั้งสองนั้น ชื่อว่าเป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่”
>
> พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความดังกล่าวมานี้แล้ว จึงตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

> “ภิกษุมีธรรมเป็นที่มายินดี ยินดีแล้วในธรรม พิจารณาใคร่ครวญถึงธรรม ระลึกถึงธรรมอยู่ ย่อมไม่เสื่อมจากสัทธรรม ภิกษุเมื่อยืน เดิน นั่ง หรือนอนก็ตาม ควบคุมจิตให้สงบอยู่ภายในได้ย่อมบรรลุความสงบแท้จริง”
> (ขุ.อิติ.๒๕/๘๖/๔๕๓)

การเริ่มต้นปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังของท่านพ่อลีเกิดจากได้รับคำชี้แนะของหลวงปู่มั่นด้วยคำภาวนาว่า ‘พุทโธ’ เพียงคำเดียว ท่านก็มุ่งมั่นฝึกปฏิบัติเจริญภาวนาโดยใช้คำว่าพุทโธเป็นอารมณ์ เป็นการมีสติสัมปชัญญะอุเบกขาไม่ห่างเว้นจากธรรมทั้งในการยืน เดิน นั่ง นอน พระธรรมเทศนาของท่านพ่อลีจึงเน้นการเจริญภาวนาเป็นข้อที่จะต้องศึกษา ไม่ใช่ศึกษาเพื่อรู้เท่านั้นแต่เป็นการศึกษาเพื่อปฏิบัติ คือปฏิบัติให้รู้ความจริงในข้อที่ต้องการ ด้วยการฝากจิตฝากใจไว้ที่พระพุทธเจ้าเป็นคุณธรรม ให้กำหนดลมหายใจเข้า-ออกพร้อมกับคำภาวนาว่า ‘พุทโธ’ โดยให้นึกถึง ‘พุท’ ตามเข้าไปในขณะหายใจเข้า และนึก ‘โธ’ ให้ตามออกมาในขณะหายใจออก ตั้งสติอยู่กับลมหายใจโดยไม่ต้องไปคิดถึงสิ่งอื่นใด ระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้าด้วยความรู้สึกเลื่อมใสศรัทธาในคุณของพระองค์ เมื่อมีสติกำกับอยู่ทุกลมหายใจก็จะทำให้จิตนิ่งไม่คิดวอกแวกไปเรื่องอื่นจิตจึงเป็นสมาธิ (พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (พระอาจารย์ลี ธมฺมธโร), ๒๕๐๐) พระพุทธเจ้าได้สอนเกี่ยวกับการเจริญพุทธานุสติดังที่อรรถกถา อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต อธิบายไว้ว่า

> “...พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสสอนกรรมฐานมีพุทธานุสสติเป็นอารมณ์ เป็นการที่ทรงกระทำมหาชนให้เกิดความอุตสาหะในกรรมฐานนั้นด้วยการตรัสสรรเสริญคุณของพุทธานุสสติกรรมฐาน...ก็พุทธานุสสติกรรมฐานนั่นนั้นเป็น ๒ อย่าง คือเป็นประโยชน์แก่การทำจิตให้ร่าเริง และเป็นประโยชน์แก่วิปัสสนา”
> (องฺ.เอกก.อ.๑๒/๑๗๙-๑๘๐)

ท่านพ่อลีเทศนาธรรมเกี่ยวกับแนวทางการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เจริญรอยตามตามธรรมะของพระพุทธเจ้าอย่างถูกต้อง เป็นไปตามวัตถุประสงค์ในการสอนหลักธรรมนั้น ๆ เพื่อให้จิตมีความสงบเกิดสมาธิทำให้จิตได้รับการพัฒนาโดยมีสติสัมปชัญญะอยู่ทุกขณะของลมหายใจ เป็นคุณค่าของการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ผู้นำไปฝึกปฏิบัติตามจะได้รับผลตามความเป็นจริง ซึ่งได้มีการทดลองพิสูจน์แล้วตั้งแต่พุทธกาล

เมื่อครั้งที่ท่านพ่อลีได้ออกธุดงค์ไปปฏิบัติกรรมฐานบนภูเขาตามคำสั่งของพระอาจารย์มั่น ชาวบ้านแถวนั้นได้สร้างที่พักให้ที่กลางป่าช้าอันกว้างใหญ่ บริเวณป่าช้าแห่งนี้เต็มไปด้วยหลุมฝังศพที่มีอยู่ทั่วไปและมีกองฟอนที่ชาวบ้านไว้เผาศพที่ตายแล้ว บริเวณใกล้ ๆ แถวนั้นจึงเต็มไปด้วยกองกระดูกขาวโพลน มีศพที่ยังไม่ได้เผาวางเรียงกันอยู่ใกล้ ๆ กับที่พักที่ท่านพ่อลีนั่งปฏิบัติสมาธิ ขณะศพ

ถูกไฟเผามีอาการยกแขนยืดขาขึ้นลำตัวเป็นสีเหลืองประดุจทาขมิ้น ศพถูกเผาเป็นเวลานานแต่ก็เผาได้จนถึงแค่เอวส่วนตัวยังยังคงอยู่ในกองไฟ ชาวบ้านกลับกันไปแล้วเหลือท่านพ่อลีนั่งสมาธิอยู่รูปเดียว ท่านพ่อลีปฏิบัติกรรมฐานพิจารณาความตายเป็นอารมณ์ เพราะทุกคนเกิดมาก็ต้องมาถึงการตายด้วยกันทุกคน ท่านพ่อลีนั่งสมาธิไม่ส่งจิตออกไปนอกที่พักจนกระทั่งหูดับไม่ได้ยินเสียง ไม่มีสัญญากำหนดรู้ว่าตัวท่านนั่งสมาธิอยู่ที่ใด จิตไม่มีความกลัวในสิ่งที่ได้เห็นและกลิ่นที่ได้รับ หากแต่จิตที่มีสติคอยกำกับยังคงมีความรู้สึกอยู่ตลอดเวลา พระพุทธเจ้าได้ทรงสอนธรรมเกี่ยวกับการพิจารณาถึงความจริงที่เกิดขึ้นกับทุกคน ด้วยทุกคนที่เกิดมาต้องพบกับความแก่ ความเจ็บและความตาย ต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น และยังคงต้องรับผลของการกระทำของตนว่า ทำกรรมอันใดไว้ต้องได้รับผลกรรมนั้น ๆ ดังปรากฏใน อังคุตตรนิกาย ทสก-เอกาทสกนิบาต ปัพพชิตอภิณหสูตร (อภิณหปัจจเวกขณธรรมสูตร) ความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๑๐ ประการนี้ บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ธรรม ๑๐ ประการเป็นอะไรบ้าง คือ บรรพชิตควรพิจารณาเนือง ๆ ว่า

๑. เราถึงความมีเพศต่างจากคฤหัสถ์

๒. การเลี้ยงชีพของเราเนื่องด้วยผู้อื่น

๓. เรามีอากัปกิริยาอย่างอื่นที่จะพึงทำ

๔. เราติเตียนตนเองโดยศีลได้หรือไม่

๕. เพื่อนพรหมจารีผู้รู้ทั้งหลายพิจารณาแล้ว ติเตียนเราได้โดยศีลหรือไม่

๖. เราจะต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น

๗. เราเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้ จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

๘. วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่

๙. เรายินดียิ่งในเรือนว่างอยู่หรือไม่

๑๐. ญาณทัสนะที่ประเสริฐอันสามารถ อันวิเศษยิ่งกว่าธรรมของมนุษย์ที่เราบรรลุแล้วซึ่งจักเป็นเหตุให้เราไม่เก้อเขินเมื่อเพื่อนพรหมจารีถามในภายหลังมีอยู่หรือไม่” (อง.เอกาทสก.๒๔/๔๘/๑๐๔-๑๐๕)

ท่านพ่อลีพิจารณาถึงสิ่งที่ปรากฏอยู่ด้วยจิตที่เข้าใจใจสัจธรรมความจริงของชีวิตการเกิดแก่ เจ็บและตายเป็นสิ่งที่อยู่กับตัวไม่สามารถหลีกหนีได้ การเจริญจิตภาวนาวิปัสสนากรรมฐานเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้ท่านหลุดพ้นจากวงจรแห่งวัฏฏะนี้ได้ ท่านพ่อลีสอนให้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตว่า “บุคคลทั้งหลายไม่ควรประมาทในกาลของชีวิต คือ

๑. ในเมื่อยังมีทรัพย์สินบริบูรณ์

๒. ยังมีกำลังวังชาแข็งแรง

๓. ยังไม่เจ็บไข้ แก่ ตาย ก็ควรจะรีบเร่งทำบุญให้ทาน รักษาศีล และเจริญเมตตาภาวนาหาความดีให้แก่ตนตามสติกำลังที่จะทำได้ ด้วยความตายมี ๓ ประเภท

ประเภทที่ ๑ คือ ตายไปกับความชั่ว

ประเภทที่ ๒ ตายไปกับความดี

ประเภทที่ ๓ ไม่ตาย" (พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (พระอาจารย์ลี ธมฺมธโร), ๒๕๔๓)

สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ไว้ในประเด็นนี้ไว้ว่า

พระภาวนาปัญญาวิสุทธิ์ (เข้ม/ จิตธมฺโม (โอภาชาติ),(๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

ให้ความเห็นว่า แนวทางปฏิบัติด้านการปกครองของท่านพ่อลีเป็นลักษณะการปกครองที่ว่าพ่อปกครองลูก ให้ความรักแก่ศิษย์ยานุศิษย์และหมู่คณะด้วยความเมตตาอย่างเท่าเทียมกัน ยึดถือปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์ยิ่งกว่าชีวิตโดยเฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาท่านพ่อลีได้ปรับใช้ตามหลักการสอนคน เปรียบเทียบดังที่พระพุทธเจ้าทรงสอนนายเกสีพราหมณ์ถึงวิธีการฝึกม้า นำมาปรับใช้กับการฝึกคน ท่านพ่อลีมุ่งให้ศิษยานุศิษย์ให้ความสำคัญในการพัฒนาจิตใจ อันเป็นหัวใจของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะศาสนาคือใจ ใจคือศาสนา

พระมหาวันชัย เขมชโย (เหลืองอุทัย), (๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

ให้ความเห็นว่า ท่านพ่อลีมีความเมตตาและมีความเป็นธรรมต่อลูกศิษย์ทุก ๆ คน ถ้าผู้ใดทำตามคำสอนของท่านพ่อลีแล้วจะได้ผลเป็นที่พอใจสำหรับทุก ๆ ท่านเป็นอย่างมาก

แม่ชีอำไพ สวัสดิ์พัฒน์, (๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖) ให้ความเห็นว่า ท่านพ่อลีได้วางรากฐานตารางเวลาการปฏิบัติของพระสงฆ์และอุบาสิกาไว้อย่างดี เวลาสองทุ่มฟังธรรมะและปฏิบัติสมาธิกำหนดเวลาปฏิบัติไว้เป็นระเบียบ นอกเหนือจากการทำวัตรเช้าและวัตรเย็น (แม่ชีอำไพ สวัสดิ์พัฒน์,)

แม่ชีสมหวัง อิ่มนาค, (๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖) ให้ความเห็นว่า ท่านพ่อลีปกครองด้วยความเมตตา ได้สอนกรรมฐานด้านสติปัฏฐาน ๔ กาย เวทนา จิต ธรรม และเมตตาไปสอนทุกแห่งในประเทศและนอกประเทศ (แม่ชีสมหวัง อิ่มนาค,

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖) ให้ความเห็นว่า

๑. ท่านพ่อลีมีแนวการสอนธรรมโดยการปฏิบัติกัมมัฏฐานจริง และนำสิ่งที่ค้นพบเหตุแห่งทุกข์และวิธีดับทุกข์ไปแสดงธรรมต่อชุมชนซึ่งตรงข้ามกับชุมชนที่นับถือผีอยู่

๒. ท่านพ่อลีจะไม่อยู่กับที่โดยท่านจะธุดงค์ไปเรื่อย ๆ จากอีสานไปเหนือ ตะวันออก ตะวันตก พม่า อินเดีย และกัมพูชา,

นายเวหุวัน โสดานิล, (๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๖) ให้ความเห็นว่า ด้านการปกครองท่านพ่อลีจะยกเอาหลักของพระธรรมวินัยอยู่เหนือสูงสุด บุคคลผู้ร่วมอันเตวาสิกจะต้องมุ่งทำความเพียรไม่

สะสมและไม่เบียดเบียนผู้อื่น ต้องปฏิบัติจริงทำจริงจนเป็นที่ยอมรับเคารพศรัทธาของสาธุชนผู้ได้มาสัมผัส การรับปัจจัยของพระภิกษุถือว่าเป็นความผิดต้องออกจากวัด หลักปฏิบัติเป็นไปตามพระวินัยอย่างเคร่งครัดทำให้ง่ายต่อการปกครอง เพราะวัดและพระไม่ยึดติดในลาภสักการะและความสัมพันธ์ทำให้การตัดสินโดยความเห็นชอบของสงฆ์ก็เป็นไปโดยสะดวก ท่านพ่อลีปฏิบัติธรรมวินัยเป็นตัวอย่างดังเหตุการณ์หลังจากฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ท่านพ่อลีต้องการให้นำปัจจัยสร้างพระธุตังคเจดีย์ในลำดับถัดไปแต่ทางคณะสงฆ์ไม่เห็นพ้องต้องการนำไปสร้างพระวิหารก่อนท่านพ่อก็ยอมรับ ตามนั้นทำให้เห็นว่าแม้คนทั่วไปจะเห็นว่าท่านพ่อลีมีความเด็ดเดียวและเด็ดขาดแต่ก็เป็นไปเพื่อรักษาพระธรรมวินัย

ขณะที่ท่านพ่อยังมีชีวิตและจำพรรษาที่วัดอโศการาม ท่านเป็นศูนย์กลางในการอบรมของผู้ฝึกปฏิบัติทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ นอกเหนือจากนั้นก็จะมีครูอาจารย์ท่านอื่นในสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต แวะเวียนกันมาเป็นองค์แสดงธรรมกันโดยไม่ขาด จึงเป็นเหตุปัจจัยตัวอย่างที่ทำให้เกิดการน้อมนำแบบอย่างที่ดีงามไปใช้กับวัดหรือสำนักอื่นก็ด้วยประการนี้

คุณค่าอันเกิดจากปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ท่านพ่อลีปฏิบัติมานั้น ส่งผลต่อการปฏิบัติของผู้เป็นศิยานุศิษย์และชาวพุทธในวงกว้างสืบทอดสายธรรมอันดีงามต่อมา พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นความจริงตามธรรมชาติที่ท่านพ่อลีสามารถสัมผัสได้ด้วยตัวเอง การปฏิบัติธรรมกรรมฐานของท่านพ่อลีเป็นไปตามสมควรแก่ธรรมที่ถูกต้องและตรงวัตถุประสงค์ตามหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คติธรรมที่ท่านพ่อลีเทศนาสั่งสอนเผยแผ่จึงมีคุณค่าในการปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม สามารถรู้ได้เฉพาะผู้นำไปฝึกปฏิบัติที่พิจารณาเห็นถึงความจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้อย่างเข้าใจ ความเพียรพยายามที่จะหาทางให้หลุดพ้นจากวงจรแห่งวัฏฏะของความทุกข์ เข้าใจชีวิตเมื่อยังต่อสู้ดิ้นรนในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความสุขอย่างแท้จริง คุณค่าของการฝึกปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรมเพื่อเป็นหนทางในการหลีกหนีออกจากทุกข์นี้ได้อย่างถาวร

๔.๓ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านการปกครอง

พระภิกษุสงฆ์ผู้มีอำนาจสูงสุดในแต่ละวัดก็คือ เจ้าอาวาส เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อพระศาสนาอันยิ่งใหญ่ เนื่องด้วยต้องทำหน้าที่ในการปกครองดูแลวัดและเป็นตัวแทนวัดในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงมีความสำคัญเพราะมีหน้าที่ปกครองบังคับบัญชา กำกับดูแลแนะนำสั่งสอนพระภิกษุสามเณรรวมไปถึงฆราวาสผู้ที่ทำงานและอาศัยอยู่ในวัด เกิดความดีงามเป็นระเบียบเรียบร้อยถูกต้องตามพระธรรมวินัยกฎหมายและกฎมหาเถรสมาคม จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี ปลูกฝังศรัทธาความเคารพเลื่อมใสในพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ในขณะที่ท่านพ่อลีเป็นเจ้าอาวาสปกครองวัดอโศการามก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสอย่างสมบูรณ์แบบเต็มกำลังความสามารถ เกิดพลังความศรัทธาของ

พุทธศาสนิกชนอย่างมากมาย คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านการปกครองของท่านพ่อลีตามประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ปกครองแบบมีการแบ่งหน้าที่

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทำให้วัดมีสถานะเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสจึงเป็นบุคคลตามกฎหมายในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ หมวด ๘ เบ็ดเตล็ด มาตรา ๔๕ กล่าวว่า “ให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์และไวยาวัจกร เป็นเจ้าพนักงานตามความในประมวลกฎหมายอาญา” และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มาตรา ๓๗, ๓๘ และ ๓๙ ได้กำหนดหน้าที่ของเจ้าอาวาสต้องประพฤติปฏิบัติตน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

มาตรา ๓๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

(๑) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

(๒) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

(๓) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

(๔) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

(๑) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

(๒) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

(๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัด หรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

มาตรา ๓๙ ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้แต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสมีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส

การแต่งตั้งผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕)

เมื่อท่านพ่อลีสร้างวัดอโศการาม ณ อ.เมือง จ.สมุทราปราการแล้วก็ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัด ท่านพ่อลีได้บัญญัติระเบียบปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและคฤหัสถ์ผู้อาศัยวัดอโศการาม เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระธรรมวินัยและข้อกำหนดของกฎมหาเถรสมาคมอย่างเคร่งครัด มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันอย่างชัดเจน ทั้งหมุนเปลี่ยนเวียนกันปฏิบัติหน้าที่เมื่อมีพระหรือเณรมีกิจนิมนต์และคฤหัสถ์มีกิจธุระต้องออกไปปฏิบัติกิจนอกวัดพร้อมทั้งลงบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วจำนวน ๔ ข้อ หากพระภิกษุหรือสามเณรรูปใดมีใจใฝ่ในทางวิปัสสนาธุระของวัดอโศการาม มีหลักประจำตัวที่ต้องประพฤติปฏิบัติอีก ๙ ข้อดังที่ได้กล่าวไว้แล้ว

และห้ามมิให้ฝ่าฝืนกฎระเบียบดังกล่าว อีกทั้งยังกำหนดข้อวัตรปฏิบัติไว้เป็นกฎระเบียบของวัดและให้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ดังนี้

ลำดับที่	หน้าที่ประจำวัด
๑	บูรณะดูแลทั่วไปในอาวาสเพื่อความเรียบร้อย
๒	ศึกษาการท่องบ่น เล่าเรียนแบบแผนและตำราตามหน้าที่ของตน
๓	การอบรมศึกษาในทางจิตได้แก่การเจริญสมถะ และวิปัสสนา
๔	เวลากลางคืน ๒๐.๐๐ น.(๒ ทุ่ม) ประชุมกันนั่งสมาธิทุกวัน และวันละ ๓๐ รูป หรือ ๒๐ คน พระเณร อุบาสก อุบาสิกา สับเปลี่ยนกันไปจนหมด แล้วตั้งต้นใหม่ วัน ๗ ค่ำ ๘ ค่ำ ๙ ค่ำ ขึ้นแรม วัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ ขึ้นแรม ประจำทุกวัน ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ มีการแสดงธรรม เช้า เย็น ทุกวัน เวลา ๒๐.๐๐ น. ประชุมพร้อมกันทุกวัน
หมายเหตุ	เจ้าหน้าที่ประจำวาระมี พระอาจารย์สิงห์ พระอาจารย์ปลัดเฟื่อง พระสุทธิธรรมรังสี ฯ เป็นประธานหัวหน้าคณะ เมื่อมีเหตุไม่ลงประชุมในวันนั้น ต้องบอกลามอบหมายให้แก่คณะที่อยู่ทุกคราวไป ถ้าหัวหน้าคณะทุกรูปไม่อยู่ ก็ให้มอบหน้าที่ไว้กับพระที่สมควรตามอาวุโสทำหน้าที่แทน ระเบียบนี้ให้ถือว่าเป็นกิจประจำวัด ประจำวัน จะมีพระเณร อุบาสก อุบาสิกา ทราบจำนวนก็ตาม ไม่ครบก็ตาม จะต้องทำดังนี้เป็นนิจ

ตารางที่ ๔.๑ กิจกรรมและหน้าที่ของคณะสงฆ์วัดอโศการาม (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม), ๒๕๕๐)

หน้าที่ประจำวัดได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน และได้มีข้อกำหนดกฎระเบียบเพิ่มเติมให้ทุกรูป/คนได้ปฏิบัติเพื่อความเป็นระเบียบตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ดังนี้

๑. ในทุก ๆ วันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ (พระใหญ่) เวลา ๑๒.๓๐ น. ถึง ๑๔.๐๐ น. พระสงฆ์ในวัดจะมีการสวดปาฏิโมกข์ ที่พระอุโบสถ

๒. ทุก ๆ วันอาทิตย์เวลา ๑๑.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. สวดมนต์ทำวัตรและสวดธาตุ, ๑๒.๐๐ - ๑๓.๐๐ น. นั่งสมาธิปฏิบัติธรรม, เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. ฟังธรรมเทศนาโดยครูบาอาจารย์, เวลา ๑๕.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. ทำวัตรเย็น จะมีการปฏิบัติธรรมและฟังเทศน์จากครูบาอาจารย์ต่าง ๆ ได้นิมนต์มาจากวัดต่าง ๆ สายหลวงปู่มั่นและสายท่านพ่อลี ณ ศาลาหลวงพ่อทรงธรรม ซึ่งเป็นศาลาหลังแรกที่ท่านพ่อลีสร้างในวัดอโศการาม

กิจปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ในทุก ๆ ของวัดอโศการาม ดังตารางต่อไปนี้

เวลา	กิจปฏิบัติสำหรับสงฆ์
๖.๐๐ - ๗.๐๐	- พระสงฆ์ในวัดเดินบิณฑบาตนอกบริเวณวัด - พระสงฆ์เดินบิณฑบาตในบริเวณวัดตามซอยต่าง ๆ ตั้งแต่ซอย ๕ ถึงซอย ๑๒ (เริ่ม ๗.๐๐ น.)
๗.๑๕ - ๘.๐๐	พระสงฆ์เริ่มฉันจังหันใต้วิหารสุทธิธรรมรังสี เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จจะมีการให้พรญาติโยม
๘.๐๐ - ๙.๐๐	ทำความสะอาดล้างบาตรเตรียมทำวัตรเช้า โดยทำวัตรเช้าและเย็นที่วิหารสุทธิธรรมรังสี
๙.๑๕ - ๑๐.๐๐	เริ่มทำวัตรเช้า หากเป็นวันพระและวัดสำคัญทางพระศาสนาจะมีเทศน์จนถึงเวลา ๑๐.๓๐ น.
๑๐.๐๐ - ๑๕.๔๕	เวลาปฏิบัติวิปัสสนาธุระและคันถะธุระ วันพระและวันสำคัญจะมีการอบรมภาวนา มีการเทศน์เวลา ๑๔.๓๐ - ๑๖.๐๐ น.
๑๖.๐๐ - ๑๗.๐๐	เริ่มทำวัตรเย็น
๑๗.๐๐ - ๑๙.๔๕	กวาดทำความสะอาดบริเวณกุฏิและรอบ ๆ วัด และ เวลาปฏิบัติวิปัสสนาธุระและคันถะธุระ
๒๐.๐๐ - ๒๒.๐๐	สวดมนต์และนั่งปฏิบัติภาวนาถวายท่านพ่อลีในภาคค่ำ (พระจะเทศน์สั่งสอนธรรมในช่วงที่นั่งภาวนาในวันพระ, วันโกนช่วงเข้าพรรษาทำวัตรเช้า ตีสี่)
๒๓.๐๐ - ๖.๐๐	พักผ่อนและปฏิบัติธรมตามแนวปฏิบัติธรรมของท่านพ่อลี (วันพระและวันโกนในพรรษาจะมีการเทศน์และมีการปฏิบัติเนสัชชิกฟังเทศน์ตลอดคืน จนถึงเวลาตี่สี่)

ตารางที่ ๔.๒ เวลาปฏิบัติธรรมของวัดอโศการาม (วัดอโศการาม จ.สมุทรปราการ)

ดังนั้น แนวธรรมปฏิบัติด้านการปกครองของท่านพ่อลีทรงคุณค่าอย่างมากมาย ด้วยหลักการปกครองที่จัดการงานของวัดอโศการามได้อย่างเรียบร้อย มีการแบ่งลักษณะงานและบุคคลอย่างชัดเจนตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีข้อวัตรปฏิบัติที่ทรงคุณค่าเหมาะสมแก่การปกครองและปฏิบัติแก่ผู้อยู่อาศัยร่มโพธิ์ของวัดแห่งนี้ สร้างความเจริญทางด้านวัตถุต่าง ๆ เป็นอนุสรณ์เตือนใจแก่พุทธศาสนิชนผู้สนใจศึกษาธรรม เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและไหว้พระขอพรเพื่อเป็นพลังใจแก่ผู้ที่ท้อแท้หมดหวัง เป็นสถานที่ร่มรื่นร่มเย็นสงบเหมาะแก่การปลีกวิเวกเพื่อพัฒนายกระดับจิตใจให้เข้าใจใน

ธรรมะอย่างลึกซึ้ง สามารถนำไปดำเนินชีวิตของตนให้มีความสุขตามวิถีของแต่ละชีวิตตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน

๒. ปกครองแบบกัลยาณมิตร

การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงามของทุกคนย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจกำหนดวิถีทางของตนเองให้ก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางที่ต้องการจะประสบผลดีและมีความสุข โดยเฉพาะหนทางแห่งความสงบสุขอย่างแท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนาที่จะพัฒนาได้ด้วยปัญญาที่รู้ความจริงตามธรรมชาติ นอกจากการตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมแล้วสิ่งที่มีความสำคัญคอยเกื้อหนุนและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องนั้นประกอบไปด้วยการมีกัลยาณมิตรที่ดี ที่คอยแนะนำชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้การดำเนินชีวิตไม่มีโอกาสผิดพลาดหรือเดินไปในทางที่ไม่เหมาะสม หากมีกัลยาณมิตรที่ฝึกปฏิบัติธรรมด้วยแนวทางที่ถูกต้องแล้วยิ่งส่งผลดียิ่งขึ้นไปอีก ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย กัลยารมิตตาทิวรรค ความว่า

> “...ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความมีกัลยาณมิตร(มิตรดี)นี้ เมื่อมีกัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป” (องฺ.เอก.๒๐/๗๑/๑๓)

ท่านพ่อลีรู้หลักสัจธรรมนี้เป็นอย่างดี ในฐานะเจ้าอาวาสจึงได้ปกครองดูแลบรรดาศิษย์ผู้อยู่ในวัด ให้เข้าใจหลักของการอาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรดูแลช่วยเหลือกันและกัน การปฏิบัติตนของท่านพ่อลียังเป็นแบบอย่างที่ดีของการเป็นกัลยาณมิตร ด้วยมุ่งหวังให้ทุกรูป/คนปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันในการฝึกปฏิบัติธรรมนำพาตนเองไปสู่แนวทางที่ถูกต้อง กัลยาณมิตรที่ดีย่อมมุ่งหมายเอาคุณธรรมความดีงามของบุคคลที่เป็นมิตรแท้ ชักชวนหรือแนะนำในสิ่งที่ดีมีประโยชน์เกื้อกูลกัน ร่วมกันปฏิบัติขัดเกลาพฤติกรรมให้ดีงามและสามารถพัฒนาจิตใจให้รู้ธรรมอย่างแท้จริง ท่านพ่อลีได้สอนคติธรรมไว้ว่า

> “...ความเหนื่อยล้า...เป็นอุปสรรคสำหรับคนเดินทางไกล...แต่การเดินทางไกลหรือหลงทางย่อมดีกว่าเดินทางผิดหรือมีจิตตั้งไว้ผิด...เพราะการคบหากับคนที่ไม่ดี คนที่พอจะดีได้กลับกลายเป็นคนชั่วไปเสียนี่ เปรียบเหมือนทางที่รกรุงรังเต็มไปด้วยขยะมูลฝอย แม้จะเป็นทางตรง จะถือว่าเป็นทางที่ดีก็ไม่ได้ ... ส่วนผู้ที่คบหากับกัลยาณมิตร มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ย่อมดียิ่งขึ้น ๆ เหมือนทางป่าที่รกรุงรังด้วยต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงาไม่ร้อน แม้จะเป็นทางอ้อม ก็ถือว่าเป็นทางที่ดีได้” (ลานธรรมจักร, ๒๕๕๖)

การปกครองแบบกัลยาณมิตรของท่านพ่อลี ด้วยการให้คำปรึกษาปกครองดูแลแนะนำ ตักเตือนและหมั่นติดตามถามไถ่เหมือนบิดาปกครองดูแลบุตร ฝึกอบรมพระธรรมวินัยให้เป็นผู้มีความประพฤติดี มีมรรยาทดีงามและมีคุณธรรม สั่งสอนให้บรรดาศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ โดยเฉพาะบรรพชิตต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสมกับสมณะเพศ ก่อให้เกิดพระภิกษุสามเณรที่ดีงามช่วยกันจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน และรักษาพระธรรมคำสอนอันดีงามถูกต้องของพระพุทธเจ้าให้แพร่กระจายไปสู่จิตใจของพุทธศาสนิกชน เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วยกัลยาณธรรม เพราะได้เข้ามาถือเพศพรหมจรรย์ฝากตัวเป็นบุตรของพระตถาคต เพื่อสืบทอดหลักธรรมที่เป็นหนทางนำไปสู่การพ้นทุกข์อย่างแท้จริง ท่านพ่อลีได้ให้คติธรรมไว้คอยเตือนใจแก่บรรดาศิษย์บรรพชิตว่า

> “ผู้เป็นสมณะ จะต้องประพฤติตามโอวาทที่พระองค์ทรงสั่งสอนไว้สิ่งใดที่ทรงห้ามต้องไม่ทำ สิ่งที่ทรงสั่งให้ทำต้องทำ เมื่อผู้ใดได้กระทำตามคำสอน ดำเนินตามแบบอย่างของพระองค์ ย่อมได้ชื่อว่า “ศากยปุตโต” คือ เป็นลูกผู้สืบเชื้อสายของพระองค์ซึ่งเป็นตระกูลกษัตริย์วงศ์ศากยะ มีมารยาทงดงามสูงกว่าคนธรรมดาสามัญ และถ้าใครสามารถปฏิบัติจิตใจให้สูงเหนือขึ้นไปอีกจนถึงขั้นอริยะ ผู้นั้นก็เลื่อนขึ้นเป็น อริยวงศ์ สูงเหนือขึ้นไปจากสกุลกษัตริย์อีก นับว่าเป็นสกุลอันประเสริฐกว่าสกุลทั้งหลายอื่น” (ลานธรรมจักร, ๒๕๕๖)

สอดคล้องกับข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

แม่ชีอำไพ สวัสดิ์พัฒน์ ให้ความเห็นว่า ท่านพ่อลีปกครองพระสงฆ์ แม่ชี ญาติโยมด้วยการให้ฝึกปฏิบัติ ให้มีการบวชเนกขัมมะ ศีลจาริณี และศีลจาริโณ ทุกเทศกาลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (แม่ชีอำไพ สวัสดิ์พัฒน์, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล ให้ความเห็นว่าท่านพ่อลีแนะนำเพื่อนสหธรรมิกและศิษยานุศิษย์ให้มีแนวการปฏิบัติจิตภาวนา โดยการพิจารณาเรื่องจริงทางโลกที่จะก่อให้เกิดทุกข์และพิจารณาหาทางดับทุกข์ โดยพิจารณาการจินตนาการหาเหตุและผล ๒. ท่านพ่อลีจะใช้หลักอริยสัจ ๔ เป็นหลักช่วยในการสร้างจินตนาการ สมมุติโลก สร้างเป็นเรื่องราวจนเห็นข้อเท็จจริงจากการพิจารณา คือ เห็นทุกข์และวิธีการดับทุกข์ (ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

นายเวหุวัน โสดานิล ให้ความเห็นว่า ธุระในการเผยแผ่เกิดจากบรรดาลูกศิษย์มีความต้องการในขณะที่ท่านพ่อลีอบรมธรรมไปตามวิถีของพระวิปัสสนา เมื่อถึงเวลาที่มีความต้องการและเพื่อความสะดวกในการศึกษา สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติทบทวนด้วยตนเองจึงมีการจัดทำหนังสือและบันทึกธรรมเป็นธรรมทาน ขยายวงกว้างตามเหตุและปัจจัยดังกล่าว ดังเน้นการเผยแผ่จริง ๆ แล้ว

คือสิ่งที่พุทธบริษัทเป็นผู้ร่วมกันทำ สิ่งที่น่าสังเกตคือหากสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับผู้มีอิทธิพลทางความคิดของคนส่วนใหญ่ได้ก็เป็นการง่ายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุก ๆ ด้าน เช่น ขุนอำนาจอำนวยกิจตำแหน่งนายอำเภอ เมื่อน้อมใจเป็นลูกศิษย์ท่านพ่อลีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอนั้นก็สะดวกได้ ต่อมาท่านพ่อลีมาเมืองจันทร์ผู้ว่าและข้าราชการน้อมใจเป็นลูกศิษย์ งานการเผยแผ่ในจังหวัดก็ง่าย เมื่อท่านพ่อลีมาเมืองหลวงมีลูกศิษย์เป็นนักปกครอง ข้าราชการในวังงานการเผยแผ่ในระดับประเทศก็ย่อมเป็นไปได้ (นายเวฬุวัน โสดานิล, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

นายเวฬุวัน โสดานิล ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า ในฐานะอุบาสกต้องการส่งเสริมสร้างแหล่งเรียนรู้ถึงประวัติคุณงามความดี และผลงานของครูบาอาจารย์ทุก ๆ องค์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และได้ปฏิบัติตาม ปัญหาหลายอย่างของการเผยแผ่ในปัจจุบันเพราะขาดการเรียนรู้วิธีการปฏิบัติของครูอาจารย์ในอดีต (นายเวฬุวัน โสดานิล, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

จะเห็นได้ว่าแนวธรรมปฏิบัติการปกครองของท่านพ่อลีแบบกัลยณมิตรก่อให้เกิดคุณค่าอย่างมากมายต่อพระพุทธศาสนาและบรรดาศิษย์ผู้อยู่ภายใต้การดูแล สืบทอดเจตนารมณ์ของธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ยังสร้างให้เกิดบุคคลผู้มีสัมมาปฏิบัติโดยท่านพ่อลีเป็นต้นแบบของผู้เป็นกัลยาณมิตรที่ดี ปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่างทั้งในฐานะที่ท่านพ่อลีเป็นเจ้าอาวาสปกครองดูแลผู้อาศัยอยู่ในวัด แล้วยังเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อมวลชนด้วยการให้คำแนะนำสั่งสอน ชี้แนะให้เดินไปสู่หนทางที่ถูกต้องเพื่อพบกับความสุขอย่างแท้จริงของการดำเนินชีวิต หากพุทธศาสนิกชนผู้ใดตั้งมั่นในการปฏิบัติธรรมแล้วไซร์ ย่อมเกิดคุณค่าต่อตัวเองและผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรอีกด้วย

๔.๔ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการ

การดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนามาอย่างยาวนานด้วยการสืบทอดพระธรรมคำสอน สิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้ในพระพุทธศาสนาก็คือศาสนสถานหรือถาวรวัตถุต่าง ๆ เช่น วัด สถานปฏิบัติธรรม เป็นต้น มีความสำคัญสำหรับพุทธศาสนิกชนผู้สนใจหาความสงบให้แก่ชีวิต เมื่อยามต้องการพลังใจหรือหาหนทางในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง วัดหรือศาสนสถานรวมไปถึงถาวรวัตถุต่าง ๆ จึงเป็นศูนย์รวมความศรัทธาเลื่อมใสต่อผู้ที่ต้องการศึกษาพระธรรมอย่างแท้จริง แนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสืบสานพระพุทธศาสนา ท่านพ่อลีตระหนักถึงหลักสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชน ด้วยการสร้างคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อมวลชนผู้สนใจในการสร้างบุญกุศลทางด้านถาวรวัตถุ เกิดประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการปฏิบัติกรรมฐานได้มีที่ฝึกอบรม มีสถานที่สัปปายะในการค้นหาหนทางแห่งการพ้นทุกข์ด้วยตนเอง คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการของท่านพ่อลีมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๔.๑ การใช้ประโยชน์จากศาสนสถาน

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นสถานที่ศูนย์รวมของการศึกษาธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นที่สงบร่มรื่นสำหรับพุทธศาสนิกชนผู้ใฝ่หาความสงบแห่งชีวิต และยังเป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาของการร่วมมือร่วมใจกันปกป้องบำรุงรักษาถาวรวัตถุซึ่งเป็นสมบัติทางพุทธศาสนา ท่านพ่อลีเป็นพระปฏิบัติสายวัดป่าได้คำนึงถึงศาสนสถานที่จะค้ำชูพระรัตนตรัยและเป็นสถานที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชน จึงได้สร้างวัด สถานปฏิบัติธรรมรวมไปถึงวัดป่าและถาวรวัตถุต่าง ๆ เป็นมรดกตกทอดแก่พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์อย่างมาก-มายมาจนถึงปัจจุบัน เช่น

๑. วัดอโศการาม พระกรรมฐานสายวัดป่ามักจะไม่ค่อยคลุกคลีกับประชาชนแต่จะชอบสันโดษในป่า พระบรมศาสดาก็ทรงประสูติ ตรัสรู้และปรินิพพานในป่า เพราะป่าให้ความสงบร่มเย็นไม่มีภัยอันตรายจากมนุษย์ พระกรรมฐานสายวัดป่าจึงปลีกตัวไปสู่ป่าเพื่อภาวนา กำจัดกิเลสกันเป็นจำนวนมาก ท่านพ่อลีเป็นอาจารย์กรรมฐานหากมีแนวความคิดแตกต่างจากพระกรรมฐานทั่วไป ท่านพ่อลีให้ทัศนะว่า “พระพุทธเจ้าสำเร็จธรรมอยู่ในป่า แต่เวลาสอนธรรมก็มาสอนพระเจ้าพิมพิสารในใจกลางเมืองราชคฤห์ เมื่อพระองค์สอนผู้นำประเทศได้แล้ว ผู้น้อยก็เป็นอันสอนง่ายไม่ต้องเสียเวลานาน” (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม), ๒๕๕๐) เมื่อมีดำริแบบนั้นท่านพ่อลีก็ได้สร้างศาลาการเปรียญเพื่อเป็นสถานที่หลบแดดหลบฝน ทำวัตรสวดมนต์และอบรมสมาธิภาวนาของพระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา และเป็นที่ฉันอาหารของพระภิกษุและสามเณรซึ่งต่อมาได้ตั้งชื่อว่าวัด วัดอโศการาม วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการสร้างวัดด้วยมีความกังวลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ๓ ข้อ คือ

๑) วัตถุ ซึ่งเป็นปูชนียสถานแห่งพระพุทธศาสนา

๒) คำสอน ซึ่งพระสงฆ์ได้สวดประจำในโบสถ์ วิหาร ทุก ๆ วัน

๓) ผู้ซึ่งจะปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า (พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม), ๒๕๕๐)

วัดอโศการามจึงเป็นศาสนสถานที่เป็นประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชน ถาวรวัตถุที่อยู่ในวัดมีคุณค่าและประโยชน์ต่อแนวการปฏิบัติธรรม ถาวรวัตถุที่สำคัญเป็นที่ระลึกถึงธุดงควัตร ๑๓ ประการ คือพระธุตังคเจดีย์ เป็นพระเจดีย์หมู่รวม ๑๓ องค์ แต่ละองค์ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุพระภิกษุผู้เคร่งครัดในวิปัสสนากรรมฐานสายหลวงปู่มั่นและท่านพ่อลีจะปฏิบัติธุดงควัตรเป็นปกติเพื่อสำรวมกายวาจาใจให้มีสติอยู่ตลอดเวลาพร้อมกับฝึกปฏิบัติด้วยความเพียรไม่ปล่อยใจให้พลั้งเผลอไปตามกามคุณต่าง ๆ



ภาพที่ ๔.๑ พระธุตังคเจดีย์ (วัดอโศการาม จ.สมุทรปราการ)

ถาวรวัตถุที่ทรงคุณค่าแนวทางปฏิบัติธรรมที่ปรากฏในวัดอโศการาม คือวิหารวิสุทธิธรรมรังสี อาคารจตุรมุข ๓ ชั้นส่วนยอดเป็นมณฑปประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ภายในวิหารประดิษฐานสรีระท่านพ่อลี เป็นสถานที่ทรงคุณค่าและมีความสำคัญในการประกอบศาสนกิจแก่พุทธบริษัท ๔ ผู้ดำเนินรอยตามคำสอนของพระพุทธเจ้า การได้กราบสรีระของท่านพ่อลีเพื่อระลึกถึงคุณค่าของคำสอนปฏิบัติกรรมฐาน ได้ซึมซับกับการพิจารณาเห็นว่าขันธ์นี้เป็นไปตามกฎแห่งไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งทุกคนไม่สามารถหลีกหนีให้พ้นไปได้ ขึ้นอยู่กับตนเองว่าจะสามารถฝึกฝนปฏิบัติกรรมฐานให้สามารถพ้นจากวัฏฏะแห่งภพชาติได้อย่างไร



ภาพที่ ๔.๒ วิหารวิสุทธิธรรมรังสี (วัดอโศการาม จ.สมุทรปราการ)

๒. วัดป่าคลองกุ้ง เป็นวัดในสายปฏิบัติกรรมฐานในพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต โดยมี “พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์” หรือ ท่านพ่อลี ธมฺมธโร แห่งวัดอโศการาม จ.สมุทรปราการ เป็นผู้ก่อตั้งวัดป่าคลองกุ้ง ตลอดระยะเวลาที่ท่านพ่อลีเพียรปฏิบัติภาวนาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้จำพรรษาอยู่ที่จันทบุรีเป็นเวลานานถึง ๑๔ พรรษา วัดป่าคลองกุ้งจึงมีความสำคัญและทรงคุณค่าทางด้านศาสนสถานต่อแนวธรรมปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง เป็นสถานที่สัปปายะเนื่องจากท่านพ่อลีได้สร้างวัดป่าคลองกุ้งเพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติกรรมฐานเป็นหลัก ท่านพ่อลีได้เทศนาอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้ปฏิบัติกรรมฐาน ได้วางแนวทางของการฝึกปฏิบัติที่ง่ายต่อความเข้าใจ ถูกต้องตามคำสอนของพระศาสดาทำให้มีประชาชนมาปฏิบัติธรรมกันเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันภายในวัดป่าคลองกุ้ง มีศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดป่าคลองกุ้ง ศูนย์อบรมปฏิบัติธรรมวัดป่าคลองกุ้ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดป่าคลองกุ้ง (WorldAmulet3D, ๒๕๖๓) ถาวรวัตถุทรงคุณค่าตามแนวธรรมปฏิบัติได้ถูกใช้ประโยชน์ตามที่ท่านพ่อลีได้ตั้งใจให้เป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติแก่พุทธศาสนิกชน ศาสนสถานที่มีความเหมาะสมแก่การฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตให้มีความสงบ ถาวรวัตถุแห่งนี้จึงถูกใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง



ภาพที่ ๔.๓ วัดป่าคลองกุ้ง (วัดป่าคลองกุ้ง จ.จันทบุรี)

๔.๔.๒ การสร้างถาวรวัตถุตามสัปปายะ

ถาวรวัตถุจะทรงคุณค่าแก่พระพุทธศาสนาก็ต่อเมื่อมีสภาพเอื้ออำนวยและเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการศึกษาปฏิบัติอย่างเต็มที่ สามารถช่วยพัฒนาตนให้เจริญตั้งมั่นในเส้นทางไม่เสื่อมถอยง่าย ๆ ความเป็นปายะเหมาะสมเกื้อหนุนในการบำเพ็ญเพียร คอยประคับประคองรักษาสติปัญญาให้มีความมั่นคง ปราศจากสิ่งรบกวนต่อการปฏิบัติ สถานที่นั้นเป็นที่สัปปายะเหมาะแก่การเจริญภาวนา

เป็นอย่างยิ่ง สิ่งที่เกื้อกูลช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่นไม่เสื่อม ถอเรียกว่าสัปปายะมี ๗ ประการ ดังนี้

๑. อาวาสสัปปายะ (อาวาส-ที่อยู่)...เมื่อโยคีบุคคลอยู่ ณ ที่ใด นิมิตย่อมเกิดขึ้นด้วย ย่อมถาวรมั่นคงอยู่ด้วยสติ ย่อมตั้งมั่นในนิมิตนั้น จิตก็เป็นสมาธิ เหมือนพระปธานิยติสสเถระผู้อยู่ ณ วัดนาคบรรพตเป็นตัวอย่าง ที่อยู่เช่นนี้ ชื่อว่า ที่อยู่เป็นที่สบาย

เพราะฉะนั้น ในวัดใดมีที่อยู่หลายแห่งด้วยกัน ในวัดเช่นนั้น โยคีบุคคลพึงอยู่ทดลองดูแห่งละ ๓ วัน ๆ ณ แห่งใดทำให้จิตมีอารมเป็นหนึ่งได้ ก็พึงอยู่ ณ ที่นั้นเถิด...

๒. โคจรสัปปายะ (โคจรคาม-หมู่บ้านบิณฑบาต) โคจรคามคือหมู่บ้านสำหรับไปบิณฑบาตแห่งใด...มีอยู่ในที่ไม่ห่างไกลมากนัก คือภายในระยะทาง...ไม่เกิน ๒ กิโลเมตร มีภักษาหารบริบูรณ์หาได้สะดวก หมู่บ้านเช่นนั้น ชื่อว่า หมู่บ้านบิณฑบาตเป็นที่สบาย...

๓. ภัสสสัปปายะ (ภัสสะ-คำพูด)...ถ้อยคำที่อาศัยกถาวัตถุ ๑๐ ประการ มีพูดให้ถึงความมักน้อยเป็นต้น ชื่อว่า เป็นถ้อยคำสบาย แม้ถึงถ้อยคำเป็นที่สบายเช่นนั้น ก็พึงพูดแต่พอประมาณ

๔. ปุคคลสัปปายะ (ปุคคโล-บุคคล) บุคคลผู้ไม่ชอบพูดเรื่องติรัจฉานกถา เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยคุณสมบัติมีศีลเป็นต้น ที่โยคีบุคคลอาศัยแล้ว จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นย่อมตั้งมั่น หรือจิตที่ตั้งมั่นแล้วย่อมมั่นคงยิ่งขึ้น บุคคลเห็นปานนี้ ชื่อว่า เป็นบุคคลเป็นที่สบาย...

๕.-๖. โภชนสัปปายะ (โภชนะ-อาหาร และอุตุ-อากาศ)...เมื่อโยคีบุคคล ส้องเสพอาหารหรืออากาศชนิดใดจึงมีความผาสุกสบาย หรือจิตที่ยังไม่ตั้งมั่น ย่อมตั้งมั่นหรือจิตที่ตั้งมั่นแล้วย่อมมั่นคงยิ่งขึ้น อาหารชนิดนั้นและอากาศชนิดนั้น ชื่อว่าเป็นที่สบาย...

๗. อิริยาปถสัปปายะ (อิริยาปโถ-อิริยาบถ) แม้ในอิริยาบถ ๔ บางคนมีอิริยาบถเดินเป็นที่สบาย บางคนก็มีอิริยาบถนอน อิริยาบทยืนหรืออิริยาบถนั่งอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นที่สบาย เพราะฉะนั้น โยคีบุคคลพึงทดลอง...ในอิริยาบถใดจิตที่ยังไม่ตั้งมั่นย่อมตั้งมั่น หรือจิตที่ตั้งมั่นแล้วย่อมมั่นคงยิ่งขึ้น พึงทราบว่าอิริยาบถนั้น ชื่อว่าเป็นอิริยาบถที่สบาย...(วิสุทธิ. ๕๙/๒๒๐-๒๒๒)

ศาสนสถานที่ท่านพ่อลีสร้างมีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้พุทธบริษัท ๔ ได้มีสถานที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติกรรมฐาน การเจริญภาวนาของท่านพ่อลีทำให้รู้และเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ที่ต้องการให้ผู้ปฏิบัติตามคำสอนพึงบรรลุได้ด้วยความสุข ด้วยข้อปฏิบัติที่มีความสุขโดยไม่ติดใจหลงใหลในความสุขที่เกิดขึ้นแก่ตนและมีอิทธิพลเข้ามาครอบงำจิตใจ จิตที่เป็นอิสระจะสามารถก้าวหน้าไปในธรรมเบื้องสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ จนบรรลุความอิสระหลุดพ้นจากวัฏฏะสังสารได้โดยบริบูรณ์ วัดและสถานปฏิบัติธรรมรวมไปถึงถาวรวัตถุที่ท่านพ่อลีสร้างจึงสนับสนุนและอำนวยประโยชน์ให้เกิดแก่ผู้ฝึกปฏิบัติ ด้วยลักษณะของสถานที่มีความสัปปายะทั้งร่มรื่นเย็นสบายจากธรรมชาติและมีความสงบ ตารางเวลาปฏิบัติธรรมได้กำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันชี้แจงแก่ผู้เข้ามาฝึกปฏิบัติกรรมฐานให้รับรู้เพื่อความเรียบร้อยไม่รบกวนผู้อื่น ผู้ฝึกปฏิบัติกรรมฐาน

สายวัดป่าจะฉันอาหารมื้อเดียว สถานปฏิบัติจึงอนุญาตผู้มีจิตศรัทธาเข้ามาถวายอาหารหรือมาใส่บาตรที่วัดและสถานปฏิบัติได้ตามเวลาที่กำหนด พระภิกษุและสามเณรเดินออกบิณฑบาตตามระยะทางที่กำหนดเพื่อปฏิบัติกิจของสงฆ์และได้เผื่อแผ่กุศลให้เกิดแก่ผู้มีจิตศรัทธา การกำหนดอาการสำรวมกายใจทำให้มีสติอยู่กับตนตลอดเวลาเป็นการฝึกปฏิบัติตามธุดงควัตรอย่างเคร่งครัด จิตที่ปฏิบัติดีแล้วย่อมสะอาดสบายโล่งด้วยปัญญาที่เกิดแก่ผู้ปฏิบัติได้เข้าใจสัจธรรม ตามคำสอนของพระพุทธองค์ที่สอนให้ศึกษาความจริงตามธรรมชาติ สถานที่สัปปายะเพื่อการปฏิบัติกรรมฐานจึงมีคุณค่าแก่ผู้สนใจศึกษาปฏิบัติ ท่านพ่อลีได้สร้างถาวรวัตถุเพื่อเป็นศาสนสถานที่สัปปายะเหมาะแก่การเจริญภาวนาเพื่อพัฒนาจิตใจเป็นอย่างยิ่ง

สถานที่มีบุคคลเป็นสัปปายะในที่นี้คือมีท่านพ่อลีคอยช่วยแนะนำให้ผู้ปฏิบัติเรียนรู้จักธรรมชาติของตนเองได้ดี รวดเร็ว ประกอบด้วยภัสสะสัปปายะ กล่าวคือ มีการกล่าวธรรมอยู่เสมอเป็นสถานที่ที่สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ เอื้อต่อการมีคุณค่าของถาวรวัตถุที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดป่าทั้งหลายจึงสร้างบนฐานของแนวคิดสัปปายะทั้ง ๗ ประการ แม้ว่าวัดเหล่านี้จะไม่ได้อยู่ในป่าจริง ๆ แต่ก็มีบรรยากาศของสายวัดป่าต้นแบบ ดังที่หลวงปู่มั่นได้สร้างไว้ในที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ

วัดอโศการามที่จังหวัดสมุทรปราการมีพระเจดีย์เป็นศูนย์กลางศรัทธาเพื่อให้สาธุชนได้มาปฏิบัติธรรม เจดีย์มี ๑๓ ยอดแสดงถึงธุดงควัตร ๑๓ อันเป็นแนวทางฝึกฝนตนเองเรียกว่า ธุตังคเจดีย์ โดยรอบ ๆ เต็มไปด้วยต้นไม้ธรรมชาติที่เอื้อต่อการปฏิบัติบำเพ็ญ มีศาลาโล่งกว้างนั่งสมาธิได้อย่างสบายรวมทั้งสิ้น ๕๓ ไร่ เป็นสถานที่ปฏิบัติที่มาแล้วรื่นรมย์ไร้จิตเศร้าหมองเรียกว่า วัดอโศการาม ดังแสดงในภาพต่อไปนี้



ภาพที่ ๔.๔ สถานปฏิบัติธรรมวัดอโศการาม (วัดอโศการาม จ.สมุทรปราการ)

สถานที่ปฏิบัติธรรมสายวัดป่าที่ท่านพ่อลีสร้างและบุกเบิก เพื่อให้เป็นสถานที่สัปปายะทั้ง ๗ ประการ เหมาะสมและเอื้อประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการความสงบเพื่อฝึกฝนพัฒนาจิต เดิมเป็นป่าช้าและเป็นสถานที่ประหารนักโทษจึงเป็นสถานที่มีความเงียบสงบไม่พลุกพล่าน ท่านพ่อลีมีดำริสร้างเป็นวัดป่าเพื่อใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมอย่างแท้จริงและได้จำพรรษาอยู่ที่วัดนี้ถึง ๑๕ พรรษา ปัจจุบันเป็นวัดที่มีอุโบสถสวยงามและใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกของประเทศไทย มีเจดีย์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุเป็นจุดศูนย์รวมของศรัทธา มีความเงียบสงบเหมาะที่จะมาพักผ่อนจิตใจให้สบายด้วยร่มเงาแห่งพุทธศาสนา จึงเป็นสถานที่ที่สำคัญอย่างมากต่อท่านพ่อลีและศิษยานุศิษย์รวมไปถึงประชาชนโดยทั่วไป เรียกว่า สถานปฏิบัติธรรมวัดป่าคลองกุ้ง ดังภาพต่อไปนี้



ภาพที่ ๔.๕ สถานปฏิบัติธรรมวัดป่าคลองกุ้ง (วัดป่าคลองกุ้ง จ.จันทบุรี)

นอกจากศาสนสถานที่สัปปายะเหมาะสมกับการทำความเพียรแล้ว การประพฤติปฏิบัติของพุทธบริษัท ๔ เมื่อเข้ามาศึกษาปฏิบัติก็เป็นไปตามธรรมวินัยขององค์พระศาสดา ท่านพ่อลีได้บัญญัติเกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมและการดำเนินกิจการต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน เมื่อเข้ามาสู่ศาสนสถานแล้วทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด จิตที่มุ่งหวังต่อการศึกษาพัฒนายกระดับด้วยการเรียนรู้ธรรมอย่างแท้จริง จุดมุ่งหมายต่อการปฏิบัติวิปัสสนาธุระด้วยความพากเพียร หลักประจำตัวที่ต้องปฏิบัติจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ ด้วยการศึกษาระเบียบธรรมวินัยด้วยความเคารพ การฝึกอบรมจิตจึงเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องตามองค์อริยมรรค ๘ การฝึกปฏิบัติเป็นไปตามที่บุรพาจารย์พระอาจารย์มั่นซึ่งสายท่านพ่อลีได้ประพฤติปฏิบัติมาแล้ว ธุดงควัตรเป็นกิจที่ต้องยึดถือปฏิบัติเป็นประจำ การธุดงค์วิเวกเพื่อหาความสงบในการฝึกปฏิบัติต้องได้รับความเห็นชอบก่อนหลบหลีกไป การปฏิบัติตามธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดทำให้ศาสนสถานและถาวรวัตถุที่ท่านพ่อลีสร้างเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ทั้งเป็นที่สัปปายะเหมาะสมต่อการทำความเพียรแล้วยังเป็นไปตามธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติทุกประการ

ถาวรวัตถุที่ท่านพ่อลีจัดสร้างเพื่อใช้ปฏิบัติภารกิจของภิกษุสงฆ์ สามเณรและคฤหัสถ์เป็นไปตามหลักการของสัปปะยะเกิดความสบายใจแก่ผู้ที่ได้เข้ามาใช้ประโยชน์ ดำรงไว้ซึ่งหลักการทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องเหมาะสม คุณค่าที่ได้รับจากการใช้ประโยชน์ของศาสนสถานและถาวรวัตถุนั้นส่งเสริมให้การฝึกปฏิบัติมีความก้าวหน้า พัฒนาจิตให้ค้นพบความจริงตามธรรมชาติ ด้วย

ถาวรวัตถุนั้นเป็นที่สัปปายะและถูกต้องตามหลักธรรมวินัย เสริมสร้างวิริยะอุสาหะและพลังใจให้หมั่นฝึกฝนปฏิบัติ ด้วยสถานที่มีสภาพที่เอื้ออำนวยและเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการศึกษาปฏิบัติ จึงทรงคุณค่าต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางด้านศาสนสถานและถาวรวัตถุจวบจนปัจจุบัน

สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของทรงคุณวุฒิ ไว้ดังนี้

พระภาวนาปัญญาวิสุทธิ์ (เข้ม) จิตธมฺโม (โอภาชาติ) ให้ความเห็นว่า ศาสนาสถานเป็นการส่งเสริมด้านการปฏิบัติธรรม เหมาะสมแก่การมุ่งฝึกฝนจิตใจเป็นหลัก ส่งผลให้ผู้สนใจพากเพียรพยายามชำระล้างขัดเกลาจิตใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตอย่างอัศจรรย์ใจ ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งท่านพ่อลีได้สร้างศาสนาสถานได้เหมาะสมกับการฝึกปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง (พระภาวนาปัญญาวิสุทธิ์ (เข้ม) จิตธมฺโม (โอภาชาติ), ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

พระมหาวันชัย เขมชโย (เหลืองอุทัย) ให้ความเห็นว่า ท่านพ่อลีได้สร้างวัดจำนวนมาก โดยลูกศิษย์ได้มีการสร้างสถานอนุเคราะห์ญาติโยมให้เป็นที่ปฏิบัติ และสร้างสาธารณูปการหลาย ๆ ด้านเพื่อถวายแด่ท่านพ่อลี ได้สืบสานความตั้งใจของท่านพ่อลีที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนา (พระมหาวันชัย เขมชโย (เหลืองอุทัย), ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

แม่ชีอำไพ สวัสดิ์พัฒน์ ให้ความเห็นว่า ท่านพ่อลีจัดให้มีที่พักของผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม ที่สวดมนต์ของพระสงฆ์และอุบาสิกา ในอดีตมีบ้านพักคนชราและสถานพยาบาลจนถึงปัจจุบัน (แม่ชีอำไพ สวัสดิ์พัฒน์, ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

แม่ชีสมหวัง อิ่มนาค ให้ความเห็นว่า เป็นที่ประจักษ์ที่วัดอโศการามว่าท่านพ่อลีมีการสร้างสิ่งใดบ้าง ที่วัดป่าคลองกุ้ง จ.จันทบุรี ก็มีการสร้างสถานปฏิบัติธรรม (แม่ชีสมหวัง อิ่มนาค, ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล ให้ความเห็นว่า

๑. ท่านพ่อลีไม่ยึดสาธารณูปการไว้เป็นการส่วนตัว ท่านพ่อลีสร้างพอปฏิบัติกิจกรรมฐานแล้วท่านก็ธุดงค์ไปที่อื่น ๆ ต่อไป เพื่อประโยชน์ของชนหมู่มากตามแนวพระพุทธองค์

๒. ท่านพ่อลีจะสร้างสาธารณูปาการที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรมกรรมมัฏฐานเท่านั้น จะไม่มีกิจกรรมอื่น ๆ เช่น เมรุ ที่สวดศพ ที่เผาศพ เป็นต้น

๓. ท่านพ่อลีจะอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น ไม่สร้างวัดใหญ่ในป่าจะไม่ตัดต้นไม้ใหญ่ ใช้ประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์จากธรรมชาติ ไว้ให้ชุมชนศึกษาธรรมชาติและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์เล็กสัตว์น้อย ฯลฯ (ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล, ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

นายเวหุวัน โสดานิล ให้ความเห็นว่า การดำเนินการทางด้านถาวรศาสนสถานเป็นสิ่งสำคัญเพราะต้องทำโดยความเสียสละของสาธุชนทั้งด้านปัจจัยและกำลัง ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดความสูญเปล่าในอนาคตต้องทำให้สถานที่นั้นคงอยู่ถาวรจริง ๆ ซึ่งท่านพ่อลีให้ความสำคัญกับสถานที่ที่สื่อแทนองค์พระพุทธเจ้าโดยตรง ท่านพ่อลีอุปถัมภ์ให้มีการก่อสร้าง “ธาตุเจดีย์” เพื่อบรรจุพระบรมธาตุของ

พระพุทธเจ้า เปรียบเสมือนลงเสาหลักของพระศาสนา ณ สถานที่แห่งนั้นแล้ว ลำดับต่อมาก็จะเป็นหน้าที่ของสาธุชนและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่จะทำหน้าที่สร้างความเจริญกันต่อไป ดังเช่นสถานที่ที่ท่านพ่อลีอุปถัมภ์ เจดีย์วัดถ้ำพระสบาย เจดีย์วัดคลองกุ้ง เจดีย์วัดมณีชลขัณฑ์ พระธุตังคเจดีย์วัดอโศการาม ให้สร้างวัดเขาน้อยสามผาน เพื่อสร้างพระเจดีย์ในภายภาคหน้า เป็นต้น (นายเวฬุวัน โสดานิล, ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๖)

๔.๕ สรุปคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์หรือท่านพ่อลี ธมฺมธโร ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นแนวธรรมที่เป็นไปตามคำสอนในพระพุทธศาสนาทั้งเรื่องปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ พุทธบริษัท ๔ ผู้ได้ฟังธรรมจากท่านพ่อลีจะรู้สึกว่าสามารถเข้าใจได้ง่าย ความไพเราะและลึกซึ้งในหลักธรรมคำสอนนั้น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับตนเองในการดำเนินชีวิต ด้วยพบว่าในคำสอนนั้นมีหนทางให้เดินไปสู่จุดหมายที่จะพบกับความสงบสุข ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เมื่อนำหลักการนี้ไปประพฤติปฏิบัติก็จะเป็นไปตามหลักธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด หลักในการพัฒนาจิตด้วยการปฏิบัติธรรมฐานก็เป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม การศึกษาปฏิบัติเป็นไปตามหลักการที่พระพุทธเจ้าสอนด้วยหลักการอานาปานสติและสติปัฏฐาน ทั้งยังมีศาสนสถานและถาวรวัตถุที่ท่านพ่อลีได้สร้างไว้เป็นสาธารณูปการ สถานที่สัปปายะเอื้ออำนวยให้ผู้ปฏิบัติได้รับการพัฒนามีความเจริญก้าวหน้า เป็นการใช้ประโยชน์จากสาธารณูปการได้อย่างคุ้มค่าเหมาะสม ทรงคุณค่าต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวาง พุทธศาสนิกชนได้มีสถานที่ในการฝึกฝนปฏิบัติกายและใจเพื่อค้นพบตนเองและมีหนทางในการพ้นจากทุกข์ อีกทั้งท่านพ่อลียังปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างให้เห็นว่าผลที่ได้จากการฝึกภาวนาด้วยความพากเพียรนั้นจะพบกับความสุขอย่างแท้จริง ท่านพ่อลียังกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้พุทธบริษัท ๔ ผู้ฝึกฝนตนได้รู้หน้าที่และความรับผิดชอบของตนและต่อผู้อื่น เป็นกัลยาณมิตรของกันและกันพร้อมที่จะช่วยเหลือค้ำจุนให้สามารถดำรงตนอยู่ในหลักการปฏิบัติกรรมฐานอย่างถูกต้อง ซึ่งหลักการปกครองของท่านพ่อลีดังกล่าวนี้ยังดำรงคงอยู่มาจนปัจจุบัน

คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนากลายเป็นมรดกต่อพุทธบริษัท ๔ ผู้ยึดถือและดำเนินตามแนวทางของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อดำรงไว้ซึ่งหลักธรรมและพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่ตลอดไปสามารถสรุปได้ดังภาพต่อไปนี้



ภาพที่ ๔.๖ สรุปคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บทที่ ๕
สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อศึกษาชีวิตและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ๒. เพื่อศึกษาแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) และ ๓. เพื่อนำเสนอคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๗ รูป/คน ใน ๔ ประเด็น ผู้วิจัยจึงสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การศึกษาข้อมูลจึงค้นพบคำตอบตามวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า

๕.๑.๑ ชีวิตและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

ท่านพ่อลีมีนามเดิมว่า “ชาลี” เกิดที่บ้านหนองสองห้อง ตำบลยางโยภาพ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธารี เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๙ เวลา ๒๑.๐๐ น. ตรงกับวันแรม ๒ ค่ำเดือนยี่ปีมะเมีย ได้ศึกษาเล่าเรียนเมื่ออายุได้ ๑๒ ปีและอายุ ๑๗ ปีก็ออกจากโรงเรียนเพื่อไปช่วยพ่อทำนา เมื่ออายุครบ ๒๐ ปี ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในสังกัดมหานิกาย ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ พ.ศ. ๒๔๖๘ ขณะที่ยังเป็นพระสงฆ์ได้พบพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ได้รับคำชี้แนะให้ภาวนาว่า “พุทโธ ๆ” เพียงคำเดียว ท่านพ่อลีมุ่งมั่นปฏิบัติกรรมฐานตามคำสั่งสอนของพระอาจารย์มั่นอย่างเคร่งครัด ต่อมาท่านพ่อลีมีการเปลี่ยนญัตติใหม่เป็นธรรมยุต ณ วัดบูรพาราม จ.อุบลราชธานี โดยมีพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เป็นผู้ให้ไตรสรณคมน์และศีลพร้อมเป็นผู้บรรพชาให้ พระปัญญาพิศาลเถร (หนู ฐตปญฺโญ) วัดปทุมวนารามราชวรวิหาร จังหวัดพระนคร เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์เพ็ง วัดใต้ จังหวัดอุบลราชธานีเป็นกรรมวาจาจารย์ ท่านพ่อลีได้อุปสมบทใหม่เมื่อวันที่ ๒๗

พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้นามฉายาว่า “ธมฺมธโร” ท่านพ่อลียังคงถือธุดงค์ข้อฉันมื้อเดียวและอยู่โคนไม้เป็นวัตรอย่างเคร่งครัด

ท่านพ่อลีฝึกฝนปฏิบัติโดยยึดมั่นในข้อวัตรปฏิบัติตามปฏิปทาของหลวงปู่มั่น เป็นแนวทางตามที่ได้ตั้งมั่นไว้ตั้งแต่เริ่มแรก คือบวชอุทิศตนเพื่อปฏิบัติธรรมตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระพุทธศาสนา เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นและหวังมรรคผลนิพพานในที่สุด ท่านพ่อลีปฏิบัติอาจาริย-วัตร และอุปัชฌายวัตรต่อผู้ที่มีพระคุณด้วยความกตัญญู ท่านพ่อลีจาริกไปยังสถานที่ต่าง ๆ และจำพรรษาอยู่ที่จังหวัดจันทบุรีถึง ๑๕ พรรษา ได้สร้างสถานที่ปฏิบัติวัดป่าคลองกุ้งด้วยจุดประสงค์เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้มีสถานที่สัปปายะเหมาะสมและเอื้อต่อการปฏิบัติกรรมฐาน พร้อมทั้งเผยแผ่ธรรมะแก่สาธุชนผู้มีจิตศรัทธาอย่างมากมาย ด้วยธรรมที่เทศนาสามารถเข้าใจง่ายพร้อมทั้งท่านพ่อลีได้ปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่างอีกด้วย ดังเช่นคำสอนว่า...ปฏิเวธธรรม คือธรรมที่เย็นสะอาดผ่องใสและไม่เกิดแก่ เจ็บ ตาย เมื่อใครมากระทำในปริยัติธรรมและปฏิบัติธรรมให้จริงจังแล้วก็เกิดปฏิเวธธรรมโดยไม่ต้องสงสัย ปฏิเวธธรรมเป็น “ปัจจัตตัง” ที่รู้ได้เฉพาะตัว...เป็นต้น

ท่านพ่อลีได้จาริกไปต่างประเทศทั้งเขมร พม่า และอินเดียถึง ๒ ครั้ง ผู้มีจิตศรัทธาได้ถวายที่ดินที่จังหวัดสมุทราปราการจึงได้สร้างสำนักสงฆ์แม่ชีขาวต่อมาตั้งชื่อว่า “วัดอโศการาม” เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระเจ้าอโศกมหาราช และได้ก่อสร้างถาวรวัตถุเพื่อส่งเสริมการฝึกพัฒนาจิตพร้อมทั้งกำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบในการปฏิบัติทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์จนเป็นที่ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเรื่อยมาจนทุกวันนี้ ท่านพ่อลีเริ่มอาพาธและเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลปิ่นเกล้าฝั่งธนบุรีหลายครั้งตั้งแต่วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ กระทั่งวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔ ท่านพ่อลีจึงถึงแก่มรณภาพรวมอายุ ๕๕ ปี ๒ เดือน ๒๕ วัน พรรษา ๓๔ ณ วัดอโศการาม นั่นเอง

๕.๑.๒ แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์หรือท่านพ่อลี ธมฺมธโร เป็นพระสุปฏิปันโนผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ผู้ศึกษาธรรมปฏิบัติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แนวธรรมปฏิบัติของท่านปฏิบัติตามแนวสายพระปฏิบัติของหลวงปู่มั่น เทศนาสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้เข้าใจในหลักธรรมตามความเป็นจริง แนวธรรมปฏิบัติของท่านพ่อลีจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

๑. หลักการปฏิบัติกรรมฐาน ท่านพ่อลีได้รับคำแนะนำจากหลางปู่มั่นด้วยคำว่า ‘พุทโธ’ การฝึกสมาธิแบบหลวงปู่มั่นสติตั้งมั่นไม่ว่าจะอยู่ในอิริยาบถใด กำหนดพุทโธรู้ถึงลมหายใจเข้าออกประคองอารมณ์อยู่ตลอดเวลาโดยอัตโนมัติ สมาธิตั้งมั่นร่างกายตั้งตัวตรงอย่างแน่วแน่ตามหลักอานาปานสติโดยมีสติปัฏฐานเป็นที่ตั้งแห่งอารมณ์และถือธุดงค์เป็นหลัก เจริญรอยตามธุดงควัตรตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ปฏิบัติด้วยความวิริยะอุสาหะแนวแน่อดทนและเด็ดเดี่ยว จิดได้รับการพัฒนาไป

ตามระดับของการปฏิบัติได้ด้วยตนเอง สัมผัสอารมณ์ในสมาธิลึกซึ้งในธรรมและมองเห็นความจริงตามเหตุและปัจจัยได้อย่างถ่องแท้

๒. แนวการสอนธรรมปฏิบัติ ท่านพ่อลีสอนบรรพชิตให้รู้ถึงการถือเพศพรหมจรรย์นั้นต้องดำเนินรอยตามข้อวัตรปฏิบัติของพระพุทธเจ้า จึงจะชื่อว่าเป็นบุตรของพระพุทธเจ้าโดยแท้จริง ปฏิปทาของธรรมวินัยด้วยศีลาจารวัตรอันงดงามสำรวมระมัดระวัง ปฏิบัติธุดงควัตรเป็นปกติพร้อมการปลีกวิเวกเพื่อปฏิบัติกรรมฐานมุ่งไปสู่หนทางแห่งความสงบอย่างแท้จริง ท่านพ่อลีสอนคฤหัสถ์ให้รู้ถึงการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทว่าเป็นความไม่ตายใจ ไม่นอนใจและไม่ไว้ใจในสังขาร ความดีควรทำให้มากละห่างจากความชั่วทั้งหลาย นับถือพระไตรสรณคมน์ด้วยการปฏิบัติบูชา พระพุทธคุณ พระธรรมคุณและพระสังฆคุณด้วยการสละกายบูชาพระพุทธ สละวาจาบูชาพระธรรมและสละใจบูชาพระสงฆ์

๓. แนวการเผยแผ่ธรรมปฏิบัติ ท่านพ่อลีดำเนินแนวธรรมปฏิบัติ จริยวัตรและธุดงควัตรตามรอยพระพุทธเจ้า การเผยแผ่ธรรมเป็นไปอย่างลึกซึ้งง่ายในการเข้าใจด้วยจิตที่ประกอบไปด้วยเมตตาธรรมเป็นที่ตั้ง การเผยแผ่ธรรมจึงทำได้อย่างถูกประเด็นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จุดมุ่งหมายเพื่อผู้ฟังเกิดความสุขความเจริญและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิต มีแนวทางในการฝึกปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจให้รู้แจ้งในหนทางแห่งการออกจากทุกข์ ด้วยการสร้างสำนักปฏิบัติที่เหมาะสมเอื้อต่อการฝึกปฏิบัติที่ทำให้กุศลจิตได้รับการพัฒนาและไม่เสื่อมถอยลง ง่าย ๆ อย่างสถานปฏิบัติวัดป่าคลองกุ้งและวัดอโศการาม เป็นต้น การยังเผยแผ่ธรรมปฏิบัติด้วยการช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ ทั้งบริจาคช่วยเหลือโรงพยาบาล การสร้างสถานเลี้ยงเด็ก สร้างโรงเรียน พร้อมทั้งจัดส่งพระสงฆ์ผู้มีปฏิปทาแก่กล้าผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปบรรยายธรรมแก่พุทธศาสนิกชนในที่ต่าง ๆ อีกด้วย

๔. แนวธรรมปฏิบัติการบริหารปกครอง ท่านพ่อลีปกครองดูแลพระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา รวมไปถึงอาคันตุกะผู้มีความตั้งใจฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริง วัดเป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติจึงกำหนดกฎระเบียบให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัดพร้อมทั้งบทลงโทษแก่ผู้ละเมิด เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยตามบทบัญญัติแห่งพระธรรมวินัยและข้อกำหนดของกฎมหาเถรสมาคม การอบรมสั่งสอนธรรมปฏิบัติแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ต้องปฏิบัติตามธรรมะของพระพุทธเจ้า ท่านพ่อลีอำนวยความสะดวกตามสมควรแก่สาธุชนที่ต้องการทำบุญทำกุศลเพื่อสร้างจิตศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดกำลังใจและมีหนทางในการทำความดี แนวธรรมปฏิบัติการบริหารปกครองของท่านพ่อลีมีความเรียบง่ายแต่เคร่งครัดในธรรมวินัยอย่างยิ่ง

๕. แนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการ แนวในการการสร้างศาสนสถานต่าง ๆ เพื่อเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมและสร้างที่พักอาศัยแก่ผู้ปฏิบัติธรรม รวมถึงกุฏิสำหรับพระสงฆ์ และอุบาสก อุบาสิกาทั้งหลายที่เข้ามาปฏิบัติธรรม เช่น วัดอโศการามและวัดป่าคลองกุ้ง เป็นต้น อีกทั้งวัดและสำนักสงฆ์

ต่างๆ ที่เป็นสาขาของวัดอโศการาม ทั้งในและต่างประเทศ สาธารณูปการเหล่านี้เป็นสมบัติของสงฆ์ เป็นศานสถานในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแหล่งฝึกฝนปฏิบัติตามแนวธรรมของท่านพ่อลี

๕.๑.๓ คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การได้ศึกษาธรรมปฏิบัติของพระพุทธเจ้าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างหาที่เปรียบมิได้ เมื่อได้ศึกษาแล้วเข้าใจในธรรมนั้นอย่างลึกซึ้งจึงถือว่าได้เรียนรู้ปริยัติอย่างแท้จริง เมื่อนำมาปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมย่อมเกิดปฏิเวธส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้รับอานิสงส์อันทรงคุณค่าจากคำสอนนั้น พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์หรือท่านพ่อลี ธมฺมธโร ผู้เป็นพระสุปฏิปันโนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ผู้ดำเนินรอยตามพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งนำหลักการปฏิบัติไปเผยแผ่สั่งสอนแก่สาธุชน ให้นำไปฝึกปฏิบัติพัฒนายกระดับจิตก่อให้เกิดคุณค่าตามแนวธรรมปฏิบัติต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

๑. คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านกรรมฐาน การฝึกปฏิบัติกรรมฐานนำไปสู่การพัฒนาจิตให้มีความสงบจนสามารถพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงของเหตุและปัจจัยในสิ่งนั้น ๆ การฝึกกรรมฐานเบื้องต้นหรือมูลกัมมัฏฐาน/ตจปัญจกกัมมัฏฐาน จึงเป็นแนวทางในการอบรมจิตให้สามารถระงับนิวรณ์ โดยการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นรูปหรือกายจากความเป็นจริง ซึ่งการเจริญมูลกัมมัฏฐานเพื่อพิจารณาร่างกายคืออาการ ๕ นี้ เป็นไปตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในการเจริญสติปัฏฐาน ๔ ในหมวดกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ท่านพ่อลีได้ฝึกปฏิบัติกรรมฐานและชี้ให้เห็นถึงคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติแบบนี้จะทำให้เป็นผู้อดทนอดกลั้นต่อความไม่ยินดีและยินร้าย ต่อภยันอันตรายความหวาดกลัว และอดทนต่ออาการต่าง ๆ ทางกายทำให้จิตใจมีความบริสุทธิ์ผ่องใสปราศจากความทุกข์และความสุข คุณค่าของการฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้มีความสงบทางจิตนั้นทำให้มีคุณภาพทำให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาในระดับสูง คุณค่าการฝึกปฏิบัติกรรมฐานจึงสร้างความเด็ดเดี่ยวเข้มแข็งอดทนต่อการปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังมีความกล้าหาญเพื่อธรรมยอมแลกได้ด้วยชีวิต

คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านกรรมฐานที่เจริญรอยตามธุดงควัตรอย่างเคร่งครัด จะช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติกรรมฐานพัฒนาจิตประสบความสำเร็จ ด้วยธุดงค์ ๑๓ เป็นองค์คุณเครื่องสลัดหรือกำจัดกิเลส ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติประเภทวัตรที่ผู้สมัครใจจะพึงสมาทานประพฤติได้ เพื่อเป็นอุบายขัดเกลากิเลส ช่วยส่งเสริมความมักน้อยและสันโดษ จึงมีคุณค่าเหมาะสมกับพระสายวัดป่าที่ต้องการฝึกฝนพัฒนาจิตตนเองอย่างแท้จริง

๒. คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านการเผยแผ่ ท่านพ่อลียึดถือปฏิบัติตามธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดเป็นที่น่าเลื่อมใสต่อผู้พบเห็น กิริยาสำรวมตามแบบผู้ถือเพศพรหมจรรย์และมีอุปนิสัยเป็นพระที่มีความเด็ดเดี่ยวอาจหาญมีจิตตั้งมั่น ด้วยนิสัยชอบธุดงค์เข้าไปปฏิบัติศึกษาธรรมในป่าเป็นปกติ การรักษาธรรมวินัยเป็นสิ่งที่ท่านพ่อลีปฏิบัติจนเป็นชีวิตจิตใจ การดำเนินรอยตามการปฏิบัติธรรมวินัยของท่านพ่อลีเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการเรียนรู้ธรรมวินัยจากการปฏิบัติอย่างแท้จริง เกิด

ความเข้าใจหลักธรรมวินัยด้วยตนเองอันนำไปสู่หนทางแห่งการปฏิบัติเพื่อพัฒนากายและยกระดับจิตใจมุ่งสู่หนทางแห่งการพ้นทุกข์ ซึ่งท่านพ่อลีได้ปฏิบัติให้เห็นด้วยการทำให้ดูดำรงอยู่ให้เห็นถึงคุณค่าผลลัพธ์ของการปฏิบัติตามธรรมวินัย และท่านพ่อลีได้ปฏิบัติธรรมตามธรรมด้วยการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง สอดคล้องกันและกันระหว่างธรรมน้อยคล้อยตามธรรมใหญ่ ทำให้การปฏิบัตินั้นมีผลต่อผู้ปฏิบัติอย่างยิ่ง ด้วยธรรมนั้นเป็นคำสอนที่ลึกซึ้งไม่อาจศึกษาได้ด้วยการฟังและการอ่านต้องผ่านการปฏิบัติให้เห็นจริง ผู้ปฏิบัติต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ของหลักธรรมนั้น ๆ จึงเป็นคุณค่าการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ซึ่งท่านพ่อลีได้ปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่างจึงทรงคุณค่าต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมากมาย ผู้เผยแผ่ต้องเป็นครูอาจารย์ในทางธรรมที่รู้แตกฉานในด้านการวิปัสสนาธุระ อบรมสั่งสอนธรรมแก่พระและฆราวาส คุณค่าการสอนธรรมโดยการปฏิบัติกัมมัฏฐานจริงจัง ย่อมนำไปสู่การค้นพบเหตุแห่งทุกข์และวิธีดับทุกข์ไปแสดงธรรมต่อชุมชน

๓. คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านการปกครอง ท่านพ่อลีสร้างวัดอโศการามแล้วดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัด ท่านพ่อลีได้บัญญัติระเบียบปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาและคฤหัสถ์ผู้อาศัยวัดอโศการาม เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระธรรมวินัยและข้อกำหนดของกฎมหาเถรสมาคมอย่างเคร่งครัด ส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบด้วยการแบ่งลักษณะงานและบุคคลผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจนตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พร้อมทั้งมีการหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันเมื่อมีกิจติดธุระเพื่อไม่ให้เกิดปัญหา มีข้อวัตรปฏิบัติที่ทรงคุณค่าเหมาะสมแก่การปกครองและปฏิบัติแก่ผู้อยู่อาศัยร่มโพธิ์ของวัด ท่านพ่อลียังปกครองดูแลบรรดาศิษย์ผู้อยู่ในวัด ให้เข้าใจหลักของการอาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรดูแลช่วยเหลือกันและกัน การปฏิบัติตนของท่านพ่อลียังเป็นแบบอย่างที่ดีของการเป็นกัลยาณมิตร ด้วยมุ่งหวังให้ทุกรูป/คนปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกันในการฝึกปฏิบัติธรรมนำพาตนเองไปสู่แนวทางที่ถูกต้อง กัลยาณมิตรที่ดีย่อมมุ่งหมายเอาคุณธรรมความดีงามของบุคคลที่เป็นมิตรแท้ ชักชวนหรือแนะนำในสิ่งที่ดีมีประโยชน์เกื้อกูลกัน ร่วมกันปฏิบัติขัดเกลาพฤติกรรมให้ดีงามและสามารถพัฒนาจิตใจให้รู้ธรรมอย่างแท้จริง ปรากฏคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านการปกครองที่ดีจับต้องได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นลักษณะการปกครองที่ว่าพ่อปกครองลูก ให้ความรักแก่ศิษยานุศิษย์และหมู่คณะด้วยความเมตตาอย่างเท่าเทียมกัน มีคุณค่าต่อการเป็นรากฐานการปฏิบัติของพระสงฆ์และอุบาสิกาไว้อย่างดี การปกครองโดยยกเอาหลักของพระธรรมวินัยอยู่เหนือสูงสุด บุคคลผู้ร่วมอัตเตวาสิกจะต้องมุ่งทำความเพียรไม่สะสมและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๔. คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการ ท่านพ่อลีตระหนักถึงหลักสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชน ด้วยการสร้างคุณค่าแนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อมวลชนผู้สนใจในการสร้างบุญกุศลทางด้านถาวรวัตถุเกิดประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการปฏิบัติกรรมฐานได้มีที่ฝึกอบรม มีสถานที่สัปปายะในการค้นหาหนทางแห่งการพ้นทุกข์ด้วยตนเอง ศาสนสถานเป็นสถานที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพุทธศาสนิกชน คุณค่าของ

วัดและสถานปฏิบัติธรรมรวมไปถึงวัดป่าและถาวรวัตถุต่าง ๆ เป็นมรดกตกทอดแก่พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์อย่างมากมาย วัดป่าคลองกุ้ง และวัดอโศการาม เป็นถาวรวัตถุที่มีคุณค่าแก่พระพุทธศาสนาตามหลักสัปปายะ มีสภาพเอื้ออำนวยและเป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการศึกษาปฏิบัติอย่างเต็มที่ สามารถช่วยพัฒนาตนให้เจริญตั้งมั่นในเส้นทางไม่เสื่อมถอยง่าย ๆ ความเป็นปายะเหมาะสมเกื้อหนุนในการบำเพ็ญเพียร คอยประคับประคองรักษาสติปัญญาให้มีความมั่นคง ปราศจากสิ่งรบกวนต่อการปฏิบัติ สถานที่นั้นเป็นที่สัปปายะเหมาะแก่การเจริญภาวนาเป็นอย่างยิ่ง

ศาสนสถานเป็นการส่งเสริมด้านการปฏิบัติธรรมเหมาะสมแก่การมุ่งฝึกฝนจิตใจเป็นหลัก เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตอย่างอัศจรรย์ใจ ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นที่พักของผู้มาปฏิบัติธรรมที่สวดมนต์ของพระสงฆ์ เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์แของชนหมู่มากตามแนวพระพุทธองค์ มีคุณค่าต่อการหลอมรวมศรัทธาของชาวพุทธ

๕.๒ อภิปรายผล

๑. การศึกษาแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่าแนวธรรมปฏิบัติของท่านพ่อลียึดถือปฏิปทาของพ่อแม่ครูบาอาจารย์เป็นแบบอย่างและการสร้างสาธารณูปการเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทั้งนี้อภิปรายได้ว่าแนวธรรมปฏิบัติของท่านพ่อลีเริ่มด้วยการกราบหลวงปู่มั่น ภูริทัตโตเพื่อขอคำชี้แนะในการปฏิบัติและฝากตัวเป็นศิษย์สายพระป่า ได้จำพรรษาอยู่รับใช้ปฏิบัติธุดงควัตรและรับการสั่งสอนในการฝึกปฏิบัติกรรมฐาน การภาวนาพุทโธพร้อมทั้งการเจริญอานาปานสติบนฐานอารมณ์ของสติปัฏฐาน ทำให้ท่านพ่อลีมีความมั่นคงในสติอย่างแก่กล้า มีความอดทนต่อการปฏิบัติกรรมฐานและภยันตรายต่าง ๆ เมื่อออกธุดงค์ตามคำสั่งหลวงปู่มั่น เป็นแบบอย่างแก่ศิษยานุศิษย์ผู้เจริญรอยตามได้รู้ถึงผลลัพธ์ของการปฏิบัติความเพียร พร้อมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตด้วยคติธรรมที่ท่านพ่อลีสอน สามารถรับรู้ได้จากการฝึกปฏิบัติกรรมฐาน แนวธรรมปฏิบัติของท่านพ่อลีเป็นไปตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ตรัสรู้และเผยแผ่แก่สาวกได้ฝึกฝนปฏิบัติจนบรรลุพระอรหันต์อย่างมากมาย ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวัศพล ปณฺญาปชฺโต (อัจฉริยปัญญาชน) ที่พบว่า “แนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสาย หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต วางแนวทางในการปฏิบัติสมถะและวิปัสสนาตามหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาพุทธเจ้า การสอนให้เจริญพุทธคุณ กำหนดสติกับคำบริกรรม ‘พุทโธ’ พร้อมทั้งให้พิจารณา กายคตาสติ อสุภกรรมฐาน” สอดคล้องกับงานวิจัยของ นางฐิติรัตน์ รักษ์ใจตรง ที่พบว่า “อานาปานสติภาวนาหรืออานาปานสติสมาธิพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริมมากกว่าวิธีเจริญสมาธิอื่น ๆ เมื่อทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความหน่าย เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อความนิพพาน อานาปานสติเป็นยอดแห่งกรรมฐาน เป็นภูมิธรรมแห่งมนสิการของพระพุทธเจ้า” สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณอภัย พวง

มณี ที่พบว่า “สาระสำคัญที่เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสี่มีความเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตคือ สติปัฏฐานเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอน และทรงพิจารณาเห็นความสำคัญเมื่อครั้งตรัสรู้ เตือนให้มีตนเป็นที่พึงแห่งตนเป็นสรณะ ต้องใช้สติสัปชัญญะเข้าไปกำหนดกาย เวทนา จิตและธรรม ผู้ที่ปรารถนาจะบรรลุมรรคผลคือนิพพาน ต้องเริ่มต้นด้วยสติปัฏฐาน” สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัด ทินกร อิสสโร และ พระศรีวินยาภรณ์ ที่พบว่า “การจะพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา ควรใช้หลักการปฏิบัตธุดงควัตรตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อขัดเกลากิเลส ทำให้เป็นคนมักน้อย สันโดษ เลี้ยงง่าย”

ทั้งนี้ยังอภิปรายผลได้ว่า การสร้างวัดและสาธารณะประโยชน์นั้นเป็นการช่วยเหลือและส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติมีสถานที่ปฏิบัติที่ดี วัดต้องเน้นความสงบเป็นธรรมชาติเอื้อต่อการเจริญภาวนาถูกต้องตามหลักสัปปายะทั้งบริเวณพื้นที่สะดวกต่อการเดินทาง มีครูอาจารย์สั่งสอน มีกัลยาณมิตรอยู่โดยมาก มีบรรยากาศน่ารื่นรมย์ เป็นการแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาอีกด้วย ผลวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล ที่พบว่า ท่านพ่อลีจะสร้างสาธารณูปาการที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติธรรมกรรมมัฏฐาน สถานที่สร้างจะอนุรักษ์ธรรมชาติ สร้างวัดจะไม่ตัดต้นไม้หากแต่ใช้ประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์จากธรรมชาติเพื่อส่งเสริมการเจริญภาวนา

๒. การศึกษาแนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คุณค่าแนวธรรมปฏิบัติที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือความเคร่งครัดในธรรมวินัย ทั้งนี้อภิปรายได้ว่า ท่านพ่อลีได้ยึดถือปฏิบัติเคร่งครัดในธรรมวินัย ตลอดชีพในเพศพรหมจรรย์ การปฏิบัติอย่างจริงจังผ่านการทดสอบทดลองจิตจนเข้มแข็งนั้นสร้างความเลื่อมใสในวิธีปฏิบัติ เกิดความเชื่อมั่นในตัวบุคคลที่เดินตามแนวธรรมวินัยอย่างถูกต้อง สอดคล้องกับหลักปมาณิกา ๔ ในพระพุทธศาสนา เป็นผู้สำรวมกิริยาวาจาด้วยประพฤติปฏิบัติเคร่งครัดในธรรมวิจัย จริยวัตรงดงามสงบเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาต่อผู้พบเห็นพร้อมที่ปฏิบัติธรรมตามแนวทางที่ได้รับการสั่งสอน ด้วยรู้แจ้งในข้อธรรมอย่างแท้จริงตามธรรมชาติตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และนำมาเผยแผ่แก่สาวก พบทางแห่งการนำไปดำเนินชีวิตเพื่อแก้ปัญหาและหาทางหลุดพ้นจากทุกข์นั้นได้ด้วยตนเอง ท่านพ่อลีปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้รู้และสัมผัสได้ถึงผลของการเคร่งครัดใน จริยวัตรตามธรรมวินัย การยึดถือปฏิบัติอภิสมาจารซึ่งเป็นพระบัญญัติที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติแก่สาวกทั้งหลาย ให้รู้ถึงความประพฤติในเพศสมณะอันเป็นมรรยาทที่ดีงามที่พึงกระทำ รู้จักสิ่งที่ควรและไม่ควรปฏิบัติเพื่อไม่ทำผิดต้องอาบัติทุกกฏที่ได้บัญญัติไว้ ซึ่งท่านพ่อลีได้ยึดถือปฏิบัติพร้อมทั้งกำหนดเป็นกฎระเบียบแต่พุทธบริษัทได้ปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัติตามธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดจะทำให้การปฏิบัติกรรมฐานมีความเจริญก้าวหน้า ในขณะที่คฤหัสถ์ก็รู้ถึงสิ่งที่พึงยึดถือปฏิบัติไม่ผิดศีลธรรมและจริยธรรมอันดีงาม ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยรรยง เดชสะท้าน ที่พบว่า “หลักการปฏิบัติโดยยึดหลัก

พระธรรมวินัยพร้อมนำหลักธุดงควัตรมาใช้ปฏิบัติ ทำให้มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายอันเป็นแนวทางที่นำไปสู่การปล่อยวางและไม่ยึดมั่นในเบญจขันธ์ มีความเคารพในพระธรรมวินัยและกฎระเบียบ มีความอดทน มีสติ มีความเป็นอยู่เรียบง่าย สงบเสงี่ยม อ่อนน้อมถ่อมตน และมีความเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของสังคม” สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเป้า เตชปญฺโญ (ค้าสบาย) ที่พบว่า “ในปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีแนวนโยบายการเผยแผ่ตามหลักพระวินัย แนวนโยบายแห่งรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์” สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหามนตรี ศรีบุญฮุง ที่พบว่า “ด้านบุคลิกภาพภูมิรู้ภูมิธรรมของพระธรรมทูตจะต้องเป็นผู้มีศีลาจารวัตร เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ มีความอดทนและควรมีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและกัน” สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุเทพ ฉนฺทสุทฺโธ (มะแป้นไพร) ที่พบว่า “หลักเกณฑ์ในใจที่ใช้วัดเพื่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในบุคคล ๔ ประเภท ได้แก่ รูปัปปมาณิกา เป็นการถือเอารูปร่างที่มองเห็นเป็นประมาณในใจให้เกิดความศรัทธา โฆสัปปมาณิกา เป็นการถือเอาเสียงที่ได้ยินเป็นประมาณในใจให้เกิดความศรัทธา ลูขัปปมาณิกา เป็นการถือเอาสิ่งของเครื่องใช้และความเป็นอยู่ที่มองเห็นเป็นประมาณในใจให้เกิดความศรัทธา และธัมมัปปมาณิกา เป็นการถือเอาธรรมที่พิจารณาเป็นประมาณในใจให้เกิดความศรัทธา”

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) เป็นแบบอย่างที่ดีต่อการนำไปฝึกฝนประพฤติปฏิบัติตน พัฒนาจิตใจให้มีเข้มแข็งกล้าหาญและกล้าเผชิญกับความจริงที่เกิดขึ้นด้วยการมีสติอยู่เสมอ แนวธรรมปฏิบัติยังเป็นต้นแบบของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง สมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้นำไปกำหนดเป็นแนวนโยบายเพื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนาได้ดังนี้

๑. เสนอแนะให้ศูนย์ปฏิบัติธรรมและหน่วยงานที่เผยแผ่ธรรมใช้หลักคำสอนต้นแบบในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง โดยใช้แนวทางการฝึกตนตามหลักธุดงค์ ใช้การภาวนา “พุทโธ” และหลักอานาปานสติ เพื่อช่วยพัฒนาศาสนทายาทให้จิตมีความเข้มแข็งสามารถอดทนต่อสู้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้อย่างทันท่วงที ไม่ตกเป็นเหยื่อและหลงใหลไปกับกระแสนิยมของสิ่งหลอกล่อทั้งปวง

๒. เสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างถาวรวัตถุทางพระพุทธศาสนา ใช้หลักสัปปายะ ๗ ประการเป็นแนวทางในการสร้างศาสนสถานและถาวรวัตถุ ดังที่พระสายปฏิบัติได้สร้างเพื่อใช้เป็นสถานที่ในการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเอื้อต่อการปฏิบัติ ทำให้เกิดความสงบเป็นที่รื่นรมย์ต่อการปฏิบัติบำเพ็ญ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากผลการวิจัยที่ค้นพบเป็นการนำเสนอแนวธรรมปฏิบัติที่ส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้ง ๔ ประเด็น แต่ยังมีอีกหลายประเด็นซึ่งการวิจัยครั้งนี้ไม่ได้เจาะลึกลงไปในรายละเอียด ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเพื่อให้เกิดงานวิจัยในมุมมองที่ต่างกันออกไปดังนี้

๑. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาศาสนทายาทตามแนวพระปฏิบัติสายหลวงปู่มั่น ด้วยการปฏิบัติแนวทางนี้ทำให้เกิดการพัฒนากายและใจอย่างเห็นได้ชัดเจน เป็นแนวทางที่เรียบง่ายหากแต่ต้องใช้ความวิริยะอุสาหะเป็นอย่างมาก

๒. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างจิตให้เข้มแข็งด้วยการเดินธุดงค์ เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่หล่อหลอมให้ผู้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด มีจิตใจที่มีความมุ่งมั่นเข้มแข็งไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและปัญหาที่เกิดขึ้น การเดินธุดงค์ไปยังสถานที่ต่าง ๆ ตามหมู่บ้าน ป่าและภูเขา ฯลฯ เป็นการสร้างให้จิตไม่หวั่นไหวต่อภัยอันตรายในสถานการณ์ต่าง ๆ และยังเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกด้วย

๓. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวอุปัชฌายวัตรและอาจาริยวัตร เนื่องด้วยในปัจจุบันธรรมปฏิบัติตามคำสอนนี้มักจะถูกละเลยด้วยจิตที่คิดถึงแต่ตนเอง รักความสบายไม่เคารพในกฎเกณฑ์กติกาที่ดีและเหมาะสม ความเมตตากรุณาถูกแทนที่ด้วยความเห็นแก่ส่วนตนเป็นที่ตั้ง จึงทำให้สังคมเกิดปัญหาอย่างมากมายดังเช่นทุกวันนี้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *เล่มที่ ๑, ๗, ๘, ๑๐, ๑๒, ๑๔, ๑๗, ๒๐, ๒๔, ๒๕, ๒๙.* กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ข้อมูลทุติยภูมิ

๑) หนังสือทั่วไป

นที ลานโพธิ์. (๒๕๕๒). *ตามรอยพระอริยเจ้า.* ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทีบีเค มีเดีย พับลิชชิ่ง.กรุงเทพมหานคร.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๘). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับ ประมวลศัพท์.* สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด. กรุงเทพมหานคร.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๕๘). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัท สำนักพิมพ์เพ็ทแอนด์โฮม จำกัด. กรุงเทพมหานคร.

พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม). (๒๕๕๔). *ท่านพ่อลีสอนกรรมฐาน.* บริษัท พี เพรส จำกัด. กรุงเทพมหานคร.

พระมหาธีรนาถ อคฺคธีโร (ผู้รวบรวม). (๒๕๕๐). *ท่านพ่อลี ธมฺมกโร พระอริยเจ้าผู้มีพลังจิตแก่กล้า.* บริษัท พี เพรส จำกัด. กรุงเทพมหานคร.

พระราชวรคุณ เจ้าอาวาสวัดอโศการาม. (๒๕๑๙). *ชีวประวัติพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์.* โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร.

พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (พระอาจารย์ลี ธมฺมธโร). (๒๕๐๐). *แนวทางปฏิบัติวิปัสสนา-กัมมัฏฐาน.* วัดอโศการาม. ต.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ.

พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (พระอาจารย์ลี ธมฺมธโร). (๒๕๔๔). *เรื่องของลม.* วัดอโศการาม. ต.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ.

พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (พระอาจารย์ลี ธมฺมธโร). (๒๕๔๓). *มูลกัมมัฏฐาน, อานาปานสติภาวนามัย.*วัดอโศการาม. ต.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ.

พระพุทธโฆสเถระ. (๒๕๕๖). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค* แปล. มหามกุฏราชวิทยาลัย. มูลนิธิ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด.

พระอาจารย์มั่น ภูริทัตตะเถระ. (๒๕๓๐). *มุตโตทัย.* สำนักพิมพ์ ธรรมสภา. กรุงเทพมหานคร.

วรรณศิลป์สโมสร. (๒๕๓๑). *พุทธบูชา*. สำนักพิมพ์ แก้วภานีย์. กรุงเทพมหานคร.

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น. *พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ๕๐ รูป.* มหาวิทยาลัยขอนแก่น ๑๒๓ ถนนมิตรภาพ. ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๒.

หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน. (๒๕๕๗). *สมาธิภาวนา*. บริษัท ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์ จำกัด. กรุงเทพมหานคร.

๓) วารสาร/บทความ

ตาล ตันหยง. (๒๕๕๙). ‘หลวงปู่สนั่น จิณณธัมโม’ อายุ ๙๓ ปีศิษย์เอก ‘ท่านพ่อลี’. วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๙.*หนังสือพิมพ์คมชัดลึก.*

ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน. (๒๕๖๓). “ธุดงควัตร 'ที่' หลวงปู่มั่น'นับถือเป็นแบบฉบับประจำองค์และสั่งสอนพระเณรให้ดำเนินตาม”. วันอังคารที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๖๓. *หนังสือพิมพ์แนวหน้า.*

๔) บทความจากเว็บไซต์ (Web Site)

กัณหาชาลี (วารสารกระแสใจ). (๒๕๖๖). *กัมมัฏฐานหลวงปู่มั่น*. สืบค้นเมื่อ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖. จาก http://www.watpacharoenrat.org/article.php?artid=62.

คอลัมน์พระเครื่อง. (๒๕๖๖). *หลวงพ่อลี ธัมมธโร วัดอโศการาม ปากน้ำ*. สืบค้นเมื่อ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. จาก https://www.khaosod.co.th/newspaper-column/amulets/news_33398.

ชมรมกัลยาณธรรม. *คติธรรม ๑๐๘ ของพระอาจารย์ลี ธัมมธโร*. สืบค้นเมื่อ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖. จาก https://www.kanlayanatam.com/sara/sara104.htm.

ฐากูร. (๒๕๖๖). *“วัดป่าคลองกุ้ง” จังหวัดจันทบุรี*. สืบค้นเมื่อ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖. จาก https://travel.trueid.net/detail/QvwnnGOBZoe8.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕. (๒๕๖๖). สืบค้นเมื่อ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖. จาก http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A401/%A401-20-9998-update.htm.

รศ.ดร.ประพันธ์ เศวตนันทน์. (๒๕๖๖). *การปฏิบัติธรรมสายหลวงปู่มั่น.* สืบค้นเมื่อ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖. จาก http://pioneer.netserv.chula.ac.th/~sprapant/Buddhism/mun.pdf.

รวมเรื่องราวพระเกจิอาจารย์ทั่วประเทศ. (๒๕๖๖). *ประวัติและปฏิปทาหลวงปู่สนั่น จิณณธัมโม.* สืบค้นเมื่อ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๖. จาก 108prageji.com/หลวงปู่สนั่น จิณณธัมโม/.

ลานธรรมจักร. (๒๕๖๖). *ท่านพ่อลีระลึกชาติ*. สืบค้นเมื่อ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. จาก http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?f=7&t=47650.

ลานธรรมจักร. (๒๕๖๖). รวมคำสอน “ท่านพ่อลี ธมฺมธโร”. สืบค้นเมื่อ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. จาก http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?f=7&t=47650.

ลูกศิษย์ท่านพ่อลี. (๒๕๖๖). *การธุดงค์ที่แท้จริง.* สืบค้นเมื่อ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๖. จาก https://www.facebook.com/watasokaram.org/posts/2127964647276745/?locale=th_TH.

วัดป่าคลองกุ้ง จันทบุรี. (๒๕๖๖). *ประวัติท่านพ่อลี ธมฺมธโร.* สืบค้นเมื่อ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๖๖. จาก https://th-th.facebook.com/watpakhlongkungpage/posts/1982017212077354/

หลวงพ่อพุธ ฐานิโย. (๒๕๖๖). *อานาปานสติของท่านพ่อลี*. สืบค้นเมื่อ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๖. จาก https://www.yajai.com/index.php/dhamma-master/tp-lee/116-tp-lee-by-lp-put-2

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวรมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส. (๒๕๖๖). *แบบพระอุปัชฌาย์สอนนาค*. สืบค้นเมื่อ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๖๖. จาก https://www.doisaengdham.org/images/mboard_1489244471/Baeb%20Son%20Nak.pdf.

อิ่มบุญ. (๒๕๖๖). *หลวงปู่มั่นสอนอะไรท่านพ่อลี.* สืบค้นเมื่อ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๖. จาก https://www.blockdit.com/posts/5ebe5cdd1fa376152dc5dbf0.

อีสานร้อยแปด. (๒๕๖๖). *เจดีย์ทองวัดทรายงาม.* สืบค้นเมื่อ ๑ มิถุนายน ๒๕๖๖. จาก https://esan108.com/place/เจดีย์ทองวัดทรายงาม.

WorldAmulet3D. (๒๕๖๖). *ประวัติวัด วัดป่าคลองกุ้ง จันทบุรี.* สืบค้นเมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖. จาก https://www.worldamulet3d.com/amulet-history-measure.php?id=104.

๕) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

ณอภัย พวงมณี. (๒๕๖๑). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยใช้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแนวสติปัฏฐานสี่ของศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัดถ้ำพระผาคอก อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย*. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาผู้นำทางการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

นางฐิติรัตน์ รักษ์ใจตรง. (๒๕๔๘). *ศึกษาการใช้อานาปานสติภาวนาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเสถียรธรรมสถาน*. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปลัด ทินกร อิสสโร และ พระศรีวินยาภรณ์. (๒๕๖๒). *การศึกษา ธุดงควัตร: แนวทางพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา*. ดุษฎีนิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหามนตรี ศรีบุญฮุง. (๒๕๕๐). *แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมฑูตสายต่างประเทศในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2551-2560)*. สาขาวิชาพัฒนศึกษา. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระมหาเป้า เตชปญฺโญ (ค้าสบาย). (๒๕๕๒). *นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวัศพล ปญฺญาปชฺโต (อัจฉริยปัญญาชน). (๒๕๖๕). *การศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสายหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต*. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ยรรยง เดชสะท้าน. (๒๕๖๑). ศึกษาวิเคราะห์หลักการปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระสมชาย สิกฺขาสโภ (บัวแก้ว). (๒๕๖๔). *อภิสมาจาร: กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวพระพุทธศาสนา.* ดุษฎีนิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาสุเทพ ฉนฺทสุทฺโธ (มะแป้นไพร). (๒๕๖๐). *ปมาณิกา ๔ ของพระเถระผู้เป็นเอตะทัคคะด้านการเผยแผ่*วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจเครื่องมือ

รายชื่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. พระศรีวินยาภรณ์, ดร.

ตำแหน่ง รองอธิการบดี ด้านกิจการคณะสงฆ์
อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชา พุทธศาสน์ศึกษา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๒. พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวุฒโฑ, ผศ.ดร.

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชา พุทธศาสน์ศึกษา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๓. ดร.ชมพูนุช ช้างเจริญ

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชา พุทธศาสน์ศึกษา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือ



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๓๗๑ **วันที่** ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC)

เรียน พระศรีวินยาภรณ์, ดร.

ด้วย แม่ชือโณทัย แว่วเสียงสังข์ เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๒๐๑๕๐๑๒๒๐๐๖ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (THE WAY OF DHAMMA PRACTICE OF PHRASUDDHIDHAMMARANGSIGAMBHIRAMEDHĀCĀRAYA (LEE DHAMMADHARO) AFFECTING TO BUDDHIST PROPAGATION)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลในการเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ดังกล่าวให้นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๓๗๑ **วันที่** ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC)

กราบเรียน พระครูวินัยธร บุญศรี ญาณวุฑฺโฒ, ผศ.ดร.

ด้วย แม่ชือโณทัย แว่วเสียงสังข์ เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๒๐๑๕๐๑๒๒๐๐๖ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (THE WAY OF DHAMMA PRACTICE OF PHRASUDDHIDHAMMARANGSIGAMBHIRAMEDHĀCĀRAYA (LEE DHAMMADHARO) AFFECTING TO BUDDHIST PROPAGATION)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลในการเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงกราบเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ดังกล่าวให้นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร. ๑๐๕๙-๑๐๖๓

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๓๗๑ **วันที่** ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC)

เจริญพร ดร.ชมพูนุช ช้างเจริญ

ด้วย แม่ชือโณทัย แว่วเสียงสังข์ เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๒๐๑๕๐๑๒๒๐๐๖ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (THE WAY OF DHAMMA PRACTICE OF PHRASUDDHIDHAMMARANGSIGAMBHIRAMEDHĀCĀRAYA (LEE DHAMMADHARO) AFFECTING TO BUDDHIST PROPAGATION)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ในฐานะที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา เพื่อเก็บข้อมูลในการเขียนวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงเจริญพรมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย (IOC) ดังกล่าวให้นักศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับวันและเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ตรวจสอบเรียบร้อย
ชมพูนุช
ดร. ชมพูนุช ช้างเจริญ

ภาคผนวก ค
รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้การสัมภาษณ์

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิให้การสัมภาษณ์

๑. พระครูวิบูลย์ธรรมานุศาสน์ เตชปญฺโญ

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดวิเวการาม เลขที่ ๑๑๖ หมู่ ๙ แขวง/ตำบลบางกะจะ เขต/อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๙ ก.ค.๖๖ เวลา ๑๘.๐๐น.

๒. พระภาวนาปัญญาวิสุทธิ์ (เข้ม จิตธมฺโม (โอภาชาติ)

ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าคลองกุ้ง เลขที่ ๓ แขวง/ตำบล ตลาดเขต/อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๙ ก.ค.๖๖ เวลา ๑๗.๐๐ น.

๓. พระมหาวันชัย เขมชโย (เหลืองอุทัย)

ตำแหน่ง วัดอโศการาม แขวง/ตำบล ท้ายบ้าน เขต/อำเภอเมือง จังหวัด สมุทรปราการ

สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๖ ก.ค.๖๖ เวลา ๑๖.๐๐ น.

๔. แม่ชีอำไพ สวัสดิ์พัฒน์

ตำแหน่ง วัดอโศการาม แขวง/ตำบล ท้ายบ้าน เขต/อำเภอเมือง จังหวัด สมุทรปราการ

สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๖ ก.ค.๖๖ เวลา ๑๗.๐๐ น.

๕. แม่ชีสมหวัง อิ่มนาค

ตำแหน่ง วัดบรมนิวาส แขวง./ตำบลรองเมือง เขต/อำเภอปทุมวัน จังหวัด กรุงเทพฯ

สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๗ ก.ค.๖๖ เวลา ๑๘.๐๐ น.

๖. ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล

ตำแหน่ง เลขที่ 222/22 หมู่บ้านบัวบาน แยก 18 ซอยวิภาวดี 60 ถนนวิภาวดีรังสิต แขวง/ตำบลตลาดบางเขน เขต/อำเภอ.หลักสี่ จังหวัดกรุงเทพฯ

สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

๗. นายเวฬุวัน โสดานิล

ตำแหน่ง เลขที่ 69/200 หมู่ที่ 2 แขวง/ตำบล ท้ายบ้าน.เขต/อำเภอเมือง จังหวัด สมุทรปราการ

สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ ก.ค.๖๖ เวลา ๑๕.๐๐ น.

ภาคผนวก ง
หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๘๐๕/ว ๐๑๑๘

๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระครูวิบูลย์ธรรมานุศาสน์ เจ้าอาวาสวัดวิเวการาม เจ้าคณะจังหวัดจันทบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย แม่ชือโณทัย แว่วเสียงสังข์ เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๒๐๑๕๐๑๒๒๐๐๖ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (THE WAY OF DHAMMA PRACTICE OF PHRASUDDHIDHAMMARANGSIGAMBHIRAMEDHĀCĀRAYA (LEE DHAMMADHARO) AFFECTING TO BUDDHIST PROPAGATION)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการขอสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๔๑

พระเกียรติอธิธรรม
ได้รับเรื่องแล้ว
๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ ยว ๗๔๐๕/ว ๐๑๑๘

๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระภาวนาปัญญาวิสุทธ์ เจ้าอาวาสวัดป่าคลองกุ้ง จังหวัดจันทรบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์ เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๒๐๑๕๐๑๒๒๐๐๖ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (THE WAY OF DHAMMA PRACTICE OF PHRASUDDHIDHAMMARANGSIGAMBHIRAMEDHĀCĀRAYA (LEE DHAMMADHARO) AFFECTING TO BUDDHIST PROPAGATION)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการขอสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ประสานกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๔๑

29 กรกฎาคม 2566

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๘๐๕/ว ๐๑๑๘

๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เรียน พระมหาวันชัย เขมชโย ประธานสงฆ์วัดอโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์ เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๒๐๑๕๐๑๒๒๐๐๖ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (THE WAY OF DHAMMA PRACTICE OF PHRASUDDHIDHAMMARANGSIGAMBHIRAMEDHĀCĀRAYA (LEE DHAMMADHARO) AFFECTING TO BUDDHIST PROPAGATION)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการขอสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๔๑

ได้รับเอกสารแล้ว
๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๙๐๕/ว ๐๑๑๘

๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร แม่ชีอำไพ สวัสดิ์พัฒน์ วัดอโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์ เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๒๐๑๕๐๑๒๒๐๐๖ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (THE WAY OF DHAMMA PRACTICE OF PHRASUDDHIDHAMMARANGSIGAMBHIRAMEDHĀCĀRAYA (LEE DHAMMADHARO) AFFECTING TO BUDDHIST PROPAGATION)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการขอสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขออำนวยพร

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๔๑

แม่ชีอโณทัย สุวัสดิ์พัฒน์
ได้รับเอกสารเมื่อ
๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๔๐๕/ว ๐๑๑๘

๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร แม่ชีสมหวัง อิ่มนาค หัวหน้าสำนักชีเนกธัมมาภิรมย์สถาน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์ เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๒๐๑๕๐๑๒๒๐๐๖ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (THE WAY OF DHAMMA PRACTICE OF PHRASUDDHIDHAMMARANGSIGAMBHIRAMEDHĀCĀRAYA (LEE DHAMMADHARO) AFFECTING TO BUDDHIST PROPAGATION)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการขอสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขออำนวยพร

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (B 7.1)
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๔๔๕-๖๐๔๑

แม่ชีสมหวัง อิ่มนาค
วัดเนกธัมมาภิรมย์สถาน
๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๐๐ โทรสาร. ๐๒-๔๔๔-๖๐๖๐

ที่ อว ๗๔๐๕/ว ๐๑๑๗

๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการให้สัมภาษณ์

เจริญพร นายเวฬุวัน โสตานิล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์

ด้วย แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์ เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๒๒๐๑๕๐๑๒๒๐๐๖ นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา (BUDDHIST STUDIES) ของ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง "แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (THE WAY OF DHAMMA PRACTICE OF PHRASUDDHIDHAMMARANGSIGAMBHIRAMEDHĀCĀRAYA (LEE DHAMMADHARO) AFFECTING TO BUDDHIST PROPAGATION)" มีความประสงค์จะขอให้ท่านอนุเคราะห์ในการเป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์ฯ เพื่อเป็นข้อมูลเขียนงานวิทยานิพนธ์

ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย จึงเรียนมายังท่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการขอสัมภาษณ์ดังกล่าว สำหรับวัน และเวลานักศึกษาจะเป็นผู้ไปติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขออำนวยพร

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
อาคารสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาชิรญาณวโรรส (B 7.1)
๒๔๘ หมู่ที่ ๑ ถ.ศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม ๗๓๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๔๔-๖๐๐๐ ต่อ ๑๐๕๙ โทรสาร : ๐-๒๔๔๔-๖๐๔๑

ได้รับเอกสารแล้ว
30 กรกฎาคม 2566.

ภาคผนวก จ
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์วิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”

หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....**พระครูวิบูลย์ธรรมานุศาสน์**...ฉายา/.....**เตชปญฺโญ**...นามสกุล.....
บ้านเลขที่.....หมู่ที่ .....แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....
จังหวัด.....

วัด..**วิเวการาม...เลขที่ ๑๑๖ หมู่ ๙**....แขวง/ตำบล....**บางกะจะ**..เขต/อำเภอ.....**เมือง**.
จังหวัด.....**จันทบุรี**.....

วันและเวลาที่ให้สัมภาษณ์ วันที่.....**๒๙**.....เดือน...**กรกฎาคม**.....พ.ศ.....**๒๕๖๖**...เวลา..**๑๘.๐๐**.....น.

ตอนที่ ๒ แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑. ท่านคิดเห็นว่า ชีวิตและผลงานของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) เป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

๒. ท่านคิดเห็นว่า แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

๓. ท่านคิดเห็นว่า แนวธรรมปฏิบัติด้านการปกครองของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร ?

.....

.....

.....

๔. ท่านคิดเห็นว่า แนวธรรมปฏิบัติด้านการศึกษาปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร ?

.....

.....

.....

๕. ท่านคิดเห็นว่า แนวธรรมปฏิบัติด้านสาธารณูปการของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร ?

.....

.....

.....

๖. ท่านคิดเห็นว่า แนวธรรมปฏิบัติด้านการเผยแผ่ของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมฺมธโร) มีผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างไร ?

.....

.....

.....

ตอนที่๓ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณและกราบขอบพระคุณที่กรุณาให้คำสัมภาษณ์

แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์

นักศึกษาหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผู้สัมภาษณ์

ภาคผนวก ฉ

รูปผู้ทรงคุณวุฒิให้การสัมภาษณ์

รูปผู้ทรงคุณวุฒิให้การสัมภาษณ์



สัมภาษณ์ พระครูวิบูลย์ธรรมานุศาสน์ เตชปญฺโญ
เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖



สัมภาษณ์ พระภาวนาปัญญาวิสุทธิ์ (เข้ม) จิตธมฺโม (โอภาชาติ)
เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๖๖



สัมภาษณ์ พระมหาวันชัย เขมชโย (เหลืองอุทัย)
เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖



สัมภาษณ์ แม่ชีสมหวัง อิ่มนาค
วันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖



สัมภาษณ์ แม่ชีอำไพ สวัสดิ์พัฒน์เมื่อ
เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖



สัมภาษณ์ ศ. กิตติคุณ ดร.ยงสยาม สนามพล
เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๖๖



สัมภาษณ์ นายเวฬุวัน โสดานิล
เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๖๖

ภาคผนวก ช
เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมวิจัยในคน



ที่ จว. ๓๖๘/๒๕๖๖

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง :แนวธรรมปฏิบัติของพระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ท่านพ่อลี ธมมธโร) ที่มีผลต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

TITLE : THE WAY OF DHARMA PRACTICES OF PHRASUDDHIDHAMMARANGSIGAMBHIRAMAEDHACARAYA (LEE DHAMMADHARO) AFFECTING TO BUDDHIST PROPAGATION

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๗/๒๕๖๖ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ มติที่ ๕๒๑/๒๕๖๖ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าโครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการทำวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภยันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่างและผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

ออกให้ ณ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

ลงนาม

(พระมหามงวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.)
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล : แม่ชีอโณทัย แว่วเสียงสังข์

วัน เดือน ปีเกิด : ๑๘ เมษายน ๒๕๐๕

ภูมิลำเนา : เลขที่ ๓๔๖/๑๕๑ ซอยเคหะร่มเกล้า ๓๗ แขวงคลองสองต้นนุ่น เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

สถานที่อยู่ปัจจุบัน : วัดอโศการาม ต.ท้ายบ้าน อ.เมือง จ.สมุทรปราการ

การศึกษา

พ.ศ. ๒๕๖๒ : ศิลปะศาสตร์บัณฑิต (ศศบ.) สาขาวิชาภาษาบาลีและสันสกฤต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง)

หน้าที่การงานปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๕๖-ปัจจุบัน : คณะกรรมการสมาคมบาลีศึกษา

พ.ศ. ๒๕๕๗-ปัจจุบัน : วิทยากรงานเผยแผ่สอนศีลธรรมในโรงเรียน